

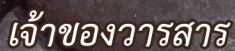

วีสาน

ดุขฎฐิ์บัณทิตทางลัังคคคศาสตรั์

Ph.D. in Social Sciences Journal

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2568

สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association Ramkhamhaeng University

Website: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj> Email: phd-ru@hotmail.com

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association Ramkhamhaeng University

นโยบายข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อและที่อยู่อีเมล หรือข้อมูลส่วนบุคคล ที่กรอกในเว็บไซต์วารสารนี้
จะใช้สำหรับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในงานวารสารเท่านั้นและจะไม่เปิดเผย
เพื่อวัตถุประสงค์ในกิจกรรมอื่น ๆ หรือให้กับบุคคลหรือหน่วยงานอื่นใดทราบ

วารสารดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ Ph.D. in Social Sciences Journal

วัตถุประสงค์

วารสารดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริม เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย และบทความทางหนังสือด้านสังคมศาสตร์

ชื่อวารสาร

ภาษาไทย : วารสารดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
ภาษาอังกฤษ : Ph.D. in Social Sciences Journal
Website : <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj>

ขอบเขต

วารสารดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ จะตีพิมพ์บทความในสาขาวิชาการศึกษา นิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ และสังคมศาสตร์ทั่วไป

กำหนด

- ตีพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)
- การสมัครสมาชิก สามารถสมัครได้ที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj>

เจ้าของ : สมาคมปรัชญาดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หมายเหตุ

บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความทางหนังสือในวารสารดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ของคณะผู้จัดทำ และมีข้อความรับผิดชอบของสมาคมปรัชญาดุุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในกรณีการทำวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยต้องผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และนำหลักฐานมาแสดง

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วุฒิสักดิ์ ลากเจริญทรัพย์
รองศาสตราจารย์ สุขสมัย สุทธิบดี
นาวาอากาศเอก ดร.อัมพร เพ็ชรราช

ดร.สมศักดิ์ ไตรรักษา

รักษาราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้อำนวยการโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
นายกสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อดีตนายกสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยฤทธิ์ ทองรอด

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ประเทศไทย

รองบรรณาธิการ

ดร.ดารารพร คงจา

สมาคมศิษย์เก่าพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข, ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ลักขมี งามมีศรี

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล รัตนไพจิตร

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจิกาญจน์ สานนท์

คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ประเทศไทย

ดร.ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ประเทศไทย

ดร.ศฤงคาร คล้ายแขก

สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

สถานที่พิมพ์

สำนักพิมพ์ บัดดี้ ครีเอชั่น

40/315 หมู่ 11 ต.บางแม่นาง อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140

บทบรรณาธิการ

วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 โดยฉบับนี้ มีบทความวิชาการ และบทความวิจัยที่น่าสนใจและมีคุณภาพ ให้สมาชิกสมาคม นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไปได้นำไปเป็นข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการได้ ช่วงปีที่ผ่านมาบทความส่งเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้การพิจารณาบทความจากกระบวนการทั้งระบบอาจล่าช้าบ้าง รวมทั้งเจ้าของบทความที่ส่งบทความเข้ามาพิจารณาตีพิมพ์ไม่ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารทำให้ต้องเสียเวลาส่งกลับไปแก้ไขหลายครั้งด้วยกัน เป็นเหตุให้บทความที่จะส่งผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านในกระบวนการต่อไปล่าช้าไปด้วย

อีกทั้งเจ้าของบทความต้องการใบตอบรับเร็ว เพื่อให้ทันกับความต้องการ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ขอให้ท่านส่งบทความโดยให้มีเวลามากพอก่อนทางวารสารดุสิตบัณฑิตฯ จะออกใบตอบรับการตีพิมพ์อย่างน้อยสองเดือน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการทั้งสองฝ่าย ทำให้กองบรรณาธิการต้องเข้มงวดในเรื่องรูปแบบวารสาร และคุณภาพของบทความให้ตีพิมพ์ในวารสารเล่มนี้ได้ เพราะทางกองบรรณาธิการต้องรักษาความถูกต้องทั้งรูปแบบและบทความให้ถูกต้อง และมีคุณภาพมากที่สุดเพื่อการคงอยู่ในฐานข้อมูล TCI 1 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกที่จะใช้วารสารเล่มนี้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

อ.นน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยฤทธิ์ ทองรอด

บรรณาธิการวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

สารบัญ

บทความวิชาการ

- กลไกการพัฒนาการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ.....309
อนุกุล ดันติมาส, ปิยะนุช เงินคล้าย, ไซยา ยี่มวิไล
- การประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงาน321
ตรวจคนเข้าเมือง
เอกกร บุชบาบดินทร์, ปิยะนุช เงินคล้าย, กล้าหาญ ณ น่าน
- การส่งเสริมการเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบ.....334
เทคโนโลยีดิจิทัล
ปองปรีดา ทองมาดี, ฤกษ์ณะ ดาราเรือง, ฉัตรชัย ทศสอาด, สายศิริ ศิริวิริยกุล,
ศรีประไพ ม่วงพุ่ม
- การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของปวงชนชาวไทย349
สุตารัตน์ สุตสมบุรณ์, กัณตภณ หนูทองแก้ว, ลิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา
- ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer364
ปิยาภรณ์ คุณชื่น, ปภาศรี บัวสวรรค์, อำนาจ เนตยสุภา
- การนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานตามกฎหมายโรงงาน.....379
โสภณพิสุทธิ จิตจำ, จรัส เล็งวิทยา, อุทิศ สุภาพ

บทความวิจัย

- ผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีต่อความภักดีของลูกค้ากลุ่มของ399
บริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย
ภัทรกฤต เดชนรสิงห์, ประยงค์ มีใจเชื้อ, นรพล จินันท์เดช
- ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีอิทธิพลต่อ415
ประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย
วีระเชษฐ์ มั่งแ้วน, ปรีชา วรารัตน์ไชย
- นวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน431
ในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย
พีระยุทธ มั่งคั่ง
- การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากไพลสู่การเพิ่มมูลค่าและ.....450
มาตรฐานผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืนของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง
อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์
ธิดิยา ทองเกิน

สารบัญ

ความสามารถในการประมวลผลความรู้ที่ได้รับอิทธิพลจากคุณลักษณะของการ.....467

เป็นผู้ประกอบการและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจผ่านการมีส่วนร่วมของ
ซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้างในอุตสาหกรรมผู้ผลิต
ชิ้นส่วนรถยนต์พลังงานไฟฟ้า

ธนัญญ์ นิยมหอม, สมจิตร ล้วนจำเริญ, บุญชอบ พุ่มไพจิตร

รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพทักษะของผู้เรียน.....485

ในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

กมลพร ทองนุช, ศิริพงษ์ เคาภายน, กิจพิณัฐ อุสาโ

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการในการบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้ง.....497

ศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499

พลิชฐ์ อันทรินทร์, ปณณวิช ทัทภวิมล, วรรณวิภา เมืองแก้ว

นโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำของกรมราชทัณฑ์.....513

สุทิน ลำไธสง, พงษ์สิทธิ์ วรรณศิริกุล

ปัญหาและการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทย523

นิยม กันทะมา, พัด ลวางกูร, ศิริรัตน์ สังข์สุวรรณ

เครือข่ายการจัดการความรู้และการพัฒนาการตลาดดิจิทัลเพื่อยกระดับสินค้า.....536

ประเภทสมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรและธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์, รุจิกาญจน์ สานนท์

หลักนิติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย:.....550

ศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ

อนุพร อรุณรัตน์, ประสิทธิ์ ปิ้ววัฒนพานิช

การพัฒนากระบวนการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว564

วราภรณ์ พลเยี่ยม, จรัส เล็งวิทยา, ธนกฤต วรรณชชากุล, สราวุธ เบญจกุล

กระบวนการทางการเมืองในการผลักดันร่างนโยบายสุราก้าวหน้า582

ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563-2567

พศัทศน์ สิริชุตียนภาพ, สุรพล ราชภัณฑารักษ์, จักรี ไชยพินิจ, เกียรติชัย ปิงประวดี

Grigory De Wollant's Observation of Siam as an Example599

of Russian Orientalism

Svetlana Bolonovaa

กลไกการพัฒนาร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ

อนุกุล ดันติมาส¹ ปิยะนุช เงินคล้าย² ไชยา ยิ้มวิไล³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลไกการพัฒนาร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ โดยการนำแนวคิดการบริหารงานภาครัฐ แนวคิดการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ กลไกการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และหลักการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจุบันการดำเนินโครงการที่เป็นสาธารณะสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐภาคเอกชนเข้ามามีส่วนในการร่วมลงทุนมากขึ้น ภาครัฐจึงต้องกำหนดแผนและกำกับการร่วมลงทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแก่ทรัพย์สินของรัฐให้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม ให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ซึ่งกลไกการพัฒนาร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐที่จะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่เป็นกลไกนำไปสู่การพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย ด้านการเมืองการปกครองมีส่วนในการกำหนดเชิงนโยบายที่ชัดเจน ในด้านแผนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและความต่อเนื่อง ด้านการบริหารภาครัฐต้องมีการพิจารณาคัดเลือกผู้ร่วมลงทุนที่มีเชี่ยวชาญและบริหารงานอย่างโปร่งใส ด้านกฎหมายการออกกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญาสัมปทานบริการสาธารณะต้องมีความชัดเจนและสร้างความมั่นใจให้แก่เอกชนผู้ลงทุน ด้านการเงินการคลัง กำหนดขอบเขตของโครงการลงทุนในการจัดทำงบประมาณโครงการลงทุนที่เหมาะสม ซึ่งองค์ประกอบด้านต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งหากภาครัฐและภาคเอกชนสามารถประสานผลประโยชน์และร่วมมือกันสามารถผลักดันและดำเนินการโครงการลงทุนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ตามแผนการให้สำเร็จ ลุล่วงเป็นรูปธรรมก็จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติในระยะยาวอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สาธารณูปโภค; การร่วมลงทุน; สัมปทานภาครัฐ

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: anukool.t@ckplc.com

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Mechanism for Developing Joint Investment Between the Public and Private Sectors in Government Concessions

Anukool Tuntimas¹ Piyanush Ngermklay² Chaiya Yimwilai³

Abstract

This academic article aims to analyze the mechanism for developing joint investment between the public and private sectors in government concessions by applying the concept of public sector administration, public policy implementation, mechanisms for public policy implementation to achieve results, principles of Public Private Partnership (PPP) are used as a framework for analysis.

Findings are as follows: Currently, in the implementation of various public utility projects of the state, the private sector is increasingly involved in joint investment. Therefore, the government sector must set plans and direct joint investments to increase the efficiency of government assets to achieve concrete goals with maximum efficiency and benefit. The mechanism for developing the management of joint investment between the public and private sectors in government concessions will be successful. It depends on many factors that are the mechanisms leading to development. which includes Political and administrative aspects play a part in setting clear policies. In terms of investment plans in infrastructure and continuity in terms of public administration, there must be consideration and selection of co-investors with expertise and management in a transparent manner. The legal aspect of enacting laws governing public service concession contracts must be clear and create confidence for private investors. Financial aspect Determine the scope of investment projects in preparing an appropriate investment project budget. These various elements are the parts that cause success. If the public and private sectors can coordinate their interests and cooperate, they can push forward and carry out various investment projects.

Keywords: Public Utility; Partnerships; Government Concessions

Type of Article: Academic Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Political Science, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: anukool.t@ckplc.com

² Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

³ Graduate College of Management, Sripatum University

บทนำ

ยุคสมัยในปัจจุบันโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาส่งเสริมนโยบายภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนในการร่วมลงทุน และดำเนินการในโครงการสาธารณะสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐจึงมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานขนาดใหญ่ เช่น ถนน การคมนาคมทางบก เรือ อากาศ การจัดการน้ำ การพลังงาน การโทรคมนาคมการสื่อสาร การสาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยหรือสิ่งอำนวยความสะดวก ในการตอบสนองสำหรับประชาชนภายในประเทศ การลงทุนงบประมาณโครงการขนาดใหญ่เหล่านี้ รัฐจำเป็นต้องใช้งบประมาณลงทุนจำนวนมาก (Chupradit, Kantaros, Bumbud, & Wutti Chupradit, 2019) การกำหนดให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนกับภาครัฐในการดำเนินการโครงการสาธารณะสาธารณูปโภค จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาทางโครงสร้างพื้นฐานและมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

รูปแบบการพัฒนาประเทศไทยมีการกำหนดกำกับตามแบบแผน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นแม่บทในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 และยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่หน่วยงานของรัฐทุกแห่ง จำเป็นจะต้องจัดทำแผนปฏิบัติการของหน่วยงานขึ้นตามกรอบแนวทางที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) กำหนดระยะ 5 ปี เพื่อเป็นแนวทางหรือกรอบการดำเนินงานเพื่อบรรลุยุทธศาสตร์ชาติ โดยมุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม และยังมีหน่วยงานที่คอยกำกับดูแลประเมินผลและติดตาม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแก่ทรัพย์สินของรัฐ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ โดยกำหนดให้มีแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมและกำกับการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนโครงการ โครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะในรูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน และการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางตามยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องการให้มีการพัฒนาเรื่องการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศยกระดับประเทศไทยให้เติบโตพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน

สำหรับการดำเนินรูปแบบส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมลงทุนในประเทศไทย โดยการจัดทำแผนโครงการร่วมลงทุน ระหว่าง พ.ศ. 2563-2570 มีโครงการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน รวมจำนวน 110 โครงการ จำแนกตามประเภทกิจการร่วมลงทุนจำนวน 11 กิจการ มีมูลค่าเงินลงทุนรวมโดยประมาณ จำนวน 1,116,416.00 ล้านบาท แบ่งเป็น โครงการที่จำเป็นเร่งด่วน (high priority) จำนวน 17 โครงการ มูลค่าลงทุนรวมจำนวน 477,245.00 ล้านบาท โครงการที่กำลังศึกษาความเป็นไปได้โครงการ (initiative) จำนวน 84 โครงการ มูลค่าลงทุนรวมจำนวน 451,298.00 ล้านบาท และโครงการปกติ (normal) จำนวน 9 โครงการ มูลค่าลงทุนรวมจำนวน 187,873.00 ล้านบาท (Parliamentary Budget Office, 2023) มีมูลค่าการลงทุนมหาศาล สะท้อนถึงการพัฒนาเจริญเติบโตทางโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจของประเทศไทย สำหรับประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนกับภาครัฐ พ.ศ. 2562 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในกิจการของรัฐเพื่อจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ ดังนั้น การร่วมทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนจึงเป็นวิธีการลงทุนภาครัฐ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอันจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

ของประเทศ ก่อให้เกิดการสร้างงาน เพิ่มผลิตภาพและศักยภาพการผลิตในระยะยาว มีการเปิดเสรีด้านการค้า และลงทุนกับประเทศต่าง ๆ การส่งเสริมและสนับสนุนการให้เอกชนเข้าร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ รวมทั้งให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการทำหน้าที่กำหนดมาตรฐาน กำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการร่วมลงทุนระหว่างรัฐ และเอกชน ตลอดจนการรักษาวินัยการเงินการคลังของรัฐในการให้เอกชนร่วมลงทุน เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินและการคลังของประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีแนวทางได้รับรองความโปร่งใสเป็นธรรม ในการดำเนินนโยบายบริหารงานภาครัฐได้

บทความวิชาการนี้ จึงมุ่งวิเคราะห์กลไกการบริหารงานในการกำหนดนโยบายภาครัฐ การร่วมลงทุน ระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานที่รับผิดชอบการร่วมลงทุนระหว่างรัฐ และเอกชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเพื่อ ดำเนินการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการบริหารงานภาครัฐ

การบริหาร เป็นกระบวนการจัดการองค์การ เริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดการ การสั่งการและควบคุม รวมไปถึงการปฏิบัติการในองค์กรทรัพยากร บุคคลกร และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ อันจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จ ตามเป้าหมายขององค์กร เป็นการทำงานกับมนุษย์โดยอาศัยมนุษย์ในการกำหนดแบบแผนเพื่อรองรับการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพและควรระบุนเวลาสำเร็จให้ชัดเจนและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

การบริหารงานภาครัฐ คือ การบริหารจัดการภาครัฐโดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการ และการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยการนำเอาแนวทางหรือวิธีการ บริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมีอาชีพ การคำนึงถึงหลัก ความสำเร็จ การจัดการโครงสร้างที่กะทัดรัดและเนวราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขัน การให้บริการ สาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยมจรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการมุ่งเน้นการให้ บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ (Intarasuwan, 2021)

การบริหารจัดการภาครัฐ เป็นกระบวนการวางแผนจัดองค์การ การสั่งการควบคุมการปฏิบัติการใน องค์การและการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ โดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพ ของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยการนำเอาแนวทาง หรือวิธีการบริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมีอาชีพ การคำนึง ถึงหลักความสำเร็จ การจัดการโครงสร้างที่กะทัดรัดและเนวราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขัน การ ให้บริการสาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยมจรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการ มุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังต้องมีความเข้าใจและเห็นด้วย ในวัตถุประสงค์ของนโยบายในความรู้ความเข้าใจของผู้นำนโยบาย (Intarasuwan, 2021)

หลักการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายว่า กลไกที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามนโยบายสามารถผลักดันให้นโยบายบรรลุผลลัพธ์และความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลและข้อเท็จจริงหลังจากมีการดำเนินงานตามนโยบายในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่มีระยะเวลานานพอที่นโยบายจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่กำหนดไว้ ผลที่ได้จากการศึกษา คือ สามารถนำความรู้มาปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดำเนินงานตามนโยบายและพัฒนาการกำหนดนโยบายในอนาคต (Anumanrajadhon, 2013) ในการนำนโยบายไปปฏิบัติมีองค์การและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งมีความคาดหวัง ผลประโยชน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ต้องเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกัน และปฏิสัมพันธ์กันระดับใดระดับหนึ่ง ด้วยบทบาทและอิทธิพลที่มีต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติมากน้อยแตกต่างกัน องค์การและผู้เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติเหล่านี้ ได้แก่ ฝ่ายการเมือง ระบบราชการ ข้าราชการ และผู้ได้รับผลจากนโยบาย จากการที่การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมากนี้เอง จึงทำให้การศึกษาการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติมีความจำเป็นเพื่อมิให้ประสบกับปัญหาจนพบความล้มเหลว (Kenaphoom & Jandaeng, 2019)

การนำนโยบายไปปฏิบัติสามารถสรุปได้ 4 แนวทางหลัก ได้แก่

1. แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบบนลงล่าง (top-down approach) หรือการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบรวมศูนย์นโยบาย (policy-center view) เป็นการให้ความสำคัญกับผู้กำหนดนโยบายในฐานะเป็นผู้ที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ นโยบายมาจากการตัดสินใจของรัฐบาลกลางและถูกแปลงไปสู่การปฏิบัติโดยผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ
2. แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบล่างขึ้นบน (bottom-up approach) ซึ่งให้ความสำคัญกับผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในฐานะผู้ให้บริการ และมีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ
3. แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid approach) (Kenaphoom & Jandaeng, 2019; Thampitug, 2018) เป็นการสังเคราะห์แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบบนลงล่าง และแบบล่างขึ้นบนเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของแต่ละแนวทาง โดยเน้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ใช้การสื่อสารเพื่อให้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์ของนโยบายอย่างชัดเจน ใช้การกระจายอำนาจ และให้ความสำคัญกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ และกลุ่มเป้าหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ
4. แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติใน “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) โดยรัฐทำหน้าที่เป็นหน่วยงานทางวิชาการ นำเสนอทิศทางการดำเนินกระบวนการนโยบายเพื่อจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ (Ruengtham, 2017)

กลไกการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์

การนำนโยบายไปปฏิบัติจะบรรลุผลลัพธ์ และก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีได้ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการดังต่อไปนี้ (Anumanrajadhon, 2013; Rugchatjaroen, Junthothai, Inthachim, & Sangkrajang, 2016)

1. ปัจจัยด้านนโยบาย การกำหนดมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบายควรกำหนดในลักษณะเฉพาะ

เจาะจงและวัดได้เป็นตัวเลข/เชิงปริมาณ มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติซึ่งการวัดได้และปฏิบัติได้ถือเป็นมาตรฐานสำคัญสำหรับวัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายได้ อย่างไรก็ตาม หากกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจนหรือมีรายละเอียดมากเกินไปก็อาจเป็นการผูกมัดผู้ปฏิบัติและไม่ยืดหยุ่นในการปฏิบัติ

2. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลลัพธ์ Pressman and Wildavsky (1973) กล่าวว่า นโยบายอาศัยความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลตามลำดับของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน ยิ่งหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในเชิงเหตุและผลมากเท่าใด ความสัมพันธ์จะยิ่งสลับซับซ้อน ฝ่ายต่าง ๆ อาจไม่เข้าใจนโยบายนั้นอย่างถ่องแท้ ทำให้นำนโยบายไปปฏิบัติได้ไม่ดีเท่าที่ควรหรือมีแนวโน้มที่จะล้มเหลว

3. ปัจจัยด้านความเข้าใจในวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์นั้นควรเป็นที่เข้าใจและเห็นพ้องกันในองค์การ รวมทั้งควรสอดคล้องกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันมีความร่วมมือภายในองค์การในการปฏิบัติ แม้ว่าวัตถุประสงค์จะเป็นที่เข้าใจและเห็นพ้องกันตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบาย แต่ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความเข้าใจและความเห็นพ้องกันอาจแปรเปลี่ยนไปในช่วงอายุของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

4. ปัจจัยด้านเวลาและทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับดำเนินการตามแนวทางแผนงาน/โครงการ รวมทั้งแรงจูงใจในการปฏิบัติ หากทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องคาดหวังจากนโยบายมากเกินไปในระยะเวลาอันสั้น หรือมีข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือทรัพยากร นโยบายอาจไม่สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ สิ่งจูงใจหรือสิ่งกระตุ้นให้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติมีพฤติกรรมตอบสนองต่อความต้องการขององค์การและของตนเองก็เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้เช่นกัน

5. ปัจจัยด้านการวางแผนจัดสรรทรัพยากรที่ต้องการใช้ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องมีการผสมผสานทรัพยากรผู้บริหารโครงการและผู้กร่างโครงการจึงต้องจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมในขณะดำเนินงานโครงการ

6. ปัจจัยด้านการจัดกิจกรรมตามลำดับอย่างเหมาะสม ควรกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติต้องดำเนินงาน กำหนดรายละเอียดและลำดับของกิจกรรมทั้งหมดกำหนดกรอบในการวางแผนและควบคุมโครงการ หลังจากนั้น ต้องมีการจัดการเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่ากิจกรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินการอย่างถูกต้องตามตารางเวลา

7. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานที่เอื้ออำนวยต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยแนวทางหรือมาตรการที่จำเป็นต้องใช้ในการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่ถูกคัดค้านโดยกลุ่มที่มีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องหรือกลุ่มที่มีอำนาจในขณะนั้นหรือการได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจทางการเมือง

8. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างหน่วยงานอยู่ในระดับต่ำ โดยทั่วไปการนำนโยบายไปปฏิบัติจนสัมฤทธิ์ผลระดับสูง ต้องอาศัยหน่วยงานเดียวเท่านั้นที่รับผิดชอบนำนโยบายไปปฏิบัติ ถ้ามีหน่วยงานอื่นมาเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องเป็นความพึ่งพาในระดับต่ำ เนื่องจากการต้องทำให้ผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากเห็นพ้องกันหรือยอมรับตัวนโยบายนั้น อาจทำให้ผลลัพธ์ที่คาดหวังเกิดขึ้นได้ยาก

9. ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงานอย่างเต็มที่ ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการบริหารโครงการเป็นสิ่งจำเป็น Hood (1991) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบจะเกิดขึ้นได้ต้องมีระบบการจัดการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีความขัดแย้งภายในองค์การ ซึ่งการติดต่อสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการประสานงานในการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังควรเปิดโอกาสให้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติและผู้ได้รับผลจากนโยบายได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนโยบายตามความเหมาะสม

หลักการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน

การร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน เป็นการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ (Public Private Partnership--PPP) คือ การอนุญาตหรือให้สัมปทาน หรือให้สิทธิแก่เอกชนดำเนินกิจการของรัฐ ทั้งในกิจการเชิงพาณิชย์และสังคม ซึ่งกิจการของรัฐดังกล่าวต้องเป็นกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่น ของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย หรือกิจการดังกล่าวจะต้องให้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีผู้ให้ความหมายไว้หลายองค์กร (laophan & Warakham, 2016)

หลักการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน เป็นการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ คือ การอนุญาต หรือให้สัมปทานหรือให้สิทธิแก่เอกชนดำเนินกิจการของรัฐ ทั้งในกิจการเชิงพาณิชย์และสังคม ซึ่งกิจการของรัฐดังกล่าวต้องเป็นกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย หรือกิจการดังกล่าวจะต้องให้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (laophan & Warakham, 2016) มีรูปแบบการดำเนินงานของภาครัฐโดยการให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการในการให้บริการสาธารณะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานและบริการ โดยมุ่งเน้นการให้บริการที่มีประสิทธิภาพคุ้มค่ากับต้นทุนมากกว่า ภาครัฐจะเป็นเจ้าของหรือดำเนินการเองโดยภาครัฐเอง ทั้งนี้ การร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน สามารถก่อให้เกิดประโยชน์กับ ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยโครงการจะได้รับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่จากภาคเอกชน รวมทั้งช่วยประหยัดต้นทุนของโครงการ ขณะเดียวกันช่วยให้ภาคเอกชนสามารถเพิ่มช่องทางในการดำเนินธุรกิจของตนเอง และภาคประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการบริการของรัฐที่มีประสิทธิภาพด้วยราคาที่เหมาะสม

หลักการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนกับภาครัฐ พ.ศ. 2562 ประกอบด้วย (Parliamentary Budget Office, 2023)

1. ความสอดคล้องกับแผนการจัดทำโครงการร่วมลงทุน
2. ความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐและเอกชน ซึ่งต้องมีการจัดสรรความเสี่ยงและผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่เอกชนอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความสำเร็จของโครงการร่วมลงทุนและความคุ้มค่าในการดำเนินการโครงการร่วมลงทุน
3. การรักษาวินัยการเงินการคลังของรัฐ
4. การใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และนวัตกรรมของเอกชนในการให้บริการสาธารณะของโครงการร่วมลงทุน และถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญไปยังหน่วยงานและบุคลากรของรัฐ
5. ความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในการจัดทำและดำเนินโครงการร่วมลงทุน รวมถึงกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องสิทธิและประโยชน์ของผู้รับบริการจากโครงการการร่วมลงทุน

ในการการลงทุนภาครัฐ (public investment) นั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทย เนื่องจากการลงทุนในโครงสร้างขั้นพื้นฐาน (infrastructure) ของประเทศเป็นการช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ ก่อให้เกิด การสร้างงาน เพิ่มผลิตภาพและศักยภาพการผลิตในระยะยาว แต่เนื่องจากกิจการที่ร่วมลงทุนแต่ละโครงการต้องใช้จำนวนเงินในการลงทุนจำนวนมากซึ่งหากรัฐเป็นผู้ดำเนินการลงทุนฝ่ายเดียวอาจไม่สามารถจัดสรรเงินในการลงทุนได้เพียงพอ เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านการระดมทุนและการดำเนินนโยบายด้านการลงทุนที่ต้องคำนึงถึงเสถียรภาพการคลังของประเทศด้วย

ในโครงการลงทุนในกิจการของรัฐที่เอกชนเข้าร่วมลงทุนนั้น มีรูปแบบของการร่วมลงทุนในกิจการภาครัฐ ซึ่งอาจแบ่งประเภทรูปแบบของการร่วมลงทุนในกิจการภาครัฐได้ ดังนี้ (Urapeepattanaphong, 2013)

1. Build-Transfer-Operate (BTO) ในรูปแบบนี้เอกชนผู้ลงทุนจะต้องจัดหาเงินทุนและก่อสร้างถาวรวัตถุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในโครงการ เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้วเอกชนผู้ลงทุนจะโอนทรัพย์สินที่ก่อสร้างทั้งหมดรวมทั้งสิทธิ และหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพย์สินให้แก่หน่วยงานของรัฐ แต่จะยังมีสิทธิดำเนินการบริหารโดยใช้ทรัพย์สินดังกล่าวต่อไปได้จนครบอายุสัญญา

2. Build-Operate-Transfer (BOT) ในรูปแบบนี้เอกชนผู้ลงทุนจะจัดหาแหล่งเงินทุนก่อสร้างถาวรวัตถุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในโครงการ เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้ว เอกชนผู้ลงทุนจะยังคงถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของโครงการ และดำเนินการบริหารงานต่อไปจนครบอายุสัญญาแล้ว จึงโอนทรัพย์สินที่ก่อสร้างทั้งหมดให้แก่หน่วยงานของรัฐ

3. Build-Own-Operate (BOO) ในรูปแบบนี้เอกชนผู้ลงทุนจะจัดหาแหล่งเงินทุนก่อสร้างถาวรวัตถุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในโครงการ เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้ว เอกชนผู้ลงทุนจะคงเป็นเจ้าของและดำเนินการบริหารงานต่อไปจนครบอายุสัญญา โดยไม่มีการโอนทรัพย์สินให้แก่หน่วยงานของรัฐ

ในรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 เอกชนเป็นผู้ออกแบบก่อสร้าง เป็นเจ้าของพัฒนาดำเนินการ ซื้อหรือเช่าจากรัฐ ซึ่งไม่มีข้อตกลงในการที่ต้องโอนการดำเนินงานให้กับรัฐบาล ส่วนรูปแบบที่ 3 หลังจากภาคเอกชนดำเนินการแล้วเสร็จต้องส่งมอบให้รัฐบาลเมื่อสิ้นสุดสัญญา

การร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย

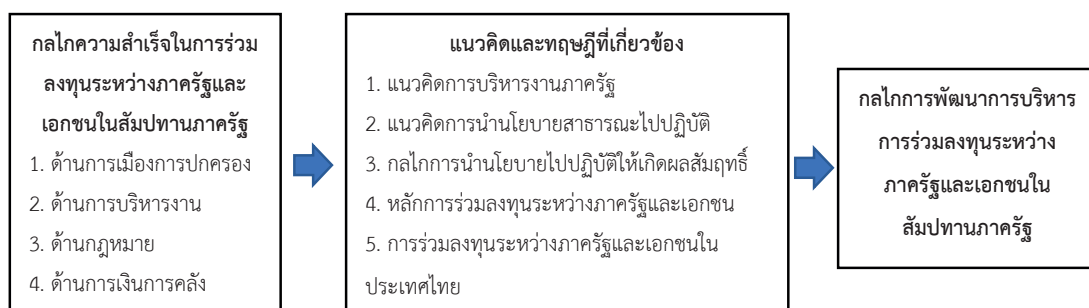
การร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในกิจการของรัฐ โดยมักจะเป็นการให้เอกชนร่วมลงทุนในโครงการพื้นฐาน หรือโครงการให้บริการสาธารณะ โดยรัฐมีวัตถุประสงค์ในการใช้รูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐเกิดประโยชน์ 3 ประการ ดังนี้ (Niyomwet, 2019)

1. ประโยชน์ต่อภาครัฐ โครงการการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน สามารถสนับสนุนการดำเนินงานภาครัฐ โดยสร้างความคุ้มค่าทางการเงินและการใช้ทรัพยากรจากการผสมผสานความเชี่ยวชาญระหว่างรัฐกับเอกชน จึงทำให้ประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่ายจากการให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินงานและพิจารณาต้นทุนแบบครบวงจร และยังเป็นการแบ่งหน้าที่การบริหารความเสี่ยงที่ได้รับความรู้ประสบการณ์จากภาคเอกชน รวมถึงความสามารถในการบริหารจัดการระบบงบประมาณของภาครัฐ ถือได้ว่าเป็นการจัดสรรความเสี่ยงระหว่างคู่สัญญาในกรณีที่ภาครัฐได้พิจารณาถึงความคุ้มค่าทางการเงินแล้ว เห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะให้เอกชนร่วมดำเนินการ จะทำให้ภาครัฐสามารถจัดสรรงบประมาณดังกล่าวไปลงทุนในโครงการอื่น ๆ ตามความจำเป็นและเหมาะสมมากขึ้น นับว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุน

2. ประโยชน์ต่อภาคเอกชน โครงการการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน สามารถเพิ่มช่องทางและโอกาสการดำเนินธุรกิจให้กับภาคเอกชน ในการให้บริการสาธารณะด้วยความมีประสิทธิภาพและในบางครั้งที่สภาพเศรษฐกิจเริ่มชะลอตัว (economic downturn) จะถือได้ว่าเป็นการสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศโดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในโครงการของภาครัฐ นอกจากนี้ ในการลงทุนในรูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยที่ภาคเอกชนจะมีโอกาสเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ประโยชน์ต่อประชาชน ในการให้บริการสาธารณะของโครงการการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ประชาชนผู้รับบริการสามารถรับบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพในราคาที่เหมาะสมและเป็นธรรม ภายใต้เงื่อนไขการกำกับดูแลที่เหมาะสมของภาครัฐ ให้การบริการของภาคเอกชนคู่สัญญาการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความน่าเชื่อถือในการบริการ และกำหนดกลไกราคาที่เหมาะสมกับผู้บริโภค นับว่าเป็นการพัฒนาในระดับการให้บริการของภาครัฐให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

กรอบในการวิเคราะห์

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

กลไกการพัฒนาการบริหารการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ เป็นการศึกษาถึงวิธีการบริหารงานในการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ สำหรับโครงการการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในอนาคต จะช่วยเร่งส่งเสริมการลงทุนของภาครัฐและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งนี้ หากจะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของไทยให้มีความทันสมัยเปรียบเทียบกับประเทศในยุโรป ประเทศไทยจำเป็นต้องลงทุนเพิ่มเติมในการระดมทุนเพื่อการลงทุนดังกล่าวภาครัฐจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนสูงและมีการใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อน ซึ่งจำเป็นต้องมีกลไกในการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ แก่ภาครัฐ ซึ่งการดำเนินนโยบายการลงทุนต้องคำนึงถึงการเมืองที่มีเสถียรภาพ การบริหารงานของรัฐบาล กฎหมายที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ และการคลังที่มีความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น การสร้างกลไกเหล่านี้ เพื่อพัฒนาการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในสัมปทานของรัฐประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่กลไกการพัฒนาการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานของรัฐ เพื่อเป็นการปฏิบัติให้เกิดความร่วมมือพัฒนาการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย

1. กลไกด้านการเมืองการปกครอง การกำหนดเชิงนโยบายที่ชัดเจน ในด้านการวางแผนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและความต่อเนื่องของนโยบาย แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นโยบายทางการเมืองจะมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดโครงการ ทั้งนี้ นโยบายจะต้องเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานของภาคเอกชนด้วยการสนับสนุนหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนนโยบายการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ในด้านของการระดมทุน การส่งเสริมบทบาทภาคเอกชน การประเมินโครงการขนาดใหญ่ที่มี

การลงทุนสูงต้องมีการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ (feasibility study) ตลอดจนความคุ้มค่าของโครงการ ตั้งแต่ขั้นตอนการเจรจากับภาคเอกชน และการกำกับดูแลโครงการ หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาดูแลต้องเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีความเข้าใจในโครงการที่ร่วมทำอย่างชัดเจน โดยคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นหน่วยงานทางการเมืองในการพิจารณาความเห็นชอบก่อนหรือไม่ในขั้นตอนต่อไป

2. กลไกการบริหารงาน ในการคัดเลือกผู้ร่วมลงทุนในกิจการสัมปทานของรัฐที่มีประสิทธิภาพ ควรมีกระบวนการขั้นตอนการเลือกหุ้นส่วนที่โปร่งใสและมีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม รวมทั้งผู้ร่วมลงทุนในกิจการสัมปทานของรัฐยังต้องมีความรู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในด้านดังกล่าว เพื่อให้ได้หุ้นส่วนตัวจริงเข้ามาดำเนินการกิจการได้สำเร็จลุล่วง ดำเนินงานให้เกิดผลงานที่ชัดเจนสามารถพิสูจน์ได้ถึงความสำเร็จในสาขานั้น ๆ และมีประสบการณ์ที่นำพองานในระดับประเทศ ไม่ควรเลือกหุ้นส่วนจากการเสนอราคาต่ำสุดเพียงอย่างเดียว และภาครัฐต้องทำให้ภาคเอกชนมั่นใจว่าสามารถซื้อบริการในราคาที่ตกลงกันได้จริง การดำเนินงานที่โปร่งใส ในกระบวนการดำเนินงานต้องมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และมีการทำประชาพิจารณ์ในขั้นต้นก่อนการลงทุนที่ชัดเจนเพื่อทำความเข้าใจต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้เกิดการยอมรับของภาคประชาสังคม ประกอบด้วยผู้ที่เข้ามาลงทุนในส่วนภาคเอกชนต้องมีมาตรฐาน มีความเชี่ยวชาญเพียงพอในการร่วมกันดำเนินงานกับภาครัฐ

3. กลไกด้านกฎหมาย กระบวนการจัดทำสัญญาร่วมลงทุนในกิจการสัมปทานของรัฐ กฎหมายที่ใช้บังคับสัญญาสัมปทานบริการสาธารณะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นต้องมีความรอบคอบ รัดกุมและมีคุณภาพทั้งฝ่ายภาครัฐและภาคเอกชน มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับได้ทุกฝ่าย ทั้งยังสามารถปรับปรุงแก้ไขหรือตั้งข้อสังเกตในสัญญาร่วมลงทุนได้ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้มีความทันสมัยทันต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง เช่น สถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อให้เกิดความชัดเจน มีความเป็นธรรม และคำนึงถึงปัญหาที่เคยเกิดขึ้น นอกจากนี้กฎหมายเกี่ยวกับการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ยังขาดความชัดเจนและครอบคลุมกับสภาพปัญหาในการดำเนินการ เนื่องจากเพราะในบางกรณีในกรณีที่คู่สัญญาสัมปทานไม่ได้ดำเนินการ หรือดำเนินการไม่ถูกต้องตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ทำให้เกิดความล่าช้า ดังนั้น จึงต้องกำหนดความชัดเจนในรูปแบบของสัญญาสัมปทานและบริการสาธารณะไว้โดยตรง มีโครงการประเภทใดบ้างที่มีโครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะต้องปฏิบัติตาม สำหรับกรณีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างรัฐและเอกชนก็ควรมีการออกกฎหมายที่ใช้บังคับโดยตรงกับสัญญาสัมปทานบริการสาธารณะในแต่ละประเภทเพื่อความชัดเจนและสร้างความมั่นใจให้แก่เอกชนผู้ลงทุนในอนาคตอีกด้วย การกำหนดกฎระเบียบที่ละเอียดชัดเจน โดยการหาจุดสมดุลระหว่างการกำหนดเงื่อนไขการร่วมทุนที่มุ่งใจสำหรับภาคเอกชน ทั้งผลตอบแทน กฎระเบียบและกระบวนการที่รวดเร็ว และการจัดทำสัญญาโครงการที่รัดกุมโดยการศึกษาผลประโยชน์อย่างรอบด้านเพื่อตอบโจทย์บริการสาธารณะของภาครัฐ การกำหนดกรอบระยะเวลาดำเนินการ หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และกระบวนการพิจารณาคัดเลือกเอกชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ภาครัฐมากที่สุด

4. กลไกด้านการเงินการคลัง หลักการร่วมลงทุนในกิจการสัมปทานของรัฐ ภาครัฐมีการกำหนดให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ โดยการลงทุนผ่านกองทุนโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออนาคตประเทศไทย หรือ Thailand Future Fund (TFFIF) ที่จะเป็มาตรการเครื่องมือที่จะช่วยลดการพึ่งพางบประมาณแผ่นดิน หรือเงินกู้จากภาครัฐ จึงควรมีการส่งเสริมให้ภาคเอกชนที่มีความพร้อมและมีความเชี่ยวชาญเข้ามามีบทบาทในการร่วมมือกับ

ภาครัฐในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรของประเทศได้อย่างคุ้มค่าการจัดทำโครงการลงทุนที่เหมาะสม ซึ่งจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของโครงการลงทุนเชิงพาณิชย์ต่าง ๆ ที่ภาคเอกชนจะให้ความสนใจร่วมลงทุน การพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของภาคเอกชนในการร่วมลงทุนกับภาครัฐ เพื่อให้ภาคเอกชนไทยสามารถได้รับประโยชน์และมีความพร้อมในการร่วมลงทุนจากนโยบายการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ของภาครัฐให้ทัดเทียมกับบริษัทข้ามชาติต่าง ๆ

บทสรุป

กลไกการพัฒนาการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ เป็นองค์ประกอบทำให้การร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศไทยเกิดผลสัมฤทธิ์มากขึ้น โดยให้ความสำคัญในการกำกับดูแลการดำเนินการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนให้มีความโปร่งใส เป็นธรรมในการให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะอันเป็นภารกิจของรัฐ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับหลักการสากลเรื่องการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ที่สะท้อนหลักถึงความ เป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และมีมาตรการในการส่งเสริมการร่วมลงทุนภายใต้กรอบวินัยการเงินการคลัง ซึ่งการให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนจะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านงบประมาณของภาครัฐ อีกทั้งเป็นการนำเทคโนโลยีและการบริหารจัดการของภาคเอกชนมาใช้ รวมถึงเป็นการกระจายความเสี่ยงในการลงทุนไปยังภาคเอกชนอีกด้วย ส่งผลให้ภาครัฐสามารถบริหารจัดการและยกระดับคุณภาพการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ และช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ดังนั้น รูปแบบการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน จึงถือเป็นกลไกในการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับกลไกการพัฒนาการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนในสัมปทานภาครัฐ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะ 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ในการจัดทำโครงการบริการสาธารณะและโครงสร้างพื้นฐาน ในการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการสัมปทานของรัฐ ภาครัฐพึงต้องกำหนดขอบเขตภารกิจและบทบาท (mandate) ให้ชัดเจนก่อนที่จะขยายไปสู่การมีความร่วมมือกับภาคเอกชนเพราะจะส่งผลให้ภาคเอกชนเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับการลงทุนในระยะยาว และควรมีการพิจารณาและกำหนดรูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนที่เหมาะสมในแต่ละโครงการ โดยให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลในการพิจารณาการดำเนินโครงการทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นนัยสำคัญที่การดำเนินการโครงการร่วมลงทุนจะต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความโปร่งใส เป็นธรรม ในการติดตาม รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการร่วมทุนระหว่างและเอกชน

ประเด็นที่ 2 การดำเนินโครงการการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ต้องมีขั้นตอนการสร้างความรู้เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินการในโครงการร่วมลงทุน เพื่อให้เกิดกระบวนการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและติดตามความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานโครงการร่วมลงทุนเอกชน และควรกำหนดแนวทางขึ้นให้ชัดเจนในการสนับสนุนส่งเสริมให้ภาคเอกชนร่วมลงทุนในกิจการสัมปทานของภาครัฐ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาการเจริญเติบโตสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้กับประเทศยิ่งขึ้น

References

- Anumanrajadhon, M. (2013). *Public policy: Concept analysis and process* (2nd ed.). Expernet. [In Thai]
- Chupradit, S., Kantaros, N., Bumbud, T., & Wutti Chupradit, P. (2019). Public-private-partnership concept for public services achievement of local government organization. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology (Humanities and Social Sciences)*, 5(1), 469-483. [In Thai]
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public administration*, 69(1), 3-19.
- Kenaphoom, S., & Jandaeng, B. (2019). Theory model of public policy implementation. *Journal of Local Governance and Innovation*, 3(1), 95-115. [In Thai]
- laophan, J., & Warakham, S. (2016). *Analysis of Public Private Partnership (PPP)* (3rd ed.). Parliamentary Budget Office. [In Thai]
- Intarasuwan, P. (2021). The effectiveness of the Implementation of 2016 (B.E. 2559) United Nations General Assembly Special Session on the World Drug Problem Resolution in Thailand. *Journal of Thai Ombudsman*, 14(2), 69-111. [In Thai]
- Niyomwet, A. (2019). *The public private partnership Act, B.E. 2562 (2019) that the business sector and the public should know*. Retrieved from <http://www.anurakbusinesslaw.com> [In Thai]
- Parliamentary Budget Office. (2023). *Public Private Partnership (PPP)*. Author. [In Thai]
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (1973). *Implementation*. Berkeley, University of California Press.
- Ruengtham, S. (2017). *People public policy*. Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. [In Thai]
- Rugchatjaroen, K., Junthothai, D., Inthachim, C., & Sangkrajang, M. (2016). Success factors for driving the National Health Assembly Resolutions into implementation. *BU Academic Review*, 15(2), 1-16. [In Thai]
- Thampitug, S. (2018). Theoretical perspectives on policy implementation. *Rommayasan*, 16(2), 501-517. [In Thai]
- Urapeepattanaphong, K. (2013). Perspectives of the private sector on the Private Investments in State Undertakings Act B.E. 2556 (2013). In *the seminar project documents "the Private Investments in State Undertakings Act: Opening a new dimension in public private sector investment" Volume 2* (pp. 1-245). Office of the Attorney General, Office of Legal Counsel, Office of the Special Prosecutor for Contracts and Discussions 1. [In Thai]

การประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

เอกกร บุชบาตินทร์¹ ปิยะนุช เงินคล้าย² กล้าหาญ ณ น่าน³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 ภายใต้นโยบาย “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งระบบราชการจะต้องมุ่งเน้นที่การพัฒนาและประยุกต์ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจและบริหารจัดการภายในหน่วยงาน โดยเฉพาะการบูรณาการข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อการตอบสนองที่ทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยการนำแนวคิดนโยบายสาธารณะ แนวคิดข้อมูลสถิติ และแนวคิดการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อจัดการภาครัฐ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์พบว่า การใช้ข้อมูลสถิติสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลและทำนาย แต่ยังช่วยให้สามารถวิเคราะห์แนวโน้มและตรวจสอบผลการดำเนินงาน ทำให้สามารถวางแผนและปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อถือและความมั่นคงของระบบในด้านการบริหารจัดการข้อมูล การใช้ข้อมูลสถิติและเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยสามารถสร้างระบบการบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสถิติในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเพิ่มความเร็ว ความแม่นยำ ลดข้อผิดพลาด เพิ่มความน่าเชื่อถือในข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ และยังเป็นการยืนยันถึงความสำเร็จของการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการข้อมูลสถิติสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองอีกด้วย ดังนั้น กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ควรมีการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ด้วยการศึกษาปัญหา แนวทางการพัฒนา การปรับปรุง และปัจจัยความสำเร็จเพื่อบูรณาการข้อมูลหรือสารสนเทศภายในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 และพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามมาตรฐานการปฏิบัติ รวมทั้งประเมินการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามมาตรฐานการปฏิบัติ

คำสำคัญ: สถิติข้อมูล; งานความมั่นคง; สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง; กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: Koi-45@hotmail.com

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Application of Statistical Data for Security Work of the Immigration Bureau

Aekaorn Butsabarbodin¹ Piyanush Ngermklay² Khahan Na-Nan³

Abstract

This academic article aims to analyze the application of statistical data to increase the efficiency of the Immigration Bureau Division 5 under the “Thailand 4.0” policy, in which the civil service must focus on developing and applying data analysis tools to improve decision-making and management processes within the agency, especially integrating data from multiple sources for timely responses to various situations by using the public policy, statistical data, and application of information systems for public sector management as a framework for analysis.

Findings are as follows: The use of statistical data for security work of the Immigration Bureau is not only a tool for data analysis and prediction, but also helps to analyze trends and monitor performance, enabling efficient planning and improvement of activities, which is an important part in creating reliability and stability of the data management system. The use of statistical data and modern information technology can create an efficient data management system that can effectively respond to the needs of statistics in management, including increasing speed, accuracy, reducing errors, increasing the reliability of data used in decision-making, and also confirming the success of integrating data and information technology in managing statistical data for security work of the Immigration Bureau. Therefore, Immigration Division 5, which is under the Immigration Bureau, should develop a model for the application of statistical data for security work of the Immigration Bureau by studying problems, development guidelines, improvements, and success factors to integrate data or information within Immigration Division 5 and develop a model for the application of statistical data in conjunction with the work of the Immigration Bureau according to the standard of practice, including evaluating the development of a model for the application of statistical data in conjunction with the work of the Immigration Bureau according to the standard of practice.

Keywords: Statistical Data; Security Work; Immigration Bureau; Immigration Division 5

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Political Science, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: Koi-45@hotmail.com

² Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

³ Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

บทนำ

ในยุคที่โลกกำลังก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความมั่นคงของประเทศไทยจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ได้ต่อยอดความจำเป็นอย่างยิ่งผ่านหกยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ความมั่นคง การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการของภาครัฐ เหล่านี้เป็นฐานที่จะนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในอนาคตของประเทศ การเริ่มต้นยุทธศาสตร์ “ไทยแลนด์ 4.0” ที่มีการทำงานเปิดกว้างและเชื่อมโยงถึงกัน (open and connected government) ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (citizen-centric government) มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย (smart and high performance government) โดยอาศัยปัจจัยหลักสำคัญ คือ การสานพลังทุกภาคส่วน (collaboration) การสร้างนวัตกรรม (innovation) และการปรับเข้าสู่การเป็นดิจิทัล (digitization/digitalization) ต้องทำงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก เพื่อให้เป็นเสมือนการประกาศนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาลในการผลักดันให้ประเทศไทยพ้นจากกับดักความเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่พึ่งพาการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่การเป็นประเทศที่มีฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืนด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรมและความรู้ นโยบายนี้ไม่เพียงแต่เป็นการปฏิรูปการผลิตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปฏิรูประบบการบริหารจัดการราชการและบริการสาธารณะเพื่อให้ทุกหน่วยงานสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ทันทั่วถึง (Office of the Public Sector Development Commission, 2023)

สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีหน้าที่ควบคุมและดำเนินการตามพระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานนี้มีบทบาทสำคัญในการรักษาความมั่นคงของประเทศโดยการคัดกรองบุคคลและพาหนะที่เดินทางเข้า-ออกประเทศ ด้วยการใช้เทคโนโลยีข้อมูลในการตรวจสอบและประมวลผลข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ การประกาศเรื่อง นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2566-2570) ลงวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2566 ได้เสริมสร้างกรอบนโยบายในการดำเนินการของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองให้มีความเข้มงวดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การนำข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (smart city) เข้ามาใช้ในการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองเป็นตัวอย่างของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบริหารและการให้บริการที่มีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาและการปฏิรูปหน่วยงานภาครัฐให้สามารถตอบสนองและรองรับความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันสมัยผ่านมาตรการเหล่านี้ สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจึงไม่เพียงแต่เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการตามกฎหมายและควบคุมการเข้าออกของบุคคลและพาหนะเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวอย่างของการปรับใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการพัฒนาการบริการของภาครัฐ ตามแนวทางของรัฐบาลที่มุ่งหวังสู่ “ระบบราชการ 4.0” ที่มีการทำงานเปิดกว้างและเชื่อมโยงข้อมูล สร้างประสิทธิภาพและความพึงพอใจสูงสุดให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ เพื่อรับรองว่าประเทศไทยจะก้าวผ่านความท้าทายในยุคสมัยใหม่และรักษาความมั่งคั่งและความมั่นคงของประเทศได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาสังคม โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหา และสร้างผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะจึงมีความจำเป็นต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ซึ่งความหมายของนโยบายสาธารณะมีหลากหลายมุมมอง ดังนี้

1. นโยบายสาธารณะ คือ กิจกรรมที่กระทำโดยรัฐบาล ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของรัฐบาล (Sharkansky, 1970)
2. นโยบายสาธารณะ คือ สิ่งที่รัฐบาลเลือกจะกระทำ หรือไม่กระทำ ครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหมดของรัฐบาล ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในบางโอกาส (Dye, 1984)
3. นโยบายสาธารณะ คือ แนวทางการปฏิบัติหรือการกระทำที่มีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติ เป้าหมาย และวิธีการ (Anderson, 1994)
4. นโยบายสาธารณะ เป็นผลผลิตของระบบการเมือง เริ่มจากปัจจัยนำเข้า (ความต้องการและการสนับสนุน) นำไปสู่ระบบการเมือง เพื่อการตัดสินใจและการกระทำ นำไปสู่ผลผลิต (นโยบายสาธารณะ) และผลของนโยบายสาธารณะ เมื่อได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมอาจมีผลสะท้อนกลับไปเป็นปัจจัยนำเข้าอีกครั้ง (Easton, 1965)
5. นโยบายสาธารณะ คือ เครื่องมือในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนา โดยคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อม บุคคล และองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจ (Anumanrajadhon, 2004)

โดยสรุป “นโยบายสาธารณะ” เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาสังคม เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มุ่งแก้ไขปัญหาและบรรลุผลประโยชน์สูงสุดให้กับสังคม

นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะและภาคประชาสังคม (civil society) ถือว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งความสัมพันธ์ในเชิงผลประโยชน์ (benefits) และความขัดแย้ง (conflicts) หรือทั้งสองอย่างในเวลาเดียวกัน นโยบายสาธารณะใด ๆ ก็ตามย่อมทำให้เกิดความสัมพันธ์สองด้านนี้เสมอ เพราะยากที่นโยบายสาธารณะจะก่อให้เกิดผลประโยชน์เพียงด้านเดียว แม้ว่าจะเป็นนโยบายสาธารณะที่เป็นสินค้าสาธารณะบริสุทธิ์ (pure public goods) ก็ยังมีคำถามเรื่องลำดับความเหมาะสมของนโยบาย ผลต่างด้านต้นทุน-ผลประโยชน์ หรืออัตราผลตอบแทนของโครงการ (internal rate of returns) อีกประเด็นหนึ่งที่นโยบายสาธารณะของรัฐบาลมักจะถูกเพ่งเล็งมากที่สุดคือ เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interests) ระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับภาคประชาสังคม ซึ่งที่จริง ผลประโยชน์ทับซ้อนนี้ ก็คือ ความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งได้แก่ รัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่ ผู้ดำเนินนโยบายกับสาธารณชน ความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ที่เห็นได้ชัด เช่น เหตุใดรัฐบาลจึงไม่เลือกที่จะสร้างถนนสาย A แต่กลับไปสร้างถนนสาย B ทั้งที่สาย A มีความคุ้มค่ามากกว่าในทุกด้าน ซึ่งข้อเท็จจริงเบื้องหลังของการที่รัฐบาลเลือกสร้างสาย B ก็เพราะผู้ดำเนินนโยบายซึ่งเป็นคนของรัฐบาล มีผลประโยชน์ที่มิควรได้จากการเลือกโครงการนั้น ซึ่งการได้ประโยชน์ของผู้ดำเนินนโยบายทำให้สาธารณชนเสียหายหรือได้รับประโยชน์ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย

แนวคิดสถิติข้อมูล

ความหมายของ “สถิติ” มีความหมายหลัก 2 ประการ ดังนี้ (Ruenjinda, 1994)

1. เชิงตัวเลขหรือข้อมูลที่แสดงข้อเท็จจริง เป็นตัวเลขที่ใช้บรรยายเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงของเรื่องต่าง ๆ ที่เราต้องการศึกษา ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับการบริหารของรัฐเท่านั้น อาจจะเป็นตัวเลขที่เป็นผลมาจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ หรือจากการคิดคำนวณ หรือจากการจัดทำตามระเบียบวิธีสถิติกับข้อมูลอื่นหลาย ๆ รายการ เช่น สถิติจำนวนผู้ป่วย สถิติจำนวนคนเกิด สถิติจำนวนคนตาย อุณหภูมิของอากาศระดับน้ำในแม่น้ำ เป็นต้น

2. เชิงวิทยาศาสตร์ว่าด้วยทฤษฎี และระเบียบวิธีที่ใช้ในงานผลิตหรือจัดทำข้อมูลสถิติรวมถึงงานเก็บข้อมูลเพื่อให้ข้อความจริงต่าง ๆ (ข้อมูลนี้อาจจะเป็นตัวเลขหรือไม่เป็นตัวเลขก็ได้) ว่าด้วยการประมวลหรือการจัดกระทำอื่นใดกับข้อมูลเหล่านี้ในอันที่จะสามารถให้นำข้อมูลมาใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว รวมถึงงานนำเสนอข้อมูล การตีความหมาย การวิเคราะห์ การคิดคำนวณ และการทำข้อมูลสรุป เช่น การสร้างเลขดัชนีเพื่อบรรยายเหตุการณ์หนึ่ง ๆ และเพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์นี้ได้อย่างชัดเจน รวมถึงการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในอดีตและปัจจุบันไปทำนายเหตุการณ์ในอนาคต หรือใช้ในการประกอบการตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอนของเหตุการณ์บางอย่างในอนาคต

การใช้ประโยชน์ของสถิติข้อมูล สามารถสรุปได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. กลุ่มผู้ใช้สถิติ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

(1) กลุ่มผู้ใช้ในวงการรัฐบาล ใช้สถิติเพื่อควบคุมดูแลงานบริหารประจำวัน กำหนดและร่างนโยบายวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

(2) กลุ่มผู้ใช้ในวงการเอกชน ใช้สถิติเพื่อวางแผนด้านการผลิต การตลาด การโฆษณา การกำหนดราคาสินค้าและบริการ

(3) กลุ่มผู้ใช้ระดับครัวเรือนและบุคคล ใช้สถิติเพื่อการผลิตระดับครัวเรือน

(4) สถาบันการศึกษาและวิจัย ใช้สถิติเพื่อการศึกษา การวิจัย

(5) องค์การระหว่างประเทศ ใช้สถิติเพื่อช่วยเหลือหรือส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคม

2. ประโยชน์ของวิชาการสถิติข้อมูล คือ เป็นเครื่องมือสำหรับการตัดสินใจที่สำคัญ ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา เป็นเครื่องมือในการนำทางและควบคุมกิจกรรมในแทบทุกสาขา ทำให้ทราบว่าควรใช้ข้อมูลอะไรประกอบในการวางแผนหรือตัดสินใจ ทำให้ทราบว่าควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร และทำให้ทราบว่าหาข้อสรุปและตีความหมายจากข้อมูลได้อย่างไร

3. การประยุกต์ใช้การใช้สถิติในงานต่าง ๆ ได้แก่

(1) วงการศึกษา ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับกรรมวิธี การเรียนการสอน การวัดผล และการทดสอบ

(2) วงการอนามัยและสาธารณสุข ศึกษาอัตราการเกิดและการระบาดของโรค ทดลองเกี่ยวกับยาและวิธีการรักษาโรค จัดการและบริหารงานโรงพยาบาล

(3) วงการชีววิทยา วิจัยและวางแผนทดลองเพื่อศึกษากรรมวิธีของสิ่งที่มีชีวิต

(4) วงการประชากรศาสตร์ ศึกษาอัตราการเพิ่ม การเกิดการตายของประชากร

(5) วงการเศรษฐศาสตร์ วัดระดับและปริมาณการผลิต ระดับราคา การใช้แรงงาน มาตรฐานการครองชีพ

(6) วงการสังคมศาสตร์ สสำรวจและวิเคราะห์สภาพทางสังคมวัฒนธรรม ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของประชากรกลุ่มต่าง ๆ

แนวคิดการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการภาครัฐ

ระบบสารสนเทศ (Information System--IS) หมายถึง ระบบซึ่งใช้คอมพิวเตอร์ทำหน้าที่รวบรวม ประมวลผล จัดเก็บ วิเคราะห์ และกระจายสารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง ในแง่หนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะโดยทั่วไป จะเห็นว่า ระบบสารสนเทศมีความคล้ายคลึงกันกับระบบงานและระบบเอกสารของสำนักงานตรงที่ทั้งสองระบบมีการป้อนข้อมูลเข้า (input) มีข้อมูลออก (output) และมีกระบวนการประมวลผลข้อมูล (process) แต่ในอีกแง่หนึ่ง จะเห็นว่า ข้อแตกต่างจากระบบอื่นอย่างชัดเจนตรงที่ระบบสารสนเทศที่กล่าวถึงในที่นี้มีการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการป้อนข้อมูล ประมวลผลและแสดงผล และใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์หรือเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อในการกระจายผลลัพธ์ไปยังผู้ใช้ ระบบสารสนเทศในที่นี้จึงมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ (Laohabutr & Chanyawudhiwan, 2006)

1. ฮาร์ดแวร์ หรือระบบคอมพิวเตอร์ที่กล่าวข้างต้น ทำหน้าที่ในการป้อนและรับข้อมูลและสารสนเทศ ประมวลผลและจัดเก็บ รวมถึงการแสดงผลในรูปแบบที่มนุษย์อ่านได้

2. ซอฟต์แวร์ หรือชุดคำสั่ง หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งทำให้ฮาร์ดแวร์ประมวลผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์ขององค์การ

3. ฐานข้อมูล หรือระบบการจัดการไฟล์ ตาราง ความสัมพันธ์ ฯลฯ ทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อการสืบค้น

4. เครือข่าย หรือระบบการเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์ ทำหน้าที่ในการกระจายแลกเปลี่ยนสารสนเทศ และทรัพยากรอื่นของระบบ

5. กระบวนการประมวลผลหรือชุดคำสั่ง ทำหน้าที่ในการนำองค์ประกอบข้างต้นทั้งหมดมาประมวลผล และแสดงผล

6. คน ซึ่งทำงานกับระบบทำหน้าที่ในการป้อนข้อมูล หรือใช้ข้อมูลที่ได้จากการประมวลผล

ทั้งนี้ ในแง่ของการประยุกต์เอาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการภาครัฐมาใช้งานในภาครัฐ กล่าวได้ว่า สามารถที่จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การประยุกต์ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารมาใช้เพื่อให้บริการประชาชน (front office) ภายใต้ชื่อรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ระบบสารสนเทศที่อยู่ในประเภทนี้จะเป็นไปเพื่อบรรลุนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องให้บริการแก่ประชาชน หรือภาครัฐกิจ การประยุกต์เอาระบบสารสนเทศมาใช้จะทำให้หน่วยงานภาครัฐตอบสนองความต้องการของประชาชน เพื่อส่งมอบบริการสาธารณะที่มีคุณภาพสูงขึ้น เช่น การให้บริการเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

2. การประยุกต์ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารมาใช้เพื่อช่วยในการทำงานของหน่วยงาน (back office) ระบบสารสนเทศที่อยู่ในประเภทนี้จะเป็นไปเพื่อยกระดับการจัดกระทำทรัพยากรทางการบริหารของหน่วยงาน

ซึ่งจะเป็นระบบที่หน่วยงานพัฒนาขึ้นใช้งานภายในหน่วยงานของตนเอง เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ระบบสารสนเทศทางการศึกษา ระบบการจัดการฐานข้อมูลวิจัย เป็นต้น

เมื่อพิจารณารูปแบบของการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อจัดการในการส่งมอบบริการสาธารณะแล้ว พบว่า สามารถที่จะจำแนกรูปแบบดังกล่าวได้เป็น 4 รูปแบบด้วยกัน ดังนี้ (Chaiperm, 2008)

2.1 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (publishing) หรือการให้ข้อมูลข่าวสาร (information) การบริการรูปแบบนี้จึงเป็นเพียงการสื่อสารแบบทางเดียว (one-way communication) เท่านั้น เช่น การบริการข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 การให้บริการแบบมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) การให้บริการในรูปแบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้นมีจุดเด่นในการบริการที่ต้องให้สารสนเทศมีปริมาณมากและความหลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดที่ผู้รับบริการไม่สามารถที่จะแสดงความเห็น หรือความต้องการโต้ตอบได้ ในการให้บริการแบบมีปฏิสัมพันธ์นั้น ผู้รับบริการสามารถให้ความเห็น เสนอแนะ ร้องขอ ร้องเรียน เพื่อให้ได้บริการที่ต้องการผ่านระบบได้ ดังนั้น การสื่อสารผ่านการให้บริการแบบนี้จึงเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) ซึ่งสามารถที่จะพัฒนารูปแบบได้หลายลักษณะตั้งแต่การสร้างบริการสืบค้นข้อมูลจนถึงเวทีสาธารณะ

2.3 การให้บริการแบบเชิงธุรกรรม (transaction) การบริการแบบนี้ไม่ใช้การส่งผ่านสารสนเทศ แต่เป็นการที่เกิดนิติสัมพันธ์ (legal binding) ระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ ซึ่งบริการนี้จะมีลักษณะคล้ายกันกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ แต่ได้รับการปรับใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับเงื่อนไขการปฏิบัติงานภาครัฐเท่านั้น บริการดังกล่าว เช่น การยื่นแบบแสดงรายได้และการชำระภาษีเงินได้ออนไลน์ของกรมสรรพากร หรือ e-Revenue เป็นต้น

2.4 การให้บริการแบบแปลงรูป (transformation) เป็นการบูรณาการงานบริการของหน่วยงานภาครัฐและมีทางเลือกให้บริการตามความต้องการของประชาชน แทนที่ระบบสมัยก่อนที่แบ่งการให้บริการออกตามหน่วยงาน หน่วยงานอาศัยเว็บกลางเชื่อมโยงระบบบริการทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดย ผู้รับบริการไม่จำเป็นต้องเข้าใจโครงสร้างการทำงานของหน่วยงาน

สำหรับแนวโน้มในอนาคตของการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อจัดการภาครัฐนั้น มุ่งเน้นที่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีล้ำสมัย เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) คลาวด์สำหรับการคำนวณ (cloud computing) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และบล็อกเชน (blockchain) ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยยกระดับประสิทธิภาพของ MIS และส่งเสริมให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ระบบสารสนเทศเพื่อจัดการ (MIS) เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพ และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรได้

กรอบในการวิเคราะห์

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดนโยบายสาธารณะ แนวคิดข้อมูลสถิติ และแนวคิดการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อจัดการภาครัฐ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อมุ่งวิเคราะห์โดยเน้นการสร้างแนวทางที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) ผ่านการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่องานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบวิธีการจัดกลุ่มบุคลากรตามสายงานและ

การบูรณาการข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับความต้องการปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา Dashboard (หน้าจอที่สรุปข้อมูลทุกอย่างให้อยู่ในหน้าจอเดียว เพื่อให้ผู้บริหารดูข้อมูลแล้วเข้าใจได้ทันที) และเครื่องมือวิเคราะห์อื่น ๆ ที่สามารถช่วยให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ Dashboard ที่พัฒนาขึ้นจะต้องสามารถนำเสนอข้อมูลที่ชัดเจนและครบถ้วน เพื่อให้ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอในการตัดสินใจ อีกทั้งจะช่วยให้กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 มีศักยภาพในการจัดการกับความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ อาทิ การตอบสนองต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวและคนต่างด้าวที่เข้ามาในประเทศ การตรวจจับและปราบปรามการกระทำผิดกฎหมาย รวมถึงการป้องกันปัญหาการลักลอบเข้าเมือง การทราบความพึงพอใจของผู้รับบริการจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 และช่วยปรับปรุงและพัฒนาระบบให้บริการให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

ผลการวิเคราะห์

ปัญหาสำคัญที่ทำให้การใช้ประโยชน์สถิติในประเทศไทยยังอยู่ในวงจำกัด แม้ว่าจะเป็นที่ทราบและยอมรับกันโดยทั่ว ๆ ไปแล้วว่า สถิติทั้งที่เป็นตัวเลข และที่เป็นศาสตร์ในการจัดทำเกี่ยวกับข้อมูลนั้นมีความสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารในแทบทุกระดับและแทบทุกวงการ ซึ่งต้องมีการวางแผนการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในฝ่ายรัฐบาลและเอกชน แต่ก็คงเป็นที่ทราบกันดีเช่นกันว่าการใช้ประโยชน์สถิติทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลและศาสตร์นั้นยังอยู่ในวงจำกัดอยู่มาก ทั้งในแง่ของขอบข่ายการใช้ จำนวนผู้ใช้และลักษณะงานที่ใช้ประโยชน์ข้อมูลสถิติในการวางแผนงาน การบริหาร และการตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ การใช้ประโยชน์สถิติในการวางแผน การบริหาร และการตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ การที่ใช้ประโยชน์สถิติในประเทศไทยยังเป็นไปอย่างจำกัดอยู่มาก เห็นจะเป็นสาเหตุที่สำคัญ ๆ คือ

1. ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องใช้ข้อมูลสถิติประกอบในการวางแผน การบริหาร และควบคุม รวมทั้งการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ข้อมูลสถิติที่ผลิตออกมาจากหน่วยงาน พบว่า ออกมาในลักษณะของผลพลอยได้ของการบริหารงาน หรือผลิตออกมาโดยกรรมวิธีการสำมะโน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังขาดคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ซึ่งควรจะมีครบถ้วนสมบูรณ์ ความคงเส้นคงวา หรือความแน่นอน ความสมบูรณ์ครบถ้วน ความทันเวลา และความต่อเนื่อง และในหลายกรณีขาดความตรงกับความต้องการของผู้ใช้

2. การขาดการโฆษณาหรือขาดการส่งเสริมการใช้ข้อมูลสถิติ เหมือนกับการผลิตสินค้าที่ขาดการตลาดที่มีประสิทธิภาพ การขาดความรู้ในการใช้ประโยชน์จากข้อมูลสถิติและหลักวิชาสถิติ เนื่องจากการให้การศึกษาวิชาสถิติในประเทศไทยเพิ่งทำกันอย่างจริงจังเมื่อสิบปีที่ผ่านมาเอง ในหลายหน่วยงานยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักวิชาสถิติที่เพียงพอที่จะสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากสถิติ การขาดความสะดวกในการใช้ประโยชน์จากสถิติ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการขาดการประสานงานกันระหว่างผู้ใช้สถิติกับผู้ผลิตสถิติ ทำให้ผู้ใช้ไม่อาจรอตตัวเลขข้อมูลสถิติที่น่าจะใช้ประโยชน์ในกิจการของตนได้อย่างที่ควรจะเป็น การใช้ประโยชน์สถิติในประเทศไทยทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลและหลักวิชาสถิติยังจำกัดอยู่ในวงจำกัดทั้งในส่วนราชการและเอกชน ทั้ง ๆ ที่พอจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปมากขึ้นแล้วว่าสถิติเป็นเครื่องมือที่ใช้ช่วยในการตัดสินใจที่สำคัญที่สุดอย่าง

หนึ่ง และการพยายามตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่อาศัยข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานก็ไม่ผิดอะไรกับการพยายามขับรถไฟบนถนนสายเปลี่ยวโดยไม่มีหน้าปัดบอกสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ขับรถควรทราบ การที่จะทำให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการใช้ประโยชน์สถิติให้มากขึ้นจึงน่าจะทำได้ เพราะความสำคัญของสถิติไม่ได้อยู่ที่ตัวเลขเท่านั้น แต่อยู่ที่ว่าได้มีการเอาตัวเลขนั้นไปใช้ประโยชน์อย่างใดหรือไม่

สำหรับสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) นอกจากมีหน้าที่สำคัญในการรักษาความมั่นคงของประเทศ โดยการตรวจบุคคลและพาหนะที่เดินทางเข้า-ออกประเทศมายังภายในประเทศ พร้อมทั้งตรวจสอบคนต่างด้าวที่อาจเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายแล้ว ที่ผ่านมามีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีข้อมูลในการตรวจสอบและประมวลผลข้อมูลมาใช้ในการบริหารและตรวจคนเข้าเมืองให้มีความเข้มงวดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยการนำระบบฐานข้อมูลการตรวจพิสูจน์บุคคลโดยเทคโนโลยี Biometrics (ลายพิมพ์นิ้วมือและภาพถ่ายใบหน้า) มาใช้ในการยืนยันตัวตนบุคคลว่าเป็นบุคคลเดียวกันหรือไม่ การนำระบบสารสนเทศตรวจคนเข้าเมือง (PIBICS) ที่เป็นระบบหลักและความเชื่อมโยงทั่วประเทศ ครอบคลุมด้านตรวจคนเข้าเมือง ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ซึ่งสามารถตรวจสอบการเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรจนถึงเดินทางออกนอกราชอาณาจักรได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ มาสนับสนุนการปฏิบัติงานในด้านการตรวจคนเข้าเมือง ทั้งระบบ นอกจากนี้ ยังได้มีการประยุกต์ใช้เป็นอุปกรณ์เคลื่อนที่ไปตรวจนอกสถานที่ และมีการเชื่อมต่อระหว่างเครื่องมืออุปกรณ์ มีระบบการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ และมีเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกอีกด้วย

อย่างไรก็ดี การบูรณาการข้อมูลเพื่อให้เกิดการใช้ข้อมูลสถิติร่วมกันของทุกหน่วยงานภายใต้การดูแลของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองที่ผ่านมา พบว่า กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 มีปัญหาการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง อาทิ

1. ปัญหาการใช้ข้อมูลสถิติที่อยู่ในรูปแบบเดิมที่เป็นการรายงานข้อมูลผ่านเอกสาร หรือจัดรูปแบบผ่านอินโฟกราฟฟิค (infographic) ซึ่งไม่ยืดหยุ่นและไม่เป็นปัจจุบัน (real time)
2. ปัญหาการจัดทำข้อมูลสถิติที่ผ่านมาไม่ตอบโจทย์สำหรับการนำไปวิเคราะห์สถานการณ์หรือแก้ไขปัญหา
3. ปัญหาสารสนเทศมีหลายระบบทำให้ข้อมูลสถิติกระจัดกระจายและไม่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งการไม่มี Dashboard ซึ่งเป็นหน้าจอที่สรุปข้อมูลทุกอย่างให้อยู่ในหน้าจอเดียว เพื่อให้ผู้บริหารดูข้อมูลแล้วเข้าใจได้ทันที
4. ปัญหาการขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานของเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองเกี่ยวกับการนำฐานข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้

5. ปัญหาการขาดเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นอัตโนมัติ จึงทำให้ผู้บริหาร หัวหน้าตรวจคนเข้าเมืองจังหวัด หรือหัวหน้าด่านตรวจคนเข้าเมือง ไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำข้อมูลสถิติมาใช้ในการงาน

ดังนั้น จากความสำคัญและปัญหาการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) จะต้องมีการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง โดยมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัญหา แนวทางการพัฒนา การปรับปรุง และปัจจัยความสำเร็จเพื่อบูรณาการข้อมูลหรือสารสนเทศภายในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5

การศึกษาปัญหาและการพัฒนาในด้านการบูรณาการข้อมูลและสารสนเทศภายในกองบังคับการตรวจคน

เข้าเมือง 5 เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการข้อมูล และการวางแผน แนวทางการพัฒนาของระบบที่เหมาะสมกับความต้องการและเป้าหมายของหน่วยงาน การลงทุนในระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยและเหมาะสม เพื่อให้สามารถรองรับการจัดเก็บ การประมวลผล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างนโยบายและกระบวนการที่ชัดเจนและเหมาะสม สำหรับการบริหารจัดการข้อมูล รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งเพิ่มพูนทักษะและความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการข้อมูลสำหรับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ เพื่อให้พร้อมที่จะใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีใหม่ ๆ และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากขาดความรู้หรือความเข้าใจที่ไม่เพียงพอ ดังนั้น การบูรณาการข้อมูลและสารสนเทศในหน่วยงานจะมีผลต่อประสิทธิภาพและความสามารถในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายและรักษาความปลอดภัยในการเข้าเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

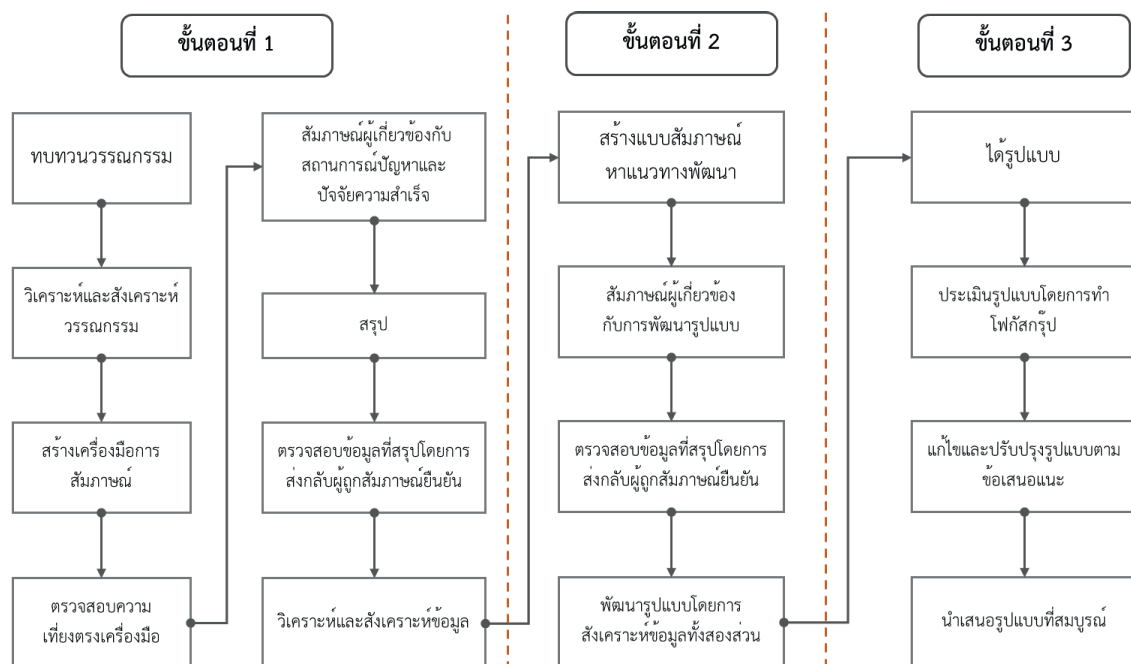
ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ตามมาตรฐานการปฏิบัติ

การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการปฏิบัติ โดยเก็บข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับงานตรวจคนเข้าเมือง เช่น จำนวนคนที่เข้าเมือง ประเทศกำเนิด วัตถุประสงค์ในการเข้าเมือง เป็นต้น โดยใช้ระบบที่เหมาะสมและมีความปลอดภัยสูงสุด ในการเก็บข้อมูล ทำการวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มและข้อสังเกตที่สำคัญ เช่น แนวโน้มของจำนวนคนเข้าเมือง ในแต่ละเดือน หรือประเทศที่มีการเข้าเมืองมากที่สุด การใช้ข้อมูลสถิติที่วิเคราะห์ได้ในการช่วยในการตัดสินใจ เช่น การกำหนดแผนการดำเนินงานหรือการจัดทำนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างรายงานที่มีประสิทธิภาพและชัดเจน เพื่อนำไปใช้ในการสื่อสารและการแจ้งผล ต่อผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยใช้วิธีการที่เข้าใจง่ายและสามารถสื่อสารได้ชัดเจน พร้อมทั้งตรวจสอบ และปรับปรุงระบบการใช้ข้อมูลสถิติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามมาตรฐาน การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติในการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จะช่วยให้สามารถวางแผนและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการตัดสินใจในหลาย ๆ ด้านของงานด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามมาตรฐานการปฏิบัติ

การประเมินการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามมาตรฐานการปฏิบัติสามารถทำได้

จากขั้นตอนดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นแผนผังดังภาพ 1 ดังนี้

ภาพ 1 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูล สำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

บทสรุป

บริบทของสถิติในงานความมั่นคง การใช้ข้อมูลสถิติไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลและทำนาย แต่ยังช่วยให้สามารถวิเคราะห์แนวโน้ม และตรวจสอบผลการดำเนินงาน ทำให้สามารถวางแผนและปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อถือและความมั่นคงของระบบในการบริหารจัดการข้อมูล การใช้ข้อมูลสถิติและเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยสามารถสร้างระบบการบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสถิติในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูลสถิติไม่เพียงแต่เพิ่มความเร็วและความแม่นยำ แต่ยังช่วยลดข้อผิดพลาดและเพิ่มความน่าเชื่อถือในข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ นอกจากนี้ ยังเป็นการยืนยันถึงความสำเร็จของการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการข้อมูลสถิติสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

ข้อเสนอแนะ

การบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการประยุกต์ใช้สถิติในงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้เทคนิควิทยาศาสตร์และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น ในการรวมการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าด้วยกัน เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 ซึ่งเป็น

หน่วยงานในสังกัดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ควรมีการพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้สถิติข้อมูลสำหรับงานความมั่นคงของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ด้วยการศึกษาปัญหา แนวทางการพัฒนา การปรับปรุง และปัจจัยความสำเร็จ เพื่อบูรณาการข้อมูลหรือสารสนเทศภายในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 5 และพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามมาตรฐานการปฏิบัติ รวมทั้งประเมินการพัฒนา รูปแบบการประยุกต์ใช้ข้อมูลสถิติร่วมกับการทำงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามมาตรฐานการปฏิบัติ

References

- Anderson, J. E. (1994). *Public policymaking: An introduction* (2nd ed.). Houghton Mifflin.
- Anumanrajadhon, M. (2004). *Public policy, concepts, processes and analysis*. Kanungnit. [In Thai]
- Chaiperm, A. (2008). *Compilation of contents of the government service academic series*. Sukhothai Thammathirat Open University Press. [In Thai]
- Dye, T. R. (1984). *Understanding public policy* (5th ed.). Prentice Hall.
- Easton, D. (1965). *A framework for political analysis*. Prentice Hall.
- Laohabutr, W., & Chanyawudhiwan, G. (2006). *Administrative office management* (2nd ed.). Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Office of the Public Sector Development Commission. (2023). *Manual for evaluating the status of government agencies in becoming a bureaucratic system 4.0*. Retrieved from https://office.dpt.go.th/web-upload/21xdee05b3b4525a6c082be11a682e4efef/tinymce/32-6340c2bed475820c05ba40f0d141159a/pmqa%2040/Manual/PMQA4.0_Mannual_66.pdf [In Thai]
- Ruenjinda, T. (1994). *Economic statistics*. Ramkhamhaeng University Press. [In Thai]
- Sharkansky, I. (1970). *Policy analysis in political science*. Markham.

การส่งเสริมการเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

ปองปริดา ทองมาตี¹ กฤษณะ ดาราเรือง²

ฉัตรชัย ทศสอาด³ สายศิริ ศิริวิริยกุล⁴ ศรีประไพ ม่วงพุ่ม⁵

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้หลักประชาธิปไตยโดยตรง หลักประชาธิปไตยแบบตัวแทน หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง และหลักปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ พบว่า แต่ละประเทศอาจมีรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน ได้แก่ ประชาธิปไตยโดยตรง ประชาธิปไตยแบบผู้แทน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยอื่นที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประเทศของตน ทำให้ประชาธิปไตยทั่วโลกแบ่งเป็นประเภทย่อยมากกว่า 30 ประเภท ได้แก่ ประชาธิปไตยแบบเอสโตเนีย ประชาธิปไตยสังคมนิยม ประชาธิปไตยแบบโซเวียต แบ่งการวิเคราะห์ ดังนี้ (1) ประชาธิปไตยโดยตรงด้วย ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นรูปแบบการปกครองที่เปิดช่องให้ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการออกกฎหมายหรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านผู้แทนราษฎร (2) ประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วย ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นรูปแบบของรัฐบาลที่เลือกผู้แทนเพื่อทำหน้าที่และตัดสินใจทางการเมืองในนามของประชาชน โดยนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพิ่มความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดงบประมาณ (3) ประชาธิปไตยดิจิทัลในต่างประเทศ โดยใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลช่วยยกระดับประชาธิปไตย โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้รับอิทธิพลจากการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการเมืองดิจิทัล เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองผ่านแพลตฟอร์ม มีโครงสร้างพื้นฐานบริการสาธารณะออนไลน์ ทำให้การโต้ตอบกับรัฐบาลสะดวก ยืดหยุ่น และโปร่งใส ส่งเสริมความไว้วางใจในรัฐบาล และ (4) ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศไทย เน้นการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล เห็นถึงความสำคัญของรูปแบบการประเมินข้อมูลของรัฐบาลแบบเปิด เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำกับดูแล เกิดความท้าทายต่อความก้าวหน้าทางประชาธิปไตยของประเทศ ตามแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในยุทธศาสตร์ที่ 4 คือ การปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล

คำสำคัญ: การเมืองการปกครอง; ประชาธิปไตย; ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล; ประชาธิปไตยดิจิทัล

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

13/1 ตำบลหนองกรด อำเภอมะนังนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ 60240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: sptmd2555@Gmail.com

^{2,3,4,5} คณะบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

Promoting Democratic Politics and Governance with Digital Technology

Pongprida Thongmadee¹ Kraitsana Dararuang²

Chatchai Thotsaard³ Saisiri Siriviriyakul⁴ Sriprapai Muangpum⁵

Abstract

This academic article aims to analyze democratic politics and governance with digital technology to enable citizens to access political participation in a tangible way by using direct democracy, representative democracy, political participation, and transform government to the digital age as a framework for analysis.

Findings are as follows: Each country may have different forms of democratic governance, including direct democracy, representative democracy, Participatory democracy or other democracy that has been modified in accordance with their country. As a result, democracy around the world is divided into more than 30 subcategories, including Estonian democracy, socialist democracy, Soviet-style democracy, etc. divided into the following analysis: (1) Direct democracy with digital technology is a form of government that allows the people to participate in making decisions about legislation or government policy-making on their own without going through the people's representatives. (2) Representative democracy with digital technology is a form of government in which representatives are elected to perform their duties and make political decisions on behalf of the people. By using digital technology to increase convenience, speed, and save budget. (3) Digital democracy abroad using digital platforms to enhance democracy by promoting public participation. Influenced by the emergence of digital political culture. Emphasis on citizen participation in politics through the platform. Make the interaction with the government convenient, flexible, and transparent, and promote trust in the government. (4) Digital Democracy in Thailand Emphasizing the development of digital government, the importance of an open government data assessment model to increase transparency and public participation in governance. According to the Digital Development Plan for the Economy and Society in Strategy 4, which is the transformation of the public sector into a digital government.

Keywords: Politics and Government; Democracy; Digital Technology; Digital Democracy

Type of Article: Research Article

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Chao Phraya University

13/1 Nong Krot Subdistrict, Mueang Nakhon Sawan District Nakhon Sawan Province 60240, Thailand

Corresponding Author Email: sptmd2555@Gmail.com

^{2,3,4,5} Faculty of Administration and Management, Chao Phraya University

บทนำ

ความเป็นมาของประชาธิปไตย (democracy) ได้เริ่มพัฒนามาจากรูปแบบประชาธิปไตยของเอเธนส์ เป็นรูปแบบการปกครองในสมัยกรีกโบราณ โดยนครรัฐเอเธนส์ซึ่งมีพื้นที่เพียง 2,500 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ จำนวน 40,000 คน ได้มีการจัดการปกครองในรูปแบบที่เปิดให้ประชาชนซึ่งมีการกำหนดไว้ว่าต้องเป็นผู้ชายที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี มีบิดาเป็นคนเอเธนส์ (ไม่รวมผู้หญิงและทาส) มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ในการออกกฎหมายผ่านการรับฟัง อภิปราย และพิจารณาลงมติร่างกฎหมายในที่ประชุมใหญ่ที่เรียกว่า “สภาประชาชน” นอกจากนี้ ในการประชุมสภาประชาชน ประชาชนผู้ชายยังมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและให้ความเห็นชอบนโยบายที่นำเสนอโดยรัฐบาลที่ทำงานในรูปแบบคณะกรรมการที่เรียกว่า “สภาห้าร้อย” ซึ่งประกอบด้วย ประชาชน จำนวน 500 คน ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาทำงานแบบเต็มเวลา มีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปี ส่วนในเรื่องการพิจารณาคดีความผิดนั้น ประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ดำเนินการผ่าน “ศาลประชาชน” ในระบบที่เปิดให้ประชาชนเข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะลูกขุน (juries of citizens) เพื่อรับฟังการต่อสู้คดีและตัดสินชี้ขาดความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนพิจารณาบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิด ซึ่งเรียกว่า “ประชาธิปไตยโดยตรง” (Satidporn, 2016) ต่อมาในราว ค.ศ. 1700 เป็นต้นมา เป็นยุคอุตสาหกรรมที่สังคมมีความซับซ้อนและมีประชากรเพิ่มขึ้น ในระบบการเมืองแบบนี้มีรัฐสภาที่มีสมาชิกมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน ประชาชนสามารถตัดสินใจและมีมติทางการเมืองผ่านสมาชิกสภาโดยตรง ทำให้เกิดลักษณะที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยผ่านผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบและรับผิดชอบต่อประชาชน (Phrakhr Udomchetyarak, 2018) ซึ่งเรียกว่าประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ปัจจุบันใช้กันอย่างแพร่หลายมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ระบบรัฐสภา ระบบประธานาธิบดี และระบบกึ่งประธานาธิบดี (Satidporn, 2016) เมื่อสังคมมีประชากรเพิ่มขึ้น รูปแบบของสังคมและการปกครองเปลี่ยนแปลงไป จึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของแต่ละประเทศ ทำให้ประชาธิปไตยทั่วโลกแบ่งเป็นประเภทย่อยมากกว่า 30 ประเภท เช่น ประชาธิปไตยแบบเอสโตเนีย รัฐสภาเอสโตเนียมีอำนาจเลือกผู้ดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐ และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี ประธานศาลฎีกา ประธานาธิบดี และมีอำนาจในการลงนามในสนธิสัญญาต่างประเทศ หรือ ประชาธิปไตยสังคมนิยมเป็นการสนับสนุนการแทรกแซงของรัฐทางเศรษฐกิจและสังคม การกระจายรายได้และควบคุมเศรษฐกิจตามเงื่อนไขของรัฐสวัสดิการ มุ่งสร้างเงื่อนไขให้กับระบบทุนนิยมใช้ในประเทศเดนมาร์ก ฟินแลนด์ และนอร์เวย์ หรือประชาธิปไตยแบบโซเวียตเป็นระบบการเมืองแบบสภา ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง สภาจะถูกผูกมัดด้วยคำสั่งโดยใช้อำนาจแบบจำลองที่มีผู้แทนที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น การปรับเปลี่ยนส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อสนองอำนาจของผู้บริหารเมือง การถ่วงดุลอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการถ่วงดุลอำนาจภายใต้การควบคุมของผู้บริหารเมืองของแต่ละประเทศ ทำให้การถ่วงดุลอำนาจตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศต่าง ๆ ถูกแทรกแซงหรือควบคุมโดยผู้บริหารเมืองตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ

การส่งเสริมประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลนั้น เนื่องมาจากระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทำให้สังคมเปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมแบบสารสนเทศ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยอำนวยความสะดวกในการบริหารและการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ให้มีความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ประหยัด และทำให้สังคม การบริหารประเทศ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรต่าง ๆ ศาสตร์และสาขาวิชาต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมของ

ประชาชนจะถูกปรับเปลี่ยนตามสภาพบังคับของความทันสมัยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้น การปกครองตามประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล จึงเป็นความท้าทายและเป็นสภาพบังคับทางสังคมจากการวิวัฒนาการของระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่พร้อมตอบสนองความต้องการของประชาชน จากระบอบประชาธิปไตยตรงดั้งเดิมพัฒนาสู่ประชาธิปไตยแบบผู้แทนและก้าวไปสู่ประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คำว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึง “ความเป็นใหญ่ของประชาชน” ตามคำกล่าวของอดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา Abraham Lincoln ประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน และความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ประชาธิปไตย” คือ “แบบการปกครองที่ล้อมติประชาชนเป็นใหญ่” เป็นระบอบการปกครองที่มีประชาชนเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันอำนาจของรัฐมาจากเสียงข้างมากของประชาชน (Jadraiking, Wijitwatcharak, & Phramaha Arun Panyaruno, 2021) หลักพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย ได้พัฒนามาจากเสรีภาพในการชุมนุมและการพูด การไม่แบ่งแยก ความเสมอภาค สิทธิของประชาชน ความยินยอม สิทธิในการมีชีวิต และสิทธิฝ่ายข้างน้อย เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยเลือกผู้ปกครองสำหรับทำหน้าที่ในการบริหารประเทศและบัญญัติกฎหมาย ซึ่งประชาชนอาจใช้อำนาจด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยแบ่ง 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทแรกเรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งประชาชนทุกคนมีสิทธิพิจารณาถ้อยแถลงหลักการและเหตุผลในการบัญญัติกฎหมายแต่ละฉบับ การบริหารประเทศ การใช้งบประมาณ และการบริการสาธารณะ เป็นต้น ส่วนประเภทที่สองเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบผู้แทน ซึ่งประชาชนออกเสียงเลือกตั้งและเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ในรัฐสภาแทน เพื่อทำหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงหลักการและเหตุผลในการบัญญัติกฎหมายแต่ละฉบับ การบริหารประเทศ การใช้งบประมาณ และการบริการสาธารณะ เป็นต้น โดยมีระบบรัฐสภาและระบบประธานาธิบดี (Boyd, 1884) ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่อำนาจอิสระเป็นของประชาชนหรือเรียกว่าการปกครองโดยประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจของการประชาธิปไตย ซึ่งสังคมโลกได้การปกครองโดยใช้ประชาธิปไตยมานานกว่า 235 ปี และในสังคมไทยใช้มานานกว่า 92 ปี ประกอบกับการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันได้มีความพยายามปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล เนื่องจากระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าครอบคลุมการติดต่อสื่อสารของทุกหน่วยงาน ทั้งระบบการบริหารรัฐบาล หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชน จึงเกิดแนวคิดหลายฝ่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับ “แนวคิดหลักประชาธิปไตยดิจิทัล” เพื่อการเข้าถึงในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครองของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

หลักประชาธิปไตยโดยตรง

ประชาธิปไตยโดยตรง (direct democracy) หมายถึง การปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบการเมืองการปกครองของรัฐโดยตรง ซึ่งคำว่า “โดยตรง” ในที่นี้หมายถึง การที่ประชาชนทั้งหลายสามารถแสดงเจตจำนงของตนเองโดยตรง ไม่จำเป็นต้องแสดงออกผ่านทางผู้แทนด้วยวิธีการเลือกตั้งแต่อย่างใด (Siriyutwatana, 2018) หรือรูปแบบการปกครองที่ให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองได้โดยตรง

ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล ในปัจจุบันปรากฏในลักษณะที่เป็นกระบวนการทางการเมืองหรือเครื่องมือการตัดสินใจสาธารณะที่มุ่งหนุนเสริมการใช้อำนาจการปกครองทางตรงของประชาชน (Satidporn, 2016) ดังนั้น ประชาธิปไตยโดยตรง หมายถึง การเมืองการปกครองที่ให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องแสดงออกผ่านทางผู้แทน ด้วยวิธีการเลือกตั้ง ไข้มติของประชาชนในกำหนดนโยบายของรัฐ เสนอร่างกฎหมาย ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งการเมืองและผู้บริหารหน่วยงานของรัฐได้

ความสำคัญของประชาธิปไตยโดยตรง เป็นระบบที่ให้ประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตยเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยด้วยตนเอง หรือร่วมใช้อำนาจอธิปไตยโดย มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

1. ประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม โดยการริเริ่มนั้นต้องมีสภาพบังคับให้มีการเริ่มต้นกระบวนการ

2. ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย การขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งย่อมทำให้รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ๆ ไม่อาจเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ การตัดสินใจขั้นสุดท้ายโดยประชาชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยโดยตรง จึงเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดของการเมืองของประชาชน เพราะประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในการเมืองด้วยการลงมติดัดสนชตาของตนเองด้วยตนเองและเพื่อตนเองทุกเรื่อง โดยไม่ต้องมีผู้แทนราษฎร ปัจจุบันมีการใช้ประชาธิปไตยโดยตรงในเรื่องของการลงประชามติ การเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน การถอดถอนผู้แทนรายบุคคลหรือทั้งสภา (Sudtawee, 2015) จากการสำรวจความคิดเห็นในสหรัฐอเมริกา พบว่า ประชาชนทั้งในระดับรัฐและระดับท้องถิ่นมากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ เห็นด้วยกับประชาธิปไตยโดยตรง สะท้อนว่าประชาชนให้ความยอมรับต่อทั้งกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองน้อยลงเป็นอย่างมาก (Jadraiking et al., 2021) ดังนั้น ประชาธิปไตยโดยตรงจึงมีมาตรฐานหรือเป็นต้นแบบสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ยังคงให้อำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศกับประชาชน ไม่ว่าระบอบประชาธิปไตยจะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยสักเพียงใดก็ตาม

หลักประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) หมายถึง การปกครองที่ประชาชนเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ร่วมตัดสินใจทางการเมืองแทนตนในรัฐสภาซึ่งผู้แทนอาจมาจากการเลือกตั้ง หรือมาจากการสรรหาตามรัฐธรรมนูญหรือมาจากการกำหนดโดยพรรคการเมืองหรืออาจใช้รูปแบบผสมผสานกัน (Jadraiking et al., 2021) ซึ่งเป็นการปกครองที่อำนาจอธิปไตยของประชาชนถูกใช้โดยผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งและมอบหมายให้ทำหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนผู้เลือกตั้ง (Satidporn, 2016) ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบตัวแทน หมายถึงการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนเลือกตั้งผู้แทน ในการทำหน้าที่แทนประชาชนเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมืองในรัฐสภา

ความสำคัญของประชาธิปไตยแบบตัวแทน แม้ประชาธิปไตยโดยตรงจะมีลักษณะสมบูรณ์แบบ แต่ในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้สำหรับรัฐสมัยใหม่ที่มีขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก และมีโครงสร้างสังคมที่ซับซ้อนซึ่งจะให้ประชาชนทุกคนปกครองประเทศด้วยตนเอง และเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริงที่ประชาชนทุกคนจะสามารถใช้อำนาจอธิปไตยทั้งนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ด้วยตนเองโดยตรง ด้วยมีข้อจำกัดในเรื่อง

ที่ประชุม และเวลาในการประชุม ด้วยเหตุนี้ประเทศส่วนใหญ่ในโลกที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมือง จึงนิยมระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนราษฎร ด้วยการให้ราษฎรเลือกผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่ตัดสินใจ บริหารบ้านเมือง (Sudtawee, 2015)

ในปัจจุบันประชาธิปไตยแบบตัวแทนแบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ ประชาธิปไตยระบบรัฐสภา (parliamentary system) ประชาธิปไตยระบบประธานาธิบดี (presidential system) และประชาธิปไตยระบบกึ่งประธานาธิบดี (semi-presidential system) ดังนี้ (Satidporn, 2016)

1. ประชาธิปไตยระบบรัฐสภา คือ รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลได้รับการเลือกจากความเห็นชอบของรัฐสภาเพื่อทำหน้าที่ในฝ่ายบริหาร โดยประมุขแห่งรัฐอาจเป็นพระมหากษัตริย์หรือประธานาธิบดีก็ได้ แต่ประมุขฝ่ายบริหาร คือ นายกรัฐมนตรี สหราชอาณาจักรเป็นประเทศแม่แบบของระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ประชาธิปไตยระบบประธานาธิบดี คือ รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารแยกออกจากกัน โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐและได้รับการเลือกตั้งเข้ามาโดยตรงจากประชาชนสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแม่แบบของระบอบประชาธิปไตยระบบประธานาธิบดี มีประธานาธิบดีซึ่งได้รับเลือกตั้งจากประชาชนผ่านคณะผู้เลือกตั้ง (electoral college) เป็นประมุขของรัฐและหัวหน้าฝ่ายบริหาร

3. ประชาธิปไตยระบบกึ่งประธานาธิบดี คือ รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีการผสมผสานระหว่างระบบรัฐสภาและระบบประธานาธิบดี โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาโดยตรงจากประชาชน และมีการแต่งตั้งคณะรัฐบาลขึ้นมาเพื่อใช้อำนาจบริหาร สาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศแม่แบบของระบอบประชาธิปไตยระบบกึ่งประธานาธิบดี โดยระบบกึ่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐและเป็นผู้นำในฝ่ายบริหาร มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน

ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบตัวแทน จึงเป็นระบบการปกครองที่มีความนิยมมากที่สุดในสังคมปัจจุบัน เป็นการปกครองที่พัฒนามาจากประชาธิปไตยโดยตรง เพื่อลดปัญหาความซับซ้อนของสังคมและจำนวนประชากรที่มากขึ้น การบริหารประเทศหรือการบัญญัติกฎหมายโดยผ่านความเห็นชอบจากประชาชนทุกคนเป็นไปได้ จึงมีการมอบอำนาจให้กับผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเลือกตั้งให้เข้ามาทำหน้าที่ในรัฐสภาแทนประชาชน

หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและกิจการทางการเมืองของรัฐบาล เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การสร้างอิทธิพลต่อการดำเนินการของรัฐบาลและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง (Punchoopet, 2005) รวมถึงการติดตามกระบวนการ การเข้าถึงข้อมูล และการกำกับดูแลขั้นตอนการดำเนินงานของรัฐบาล เพื่อให้แน่ใจว่าทิศทางการประชาธิปไตยผ่านการกำกับดูแลการเลือกตั้งแบบมีส่วนร่วม (Awaluddin, Primayanti, & Salurante, 2022) ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชนมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบาย การยกร่างกฎหมาย การเลือกตั้ง และการควบคุมการทุจริตทางการเมือง เป็นต้น

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาล การกำหนดทิศทางและการกำกับดูแลการบริหารงานของรัฐบาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการกระบวนการต่าง ๆ เช่น การลงคะแนนเสียง การเคลื่อนไหว การรับฟังความคิดเห็น หรือการทำประชามติมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองในเชิงบวกหรือเชิงลบ (Hartleb, 2017) ผู้ทรงอำนาจรัฐทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารและองค์กรของรัฐในระบบราชการจะต้องมีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยถือว่าการบริหารราชการแผ่นดินเป็นเรื่องที่ต้องมีส่วนร่วมจากทุก ๆ ฝ่าย และประการสำคัญประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะปกครองตนเองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน แบ่งได้ 4 กรณี ดังนี้ (Dhiravegin, 2006) (1) การมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ (2) การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยหน้าที่ในฐานะที่เป็นประชาชนที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย (3) สิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามบทบัญญัติที่มีไว้ในรัฐธรรมนูญ และ (4) รัฐมีหน้าที่ในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังนั้น หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นหัวใจสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การกระทำ การติดตาม และการดำเนินงานของรัฐบาล ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งประชาธิปไตยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับโลก ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐบาล ผู้มาจากการเลือกตั้ง พรรคการเมือง ประชาชน และผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (Lertsomporn, 2020)

หลักปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล

การปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล (government digital transformation) หมายถึง การยกระดับภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ที่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน (government integration) มีการทำงานแบบอัจฉริยะ (smart operation) ให้บริการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (citizen-centric services) และขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง (driven transformation) ซึ่งรัฐบาลดิจิทัล (digital government) คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นส่วนบูรณาการของกลยุทธ์ การทำให้รัฐบาลมีความทันสมัย และเกิดคุณค่าสาธารณะ โดยจำเป็นต้องอาศัยระบบนิเวศของรัฐบาลดิจิทัล (digital government ecosystem) ในการสร้างและเข้าถึงข้อมูล (data) บริการ (service) และเนื้อหาต่าง ๆ (content) ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับรัฐบาล (Digital Government Development Agency (Public Organization), 2018) ดังนั้น การปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล หมายถึง การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารงานภาครัฐและหน่วยงานรัฐ ด้วยการนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการให้บริการประชาชนและหน่วยงานต่างๆ

ความสำคัญของการปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล ภายใต้การขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีวิสัยทัศน์และเป้าหมาย คือ มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะยาวอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยให้แผนฯ สามารถรองรับพลวัตของ ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 4 “ปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล” มุ่งใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลในการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานรัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้เกิดบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ พื้นที่ และภาษา

นำไปสู่การหลอมรวมการทำงานของภาครัฐเสมือนเป็นองค์กรเดียว นอกจากนี้ รัฐบาลดิจิทัลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจการบริหารบ้านเมือง และเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของภาครัฐ (Digital Government Development Agency (Public Organization), 2020) โดยกำหนดวิสัยทัศน์รัฐบาลดิจิทัล ดังนี้ (1) การบูรณาการรัฐบาล (government integration) (2) การดำเนินการอย่างชาญฉลาด (smart operations) (3) การเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อน (driven transformation) และ (4) บริการที่เน้นที่ประชาชน (citizen-centric services)

ดังนั้น การปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล จึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาด้านการบริหารประเทศ เพื่อให้ทันต่อความต้องการของประชาชน เนื่องจากสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแบบไร้พรมแดนที่ภาครัฐใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงาน ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มความสะดวกในการให้บริการแก่ประชาชน เช่น สาธารณรัฐเอสโตเนียเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จจากการใช้รัฐบาลดิจิทัลในการบริหารจัดการภาครัฐ เอกชน การบริการสาธารณะ รวมทั้งใช้ในการเลือกตั้งและกิจกรรมอื่น ๆ ของรัฐกลายเป็นระบบประชาธิปไตยดิจิทัลแบบเอสโตเนีย (Punthong, 2020)

กรอบในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เรื่อง การเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้เขียนได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักประชาธิปไตยโดยตรง หลักประชาธิปไตยแบบตัวแทน หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง และหลักปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตามหลักประชาธิปไตยโดยตรงและตามหลักประชาธิปไตยแบบตัวแทน ด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล
2. แนวคิดและทฤษฎีในต่างประเทศให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นนี้อย่างไร และประเทศไทยมีหลักการแนวคิดและทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัลต่อการเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างไร
3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัลต่อการเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทั้งประเทศไทยและต่างประเทศว่าประเทศใดมีการมาตรการต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัลต่อการเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมากกว่ากัน

ผลการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์มาทั้งหมด พบว่าการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล (direct digital democracy) นั้น เป็นการปกครองตามหลักประชาธิปไตยประการหนึ่งที่ใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยอำนวยความสะดวกเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีการออกเสียงลงคะแนนทางอิเล็กทรอนิกส์ และลงคะแนนเสียงเกี่ยวกับกำหนดนโยบายการบริหาร การยกร่างกฎหมาย การใช้งบประมาณ การตรวจสอบและเร่งรัดติดตามการทำงานของรัฐบาล และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยหน้าที่ของระบบเทคโนโลยีดิจิทัลในระบบประชาธิปไตยคือการปรับปรุงรูปแบบการสื่อสารระหว่างสังคมและรัฐบาลหรือการสร้างการสื่อสาร

ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น (Hacker & van Dijk, 2000) ดังนั้น การปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลนั้นสามารถแก้ไขปัญหาข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยต่าง ๆ แบ่งเป็น 4 กรณี ดังนี้

1. ประชาธิปไตยโดยตรงด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นรูปแบบการปกครองที่เปิดช่องให้ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการออกกฎหมายหรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านผู้แทนราษฎร ซึ่งในกรณีที่รัฐบาลต้องการจะยกร่างกฎหมายหรือการกำหนดนโยบายการบริหารประเทศต่าง ๆ ประชาชนจะมีหน้าที่เป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจโดยตรงผ่านวิธีการออกเสียงประชามติด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยประชาชนจะเป็นผู้ออกเสียงในประเด็นทางการเมืองและการตัดสินใจการบริหารจัดการประเทศในอนาคตด้วยตนเอง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและการกำกับดูแลทางการเมืองการรวมเครื่องมือดิจิทัล ทำให้เกิดแนวคิดของ “ประชาธิปไตยทางตรงทางอิเล็กทรอนิกส์” โดยประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสมบูรณ์แบบในการกำหนดการตัดสินใจทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างสมบูรณ์แบบจนนำไปสู่โครงการอิเล็กทรอนิกส์ประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จในประเทศต่าง ๆ เช่น สวิตเซอร์แลนด์ รูปแบบการปกครองที่อาศัยหลักการประชาธิปไตยทางตรงดังกล่าวจะปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกปรากฏในฐานะรูปแบบการปกครองระดับท้องถิ่นในพื้นที่ที่ยังคงรักษาแบบแผนของการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรงซึ่งมีรูปแบบใกล้เคียงกับประชาธิปไตยแบบเอเธนส์เอาไว้ และลักษณะที่สองเป็นการอาศัยกระบวนการริเริ่มกฎหมายและการตัดสินใจสาธารณะที่ยึดตามหลักการประชาธิปไตยทางตรง เช่น การเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมาย (citizen-initiated through collection of signatures) คือ การเสนอร่างกฎหมายโดยผ่านการรวบรวมรายชื่อของประชาชน หรือการออกเสียงประชามติ (referendum) เป็นต้น (Satidporn, 2016) ซึ่งเป็นการรวมกันของประชาธิปไตยโดยตรงกับระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ในการส่งเสริมระบบการเมืองที่ครอบคลุม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาข้อจำกัดของหลักประชาธิปไตยโดยตรงที่เกิดจากความซับซ้อนของสังคมขนาดใหญ่และมีประชากรจำนวนมากที่ทำให้เกิดความล่าช้า จนนำมาสู่การปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบตัวแทนขึ้น ดังนั้นประเทศที่ใช้ประชาธิปไตยโดยตรงด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล จึงเป็นประเทศที่ปกครองตามหลักประชาธิปไตยให้อำนาจแก่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและบริหารประเทศมากที่สุด

2. ประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นรูปแบบของรัฐบาลที่เลือกผู้แทนเพื่อทำหน้าที่และตัดสินใจทางการเมืองในนามของประชาชน เมื่อประชาชนเลือกตั้งผู้แทนแล้วอำนาจทางการเมืองจะอยู่กับผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุดในสมัยปัจจุบัน (Jadraiking et al., 2021) การนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพิ่มความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดงบประมาณในการเลือกผู้แทนราษฎรและนายกรัฐมนตรี และรวมถึงการทำประชามติต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบาย ยกร่างกฎหมาย และการตัดสินใจในการดำเนินงานของรัฐบาล จะช่วยยกระดับประชาธิปไตย อำนาจความสะดวกในการกำกับดูแลผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งผ่านการเป็นประชาชนดิจิทัล ช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง ควบคุมความโปร่งใสของผู้แทนจากเครื่องมือดิจิทัล เป็นการผสมผสานของประชาธิปไตยแบบตัวแทนกับเครื่องมือดิจิทัล เช่น การหาเสียง การลงคะแนนเสียง และการนับคะแนนเสียงทางอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งระบบเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบตัวแทนโดยอำนวยความสะดวกในการสื่อสารโดยตรงระหว่างนักการเมืองและประชาชน ปรับปรุงการอภิปรายต่อสาธารณะ และ

สร้างความท้าทายในการตั้งคำถามของประชาชน หลายประเทศทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไปสู่การส่งเสริมประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลจะเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยแบบตัวแทนผ่านการเคลื่อนไหวที่ไม่ใช่การเลือกตั้ง เช่น Occupy Wall Street และ Black Lives Matter ช่วยเพิ่มการสร้างความคิดเห็นและทำให้การเมืองลดบุคคลที่คัดค้านการเลือกตั้งใน Audience Democracy 2.0 (Broučková & Kubiková, 2024) และอาจนำไปสู่การบริการจัดการเพื่อการยกเลิกการเลือกตั้ง ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นการปกครองที่ประชาชนเลือกผู้แทนเข้าทำหน้าที่แทนประชาชนในสภา โดยใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลในการเลือกตั้งหรือลงประชามติต่าง ๆ ทำให้ประเทศที่ใช้ประชาธิปไตยโดยตรงด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลประชาชนจะมีอำนาจในการบริหารประเทศโดยตรงมากกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

3. ประชาธิปไตยดิจิทัลในต่างประเทศ เป็นรูปแบบที่แต่ละประเทศยังคงใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบเดิมอย่างประเทศของตนเคยปฏิบัติมา ซึ่งอาจจะเป็นประชาธิปไตยโดยตรงหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือจะเป็นประชาธิปไตยแบบผสมก็ตาม เพียงแต่นำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้สำหรับเพื่อให้ประชาชนลงคะแนนเสียงในการบริหารหรือทำกิจกรรมทางการเมืองของประเทศ เช่น การเลือกตั้ง การลงประชามติ การใช้งบประมาณ การยกร่างกฎหมาย การขอมติเสนอโครงการต่าง ๆ เป็นต้น เป็นการใช้เครื่องมือดิจิทัลหรือแพลตฟอร์มเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วม การตัดสินใจ การกำกับดูแล และสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชน เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เปรียบเทียบหลักประชาธิปไตยดิจิทัลจากประเทศต่าง ๆ ดังนี้

(1) ประชาธิปไตยดิจิทัลในบราซิลมีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลช่วยยกระดับประชาธิปไตยโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมและสร้างความไว้วางใจของประชาชนขึ้นใหม่โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเครื่องมือดิจิทัล การมีส่วนร่วมทางดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทัศนคติประชาธิปไตย โดยความคิดริเริ่ม เช่น กฎหมายการเข้าถึงข้อมูล และนโยบายข้อมูลเปิด มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Duarte & Mugnaini, 2024) การเปลี่ยนแปลงของประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตยดิจิทัลในปี 2014 เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ โดยมีประชาชนกว่าจำนวน 130 ล้านคนที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต แนวคิดของรัฐบาลดิจิทัลในบราซิลผ่านมุมมองของนโยบายสาธารณะ ระบบกำกับดูแล และการจัดการสถาบัน โดยเน้นถึงความจำเป็นในการบูรณาการของสหพันธรัฐในขณะที่รักษาความเป็นอิสระในท้องถิ่น (do Vale, 2022)

(2) ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้รับอิทธิพลจากการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการเมืองดิจิทัล การสื่อสารของสาธารณรัฐฝรั่งเศสเน้นการรวมระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการทางการเมือง การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลภายในพรรคการเมือง การแนะนำกฎหมายใหม่เกี่ยวกับสาธารณรัฐดิจิทัลในปี 2559 ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกฎหมาย วิวัฒนาการของประชาธิปไตยดิจิทัลในสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้รับรูปแบบจากการปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางกฎหมาย (Premat, 2018)

(3) ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศไต้หวัน ไต้หวันได้ยอมรับประชาธิปไตยดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญในการตอบสนองต่อการระบาดของ COVID-19 โดยใช้ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีในขณะที่ยังรักษาค่านิยมเสรีนิยม เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนและความเป็นส่วนตัว (Makarychev & Wishnick, 2022) ประชาธิปไตยดิจิทัล

ของประเทศได้วันได้รับการยกย่องในเรื่องประสิทธิภาพในการต่อสู้กับภัยคุกคามด้านความปลอดภัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองออนไลน์ของได้วันซึ่งเห็นในระหว่างการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 2020 เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองผ่านแพลตฟอร์ม เช่น Line, Twitter และ PTT (Chang, Haider, & Ferrara, 2021)

(4) ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศสวีเดน เมืองสตอกโฮล์ม โดยทำให้เป็นเอกลักษณ์ว่าเมืองเป็นของทุกคน หรือเมืองสำหรับทุกคน “Stockholm: A city for everyone” และมีคำที่น่าประทับใจในการบรรยายเมืองสตอกโฮล์ม (Stockholm) ว่าชาวสตอกโฮล์มทุกคนสามารถมีส่วนร่วมและเสนอความคิดเพื่อพัฒนาเมือง กำหนดภาพลักษณ์ของกรุงสตอกโฮล์มในอนาคต เพื่อให้เป็นเมืองที่มีนวัตกรรมและการเติบโตทุกด้านที่เป็นประโยชน์สูงสุดของประชาชน ซึ่งข้อเสนอของประชาชนในแต่ละปี ทั้งเสนอผ่านสภาเมือง (city council) และเสนอต่อคณะกรรมการบริหารเมือง (city executive board) รวมทั้งเสนอต่อนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีทั้งทางตรง ทางอีเมล ทางโทรสาร หรือช่องทางอื่น ๆ และทุกความคิดก็สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ได้ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองสตอกโฮล์ม (Tanchai, Kokpol, Jaiman, & Atcharyapanya, 2016)

(5) ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศเอสโตเนีย ในฐานะผู้บุกเบิกประชาธิปไตยดิจิทัลด้วยระบบการกำกับดูแลระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ครอบคลุม ซึ่งได้เปลี่ยนการบริหารรัฐและประชาธิปไตย มีโครงสร้างพื้นฐานบริการสาธารณะออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพสูง โดยมีบริการร้อยละ 99 พร้อมให้บริการ ทำให้การโต้ตอบกับรัฐบาลสะดวก ยืดหยุ่น และโปร่งใส (da Costa, 2019) ส่งเสริมความไว้วางใจในรัฐบาลดิจิทัลของเอสโตเนียและชั้นการแลกเปลี่ยนข้อมูล X-Road ได้มีบทบาทในการช่วยให้การโต้ตอบออนไลน์อย่างราบรื่นและกระบวนการอัตโนมัติ เช่น ผลประโยชน์ครอบครัวเชิงรุกและเบี้ยเลี้ยงสนับสนุนสำหรับผู้รับบำนาญ (Storozhenko, 2023) แสดงให้เห็นถึงความสามารถทางดิจิทัลขั้นสูงของประเทศ กรณีระบบการลงคะแนนทางอินเทอร์เน็ตของเอสโตเนียได้ทำให้กระบวนการตัดสินใจเป็นประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมการเลือกตั้งได้ง่ายขึ้นและเสริมภูมิทัศน์ประชาธิปไตยโดยรวม (Punthong, 2020) ดังนั้น ประชาธิปไตยดิจิทัลในต่างประเทศ เกือบทุกประเทศทั่วโลกมีความพยายามพัฒนาและส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างทั่วถึง โดยยังมีอุปสรรคบางประการ เช่น ความปลอดภัย ความเท่าเทียมกัน อาชญากรรมทางไซเบอร์ หรือความโปร่งใส เป็นต้น

4. ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศไทย รัฐบาลไทยเร่งพัฒนาและปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัลให้ความสำคัญในรูปแบบการประเมินข้อมูลของรัฐบาลแบบเปิด เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำกับดูแล เกิดความท้าทายต่อความก้าวหน้าทางประชาธิปไตยของประเทศ การพัฒนาของรัฐบาลดิจิทัลไทยจากการวางแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564 รวมถึงกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ทั้งวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ และแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (Digital Government Development Agency (Public Organization), 2020) สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครได้นำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้มีการพัฒนาชุดคำถามและแบบสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนกลุ่มเขตและแผนพัฒนาชุมชนของคนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมถึงในหลาย ๆ พื้นที่ของประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐก็ได้มีการใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางเบื้องต้นในการสื่อสารกับประชาชน (Ubpanong, Onthanee, & Jantakoon, 2021)

ทั้งในด้านการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ และการรับฟังเสียงของประชาชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ ตามมาตรา 133 ประชาชนการมีส่วนร่วมในการเสนอกฎหมาย มาตรา 236 ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มาตรา 254 ประชาชนการมีส่วนร่วมในการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ถอดถอนสมาชิกท้องถิ่น และมาตรา 256 ประชาชนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ (Satidporn, 2016) ประชาธิปไตยดิจิทัลนำเสนอโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เพิ่มขึ้น แพลตฟอร์มระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศไทย สอดคล้องแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในยุทธศาสตร์ที่ 4 คือ การปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล

บทสรุป

การเมืองการปกครองตามหลักประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลนั้น เป็นการเมืองการปกครองที่นำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งแต่ละประเทศอาจมีรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน ได้แก่ ประชาธิปไตยโดยตรง ประชาธิปไตยแบบผู้แทน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยอื่นที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประเทศของตน เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยดั้งเดิมมาจากประชาธิปไตยโดยตรง หรือประชาธิปไตยโดยตรง เป็นการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองด้วยตนเอง โดยไม่ต้องผ่านผู้แทน ให้ประชาชนมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ การยกเว้นและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย การลงประชามติ และดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดทางการเมือง การเลือกตั้งและการถอดถอนผู้ได้รับการเลือกตั้ง แต่เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีประชากรมากขึ้น มีการเมืองการปกครองที่ซับซ้อนมากขึ้น แต่ยังมีหลายประเทศที่ยังมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยตรงและมีหลายประเทศที่กำลังให้ความสนใจกลับมาปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยตรง โดยใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าจัดการปัญหาความซับซ้อนของสังคมและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น

ประชาธิปไตยแบบตัวแทน เป็นการเมืองการปกครองที่ปรับเปลี่ยนมาจากประชาธิปไตยโดยตรง เนื่องจำนวนของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงเกิดแนวคิดการถ่ายโอนอำนาจอย่างสันติเพื่อให้เกิดความเสถียรภาพของรัฐบาล จึงมีความจำเป็นต้องมีผู้แทนที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน เพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาแทนประชาชนและรักษามลประโยชน์ของประชาชน ส่วนใหญ่กฎหมายกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคการเมืองและรูปแบบการเลือกตั้งก็มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของพรรค ประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้น แต่ละประเทศได้นำไปปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการบริหารบ้านการเมืองในประเทศของตน อาจเป็นระบบรัฐสภา ระบบประธานาธิบดีหรือกึ่งประธานาธิบดี หรือโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประชาธิปไตยแบบเผด็จการ ประชาธิปไตยแบบทุนนิยม เป็นต้น ในหลายประเทศได้พยายามนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อความสะดวกของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การทำประชาพิจารณ์ การหาเสียงเพื่อการประหยังบประมาณและขจัดความซับซ้อนและการทุจริตทางการเมือง

ประชาธิปไตยดิจิทัลในต่างประเทศ เป็นรูปแบบการปกครองที่นำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยของแต่ละประเทศ เพื่อความสะดวกและเกิดผลต่อการใช้อำนาจทางการเมืองของประชาชน เนื่องประชาธิปไตยของแต่ละประเทศถูกปรับเปลี่ยนจนทำให้อำนาจทางการเมืองของประชาชนลดลงหรืออำนาจทางการเมืองของประชาชนสูญเสียไป อำนาจทางการเมืองในสังคมปัจจุบันส่วนใหญ่จะบริหารที่เป็นไปเพื่อ

ผลประโยชน์ของนักการเมืองหรือพรรคการเมือง จากอดีตที่ผ่านมาการปรับเปลี่ยนรูปแบบประชาธิปไตยเป็นไปเพื่อครอบครองอำนาจทางการเมืองของพรรคหรือของนักการเมือง ดังนั้นการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้อำนาจทางการเมืองกับไปเป็นของประชาชน หรือประชาชนสามารถใช้อำนาจทางการเมืองได้เต็มความสามารถ

ประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศไทย เป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประชาชนเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ทางการเมืองในสภาแทนประชาชน โดยมีแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม วิสัยทัศน์และเป้าหมายคือมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะยาวอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยให้แผนฯสามารถรองรับพลวัตของระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 4 “ปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล” ส่งผลทำให้เกิดการแก้ไขกฎหมายและปรับการบริหารราชการให้เป็นรัฐบาลดิจิทัล ดังนั้นประชาธิปไตยดิจิทัลในประเทศไทยจึงเป็นความท้าทายของภาครัฐ นักการเมือง ข้าราชการ และประชาชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการและมีอำนาจในการบริหารประเทศร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนมีความเห็นว่าประเทศไทยควรใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือการส่งเสริมและพัฒนา ระบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นช่องทางเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นประโยชน์และเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบของประชาธิปไตย ซึ่งรัฐบาลควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับประชาธิปไตยดิจิทัล (digital-democracy) ดังนี้

1. รัฐบาลควรออกกฎหมายหรือข้อบังคับเท่าที่จำเป็น เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสังคมออนไลน์ส่งผลให้การเมืองภาคประชาชนขับเคลื่อนไปในรูปแบบดิจิทัล และการยอมรับข้อมูลป้อนกลับของประชาชนจากช่องทางดิจิทัลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการบริหารกิจการบ้านเมือง

2. รัฐสภาควรมีแพลตฟอร์มดิจิทัล (parliamentary’s digital platform) สำหรับกิจกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การอภิปราย การกำหนดนโยบาย การทำประชามติหรือกรณียัตติที่ต้องใช้มติของประชาชน การใช้งบประมาณ

3. พรรคการเมืองควรมีแพลตฟอร์มดิจิทัล (political party’s digital platforms) สำหรับการเสนอนโยบายของพรรค การดำเนินงานของพรรค การตัดสินใจของพรรค ที่ต้องอาศัยมติหรือความคิดเห็นของประชาชน

เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดเวทีสำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน มีความเป็นอิสระและเข้าถึงการมีส่วนร่วมได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความสามารถของประชาชนในการใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล คุณภาพของระบบเทคโนโลยีดิจิทัล และระบบป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ เป็นต้น

References

- Awaluddin, A., Primayanti, A. D., & Salurante, B. D. (2022). Penguatan partisipasi pemilih dalam menghadapi Pemilu serentak tahun 2024 di provinsi sulawesi tengah. *Maleo Law Journal*, 6(2), 233-241.
- Boyd, J. P. (1884). *Building and ruling the republic*. Bradley, Garretson.
- Broučková, K., & Kubíková, K. (2024). Audience democracy 2.0: Re-depersonalizing politics in the digital age. *Human Affairs*, 34(1), 136-150.
- Chang, H., Haider, S., & Ferrara, E. (2021). Digital civic participation and misinformation during the 2020 Taiwanese presidential election. *Media and Communication*, 9(1), 144-157.
- da Costa, B. S. (2019). *E-Estônia: Digitalização dos serviços públicos da Estônia*. Retrieved from <http://dspace.sti.ufcg.edu.br:8080/jspui/handle/riufcg/10900>
- Dhiravegin, L. (2006). Political participation of the people according to the constitution. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 4(1), 1-19. [In Thai]
- Digital Government Development Agency (Public Organization). (2018). *Thailand digital government 2018 (DG2018)*. Retrieved from <https://shorturl.asia/0BmTw> [In Thai]
- Digital Government Development Agency (Public Organization). (2020). *Thailand digital government 2021 (DG2021)*. Retrieved from <https://www.dga.or.th/document-sharing/dg2021/> [In Thai]
- do Vale, H. F. (2022). *Brazil's digital politics and the crisis of democracy (2013-2018)*. Retrieved from <https://www.intechopen.com/chapters/83475>
- Duarte, A. E., & Mugnaini, R. (2024). Weaving the transparency network: Building e-government in Brazil. In Y. Guo (Ed.), *Emerging developments and technologies in digital government* (pp. 204-219). IGI Global.
- Hacker, K. L., & van Dijk, J. (Eds.). (2000). *Digital democracy: Issues of theory and practice*. Sage.
- Hartleb, F. (2017). Political participation today: A radical shift, but with a positive or negative outcome? *European View* 16, 303-311.
- Jadraiking, S., Wijitwatcharak, K., & Phramaha Arun Panyaruno. (2021). Democratic forms of government. *Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University*, 1(3), 66-77. [In Thai]
- Lertsomporn, V. (2020). *Digital democracy*. Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Makarychev, A., & Wishnick, E. (2022). Anti-pandemic policies in Estonia and Taiwan: Digital power, sovereignty and biopolitics. *Social Sciences*, 11(3), 1-23.

- Phrakhru Udomchetyarak. (2018). Holistic democracy. *Journal of MCU Phetchaburi Review*, 1(1), 36-52. [In Thai]
- Premat, C. (2018). Can the French Republic be digital? Lessons from the last participatory experience on the law-making process. In Gil-Garcia, J., Pardo, T., Luna-Reyes, L. (eds) Policy Analytics, Modelling, and Informatics. *Public Administration and Information Technology*, vol 25 (pp 247-264). Springer, Cham.
- Punchoopet, J. (2005). *Political science* (4th ed.). Mind. [In Thai]
- Punthong, W. (2020). *Estonia: Democracy, technology and cybersecurity*. Thammasat University, Office of the Attorney General for Democracy. [In Thai]
- Satidporn, W. (2016). *Direct democracy*. Retrieved from [http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประชาธิปไตยทางตรง_\(direct_democracy\)](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประชาธิปไตยทางตรง_(direct_democracy)) [In Thai]
- Siriyutwatana, T. (2018). Objection of the electoral votes by voters. *Thammasat Law Journal*, 47(4), 970-990. [In Thai]
- Storozhenko, L. (2023). *Electronic government as an integrated platform for the formation of non-tocratic public administration: The experience of estonia*. Retrieved from <https://typeset.io/papers/electronic-government-as-an-integrated-platform-for-the-so8bf7a0>
- Sudtawee, A. (2015). *Election administration based on political participation in the areas of municipalities in Prachuap Khiri Khan Province*. Master's Thesis of Public Administration (Urban and Rural Community Development and Administration), Phetchaburi Rajabhat University. [In Thai]
- Tanchai, W., Kokpol, O., Jaiman, T., & Atcharyapanya, P. (2016). *Thai democracy in the new decade*. King Prajadhipok's Institute. [In Thai]
- Ubpanong, P., Onthanee, A., & Jantakoon, J. (2021). *Digital citizens and the dimensions of political and social engagement*. *Faculty of Humanities and Social Sciences Thepsatri Rajabhat University Journal*, 13(2), 173-187. [In Thai]

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของปวงชนชาวไทย

สุภารัตน์ สุดสมบูรณ์¹ กัณตภณ หนูทองแก้ว² สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภท ระบบ และหลักการสำคัญของการเลือกตั้ง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ พบว่า 1) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยทั้ง 27 ครั้งเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ใช้ระบบการเลือกตั้งที่หลากหลาย และมีหลักการสำคัญในการเลือกตั้ง ได้แก่ (1) หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง (2) หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (3) หลักการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม (4) หลักการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (5) หลักการออกเสียงโดยทั่วไป และ (6) หลักการลงคะแนนลับ 2) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นกระบวนการให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเพื่อเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในสภาผู้แทนราษฎร มีการกำหนดจำนวน ที่มา เขตเลือกตั้ง และวิธีการเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัญหาของการเลือกตั้งในสังคมไทย คือ ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง ปัญหาทุจริตการเลือกตั้ง ปัญหาการแบ่งเขตเลือกตั้ง และ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ (1) ด้านนโยบายหาเสียงของผู้สมัคร (2) ด้านการหาเสียงของพรรคการเมือง (3) ด้านคุณลักษณะของพรรคการเมือง (4) ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร (5) ด้านผลงานที่ผ่านมาของผู้สมัคร และ (6) ผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่ได้รับ

คำสำคัญ: การเลือกตั้ง; สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร; สภาผู้แทนราษฎร

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช เลขที่ 128 หมู่ 6 ถนนนครศรี-ร่อนพิบูลย์ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม นครศรีธรรมราช 80000, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: sudsomboon.pao1208@gmail.com

^{2,3} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

Election of Members of the House of Representatives of Thai people

Sudarat Sudsomboon¹ Kantaphon Nuthongkaew² Sitthipong Sitthiphataraprabha³

Abstract

This academic article aims to analyze the types, systems, and main principles of elections; Election of members of the House of Representatives, and Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives. as a framework for analysis.

Finding are as follows: 1) All 27 elections for members of the House of Representatives in Thailand were general elections. Use a variety of electoral systems. And there are important principles in the election, including : (1) the principle of freedom of elections, (2) the principle of periodic elections, (3) the principle of fair and clean elections, (4) the principle of equal exercise of voting rights, (5) the principle of voting in general, and (6) Principles of secret voting. 2) Election of members of the House of Representatives It is a process for the people to exercise their rights to choose their own representatives to act on their behalf in the House of Representatives. Determination of numbers, sources, electoral districts, and methods of election. specified in the constitution and related laws As for the problem of elections in Thai society, it is the problem of buying and selling votes. Election corruption problems of dividing electoral districts and 3) Factors that affect the decision to elect members of the House of Representatives include (1) the campaigning policies of the candidates (2) the campaigning of political parties (3) the characteristics of the candidates (4) the characteristics of the political parties (5) the aspects Past performance of the applicant and (6) benefits or returns received.

Keywords: Election; Members of the House of Representatives; House of Representatives

Type of Article: Academic Article

¹ Doctor of Political Science Program, Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University
128 Moo 6 Nakhon Si Thammarat-Ron Phibun Road, Na Phru Subdistrict, Phra Phrom District,
Nakhon Si Thammarat 80000, Thailand

Corresponding Author Email: sudsomboon.pao1208@gmail.com

^{2,3} Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Srithammasokara Campus

บทนำ

การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมที่สุดในปัจจุบัน เพราะเป็นระบอบการปกครองที่ยอมรับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจปกครองประเทศอย่างทั่วถึง และมีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันการผูกขาดอำนาจทางการเมืองของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ ประชาชนมีอำนาจในการปกครองตนเอง แต่ในทางปฏิบัติประชาชนทุกคนไม่สามารถเข้าไปร่วมปกครองประเทศได้ทั้งหมด จึงต้องใช้วิธีเลือกตัวแทนเข้าไปดำเนินการแทน เพราะการเลือกตั้ง เป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคคลผู้ที่จะเข้าไปทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนตน การเลือกตั้ง จึงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยเพราะ เป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิทธิในอันที่จะมอบความไว้วางใจให้ผู้ที่ตนเองเลือกเข้าไปใช้อำนาจแทนตนในการทำหน้าที่ที่จะสะท้อนปัญหาถึงกับรัฐบาลให้บริหารจัดการประเทศตรงกับความต้องการของประชาชน (Thaniwat, 2019) และถูกนำมาใช้ในหลายประเทศทั่วโลก แม้ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ซึ่งระบบหรือวิธีการในการเลือกตั้งของแต่ละประเทศต่างมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามบริบททางการเมืองและสังคมในแต่ละประเทศนั้น ๆ สำหรับการเลือกตั้งในประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2476 และในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติไว้ในหมวดที่ 2 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา 50 (7) ว่า บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ (Royalgazette, 2017)

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเลือกตัวแทนของประชาชนเข้ามาทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติคือการออกกฎหมายต่าง ๆ ในการปกครองประเทศ และเลือกสรรบุคคลจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเป็นนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นผู้นำคณะรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดิน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศอย่างเสมอภาค สำหรับประเทศไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นการทั่วไป มาแล้วจำนวน 26 ครั้ง โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีทั้งการเลือกตั้งทางอ้อมและทางตรง การเลือกตั้งทางอ้อมมีขึ้นเพียงครั้งเดียว ได้แก่ การเลือกตั้งครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 นอกจากนี้จากประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของไทย พบว่าการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ในแต่ละครั้ง เกิดจากสาเหตุ 3 ประการ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบวาระดำรงตำแหน่ง (3 ครั้ง) การยุบสภาผู้แทนราษฎร (13 ครั้ง) และ การยึดอำนาจหรือรัฐประหาร กรณีนี้จะประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมและทำการร่างฉบับใหม่ขึ้น เมื่อรัฐธรรมนูญใหม่มีผลใช้บังคับแล้ว จึงกำหนดให้จัดการเลือกตั้งขึ้น (10 ครั้ง) (Thongying, 2021) และครั้งที่ 27 จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป สาเหตุจากการยุบสภาของรัฐบาลชุดที่ 25 โดยจัดให้มีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้จำนวน 500 คน มาจากแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 400 คน และ แบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน (Office of the Election Commission, 2023) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องลงคะแนนโดยใช้บัตรเลือกตั้ง 2 ใบ เพื่อเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตและพรรคการเมืองที่ตนต้องการ และจากศึกษาพบว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้กับคนที่ใช่ พรรคที่ชอบ ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เช่น คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายของพรรคการเมือง ผลงานของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

หรือของพรรคการเมืองที่สังกัด เป็นต้น มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด จำนวน 39,293,867 คน คิดเป็นร้อยละ 75.22 ของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 52 กว่าล้านคน (Office of the Election Commission, 2023) โดยภาพรวมถือได้ว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งสูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และทำให้การเลือกตั้งครั้งนี้มีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการเลือกตั้งมักจะมีปัญหาเดิม ๆ ทุกครั้ง คือ ปัญหาทุจริตการเลือกตั้ง ปัญหาซื้อสิทธิขายเสียง และสำหรับการเลือกตั้งครั้งล่าสุดยังพบปัญหาการแบ่งเขตเลือกตั้งอีกด้วย (Direkwutthikul, 2023)

จากประเด็นข้างต้น จะเห็นได้ว่า การเลือกตั้งเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยให้ประชาชนใช้สิทธิของตนเองเข้าไปเลือกตัวแทนของตนเองเพื่อทำหน้าที่แทนตนในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะของไทยมีมาอย่างยาวนานแต่ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งมาโดยตลอด ดังนั้นทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญกับการเลือกตั้ง ตั้งแต่การมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เข้าร่วมเลือกตั้ง การจัดการเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้มีตัวแทนที่มีคุณภาพในการบริหารราชการแผ่นดินต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นิยามการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการทางการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่แสดงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนด้วยการเลือกผู้แทนที่มีความคิด ความเห็น นโยบาย และอุดมการณ์ที่คล้ายคลึงกับตนมากที่สุดให้เข้าไปทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดแทนตน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ และประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ (Panikabutr, 2005; Serirangsan, 2005; Thanaboonyawat, 2021; Trimas, 2002) โดยการเลือกตั้งมีความสำคัญเพราะเป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสรรหาแต่งตั้งผู้ที่จะเข้าไปใช้อำนาจแทนตนของประชาชน เป็นการแสดงออกถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ซึ่งเป็นการปกครองที่ได้รับความยินยอมจากประชาชน เนื่องจากประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการใช้อำนาจรัฐโดยตรง แต่ประชาชนผู้ซึ่งทรงอำนาจแห่งรัฐให้ความยินยอมผู้แทนของตนใช้อำนาจรัฐได้ตามระยะเวลาหรือตามวาระที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยกับการเลือกตั้งจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นแฟ้น นับว่าเป็นเงื่อนไขขั้นพื้นฐานประการสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ เพราะมีผลทำให้อำนาจรัฐมีความชอบธรรม โดยประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน จะแสดงเจตนาออกเสียงลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และคะแนนเสียงดังกล่าวจะได้รับการนับเพื่อนำมาคำนวณให้ได้ผลว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ได้รับแต่งตั้งให้เข้าไปใช้อำนาจแทนประชาชน

ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่ไม่อาจจะขาดได้ เพราะการที่ประชาชนได้ใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเลือกตัวแทนตนให้ไปทำหน้าที่แทนตนในการปกครองประเทศหรือปกครองท้องถิ่น การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยนั้นต้องเป็นการเลือกตั้งโดยสะอาดบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่มีการให้อำนาจสินจ้างหรือบังคับขู่เข็ญผู้มีสิทธิเลือกตั้งและยังต้อง เปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอิสระในการใช้สิทธิของตนเอง

ประเภท รูปแบบ และ หลักการสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสรรหาแต่งตั้ง ผู้ที่จะเข้าไปใช้อำนาจแทนตนของประชาชน เป็นการแสดงออกถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แบบมีผู้แทน ซึ่งเป็นการปกครองที่ได้รับความยินยอมจากประชาชน ซึ่งการเลือกตั้งนั้นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (Phongsri, 2018) คือ (1) การเลือกตั้งทั่วไป (2) การเลือกตั้งเพิ่มเติม (3) การเลือกตั้งซ่อม และ (4) การเลือกตั้งซ้ำ ในขณะเดียวกัน ระบบการเลือกตั้ง เป็นอีกประเด็นที่มีการพูดถึงกันเป็นอย่างมาก ซึ่งในปัจจุบันมีการนำเสนอไว้หลากหลายรูปแบบเพื่อใช้เป็นวิธีการในการคัดสรรผู้ที่จะเข้าดำรงตำแหน่งสาธารณะโดยการแข่งขัน (Freedom House, 2004) ซึ่งอาจจะแบ่งระบบการเลือกตั้งเป็น 4 รูปแบบ คือ (1) ระบบพหุนิยม (plurality systems) (2) ระบบเสียงข้างมาก (majority systems) (3) ระบบสัดส่วน (proportional representation systems) และ (4) ระบบผสม (mixed systems) (Birch, 2001) ส่วนหลักการพื้นฐานของการเลือกตั้งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สรุปได้ว่าหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (Wongsawatkul, 2014) (1) หลักการเลือกตั้งโดยตรง (2) หลักการเลือกตั้งโดยทั่วไป (3) หลักการเลือกตั้งโดยเสรี (4) หลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค และ (5) หลักการเลือกตั้งโดยลับ

แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้ง

Wongput (1996) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง ผู้นำต้องตัดสินใจด้วยหลักเหตุผล เพื่อใช้เป็นแนวทางในทางปฏิบัติงาน ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับ Kaewpradap (2003) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาโดยใช้ข้อมูล หลักการ และเหตุผล วิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน ในการหาทางเลือกที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด จากหลายทางเลือกที่สามารถตอบสนองเป้าหมายของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Baiyam (2002) ยังกล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง กระบวนการสร้างทางเลือก การดำเนินการใด ๆ ใดหลาย ๆ ทางเลือก แล้วพิจารณาตรวจสอบประเมินผลทางเลือกเหล่านั้น เพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อนำไปดำเนินการ

กรอบในการวิเคราะห์

ความสำคัญของการเลือกตั้งของไทย

“การเลือกตั้ง” ถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งหรือสัญลักษณ์อันดับแรกที่ยบ่งบอกถึงระบบการปกครองของแต่ละประเทศในโลก โดยเฉพาะประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย เช่นเดียวกับประเทศไทยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 2 บัญญัติว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พระมหากษัตริย์ ยังทรงมีฐานะเป็นพระประมุขของประเทศและทรงใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ ประกอบด้วยทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางสถาบันรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล (King Prajadhipok's Institute, 2023)

ดังนั้น การเลือกตั้งในประเทศไทย เป็นกระบวนการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลเข้าไปทำหน้าที่ในการปกครองประเทศไทยทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ในระดับชาติมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และอาจรวมถึงสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันสมาชิก

สภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนโดยใช้ระบบแบ่งเขตคะแนนสูงสุดและระบบบัญชีรายชื่อ และการเลือกตั้งของไทยมีหลักการสำคัญได้แก่ หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา หลักการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม หลักการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างเสมอภาค หลักการออกเสียงโดยทั่วไป และ หลักการลงคะแนนลับ นอกจากนี้การเลือกตั้งยังมีความสำคัญต่อการปกครอง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ตามมาตรา 50 (7) จึงบัญญัติไว้ว่า การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทย

การเลือกตั้งเป็นหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยให้มีสิทธิมีเสียงในการปกครองตนเอง โดยเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นการทั่วไป รวมทั้งสิ้นจำนวน 26 ครั้ง (ไม่นับการเลือกตั้งเพิ่มเติมในปี 2489 และ 2492) จากประวัติศาสตร์การเลือกตั้ง พบว่าการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ในแต่ละครั้งเกิดจาก สาเหตุ 3 ประการ ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรครบวาระดำรงตำแหน่ง (3 ครั้ง) การยุบสภาผู้แทนราษฎร (13 ครั้ง) และ การยึดอำนาจหรือรัฐประหาร (Thongying, 2021) และจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยที่ผ่านมา พบว่าเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งมีทั้งการเลือกตั้งทางอ้อมและทางตรง การเลือกตั้งทางอ้อมมีขึ้นเพียงครั้งเดียว ได้แก่ การเลือกตั้งครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 ส่วนการเลือกตั้ง ตั้งแต่ครั้งที่ 2-27 เป็นการเลือกตั้งทางตรงทั้งสิ้น โดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะไปใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือก ส.ส. โดยตรงด้วยตนเอง ไม่ต้องกระทำผ่านบุคคลใด ส่วนระบบการเลือกตั้งที่ผ่านมาในการเมืองไทย พบว่ามีหลายระบบ ประกอบด้วย (1) ใช้การเลือกตั้งหนึ่งเขตหลายคนโดยใช้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง รวมจำนวน 6 ครั้ง (2) ใช้การเลือกตั้งแบบเขต ๆ ละคน รวมจำนวน 3 ครั้ง (3) ใช้การเลือกตั้งแบบเขต ๆ ละจำนวน 1-3 คน รวมจำนวน 10 ครั้ง และ (4) ใช้การเลือกตั้งแบบผสมระหว่างเขตกับสัดส่วน รวมจำนวน 6 ครั้ง (Sawasdee, 2018)

สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2566 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปในประเทศไทยครั้งที่ 27 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 หลังจากที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรไทยชุดที่ 25 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2566 ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบผสม (mixed systems) คือ แบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อ โดยมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 500 คน แบ่งเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 400 คน และ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งเป็นการทั่วไป เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 เกิดปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมการเมืองไทย เพราะ “พรรคก้าวไกล” ซึ่งถือว่าเป็นพรรคการเมืองใหม่ในบริบทการเมืองของไทย ชนะการเลือกตั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทุกเขต และจังหวัดใหญ่ ๆ อีกหลายจังหวัด แบบแลนด์สไลด์ ส่งผลให้พรรคก้าวไกล มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดในการเลือกตั้งครั้งนี้ ทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อ รวมกันจำนวน 151 คน (Thai PBS, 2023) ซึ่งเป็นการเลือกตั้งที่คนรุ่นใหม่ที่มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะแต่กลุ่มที่จะได้ใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งแรกเท่านั้น

แต่ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น พรรคการเมืองใหม่ นักการเมืองรุ่นใหม่ บุคลิกภาพของหัวหน้าพรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียงรูปแบบใหม่ ๆ นโยบายหาเสียงที่แปลกใหม่ และบางนโยบายยังไม่เคยมีพรรคการเมืองใดนำเสนอมาก่อน เป็นต้น (Phiphatsuriya, 2024)

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้สังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากข้อค้นพบของ Chansongpol, Rojanadit, Chainit, Tripaiboon, and Buapetch (2023); Chomphoo, Phratheppariyattimethi and Opsin (2023); Kobngen and Piriyawattana (2023); Phongsri (2018); Pordkhor (2022); Riengpakdee (2022); Sihabunlee (2023); Sonchaeng (2018); Sornsurat and Promvek (2021); Thurabut and Wittayanan (2018); Yeesunyemklin, Thungsap, Smerjai, and Dokchan (2024) แสดงการสังเคราะห์ดังตาราง 1

ตาราง 1

การสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	1. Yeesunyemklin et al. (2024)	2. Chansongpol et al. (2023)	3. Kobngen and Piriyawattana (2023)	4. Sihabunlee (2023)	5. Prodchor (2022)	6. Riengpakdee (2022)	7. Chomphoo et al. (2023)	8. Thurabut and Wittayanan (2018)	9. Sornsurat and Promvek (2021)	10. Sonchaeng (2018)	11. Phongsri (2018)	ความถี่
1. ด้านความสัมพันธ์ทางการเมือง	✓	✓										2
2. ด้านการหาเสียงของพรรคการเมือง	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	9
3. ด้านการบริหารจัดการ	✓											1
4. ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	8
5. ด้านนโยบายหาเสียงของผู้สมัคร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
6. ด้านผลงานที่ผ่านมาของผู้สมัคร	✓	✓				✓						3
7. ด้านผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่ได้รับ		✓	✓					✓				3
8. ด้านคุณสมบัติส่วนบุคคลผู้นำพรรคการเมือง		✓										1
9. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน			✓									1
10. ด้านการเลือกตั้ง			✓									1

ตาราง 1

การสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ต่อ)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	1. Yeesunyemklin et al. (2024)	2. Chansongpol et al. (2023)	3. Kobngen and Piriawattana (2023)	4. Sihabunlee (2023)	5. Prodkhor (2022)	6. Riengpakdee (2022)	7. Chomphoo et al. (2023)	8. Thurabut and Wittayanan (2018)	9. Somsurat and Promvek (2021)	10. Sonchaeng (2018)	11. Phongsri (2018)	ความถี่
11. ด้านคุณลักษณะของพรรคการเมือง			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
12. ด้านบริจาตรัษฎีสินแก่สาธารณะ				✓								1
13. ด้านระบบอุปถัมภ์และความเป็นเครือญาติ				✓				✓				2
14. ด้านกลโกง				✓								1
15. ด้านบริบททางการเมือง				✓	✓							2
รวม	6	6	5	9	5	4	4	4	4	4	4	54

ผลของการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework) ที่ได้จากการสังเคราะห์มีจำนวน 15 ปัจจัย แต่หากพิจารณาจากความถี่มากที่สุด 4 อันดับแรก จะประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านนโยบายหาเสียงของผู้สมัคร (ความถี่ 10) ปัจจัยด้านการหาเสียงของพรรคการเมือง (ความถี่ 9) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของพรรคการเมือง (ความถี่ 9) และ ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร (ความถี่ 8) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับปรากฏการณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 27 เป็นอย่างยิ่ง

ผลการวิเคราะห์

จากการศึกษา ได้ข้อสรุปว่า การเลือกตั้งมีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งใช้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนสามารถเลือกตัวแทนของตนเองไปทำหน้าที่แทนตนในสภาผู้แทนราษฎรได้โดยตรง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยนั้น เกิดขึ้นหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้เพียง 1 ปี จนถึงครั้งล่าสุด (14 พฤษภาคม 2566) รวมทั้งสิ้นจำนวน 27 ครั้ง โดยการเลือกตั้งทั้งจำนวน 27 ครั้ง มีสาเหตุมาจากสภาผู้แทนราษฎรครบวาระดำรงตำแหน่ง การยุบสภาผู้แทนราษฎร และการยึดอำนาจหรือรัฐประหาร ซึ่งทั้ง จำนวน

27 ครั้งนั้น เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมเพียงครั้งเดียว คือ การเลือกตั้งครั้งแรก ส่วนการเลือกตั้งครั้งที่ 2-27 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปทั้งหมด ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป โดยการเลือกตั้งในสังคมไทยมีหลักการสำคัญซึ่งเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ 6 ประการ อันได้แก่ (Sonchaeng, 2018) (1) หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง เป็นการให้อิสระต่อการเลือกตั้งโดยประชาชนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกใคร หรือพรรคการเมืองใดก็ได้ (2) หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา โดยการเลือกตั้งนั้นจะต้องมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนไว้ เช่น กำหนดให้มีการเลือกตั้งทุก 4 ปี หรือ 5 ปี เป็นต้น (3) หลักการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ไม่มี คดโกง หรือใช้อิทธิพล เงินทอง หรืออำนาจหน้าที่ในการบังคับซื้อคะแนนเสียงเพื่อตนเองและหมู่คณะ (4) หลักการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างเสมอภาค เป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนโดยไม่มีการกีดกันหรือ จำกัดสิทธิบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นพิเศษ (5) หลักการออกเสียงโดยทั่วไป เป็นการเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เว้นแต่กรณีที่มีข้อจำกัดอันเป็นที่รับรองโดยทั่วไป เช่น เด็กเยาวชนที่อายุยังไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ บุคคลวิกลจริตหรือมีจิตบกพร่อง เป็นต้น และ (6) หลักการลงคะแนนลับ จะเป็นการออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนถือเป็นสิทธิของผู้เลือกตั้งโดยเด็ดขาด สิทธินี้จะได้รับการพิทักษ์ปกป้องโดยการลงคะแนนลับ ผู้ออกเสียงไม่จำเป็นต้องบอกว่าตนเลือกใคร

หากพิจารณาตามหลักการเลือกตั้งในสังคมไทย พบว่า หลักการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ยังเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขในสังคมไทย โดยเฉพาะการซื้อเสียงขายสิทธิ เพราะเป็นพฤติกรรมการทุจริตเลือกตั้งโดยใช้เงินแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซื้อเสียง หรือการเสนอสิ่งตอบแทนในรูปผลประโยชน์ หรือทรัพย์สินต่าง ๆ หรืออาจเป็นการสัญญาว่าจะให้ทรัพย์สินสิ่งตอบแทนแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนน หรืองดเว้นการลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดหรือพรรคการเมืองใดในเขตเลือกตั้งนั้น ซึ่งมีหลายวิธีแตกต่างกันไปตามภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งการซื้อผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือซื้อคู่แข่ง โดยการที่ผู้สมัครเสนอเงื่อนไขต่าง ๆ แก่คู่แข่งเพื่อให้ไม่ลงสมัครแข่งขันกับตน การซื้อบุคคลที่มีอิทธิพลหรือมีความนิยมในหมู่ชาวบ้านรวมทั้งครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระ หรือผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการช่วยเหลือให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นนั้น ๆ ลงคะแนนเสียงให้แก่ตน จึงถือว่าได้ว่า การซื้อสิทธิขายเสียงถือว่าเป็นสิ่งที่กีดขวางความสำเร็จ เหนียวรัง และบ่อนทำลายการพัฒนากระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างใหญ่หลวง ดังนั้นควรมีแนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง เช่น (1) ควรให้การศึกษาแก่ประชาชน ตั้งแต่ชั้นเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา เกี่ยวกับโทษของการซื้อเสียง การต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง (2) ควรปลูกจิตสำนึกประชาชน ให้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ให้เลือกคนดี มีคุณธรรม มีผลงาน เหมาะสมเป็นผู้แทนของตน ควรรณรงค์ป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง (3) ควรยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้ประชาชนมีรายได้มีฐานะทางสังคมให้ก้าวไปสู่การเป็นคนชั้นกลาง ให้มีสัดส่วนมากกว่าชนชั้นล่าง ซึ่งชนชั้นกลางจะเน้นเกียรติ ศักดิ์ศรี และคุณค่า มากกว่าการมีเงินที่ได้โดยผิดกฎหมายของสังคม (4) คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัด ควรจะลงพื้นที่เพื่อให้นโยบายและอบรม กต. อำเภอกต. หมู่บ้าน เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียง ควรหาวิธีป้องกันและแก้ไข และ (5) การออกกฎหมายลงโทษ ผู้ขายเสียงและเพิ่มบทลงโทษตามกฎหมายให้หนักยิ่งขึ้น

ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2566 นับเป็นครั้งที่ 27 เป็นการเลือกตั้งทั่วไป เพราะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติที่เกิดขึ้นพร้อมกันทั่วประเทศ และเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของทุกจังหวัดในวันเดียวกันทั่วประเทศ จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 หลังจากที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรไทย

ชุดที่ 25 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2566 โดยได้กำหนดให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 500 คน มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต จำนวน 400 ที่นั่ง และ แบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 100 ที่นั่ง ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะต้องลงคะแนนโดยใช้บัตรเลือกตั้ง 2 ใบ เพื่อเลือก ส.ส. แบบแบ่งเขตและพรรคการเมืองที่ตนต้องการ ต่างจากระบบก่อนหน้าที่ผู้มีสิทธิ์แต่ละคนลงคะแนนเสียงเพียงครั้งเดียวเพื่อเลือก ส.ส. ทั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยพรรคการเมืองขนาดเล็ก เนื่องจากระบบนี้จะทำให้พรรคดังกล่าวได้ที่นั่งในสภายากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อพรรครัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน และจากการเปลี่ยนระบบเลือกตั้งดังกล่าว ทำให้พรรคขนาดเล็กเสียเปรียบในสนามเลือกตั้ง จึงนำไปสู่การเจรจาควมรวมพรรค และจัดตั้งพันธมิตรทางการเมืองของพรรคขนาดเล็กต่าง ๆ ได้แก่ การควมรวมพรรคชาติพัฒนา และพรรคกล้าเป็นพรรคชาติพัฒนากล้า การจับมือระหว่างพรรคไทยสร้างไทยและพรรคสร้างอนาคตไทย รวมไปถึงเกิดการย้ายพรรคของนักการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการย้ายเข้าพรรคมวลใจไทย นอกจากนี้ยังมีการคาดการณ์ว่าการใช้เงินซื้อตัวผู้สมัคร ส.ส. และระบบ "บ้านใหญ่" หรือตระกูลที่มีอิทธิพลทางการเมืองในท้องถิ่นจะกลับมามีบทบาท นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงเขตเลือกตั้ง หลังจากที่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยปรับสัดส่วนจำนวน ส.ส. แบบแบ่งเขตเป็นจำนวน 400 เขต เพิ่มขึ้นจากการเลือกตั้งครั้งก่อนหน้าที่มี 350 เขต เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2565 คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีการส่งหนังสือด่วนถึงผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต่าง ๆ และ กรุงเทพมหานคร ให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งในแต่ละพื้นที่เตรียมแบ่งเขตเลือกตั้งไว้เป็นการล่วงหน้าอย่างน้อย 3 รูปแบบ และในเดือนกุมภาพันธ์ 2566 กกต. ออกประกาศ เรื่อง จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและเขตเลือกตั้งของแต่ละจังหวัด กำหนดให้คำนวณจำนวนราษฎรเฉลี่ย 165,226 คน ต่อ ส.ส. 1 คน โดยใช้ข้อมูลจำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2565 เป็นฐานในการคำนวณ พร้อมทั้งระบุจำนวนสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่พึงมีในแต่ละพื้นที่ โดยจังหวัดที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร (33 คน) และจังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรน้อยที่สุด คือ จำนวน 1 คน ประกอบด้วย ตรด ระนอง สิงห์บุรี และสมุทรสงคราม

ส่วนเหตุผลหรือปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทย จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการลงคะแนนเสียงมีดังนี้ (1) ปัจจัยด้านนโยบายหาเสียงของผู้สมัคร ที่มาจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง คือ ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผลเพราะการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งในต่างประเทศนั้นจะมุ่งดูที่นโยบายว่า นโยบายของบุคคลที่ตนเองจะเลือกนั้น สิ่งที่จะได้จากนโยบายนั้นเหมาะสมกับตนเองหรือไม่ ถ้านโยบายของบุคคลนั้นตนเองได้สิ่งตอบแทนก็จะตัดสินใจเลือกบุคคลนั้น (2) ปัจจัยด้านการหาเสียงของพรรคการเมือง มีที่มาจากแนวคิดกระบวนการตัดสินใจเลือกตั้ง เพราะการรับรู้ข่าวสารการหาเสียง การรณรงค์ และกลยุทธ์ในการหาเสียงจะทำให้ประชาชนทราบถึงตัวผู้สมัครรับการเลือกตั้งและนโยบาย จึงเป็นตัวกำหนด ให้ตัดสินใจเลือกบุคคลนั้น (3) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของพรรคการเมือง ต้องเป็นพรรคที่มีนโยบายที่ดีต่อประชาชน บุคลากรในพรรคล้วนมีคุณภาพ เป็นพรรคการเมืองที่ต่อสู้ในแนวทางประชาธิปไตย มีผลงานดีในอดีตที่ผ่านมา เป็นพรรคการเมืองที่ขึ้นขอบหัวหน้าพรรคมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เป็นพรรคการเมืองของคนรุ่นใหม่ เป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ เป็นพรรคการเมืองที่มีชื่อเสียง เป็นพรรคที่เคยเป็นรัฐบาลมาก่อน และ (4) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้สมัครที่มาจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง คือ ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล เพราะนโยบายของแต่ละบุคคลจะคล้ายกัน ในการตัดสินใจเลือกผู้รับสมัคร

การเลือกตั้งในประเทศไทยนั้นจะดูที่คุณสมบัติของผู้สมัครเรื่องความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาการศึกษา ผลงานที่ผ่านมาแล้วจึงตัดสินใจเลือกบุคคลนั้น

บทสรุป

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน แต่ในความเป็นจริงประชาชนทุกคนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมในทางตรงได้ทั้งหมด จึงต้องกำหนดให้มีการเลือกตั้งเพราะการเลือกตั้งเป็นวิธีที่ดีที่สุดหรือเลวร้ายที่สุดที่ประชาชนส่วนใหญ่จะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารหรือการปกครองโดยตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทางการเมืองของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อคัดเลือกรับเลือกบุคคลผู้มีความคิดเห็นด้านนโยบายและอุดมการณ์คล้ายคลึงกับตนมากที่สุด การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉพาะในบริบทการเมืองไทย ส่วนใหญ่เป็นการเลือกทั่วไป ใช้ระบบการเลือกตั้งที่หลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองในแต่ละยุคและพัฒนาการของระบบการเลือกตั้ง รวมทั้งต้องมีหลักการพื้นฐานสากลในการเลือกตั้ง และการเลือกตั้งที่ผ่านมาของไทย มีปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของประชาชนเมื่อต้องใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านนโยบายหาเสียง อาทิ การแก้ไขปัญหาการทุจริต การจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกร การแก้ไขกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงและสงบสุข (2) ปัจจัยด้านกลยุทธ์และวิธีการหาเสียง เช่น การเปิดเวทีปราศรัย การใช้รถแห่ประชาสัมพันธ์หาเสียง การปรากฏเป็นข่าวตามหนังสือและการใช้สื่อสมัยใหม่ เป็นต้น (3) ปัจจัยด้านพรรคการเมือง พรรคการเมืองมีนโยบายที่ดี พรรคการเมืองขนาดใหญ่ พรรคการเมืองที่มีโอกาสการเป็นรัฐบาลและพรรคการเมืองที่มีผลงานในอดีต และ (4) ปัจจัยด้านตัวบุคคลหรือคุณสมบัติ เช่น ความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริตเชิงประจักษ์ ความเป็นผู้มีการศึกษาสูงและเป็นผู้ที่ประชาชนเข้าถึงและพึ่งพาอาศัยได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลและประมวลองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลผลงานวิจัย และสรุปเป็นข้อเสนอแนะใน 3 ส่วน ดังนี้

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

1. ควรติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพราะการเมืองเป็นเรื่องของประชาชนทุกคน
2. ควรแสวงหาช่องทางนำเสนอความต้องการของตนเพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งผลักดันเป็นนโยบายพรรคหรือนโยบายหลักของประเทศ
3. ควรมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายค้าน
4. ควรแสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเลือกตั้งและกฎหมายพรรคการเมือง
5. ควรมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งในการตรวจสอบการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเป็นธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

1. ควรบูรณาการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไปเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ควรออกแบบกิจกรรมในการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเฉพาะการเลือกตั้งให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มวัยต่าง ๆ
3. ควรเสนอทลงโทษที่รุนแรงขึ้นกว่าเดิมสำหรับบุคคลหรือพรรคการเมืองที่ซื้อเสียงขายสิทธิ
4. ควรสร้างเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน ตำบลให้มากขึ้นเพื่อร่วมกันทำงานโดยเฉพาะด้านการจัดการเลือกตั้ง

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง

1. ควรมีการประเมินความนิยมของประชาชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ
2. ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตำแหน่งที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งกฎหมายเลือกตั้ง
3. ต้องทำให้เห็นว่าการเลือกตั้งด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมเป็นหลักการที่จะทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเข้มแข็ง
4. ก่อนสมัครเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องพิจารณา ตรวจสอบตนเองว่าเป็นอย่างไร สังกัดพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์อย่างไร เพื่อการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Baiyam, S. (2002). *Factors influencing people's decision to vote in the election of members of the House of Representatives in Prachuap Khiri Khan Province*. Master's Thesis of Political Science. Kasetsart University. [In Thai]
- Birch, A. H. (2002). *Concepts and theories of modern democracy*. Routledge.
- Chansongpol, T., Rojanadit, S., Chainit, A., Tripaiboon, S., & Buapetch, K. (2023). The decision in the election of members of the house of representatives in the Year 2023. *Journal of the Arts of Management*, 7(3), 1285-1304. [In Thai]
- Chomphoo, A., Phratheppariyattimethi, & Opsin, S. (2023). Factors affecting people's decision to vote the member of the house of representatives in electorate 1 Nakhon Sawan province. *The Journal of Academic Research*, 6(2), 323-334. [In Thai]
- Direkwutthikul, P. (2023). *Problems with election methods and vote calculations. Ingredient allocation form*. Ramkhamhaeng University. [In Thai]
- Freedom House. (2004). *Freedom in the World: The annual survey of political rights and civil liberties*. Freedom House.
- Kaewpradap, P. (2003). *Decision-making in selecting members of the Ban Khai Subdistrict Municipality Council*. (Special Issues Master of Public Administration). Burapha University. [In Thai]
- King Prajadhipok's Institute. (2023). *Simple majority election system*. Retrieved from: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากอย่างง่าย>. [In Thai]
- Kobngen, K., & Piriawattana, W. (2023). The decision to vote for the election of members of the House of Representatives in the 2023 general election. A case study of the population in the Mueang Phrae District area. *MCU Journal of Social Development*, 8(3), 152-161. [In Thai]
- Office of the Election Commission. (2023). *Report on vote counting results for the 2023 MP elections*. Retrieved from <https://ectreport66.ect.go.th/overview> [In Thai]
- Panikabutr, A. (2005). *Rights and freedoms of citizens in Thai governance according to the People's Constitution*. VG Printing. [In Thai]
- Phiphatsuriya, N. (2024). Factors affecting decision making in the 2023 election for members of the House of Representatives, Electoral District 1, Satun Province. *Journal of Administrative and Social Sciences Review*, 7(1), 203-214. [In Thai]
- Pordkhor, T. (2022). Factors affecting voting for members of the house of representatives district 5 Bangkok, year 2019. *School of Administration Studies Academic Journal*, 5(1), 16-28. [In Thai]

- Phongsri, Y. (2018). *Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives, Pathum Thani Province: Study in the time period of the year 2019*. Master's Thesis of Political Communication.. Krirk University College of Political Communication. [In Thai]
- Riengpakdee, O. (2022). *Factors affecting the decision to elect a member of the house of representatives constituency 1, Mahasarakham province*. Master's Thesis of Public Administration. Maha Sarakham Rajabhat University. [In Thai]
- Royalgazette. (2017). *Constitution of the Kingdom of Thailand 2017*. Retrieved from: <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF> [In Thai]
- Sawasdee, S. N. (2018). Comparative democratic transitions: Derived thoughts on the failures of democratic transition in Thailand. *Social Science Journal*, 48(2), 1-24. [In Thai]
- Serirangsan, T. (2005). *Research project on evaluating the performance of independent organizations according to the constitution*. Suan Dusit Rajabhat University. [In Thai]
- Sihabunlee, C. (2023). Factors in deciding the election of members of the House of Representatives. *Research Review Article*, 30, 1-21. Retrieved from <https://prt.parliament.go.th/server/api/core/bitstreams/0cdb8c6e-8f71-46cf-9b8c-3a8b7624ea3d/content> [In Thai]
- Sonchaeng, P. (2018). *Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives: A case study of the people of Bangkok, year 2019*. Master's Thesis Political Communication, Krirk University. [In Thai]
- Sornsurat, W., & Promvek, K. (2021). *Factors influencing decision-making in electing house representatives among people living in Chaiyaphum province*. Master's Thesis of Political Science. Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University. [In Thai]
- Thai PBS. (2023). *Election 2023: "Orange phenomenon." Which generation will choose who?*. Retrieved from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/327800> [In Thai]
- Thanaboonyawat, T. (2021). *The rule of law under the Constitution of the Kingdom of Thailand*. Office of the Constitutional Court. [In Thai]
- Thaniwat, C. (2019). *The importance of elections and laws regarding election campaigning in 2019*. Office of the Secretariat of the House of Representatives. [In Thai]
- Thongying, C. (2021). *Legend of the (campaign) tape of Samak and the Thai Prachakorn Party*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=XM4Wg54m0PQ> [In Thai]
- Thurabut, T., & Wittayanan, B. (2018). *The effective factors to election the house of representatives in case study: Non Thai district, Nakhon Ratchasima province*. (Research). Nakhon Ratchasima College, Nakhon Ratchasima. [In Thai]

- Trimas, C. (2002). *A new type of election: Why do Thai people have to go to the polls?*. Sukhum and Son. [In Thai]
- Wongput, K. (1996). *Leadership* (4th ed.). Bank of Thailand. [In Thai]
- Wongsawatkul, E. (2014). *Elections: Indicators of Democracy*. Constitutional College. Office of the Constitutional Court. [In Thai]
- Yeesunyemklin, S., Thungsap, S., Smerjai, D., & Dokchan, P. (2024). The factors affecting decision in voting the house representatives in Thailand. *Journal of Management and Social Sciences Review*, 7(1), 337-348. [In Thai]

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer

ปิยาภรณ์ คุณชื่น¹ ปภาศรี บัวสวรรค์² อำนาจ เนตยสุภา³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer โดยการนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการทำงานของเทคโนโลยีบิตทอเรนท (Bit Torrent) ที่มีการแลกเปลี่ยนไฟล์ในลักษณะเป็นการทำงานแบบของ Peer-to-Peer (P2P) ศึกษาถึงความเป็นมาของกฎหมายลิขสิทธิ์ แนวคิดการให้ความคุ้มครองที่เกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นใหม่ของต่างประเทศ ศึกษาความคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศและข้อตกลงระหว่างประเทศ ในส่วนกฎหมายของไทยศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางการบังคับใช้กฎหมายและการปราบปรามผู้กระทำความผิดในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 ที่ใช้บังคับอยู่ปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องคำจำกัดความของคำนิยามลักษณะการแชร์ไฟล์ข้อมูลแบบเพียร์ทูเพียร์ รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ที่กฎหมายกำหนดเรื่องการปิดเว็บไซต์ที่ทำผิดกฎหมาย (block website) ไว้ แต่กลับเป็นเรื่องการสกัดกั้นการแสดงความเห็นซึ่งสิทธิในการแสดงออกของประชาชน (right of expression) เท่านั้น ซึ่งเนื้อหาของพระราชบัญญัติที่กล่าวมาทั้งสองฉบับนี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบเพียร์ทูเพียร์ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะคือ ควรแก้ไขเพิ่มเติมคำจำกัดความของคำนิยามและความรับผิดชอบเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบเพียร์ทูเพียร์ Peer-to-Peer (P2P) ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายได้สัมฤทธิ์ผล

คำสำคัญ: การแชร์ข้อมูล; บิตทอเรนท; เพียร์ทูเพียร์; การปิดเว็บไซต์

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: powerbee1981@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ สำนักงานอัยการสูงสุด

Problems Legal Measures with Peer-to-Peer Internet Sharing

Piyaporn Kunclean¹ Praphasri Buasawan² Amnart Netayasupha³

Abstract

This article aims to analyze the problem of Peer-to-Peer Internet sharing by using concepts and theories related to the working principles of Bit Torrent technology, which exchanges files in a Peer-to-Peer (P2P) manner. It studies the history of copyright law, the concept of providing protection for newly emerging copyrighted works from foreign countries, and studies international copyright protection and international agreements. In terms of Thai law, it studies the Copyright Act (No. 2) B.E. 2558 and the Copyright Act (No. 5) B.E. 2565 and the Computer Crime Act (No. 2) B.E. 2560, which are the main laws for enforcing the law on Peer-to-Peer (P2P) activities, as a framework for analysis in order to obtain guidelines for law enforcement and suppression of Peer-to-Peer (P2P) offenders.

Finding are as follows: the Copyright Act (No. 2) B.E. 2558 and the Copyright Act (No. 5) B.E. 2565, which are currently in effect, still have problems with the definition of the definition of peer-to-peer file sharing. In addition, the Computer Crime Act (No. 2) B.E. 2560, which stipulates the closure of illegal websites (Block Website), but only blocks the expression of opinions based on the right of expression of the people (Right of Expression). The content of the two Acts mentioned above does not cover peer-to-peer internet sharing. The author recommends that the definition of the definition and liability for Peer-to-Peer (P2P) actions should be amended to be clearer in order to effectively enforce the law.

Keywords: Data Sharing; Bit Torrent; Peer-to-Peer; Block Website

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Hau Mark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author E-mail: powerbee1981@gmail.com

² Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ Office Of The Attorney General

บทนำ

การแชร์ข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ตเป็นการเผยแพร่งานที่ไม่มีมีการคิดค่าตอบแทน ยกเว้นมีค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุอุปกรณ์และค่าธรรมเนียมการใช้อินเทอร์เน็ต การแชร์ข้อมูลมิได้มีเป้าหมายในการชักจูงใจสาธารณชนหรือในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ แต่เป็นลักษณะการสร้างช่องทางการเผยแพร่งานสู่สาธารณชนทางอินเทอร์เน็ต โดยไม่มีข้อจำกัดเท่านั้น ซึ่งได้แก่ การแชร์ข้อมูลจำพวกโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ เพลง และสื่อดิจิทัลประเภทอื่น ๆ เป็นการก่อให้เกิดปัญหาหลักของการเผยแพร่งานทางอินเทอร์เน็ตผ่านทางแอปพลิเคชัน เช่น YouTube Facebook Twitter และ Line ซึ่งเป็นปัญหาการแชร์ข้อมูล ทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดในงานลิขสิทธิ์อย่างกว้างขวางทั้งระดับภายในประเทศและระดับระหว่างประเทศ กฎหมายคุ้มครองผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ไม่ครอบคลุมกับปัญหาการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer (P2P) ที่มีการทำงานโดยเครื่องคอมพิวเตอร์แต่ละเครื่องที่ติดต่อกันโดยตรงไม่ต้องผ่านเซิร์ฟเวอร์ จึงส่งผลกระทบต่อประเภนี้ประสบปัญหาอย่างแพร่หลายทั่วโลก อันเกิดมาจากการความซับซ้อนของเทคโนโลยีบิตทอเรนซ์ การดำเนินการทางกฎหมายกับผู้ที่ใช้แชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer (P2P) อีกทั้ง การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษย่อมเป็นไปได้ยาก เนื่องจากผู้กระทำความผิดหลีกเลี่ยงการได้รับโทษด้วยวิธีการย้ายเซิร์ฟเวอร์ไปยังประเทศที่ไม่สามารถตรวจสอบการกระทำความผิดได้

ตัวอย่างกรณีศึกษา คดี A & M Records V. Napster Inc. ที่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า Napster ได้ทำการละเมิดลิขสิทธิ์ต่อผู้ถือหุ้นในบริษัทบันทึกเสียงหลายบริษัท ที่ Napster เป็นผู้ออกแบบและติดตั้งระบบ อนุญาตให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนตัวสามารถส่งผ่านและเก็บรักษาลิขสิทธิ์ในสิ่งบันทึกเสียงด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ผ่านทางกระบวนการที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “Peer-to-Peer File Sharing” (การแลกเปลี่ยนไฟล์ข้อมูลแบบ Peer-to-Peer) Napster อนุญาตให้ผู้ใช้งานของตนสร้างข้อมูลคลังเพลงลงบนคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลไว้ในฮาร์ดไดรฟ์ (hard drive) เพื่อให้ผู้ใช้คนอื่นที่เข้ามาค้นหาเพลงจากคลังเพลงของผู้ใช้คนอื่นได้คัดลอกและแลกเปลี่ยนไฟล์เพลงของผู้ใช้จากคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่งไปยังอีกเครื่องหนึ่งโดยผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต ศาลอุทธรณ์ได้ตัดสินว่ามีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ เนื่องจาก Napster รู้ว่ามีการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและให้ความช่วยเหลือในการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์โดยการจัดหาโปรแกรมซอฟต์แวร์มาให้แก่ลูกค้าของตนกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ ถือเป็นการช่วยเหลือให้มีการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น (หรือที่หลักกฎหมายอเมริกาเรียกว่า “Contributory Infringement”) ซึ่งถือว่า ผิดกฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ ศาลได้พิจารณาและให้ความเห็นอีกว่าการใช้บริการของผู้ใช้บริการ Napster แม้จะไม่ได้ใช้ในเชิงการค้าโดยตรง แต่การให้บริการดังกล่าวทำให้ผู้ใช้บริการ Napster ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อผลงาน ย่อมถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงปรากฏว่า Napster รับทราบถึงการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์มาโดยตลอด แต่เพิกเฉยไม่ทำการยกเลิกการใช้เทคโนโลยี Peer-to-Peer File Sharing หรือใช้เทคโนโลยีในการสกัดกั้นการทำซ้ำงานดังกล่าว

การคุ้มครองสิทธิผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ เน้นการคุ้มครองสิทธิผู้สร้างสรรค์ที่เป็นเจ้าของผลงานงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่ไม่ครอบคลุมถึงงานในลักษณะรูปแบบการแชร์ข้อมูลและงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภทที่เป็นดิจิทัลทางอินเทอร์เน็ต ที่มีได้กำหนดความหมายของคำนิยามคำว่า ผู้สร้างสรรค์ ไว้อย่างชัดเจน

ซึ่งงานเหล่านี้ล้วนเป็นงานอันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์ ในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ยังไม่ประสบผลสำเร็จด้านการปราบปราม เนื่องจากในทางปฏิบัติไม่อาจหาตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษได้ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ เพราะผู้กระทำความผิดได้ทำการย้ายแหล่งพื้นที่ที่กระทำการละเมิดไปประเทศที่ยังไม่มีกฎหมายบังคับใช้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่กฎหมายให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระที่การให้ความคุ้มครองที่มีให้แก่เจ้าของผลงานสร้างสรรค์ ที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถและความวิริยะอุตสาหะ ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ของตน โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ให้ความคุ้มครองถึงสิทธินักแสดงด้วย ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์จึงไม่ได้ให้ความสำคัญในการปราบปรามและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างจริงจัง

เมื่อพิจารณาจากเจตนารมณ์ในการกำหนดให้สิทธิผู้สร้างสรรค์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ของตน แม้ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์จะคุ้มครองผู้สร้างสรรค์จะกำหนดให้สิทธิแก่ผู้สร้างสรรค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ก็มีปัญหาทางกฎหมาย ได้แก่ การปราบปรามผู้กระทำความผิดอันส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายไม่สัมฤทธิ์ผล ผู้เขียนจึงนำเสนอข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายที่ถูกบัญญัติขึ้นโดยมีข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ที่เหมาะสมต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

หลักการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักการทำงานแบบ Peer-to-Peer (P2P)

ความหมายของ Peer-to-Peer หรือ P2P คือ การทำงานที่เครื่องคอมพิวเตอร์แต่ละเครื่องจะมีการติดต่อกันโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านเซิร์ฟเวอร์ ตัวอย่างเช่น User A มีไฟล์หนึ่งอยู่ 1 ไฟล์ ต้องการจะแชร์ หรือต้องการแจกจ่ายให้กับคนอื่น ๆ User A และคนอื่น ๆ จะต้องมีโปรแกรม BitTorrent เพื่อใช้ในการติดต่อรับส่งไฟล์ระหว่างกัน จากนั้น User A ก็จะใช้โปรแกรม BitTorrent สร้างไฟล์นำทาง (torrent) แล้วนำไปฝากไว้ที่เว็บไซต์ Tracker ที่จะคอยเป็นตัวกลางระหว่างกลุ่มผู้ใช้ในการแลกเปลี่ยนไฟล์ระหว่างกัน เมื่อ User A จัดการทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ผู้ใช้คนอื่น ๆ ก็จะสามารถทำการโหลดไฟล์นำทางจากเว็บไซต์ Tracker เพื่อนำไปสู่ไฟล์ที่ User A ได้เปิดแชร์เอาไว้ที่เครื่องของตนเองต่อไป (Musso & Kaewkiriya, 2016)

บิตทอเรนที่ใช้แนวความคิดของการเป็นทั้งผู้ให้ และผู้รับในเวลาเดียวกัน โดยไฟล์ที่ต้องการจะถูกแบ่งออกเป็นส่วน ๆ และในการรับ-ส่งไฟล์ ก็จะทำหน้าที่ละส่วน ซึ่งอาจจะไม่ใช่ชิ้นส่วนที่ต่อเนื่องกันก็ได้ เมื่อได้ชิ้นส่วนครบเมื่อไหร่ก็แสดงว่า การดาวน์โหลดไฟล์เสร็จสมบูรณ์ ในระหว่างที่กำลังดาวน์โหลดชิ้นส่วนของไฟล์อยู่นั้น ก็สามารถให้บริการอัปโหลดชิ้นส่วนที่ได้รับมาเรียบร้อยแล้วให้แก่ผู้อื่นได้ด้วย การรับ-ส่งข้อมูลและเรียกเครื่องที่กำลังรับ-ส่งชิ้นส่วนของไฟล์ว่า “Peer” ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อเริ่มรับ-ส่งไฟล์ ผู้รับก็จะกลายเป็น Peer ไปด้วย และผู้อื่นก็สามารถติดต่อมาที่ผู้รับเพื่อขอรับชิ้นส่วนที่ผู้รับมีได้ด้วย เป็นธรรมเนียมและมารยาทว่า ผู้ใช้บิตทอเรนควรจะเป็นผู้ให้ไฟล์ (seeder) และผู้รับไฟล์ (leecher) ที่ดี กล่าวคือ ผู้รับ (leecher) เมื่อรับไฟล์จากผู้ส่งโดยรับไฟล์จนเสร็จ 100 % ตัวของผู้รับ (leecher) จะกลายเป็นผู้ส่งไฟล์ (seeder) นั้นต่อไปยัง ผู้รับอื่น ๆ เพื่อเปิด

อัปโหลดให้ผู้อื่นด้วย จะเห็นว่าด้วยหลักการนี้หากมีผู้ที่กำลังทำการรับ-ส่งมาก ก็จะทำให้การดาวน์โหลดไฟล์เร็ว เพราะมีจำนวน Peer ที่ติดต่อได้มากขึ้น ในโปรแกรม Client จะแสดงให้เห็นว่าตัวเรากำลังติดต่อกับ Seeder ที่ราย และกับ Peer ที่ราย และเมื่อทำงานไปได้ระยะหนึ่ง Client ก็จะติดต่อกลับไปยัง Tracker เพื่ออัปเดตรายชื่อ Peer และ Seeder เมื่อมีรายใหม่เข้ามา อย่างไรก็ตามก็อาจจะเห็นว่า หากมีปัญหาที่แทรคเกอร์ก็ยังสามารถดาวน์โหลดไฟล์ได้อยู่ เพราะตัวเราได้ติดต่อกับ Peer ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า แนวความคิดของบิตทอเรนท์ สอดคล้องกับการมุ่งไปสู่ระบบการทำงานแบบกระจายไฟล์ (distributed computing) ซึ่งหากจะพูดถึงหลักการก็นับเป็นเรื่องที่ดี แต่ในทางปฏิบัติการนำมาใช้นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะเวลาที่กล่าวถึงบิตทอเรนท์ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ใช้यरุ่นจะนิยมเรื่องของการดาวน์โหลด เกม ภาพยนตร์ โปรแกรม และเพลงกัน ซึ่งสิ่งที่ดาวน์โหลดกันเหล่านี้ ส่วนมากเป็นไฟล์ที่ละเมิดลิขสิทธิ์และผิดกฎหมาย ดังนั้น เวลาที่กล่าวถึงแนวความคิดของบิตทอเรนท์ ดีหรือไม่ดีนั้น ต้องแยกให้ชัดเจนระหว่างแนวความคิดในเรื่องของเทคนิคกับรูปแบบการนำไปใช้ ตัวอย่างเช่น หากบิตทอเรนท์ถูกนำไปใช้กับเซิร์ฟเวอร์ที่ถูกใช้งานมาก ๆ โดยนำไปเสริมการทำงานแบบ “Mirror” ที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันเหมาะสมและสมควรหรือใช้เฉพาะกับไฟล์ที่เป็นระบบเปิดจึงจะถือว่าเป็นประโยชน์

แนวคิดหลักกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ของความตกลงระหว่างประเทศ

กฎหมายที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองงานละเมิดลิขสิทธิ์ที่สำคัญ ได้แก่ “อนุสัญญากรุงเบิร์น” ค.ศ. 1931 (พ.ศ. 2474) (เป็นความตกลงระหว่างประเทศซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม) “อนุสัญญากรุงโรม” ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504) (เป็นความตกลงระหว่างประเทศซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพ) “อนุสัญญากรุงปารีส” ค.ศ. 1967 (พ.ศ. 2510) (เป็นความตกลงระหว่างประเทศซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม) “อนุสัญญาเจนีวา” ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) (เป็นความตกลงระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองผู้ผลิต สิ่งบันทึกเสียงจากการทำซ้ำ สิ่งบันทึกเสียงโดยมิชอบ) ต่อมา “ข้อตกลง TRIPs” (เป็นความตกลงการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องขอบเขตของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภท) ได้กำหนดกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

นอกจากนี้ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้จัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศขึ้นสองฉบับ ได้แก่ “สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก” (WIPO Copyright Treaty--WCT) และ “สนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธินักแสดงและสิ่งบันทึกเสียง” (WIPO Performances and Phonograms Treaty--WPPT) การพัฒนาสนธิสัญญาทั้งสองฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงสิทธิทางเศรษฐกิจและทางศีลธรรมสำหรับนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และให้สิทธิแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในระดับสูงขึ้นกว่าอนุสัญญากรุงเบิร์น และอนุสัญญากรุงโรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องละเมิดลิขสิทธิ์จากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบดิจิทัลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

หลักกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ในระดับระหว่างประเทศ มีหลักการ ดังนี้

การให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นเพราะความเจริญความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ขยายผลงานไปสู่ประเทศอื่น ๆ จึงเกิดปัญหาการลอกเลียนตลอดจนการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์

เหล่านี้อย่างกว้างขวาง เป็นผลให้ผู้สร้างสรรค์เจ้าของงาน ตลอดจนประเทศที่เกิดของงานได้รับความเสียหาย ประเทศต่าง ๆ พยายามปกป้องสิทธิประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์จากการละเมิดของชนชาติอื่น จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดความแตกต่างทางความคิดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศที่ผลิตงานอันมีลิขสิทธิ์ซึ่งโดยมากเป็นกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วต้องการให้มีการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์เกิดขึ้นในทางระหว่างประเทศเพื่อที่ผลงานของตนจะได้ไม่ถูกละเมิดและไม่ได้รับค่าตอบแทน ส่วนอีกกลุ่มเป็นประเทศที่เป็นผู้บริโภคผลงานมากกว่าผลิตเอง ซึ่งได้แก่ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาที่ไม่ต้องการยอมรับระบบการให้ความคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์ต่างประเทศเพราะทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงและเกิดความยุ่งยากมากมายซึ่งหากพิจารณาในแง่ทฤษฎีทางกฎหมาย น่าจะยุติธรรมหากมีการให้ความคุ้มครองขึ้น แต่ในทางเศรษฐกิจคงจะไม่มีประเทศใดต้องการเสียประโยชน์แต่ในที่สุดปลาใหญ่ย่อมต้องกินปลาเล็กเสมอ กล่าวคือ กลุ่มผู้เสียประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำต้องยอมตนเข้าผูกพันต่อพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม

การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้อนุสัญญา (WIPO Copyright Treaty 1996--WCT) องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization--WIPO) ได้เลือกที่จะจัดทำหลักเกณฑ์ขึ้นใหม่เพื่อเสริมหลักเกณฑ์ที่ยังคลุมเครือหรือที่ยังขาดหายไปในอนุสัญญาเบิร์น โดยเฉพาะการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ข้อตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นใหม่นี้เรียกว่า “WIPO Copyright Treaty--WCT” ข้อตกลงนี้เปิดให้ประเทศสมาชิกใด ๆ ของ WIPO เข้าเป็นประเทศภาคีได้ ดังนั้น ประเทศภาคีอนุสัญญาเบิร์นแต่เดิม จึงไม่ได้เป็นสมาชิกของข้อตกลงนี้โดยอัตโนมัติหรือถูกบังคับให้เป็นสมาชิกของข้อตกลงนี้แต่อย่างใด จะเห็นได้ว่า สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก WIPO (WIPO Copyright Treaty 1996--WCT) มุ่งเน้นให้ความสำคัญในด้านลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียงได้มีการขยายขอบเขตไปเป็นอย่างมากจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่ได้มีการนำวิธีการใหม่ ๆ ในการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ไปทั่วโลก ผ่านรูปแบบการติดต่อสื่อสารต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่ผ่านดาวเทียม แผ่นดิสก์ ดีวีดี และอินเทอร์เน็ต องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกจึงได้เข้าไปมีบทบาทอย่างใกล้ชิดในการเจรจาระดับนานาชาติ เพื่อสร้างมาตรฐานใหม่สำหรับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในโลกยุคดิจิทัล

แนวคิดหลักกฎหมายการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ของต่างประเทศ

หลักกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ของต่างประเทศ มีดังต่อไปนี้

สหรัฐอเมริกา ได้ออกกฎหมายใหม่ให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นดิจิทัล กฎหมายลิขสิทธิ์ (The Digital Millennium Copyright Act of 1998--DMCA) ฉบับนี้ ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก มีการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ให้บริการ (ISP Safe Harbor) และเพิ่มเติมข้อกำหนดอีกสองเรื่อง คือ มาตรการของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อการป้องกันงานของเจ้าของลิขสิทธิ์ และการจัดการสารสนเทศของข้อมูลลิขสิทธิ์ รวมทั้งเพิ่มบทความรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและทางอาญาสำหรับการฝ่าฝืนบทบัญญัติต่าง ๆ ข้อกำหนดในสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก สมาชิกประเทศต้องให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์ของสมาชิกประเทศอื่นหรือที่สร้างโดยคนชาติที่เป็นสมาชิกอื่น ๆ ไม่ให้น้อยกว่างานที่สร้างสรรค์ขึ้นภายในประเทศตน ซึ่งเป็นไปตามหลักปฏิบัติสากล (U.S. Copyright Office, 2020)

ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงได้เพิ่มเติมข้อกำหนดในกฎหมายลิขสิทธิ์มาตรา 512 (c) จำกัดความรับผิดชอบของผู้ให้บริการสำหรับการละเมิดเนื้อหาสาระบนเว็บไซต์ (หรือ สถานที่เก็บสารสนเทศอื่น ๆ) ที่อยู่ในระบบนำมาประยุกต์ใช้เป็นที่ยึดตามความมุ่งหมายของผู้ใช้ ในการที่กำหนดให้จำกัดการเลือกได้ตรงตามเงื่อนไข ดังนี้ (1) ผู้จัดทำจะต้องมีความรู้ในระดับที่จำเป็นสำหรับการทำละเมิดที่จะแสดงต่อไป (2) ถ้าผู้จัดทำมีสิทธิและสามารถควบคุมการทำละเมิดจะต้องไม่ได้ผลประโยชน์ทางการเงินโดยตรงจากการทำละเมิด และ (3) ขึ้นอยู่กับได้รับแจ้งอย่างถูกต้องสำหรับการกล่าวอ้างว่ามีการทำละเมิด ผู้จัดทำจะต้องนำลงมาอย่างรวดเร็วหรือปิดการเข้าถึงเนื้อหา นั้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นดิจิทัลได้วางข้อจำกัดการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับผู้ให้บริการออนไลน์ ซึ่งบัญญัติไว้ในบทที่ 2 ของมาตรา 512 นั้น กฎหมายให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นดิจิทัลได้บัญญัติเพื่อให้อำนาจความสะดวกระหว่างเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้ให้บริการเครือข่ายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันในการป้องกันและควบคุมการละเมิดลิขสิทธิ์บนอินเทอร์เน็ต และยังได้คุ้มครองเครือข่ายในรูปแบบเอกชนด้วย และกฎหมายให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นดิจิทัลยังได้บัญญัติเรื่องจำกัดความรับผิดชอบของผู้ให้บริการเครือข่ายโดยอยู่บนพื้นฐานของระดับการรู้หรือสามารถรับรู้ และความมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการเครือข่าย

อังกฤษ ให้อำนาจในการบังคับใช้ มาตรการระงับการเข้าถึงเนื้อหาละเมิดลิขสิทธิ์ บัญญัติในมาตรา 97A ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์การออกแบบ และสิทธิบัตรแห่งอังกฤษ (CDPA) ปี ค.ศ. 1988 กำหนดให้ ศาลสูงมีอำนาจในการออกมาตรการต่อผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตที่มีความรับรู้ โดยชัดแจ้งว่าบุคคลที่สามได้ใช้บริการของตน เพื่อการละเมิดลิขสิทธิ์ พบว่า มีการนำข้อคำนึงเกี่ยวกับการพิจารณาความได้สัดส่วน ก่อนออกคำสั่งมาจาก แนวคำตัดสินในคดีก่อน (The United Kingdom Intellectual Property Office, 2020)

สาธารณรัฐสิงคโปร์ กฎหมายลิขสิทธิ์ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ การใช้มาตรการแจ้งเตือนและนำออก (Notice and Takedown) นี้ ในสาธารณรัฐสิงคโปร์มีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก จากกรณีด้านความรวดเร็ว ในการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของมาตรการแจ้งเตือนและนำออก มีการดำเนินการตามกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และในกรณีด้านการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ไม่ต้องการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความละเมิดลิขสิทธิ์ กฎหมายลิขสิทธิ์ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ได้กำหนดกฎหมายไว้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง กฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ยังคุ้มครองสิทธิของผู้ใช้บริการไว้อย่างชัดเจน โดยการให้ผู้ใช้บริการได้ใช้สิทธิโต้แย้งว่าไม่ได้ทำการละเมิดลิขสิทธิ์บนอินเทอร์เน็ต เป็นการบัญญัติกฎหมายภายในได้ครอบคลุมและสอดคล้องกับการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกใน “สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Treaty--WCT)” และ “สนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธินักแสดงและสิ่งบันทึกเสียง (WIPO Performances and Phonograms Treaty--WPPT)” (Department of Intellectual Property, 2020; World Intellectual Property Organization (WIPO), 2019a)

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี บัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ของ EU (The European Copyright Directive) มีการกำหนดให้แพลตฟอร์มอินเทอร์เน็ตมีข้อผูกมัดในการลบผลงานที่ละเมิดลิขสิทธิ์ซึ่งโพสต์โดยผู้ให้บริการ จากการที่ตัวกรองการอัปโหลดเป็นระบบทำงานอัตโนมัติ เมื่อตรวจพบว่าคอนเทนต์เข้าข่ายละเมิดลิขสิทธิ์ก่อนที่โพสต์เหล่านั้นจะปรากฏออนไลน์ ซึ่งหมายความว่า ตัวกรองการอัปโหลดจะต้องทำงานได้ดีและสามารถแยกแยะได้ว่าคอนเทนต์ไหนได้ลิขสิทธิ์หรือทำขึ้นเพื่อล้อเลียนโดยไม่ใช้การละเมิดลิขสิทธิ์

(Department of Intellectual Property, 2018a; World Intellectual Property Organization (WIPO), 2019b)

ญี่ปุ่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของญี่ปุ่น กำหนดค่านิยามคำว่า ลิขสิทธิ์ หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการเสนอหรือทำให้งานปรากฏต่อสาธารณชน สิทธิในการทำซ้ำ แสดง เผยแพร่ต่อสาธารณชน การอ้างอิง จำหน่าย โอนไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในงาน การให้ยืม การแปล การดัดแปลง การใช้ประโยชน์ในงานประเภท Derivative Works และในปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) กฎหมายลิขสิทธิ์ของญี่ปุ่นได้ทำการปรับปรุงเนื้อหาบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อให้ครอบคลุมสิทธิในการสื่อสารสู่สาธารณะ โดยเนื้อหาหมวดวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสิทธิในการสื่อสารต่อสาธารณะ ซึ่งหมายถึง การเชื่อมต่อเซิร์ฟเวอร์ (server) เข้ากับเครือข่ายและการส่งข้อมูล โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ญี่ปุ่น สมาคมส่งเสริมการเผยแพร่คอนเทนต์ในต่างประเทศ (CODA) มีการก่อตั้งสมาคมส่งเสริมการเผยแพร่คอนเทนต์ในต่างประเทศ (CODA) ดำเนินการเกี่ยวกับการบล็อกเว็บไซต์ (site blocking) และการยับยั้งการลงโฆษณา เป็นองค์กรเอกชนที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมในการเผยแพร่ของอุตสาหกรรมด้านคอนเทนต์ของญี่ปุ่น อาทิ เพลง ภาพยนตร์ การ์ตูนแอนิเมชันรายการออกอากาศ เกมโดยได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงเศรษฐกิจกิจการค้าและอุตสาหกรรม และสำนักงานวัฒนธรรม ในหลายปีที่ผ่านมา มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมาตรการจัดการและป้องกันคอนเทนต์ที่ละเมิดลิขสิทธิ์โดยประสานงานร่วมกับหน่วยงานราชการทั้งในและนอกประเทศญี่ปุ่น กลุ่มผู้ประกอบการ บริษัทที่เกี่ยวข้องกับคอนเทนต์ (ผู้เป็นเจ้าของคอนเทนต์) (Department of Intellectual Property, 2018b; Nitchakorn, 2016)

แนวคิดหลักกฎหมายการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ของประเทศไทย

ประเทศไทย มีหลักกฎหมายการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ได้แก่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 (Office of the Council of state, 2024) และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 (Department of Intellectual Property, 2024) ถูกบัญญัติออกมาโดยมีการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อคุ้มครองข้อมูลการบริหารสิทธิและกำหนดข้อยกเว้นการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์และสิทธิของนักแสดง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เว็บไซต์ต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ตปลอดจากงานละเมิดลิขสิทธิ์ โดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 มีสาระสำคัญให้ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (ISP) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติข้อจำกัดความรับผิดชอบของผู้ให้บริการ (ISP Safe Harbor) มีการนำกระบวนการแจ้งและนำออก (notice and takedown) ซึ่งเป็นวิธีการสากลที่ใช้ในหลายประเทศทั่วโลก มาปรับใช้เพื่อเป็นการปกป้องและยับยั้งการละเมิดลิขสิทธิ์ในขณะเดียวกัน กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ของ WIPO ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WCT) ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกแล้ว แต่จะเห็นได้ว่า กระบวนการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์บนอินเทอร์เน็ตแบบแจ้งเตือนและนำออกนี้ หากมองในเชิงลึกลับทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวเป็นเรื่องยากที่จะนำตัวผู้กระทำละเมิดลิขสิทธิ์มาลงโทษได้โดยตรง แม้ว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 จะบัญญัติใช้เพื่อดำเนินการเอาผิดแก่ผู้กระทำละเมิดลิขสิทธิ์ก็ตาม เนื่องจากเทคโนโลยีบิตทอเรนทเป็นการกระจายแชร์ไฟล์ข้อมูลที่มีความสลับซับซ้อน ผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ไม่ได้มีการแสดงตนอย่างเปิดเผยและมีการกระทำความผิดโดยการ

ย้ายแหล่งพื้นที่ที่กระทำการละเมิดไปประเทศที่ยังไม่มีกฎหมายบังคับใช้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับนี้ ในทางปฏิบัติจึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิเจ้าของลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม และไม่มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Nitchakorn, 2016)

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 (The Secretariat of the Cabinet, 2024) กฎหมายกำหนดเพิ่มเติมความผิดให้ครอบคลุมกรณีต่าง ๆ มากขึ้น ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 20 ได้แก้ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ความผิดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และเพิ่มให้มีพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเข้ามามีอำนาจในการยื่นเรื่องร้องขอต่อเจ้าหน้าที่กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม แต่มาตรานี้ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจรัฐหรือเจ้าหน้าที่เชื่อมต่อระบบผู้ให้บริการเพื่อทำการปิดเว็บไซต์โดยมิได้รับอนุญาตจากศาล กล่าวคือ การระงับการเผยแพร่ต้องตรวจสอบการใช้อำนาจโดยศาล โดยบทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ตามมาตรา 20 (3) กำหนดไว้ว่า หากเป็นกรณีที่เจ้าของลิขสิทธิ์ได้แจ้งว่าพบข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เป็นความผิดอาญาตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่อเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหรือพนักงานสอบสวน ซึ่งเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หรือพนักงานสอบสวน ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐมนตรี โดยยื่นคำร้องพร้อมแสดงพยานหลักฐานต่อศาลที่มีเขตอำนาจ จากนั้นศาลจะพิจารณามีคำสั่งให้ระงับการทำให้แพร่หลายข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เป็นความผิดนั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์ (Neitivanich & Kancwamdee, 2019)

ในกรณีของมาตรา 20 (3) กำหนดไว้อีกว่า การดำเนินการของศาลตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง พนักงานเจ้าหน้าที่จะทำการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ นั้นเองหรือจะสั่งให้ผู้ให้บริการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ นั้นก็ได้ ทั้งนี้ให้รัฐมนตรี ประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ ระยะเวลา และวิธีการปฏิบัติสำหรับการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยคำนึงถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น และหากในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน พนักงานเจ้าหน้าที่จะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งไปก่อนที่จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการกลั่นกรอง ข้อมูลคอมพิวเตอร์จะยื่นคำร้องตามวรรคสองไปก่อนที่รัฐมนตรีจะมอบหมายก็ได้ แต่ทั้งนี้ ต้องรายงานให้รัฐมนตรีทราบโดยเร็ว (Neitivanich & Kancwamdee, 2019) อนึ่ง การปิดเว็บไซต์ที่ทำผิดกฎหมาย (block website) เป็นการสกัดกั้นการแสดงความเห็นซึ่งสิทธิในการแสดงออกของประชาชน (right of expression) ฉะนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงต้องกำหนดให้มีองค์กรกลางหรือศาลที่จะทำหน้าที่วินิจฉัยว่าข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่แพร่หลายอยู่บนอินเทอร์เน็ตเป็นข้อมูลที่อาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามที่กำหนดไว้ในภาคสองลักษณะ 4 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เช่น ความผิดเกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้มีช่องทางประสานงานกับผู้ให้บริการและติดตามการดำเนินการตามหมายศาล จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขในส่วนของ มาตรา 20(3) เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เผยแพร่

แพร่บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายเป็นเรื่องการปิดกั้นเว็บไซต์ โดยมีคำสั่งให้ระงับการแพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมถึงเนื้อหาที่ถูกกล่าวหาว่าละเมิดลิขสิทธิ์นั้น พบว่าหลักการขั้นตอนในการปิดเว็บไซต์ถูกตรวจสอบมาบังคับใช้กับความผิดที่เกี่ยวกับกรณีทำให้แพร่หลายซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เป็นความผิดอาญาตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา อันมีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนโดยเฉพาะเท่านั้น โดยเนื้อหาของบทบัญญัติในพระราชบัญญัติฉบับนี้มิได้ถูกบัญญัติขึ้นมาบังคับใช้เกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ย่อมส่งผลกระทบต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ในการสร้างสรรค์ผลงานประเภทอื่น ๆ อย่างชัดเจน อีกทั้ง พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้การปิดกั้นเว็บไซต์ต้องผ่านกระบวนการของศาล โดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจขอให้คำสั่งระงับเท่านั้น ย่อมก่อให้เกิดปัญหาของคำจำกัดความคำว่า “เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา” หรือ “พนักงานสอบสวน” ที่มีอำนาจดำเนินการในการยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งระงับการละเมิดลิขสิทธิ์ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต แสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ในส่วนของการขออนุญาตถูกบัญญัติขึ้นมีข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด พบว่าประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Treaty--WCT) มีความประสงค์ต้องการให้มาตรการทางเทคโนโลยีที่ตนเองสร้างสรรค์ขึ้นได้รับความคุ้มครอง อันเนื่องมาจากสังคมโลกในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว อีกทั้ง ระบบทางอินเทอร์เน็ตมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อการปราบปรามและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์

ทฤษฎีการคุ้มครองลิขสิทธิ์มีอยู่ 2 ทฤษฎี ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกัน คือ

1. ทฤษฎีเสรีนิยม เห็นว่าบรรดาสิ่งนิพนธ์จากความคิดของมนุษย์สมควรให้สาธารณชนโดยทั่วไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเสรี เพื่อเป็นการผลักดันและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมของประเทศ ดังนั้น สิ่งนิพนธ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งความจริงเป็นผลิตผลทางสังคม กล่าวคือ ประโยชน์อันเกิดจากสิ่งนิพนธ์ดังกล่าวจึงสมควรตกเป็นของสังคมด้วย ซึ่งความนึกคิดของมนุษย์นับได้ว่าเป็นทรัพย์สินของมนุษย์ชาติที่มีคุณค่าสูงสุด อันควรแก่การยอมรับนับถือของสาธารณชน การใช้ประโยชน์จากความคิดของมนุษย์จึงสมควรปล่อยให้เป็นของสาธารณชนอย่างเสรี ซึ่งก็หมายความว่า บรรดางานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ตกเป็นสมบัติของสาธารณะมิใช่สมบัติของผู้ผลิตแต่อย่างใด

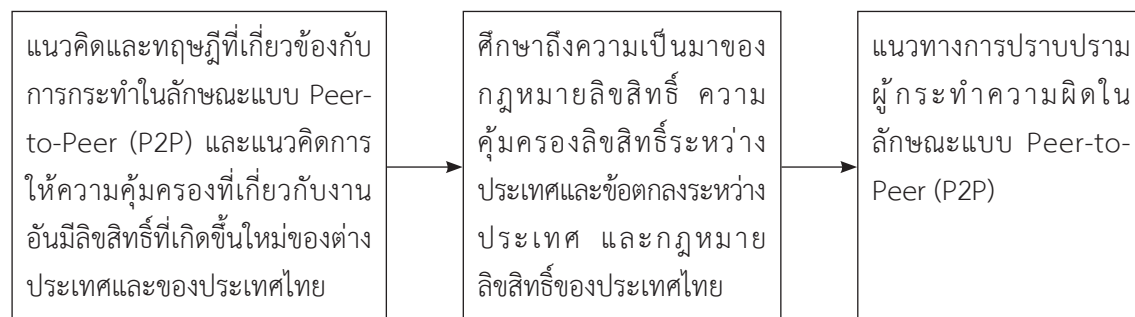
2. ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน เห็นว่าลิขสิทธิ์สมควรได้รับความคุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับสิทธิในทางแพ่ง โดยทั่วไปและอ้างว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่ไซ้บุคคลทั่วไปอย่างหนึ่ง การแสดงออกทางความนึกคิดอันเป็นรูปธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งสภาพบุคคลซึ่งน่าจะได้รับความคุ้มครองด้วย จากเหตุผลสนับสนุนนี้ทำให้ลิขสิทธิ์มีความโน้มเอียงไปในทางที่เห็นว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิบุคคล (right of personality) หรือสิทธิส่วนบุคคล (personal right)

จึงกล่าวสรุปได้ว่า ทฤษฎีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในทางปฏิบัติกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศต่าง ๆ ได้ยึดถือตามทฤษฎีคุ้มครองป้องกันเป็นสาระสำคัญ แต่รากฐานอันเป็นที่มาของลิขสิทธิ์โดยแท้จริงแล้วยังไม่มีความแน่นอน

และมีการโต้เถียงกันอยู่อย่างหาข้อยุติไม่ได้ แต่เมื่อพิจารณาจากกฎหมายลิขสิทธิ์ในปัจจุบันแล้ว จะเห็นว่าลิขสิทธิ์เป็นการคุ้มครองสิทธิในสภาพบุคคลของผู้สร้างสรรค์ตามความเหมาะสม นอกจากนั้นเมื่องานสร้างสรรค์นั้นอาจใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ ก็ย่อมได้รับการคุ้มครองแก่ประโยชน์ในทางทรัพย์สินด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิวัฒนาการของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ได้มีงานสร้างสรรค์แบบใหม่ ๆ เช่น สิ่งบันทึกเสียงหรือบันทึกภาพ ภาพยนตร์ การแพร่เสียงแพร่ภาพทางวิทยุหรือวิทยุโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งระบบข้อมูลของคอมพิวเตอร์ (computer software) การแสวงหาประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ในทางทรัพย์สิน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความคุ้มครอง

กรอบในการวิเคราะห์

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) โดยศึกษาเกี่ยวกับหลักการทำงานของ Peer-to-Peer (P2P) ศึกษาถึงความเป็นมาของกฎหมายลิขสิทธิ์ แนวคิดการให้ความคุ้มครองที่เกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นใหม่ของต่างประเทศและของประเทศไทย ศึกษาความคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศและข้อตกลงระหว่างประเทศ ในส่วนของกฎหมายไทยศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาการปราบปรามผู้กระทำความผิดในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P)

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

ปัญหาทางกฎหมายเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายกำหนดให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติข้อจำกัดความรับผิดของผู้ให้บริการ มีการนำกระบวนการแจ้งและนำออก (notice and takedown) ซึ่งเป็นวิธีการสากลที่ใช้ในหลายประเทศทั่วโลก มาปรับใช้เพื่อเป็นการปกป้องและยับยั้งการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต Peer-to-Peer ในขณะเดียวกัน กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ของ WIPO ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WCT) ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสนธิสัญญาฉบับนี้ แต่ผู้เขียนพบว่าปัญหาทางการบังคับใช้กฎหมายการปราบปรามผู้กระทำความผิดในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความซับซ้อนของเทคโนโลยีบิตทอเรนท การดำเนินการทางกฎหมายกับผู้ที่เกี่ยวข้องข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer (P2P) ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 มีการปรับปรุง แก้ไขและเพิ่มเติมเนื้อหาความหมายและคำจำกัดความให้ชัดเจน เน้นให้ความสำคัญรองงานอันมีลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัล แต่การกำหนดคำนิยามดังกล่าวไม่สามารถครอบคลุมถึงการกระทำในลักษณะแบบ Peer-to-Peer แม้กฎหมายได้มีการแก้ไขใหม่แล้วก็ตามกลับมีปัญหาเกี่ยวกับการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษที่ยังเป็นไปได้อย่างดั่งเดิม เพราะผู้กระทำผิดหลีกเลี่ยงการได้รับโทษด้วยวิธีการย้ายฐานเซิร์ฟเวอร์ไปยังประเทศที่ไม่สามารถตรวจสอบการกระทำความผิดได้ ดังนั้น ตามกฎหมายพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับนี้ พบว่ามีได้มีการกำหนดคำจำกัดความและผลักดันให้ได้รับความคุ้มครองครอบคลุมตามกฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการประดิษฐ์ หากกำหนดบทบัญญัติเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะงานอันมีลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัลส่วนนี้ไว้จะเกิดความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายมากกว่าที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

2. ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ ตามกฎหมายพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 มีได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้สร้างสรรค์เรียกข่งสิทธิในทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้เพิ่มเติม หรือในกรณีที่ตรวจพบว่ามีผู้แชร์ข้อมูลลักษณะแบบ Peer-to-Peer อันเป็นไฟล์งานดิจิทัลของผู้สร้างสรรค์ทางอินเทอร์เน็ต พบว่าผู้สร้างสรรค์มีอาจดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดได้ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ จะเกิดผลการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างจริงจังได้ หากมีการกำหนดบทลงโทษทางละเมิดและมีการปราบปรามผู้กระทำผิดที่แชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตอย่างชัดเจน เปรียบเทียบกับกรณีศึกษาคดี A & M Records V. Napster Inc. ที่กำหนดแนวทางการพิจารณาตัดสินของศาลเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลเห็นว่า Napster รับผิดชอบถึงการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ดังกล่าวมาโดยตลอดแต่เพิกเฉยไม่ทำการยกเลิกการใช้เทคโนโลยี Peer-to-Peer File Sharing หรือใช้เทคโนโลยีในการสกัดกั้นการทำงานดังกล่าว ศาลอุทธรณ์จึงได้ตัดสินว่ามีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์

3. ปัญหาบทลงโทษทางอาญา ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ครอบคลุมถึงเรื่องการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต Peer-to-Peer เนื่องจากการแชร์ไฟล์ข้อมูลดังกล่าวไม่ใช่เป็นเรื่องการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยตรง ฉะนั้น การกำหนดเนื้อหาตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเกี่ยวกับเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จหรือมีลักษณะลามกอนาจารเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การที่กฎหมายกำหนดแยกออกจากกันเป็นปัญหว่ากฎหมายแยกประเภทบทลงโทษของการกระทำความผิดทางอินเทอร์เน็ตดังกล่าว ส่งผลให้สิทธิในการเรียกร้องของผู้สร้างสรรค์ในทางอาญาย่อมไม่มีผลทางกฎหมาย หากผู้สร้างสรรค์ตรวจเจอว่ามีผู้แชร์ข้อมูลไฟล์งานดิจิทัลของผู้สร้างสรรค์ทางอินเทอร์เน็ต

4. ปัญหาหน่วยงานดูแลให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สร้างสรรค์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 มาตรา 43/1 ถึงมาตรา 43/8 ฉบับนี้ มีได้กำหนดให้มีหน่วยงานช่วยเหลือแก่ผู้สร้างสรรค์หากเกิดตรวจเจอว่างานของผู้สร้างสรรค์ถูกแชร์ไฟล์ทางอินเทอร์เน็ต ปัจจุบันมีเพียงผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider-ISP) ที่คอยช่วยเหลือในการปิดกั้นข้อมูลด้วยกระบวนการแจ้งและนำออก (notice and takedown) นั้น เป็นการที่กฎหมายกำหนดว่าผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต

ต้องดูแลปกป้องและยับยั้งการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งในทางปฏิบัติปรากฏว่า การปิดกั้นข้อมูลอาจเป็นการสร้างภาระแก่ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต เนื่องจากในฐานะผู้ให้บริการย่อมไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายได้ ด้วยเหตุผลในเรื่องของธุรกิจและผลกำไรของบริษัท รวมไปถึงความยากลำบากในการหาแหล่งต้นกำเนิดของการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต Peer-to-Peer ที่ต้องใช้ทรัพยากรมหาศาลเกี่ยวกับจัดการด้านเทคนิค ผู้เขียนเห็นว่า วิธีการแจ้งและนำออกไม่อาจรับประกันได้ว่างานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์จะไม่ถูกแชร์ไฟล์อีกต่อไป หากกฎหมายมิได้กำหนดเงื่อนไขให้หน่วยงานเฉพาะที่ดูแลให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สร้างสรรค์ไว้อย่างชัดเจน

บทสรุป

กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยยังไม่มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำในลักษณะรูปแบบการแชร์ไฟล์ข้อมูล Peer-to-Peer (P2P) หรือเรียกว่า “BitTorrent” อันได้แก่ การแชร์ข้อมูลจำพวกโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ เพลง และสื่อดิจิทัลประเภทอื่น ๆ เป็นการก่อให้เกิดปัญหาการเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตอย่างกว้างขวาง รวมถึงเรื่องผลจากการบังคับใช้กลไกทางกฎหมายที่มีต่อผู้กระทำผิดละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ในรูปแบบดิจิทัลกระทำได้อย่าง เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้ทำการย้ายแหล่งพื้นที่ที่กระทำการแชร์ไฟล์ข้อมูล Peer-to-Peer ไปประเทศที่ยังไม่มีกฎหมายบังคับใช้ในเรื่องดังกล่าว ด้วยเหตุจากความซับซ้อนของเทคโนโลยีบิตทอเรนซ์นี้ ผู้กระทำความผิดจะอาศัยช่องว่างของกฎหมายประเทศนั้น ๆ เป็นแหล่งตั้งเซิร์ฟเวอร์เพื่อกระทำความผิดและหลบหลีกโทษทางกฎหมาย ฉะนั้น หากประเทศไทยยังปล่อยละเลยไม่มีการปราบปรามการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer อย่างจริงจัง ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้สร้างสรรค์ และสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ 4 ประการ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 ควรให้มีการปรับปรุง แก้ไข หรือเพิ่มเติมความหมายของคำนิยาม “ผู้สร้างสรรค์” หรือ “การแชร์ไฟล์” โดยกำหนดให้มีความหมายของเนื้อหาให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัล เน้นการบังคับใช้กฎหมายและการปราบปรามผู้กระทำความผิดในลักษณะแบบ Peer-to-Peer (P2P) ให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง
2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 มีเนื้อหากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์อย่างเดียว เพื่อนำตัวผู้เป็นอาชญากรทางคอมพิวเตอร์มาลงโทษ แต่ไม่มีเนื้อหาในส่วนเกี่ยวกับการแชร์ไฟล์ข้อมูล Peer-to-Peer (P2P) หรือเรียกว่า “BitTorrent” อีกทั้ง พระราชบัญญัติฉบับนี้ มิได้กล่าวถึงโทษของผู้กระทำผิดในกรณีที่น่าข้อมูลไปแชร์ทางอินเทอร์เน็ต เป็นผลให้การบังคับใช้กฎหมายและผลของการปราบปรามการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต Peer-to-Peer (P2P) ไม่เกิดประสิทธิภาพ
3. กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยนั้น ควรกำหนดคำนิยาม “ผู้สร้างสรรค์” หรือ “การแชร์ไฟล์” ที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายและการปราบปรามการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต Peer-to-Peer (P2P) โดยตรง กำหนดให้

มีเนื้อหาคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นดิจิทัลอย่างเดียว เพื่อให้เกิดการปราบปรามผู้กระทำความผิดจากการแชร์ไฟล์ทางอินเทอร์เน็ตเป็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

4. กำหนดหน่วยงานขึ้นมาดูแลช่วยเหลือผู้สร้างสรรค์โดยตรง เนื่องจากในทางปฏิบัติผู้ให้บริการไม่อาจปิดกั้นข้อมูลด้วยวิธีการระบวนการแจ้งและนำออก (Notice and Takedown) ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายได้ ควรให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐดูแลปราบปรามการแชร์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตแบบ Peer-to-Peer โดยเฉพาะ เพื่อส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสันติสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WCT)

References

- Department of Intellectual Property. (2018a). *Copyright Law-Germany*. Retrieved from https://www.ipthailand.go.th/images/781/L_german_4_copyright.pdf [In Thai]
- Department of Intellectual Property. (2018b). *Copyright Law-Japan*. Retrieved from https://www.ipthailand.go.th/images/781/L_japan_4_copyright.pdf [In Thai]
- Department of Intellectual Property. (2020). *Copyright Law - Republic of Singapore*. Retrieved from https://www.ipthailand.go.th/images/781/L_singapore_copyright.pdf [In Thai]
- Department of Intellectual Property. (2024). *Copyright Act (No. 5) B.E. 2565*. Retrieved from https://www.ipthailand.go.th/th/dip-law-2/item/act_cr65.html [In Thai]
- Muso, Y., & Kaewkiriya, T. (2016). Framework for installation software system based on P2P by using fuzzy logic download path selection. *Journal of Information Science and Technology (JIST)*, 6(1), 45-52. [In Thai]
- Neitivanich, W., & Kancwamdee, C. (2019). *Law: Digital technology and cyber: digital Crime: Consumer protection*. Sri Sawat Printing. [In Thai]
- Nitchakorn, K. (2016). *Current situation of copyright usage problems among Thai people*. Department of Intellectual Property. Retrived from <https://e-library.moc.go.th/book/show-product/19214> [In Thai]
- Office of the Council of state. (2024). *Copyright Act (No. 2) B.E. 2558*. Retrieved from <https://www.ocs.go.th/bfe96bd9-67b7-4a08-b827-921ab4df1580>, [In Thai]
- The United Kingdom Intellectual Property Office. (2020). *Copyright Design and Patents Act 1988*. Retrieved from <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60180c2b8fa8f53c62c5897/Copyright-designs-and-patents-act-1988.pdf>.
- The Secretariat of the Cabinet. (2024). *Computer-related Crime Act (No. 2) B.E. 2560*. Retrieved from <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/2097456.pdf> [In Thai]
- U.S. Copyright Office. (2020). *The Digital Millennium Copyright Act of 1998*. Retrieved from <https://www.copyright.gov/dmca>
- World Intellectual Property Organization (WIPO). (2019a). *Copyright Act Cap 63,2006 Rev Ed*. Retrieved from <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/sg/sg044en.pdf>
- World Intellectual Property Organization (WIPO). (2019b). *Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, European Union (EU)*. Retrieved from <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/18927>

การนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานตามกฎหมายโรงงาน

โสภณพิสุทธิ์ จิตจำ¹ จรัส เล็งวิทยา² อุทิศ สุภาพ³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานตามกฎหมายโรงงาน โดยการนำแนวคิดการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ขอบเขตการเป็นโรงงานตามกฎหมายโรงงานของราชอาณาจักรไทย เครื่องมือวิจัยคือเอกสารเชิงนโยบายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอภิปรายวิเคราะห์ เพื่อหาความเหมาะสมในการกำหนดขอบเขตการเป็นโรงงาน

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การที่พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 แก้ไขเพิ่มเติมนิยามขอบเขตการเป็น “โรงงาน” ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงาน จำนวน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักรตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือคนงานตั้งแต่ จำนวน 50 คนขึ้นไป ส่งผลทำให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักรถึง 10 เท่า และทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาด 5 แรงม้า แต่ไม่เกิน 50 แรงม้า ไม่เข้าข่ายนิยามการเป็นโรงงานที่จะต้องอยู่ในกำกับของกฎหมายโรงงานต่อไป รวมทั้งทำให้การเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ไม่เข้าข่ายนิยามโรงงานในกฎหมายฉบับนี้ สามารถเปิดกิจการได้ทั่วประเทศ จะตั้งอยู่ในอาคารหรือสถานที่ใดก็ได้ และไม่ต้องไปขอใบอนุญาตก่อสร้างโรงงาน ดังนั้น จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมขอบเขตการเป็นโรงงานใหม่ โดยกำหนดให้อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 20 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 20 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 20 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม เพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง

คำสำคัญ: โรงงาน; โรงงานอุตสาหกรรม; พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: s.chitcham1963@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์

Defining the Scope of a Factory Under the Factory Act

Soponpisut Chitcham¹ Jaral Lengvittaya² Utid Suparp³

Abstract

This academic article aims to analyze the problem of defining the scope of a factory under the Factory Act by using the concept of controlling the operation of industrial factories, the scope of being a factory under the Factory Act of the Kingdom of Thailand, the Commonwealth of Australia, New Zealand, and the Republic of Iceland as a framework for analysis in order to find the appropriateness of defining the scope of being a factory.

Findings are as follows: The amendment of the Factory Act (No. 2) B.E. 2562 to amend the definition of the scope of being a “factory” under Section 5 of the Factory Act B.E. 2535 from a business with a machine power of 5 horsepower or 7 workers or more to a machine power of 50 horsepower or 50 workers or more has resulted in a gap in the size of the horsepower of the machine by 10 times and causing factories using machines with a size of 5 horsepower but not exceeding 50 horsepower to not fall under the definition of being a factory that must be under the supervision of the Factory Act. It also allows the increase in the number of small industrial factories that do not fall under the definition of a factory in this Act to be able to open a business nationwide, be located in any building or location, and do not have to apply for a factory construction permit. Therefore, the scope of being a new factory should be amended. It is stipulated that buildings, places or vehicles that use machinery with a total power of 20 horsepower or equivalent to 20 horsepower or more, or that employ 20 or more workers, whether or not using machinery, are to operate a factory, in accordance with the type or kind of factory specified in the Ministerial Regulations.

Keywords: Factory; Industrial Factory; The Factory Act B.E. 2535

Type of Article: Academic Article

¹ Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: s.chitcham1963@gmail.com

² Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ Chief Justice of the Court of Appeal

บทนำ

เดิมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 5 ได้บัญญัตินิยามคำว่า “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวม ตั้งแต่ 5 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 5 แรงม้า ขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ จำนวน 7 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม สำหรับทำ ผลิตภัณฑ์ ประกอบ บรรจุ ซ่อม ซ่อมบำรุง ทดสอบ ปรับปรุงแปรสภาพ ลำเลียง เก็บรักษา หรือทำลายสิ่งใด ๆ ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ต่อมาพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม นิยามขอบเขตการเป็นโรงงานใหม่ โดยบัญญัติให้ “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งผลของการเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานจากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 50 คนขึ้นไป ทำให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักรถึง 10 เท่า และทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาด 5 แรงม้า แต่ไม่เกิน 50 แรงม้า เกือบ จำนวน 70,000 โรงงาน (Industrial Committee, Office of the Secretariat of the House of Representatives, 2019) ไม่เข้าข่ายนิยามการเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ในกำกับของกฎหมายโรงงานต่อไป รวมทั้งทำให้การเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ไม่เข้าข่ายนิยาม “โรงงาน” ในกฎหมายฉบับนี้ สามารถเปิดกิจการได้ทั่วประเทศจะตั้งอยู่ในอาคารหรือสถานที่ใดก็ได้ และไม่ต้องไปขอใบอนุญาตก่อสร้างโรงงาน เพราะขั้นตอนที่ต้องขออนุญาตก่อสร้างอาคารในพื้นที่ของตนเองตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ได้ถูกตัดออกไปเรียบร้อยแล้วจากนิยามโรงงานในลักษณะนี้ ดังนั้น การนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานที่ไม่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการควบคุมโรงงานในปัจจุบัน จึงมีประเด็นปัญหาข้อกฎหมายว่า การนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานที่เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้า ขึ้นไปหรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไป มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการควบคุมผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบันหรือไม่

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม

การประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศในการส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากรภายในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้ประชาชนภายในประเทศมีงานทำและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนมีความสำคัญทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าและมีเสถียรภาพ จนกระทั่งนำมาสู่ความมั่นคงของประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศก็ตาม แต่หากปล่อยให้มีการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมโดยปราศจากมาตรการควบคุมดูแลแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ความปลอดภัยอนามัย และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผลดีต่อประเทศ รัฐจึงได้มีแนวคิดในการตรากฎหมายว่าด้วยโรงงานขึ้นใช้บังคับเพื่อควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากคำปรารภและเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงานฉบับต่าง ๆ ดังนี้

(1) “เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ รักษาความปลอดภัย ความผาสุกและอนามัย” คำปรารภในพระราชบัญญัติโรงงาน พุทธศักราช 2482 คือ “โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรควบคุมโรงงานเพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ รักษาความปลอดภัย ความผาสุกและอนามัย” (The Factory Act B.E. 2482, 1939)

(2) “เพื่อให้มีการควบคุมและให้ความคุ้มครองแก่อุตสาหกรรม” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 คือ “เพื่อให้มีการควบคุมและรวบรวมรายงานการผลิต ตลอดจนสถิติต่าง ๆ ของโรงงาน อุตสาหกรรมได้ทั่วราชอาณาจักร และให้ความคุ้มครองแก่อุตสาหกรรมบางประเภท กับเพิ่มโทษความผิดด้วยการปรับให้มากขึ้น และลดโทษการจำคุกให้มีแต่น้อย” (The Factory Act (No. 2) B.E. 2503, 1960)

(3) “เพื่อให้มาตรการควบคุมและคุ้มครองการประกอบอุตสาหกรรมเหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 คือ “เนื่องจากพระราชบัญญัติโรงงาน พุทธศักราช 2482 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 ได้ประกาศใช้มาเป็นเวลานานแล้ว สภาพการณ์ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ฉะนั้นเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในปัจจุบัน จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยโรงงานเสียใหม่” (The Factory Act B.E. 2512, 2019)

(4) “เพื่อป้องกันและขจัดมลพิษที่เกิดแก่สภาวะแวดล้อม” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518 คือ “เนื่องจากประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 239 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ว่าด้วยการส่งเสริมและการควบคุมการผลิตและจำหน่ายน้ำแข็งถูกยกเลิกไป จำเป็นต้องแก้ไขความในมาตรา 8 และมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 240 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 เสียใหม่ ประกอบกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 บางมาตราที่ใช้อยู่ยังไม่รัดกุมและเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันและเพื่อเป็นการป้องกันขจัดมิให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและพิษภัยอันจะมีผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนเป็นการทำลายทรัพยากรของชาติ สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวเสียใหม่ และเพิ่มกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้น” (The Factory Act (No. 2) B.E. 2518, 1975)

(5) “เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมในพระราชบัญญัติโรงงาน” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 คือ “โดยที่การฝ่าฝืนการตั้งโรงงาน ประกอบกิจการโรงงาน และขยายโรงงานโดยไม่ได้รับอนุญาตมีอยู่เป็นจำนวนมาก และโรงงานบางประเภทที่มีการฝ่าฝืน เป็นโรงงานที่ทางราชการไม่อนุญาตให้จัดตั้งหรือขยายเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศและเพื่อประโยชน์ในการจัดให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยผังเมือง สมควรเพิ่มอัตราโทษอาญาแก่การกระทำความผิดเกี่ยวกับโรงงานประเภทดังกล่าว และจากที่เป็นมา การดำเนินการทางกฎหมายที่ตั้ง ขยายหรือดำเนินกิจการโดยไม่ได้รับอนุญาตนี้ ปรากฏว่าการกำหนดแต่โทษอาญาไว้นั้นไม่ได้ผลในทางการปรามผู้มีเจตนาฝ่าฝืนได้เท่าที่ควร สมควรให้ศาลสามารถมีคำสั่งให้มีการหยุดติดตั้งเครื่องจักร รื้อถอนเครื่องจักร หยุดประกอบกิจการโรงงาน หยุดขยายโรงงานหรือรื้อถอนโรงงานในส่วนที่ขยายได้ตามควรแก่กรณี ซึ่งคำสั่งของศาลในเรื่องนี้นอกจากจะเป็นมาตรการทางแพ่งที่จะสั่งควบคุมกับการลงโทษอาญาเพื่อให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ศาลอาจมีคำสั่งเช่นว่านี้เป็นการชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษา เพื่อระงับการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนนั้นต่อไปหรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่สังคมหรือประชาชนในทางเศรษฐกิจและทางสิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย นอกจากนั้นการกำหนดให้แต่กรรมการและผู้จัดการต้องรับผิดชอบในการกระทำผิดของนิติบุคคลต่าง ๆ นั้นยังแคบไป สมควรขยายให้บุคคลซึ่งมีส่วนรับผิดชอบ

ในการกระทำผิดนั้นมีความรับผิดชอบด้วย เพื่อความรัดกุมในการบังคับการตามกฎหมายและให้สอดคล้องกับกฎหมายอื่น ๆ อันเกี่ยวกับผู้ต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำของนิติบุคคล จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติขึ้น” (The Factory Act (No. 3) B.E. 2522, 1979)

(6) “เพื่อพัฒนากิจการอุตสาหกรรมให้เป็นไปอย่างเสรี” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 คือ “โดยที่พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันและไม่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการประกอบกิจการโรงงาน เนื่องจากกำหนดให้โรงงานทุกลักษณะต้องขออนุญาตเช่นเดียวกันทั้ง ๆ ที่ตามสภาพที่เป็นจริงโรงงานต่าง ๆ มีลักษณะที่แตกต่างกัน โรงงานทุกประเภทไม่จำเป็นต้องควบคุมดูแลการตั้งโรงงาน เพียงแต่ดูแลการดำเนินงานเท่านั้น คงมีแต่โรงงานประเภทที่อาจเกิดอันตรายจากการประกอบกิจการได้เท่านั้นที่ควรจะต้องควบคุมการจัดตั้งอย่างเคร่งครัด จึงสมควรปรับปรุงระบบการควบคุมดูแลให้สอดคล้องกับสภาพการประกอบกิจการด้วยการให้โรงงานบางลักษณะอาจประกอบกิจการได้ภายใต้ระบบการกำกับตามปกติ และโรงงานบางลักษณะจะต้องแจ้งให้ทราบก่อนจึงจะเริ่มประกอบกิจการได้โดยคงมีแต่โรงงานบางลักษณะที่จำเป็นเท่านั้นที่จะยังคงใช้ระบบการอนุญาต และสมควรปรับปรุงวิธีการอนุญาตให้เหมาะสมยิ่งขึ้นด้วย นอกจากนี้ ได้กำหนดให้มีการประสานงานกันระหว่างพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตตามกฎหมายให้พิจารณาผลการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกันเพื่อความสะดวกแก่ผู้ประกอบการ และสมควรปรับปรุงการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานให้เป็นไปโดยได้ผลยิ่งขึ้นด้วยการให้มีการออกกฎเพื่อกำหนดขอบเขตการประกอบกิจการโรงงานปฏิบัติตามกฎหมาย พร้อมกับปรับปรุงอัตราโทษและกำหนดให้มีการร่วมรับผิดชอบ สำหรับผู้ที่ทำงานในโรงงานนอกเหนือจากเจ้าของโรงงานเพื่อให้การควบคุมโรงงานเป็นไปได้อย่างได้ผลยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (The Factory Act B.E. 2535, 1992)

(7) “เพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 คือ “เนื่องจากพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว ทำให้บทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานที่มีความเข้มงวดและล่าช้า อันสร้างปัญหาและอุปสรรคต่อการประกอบกิจการโรงงาน สมควรเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานใหม่ เพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานโดยเฉพาะผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก โดยการปรับปรุงขั้นตอน และระยะเวลาการพิจารณาของผู้อนุญาตและพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายให้มีความชัดเจน ลดการใช้ดุลพินิจ ยกเลิกการกำหนดให้มีการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน และแก้ไขเพิ่มเติมบทกำหนดโทษ รวมทั้งปรับปรุงอัตราค่าธรรมเนียม เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (The Factory Act (No. 2) B.E. 2562, 2019)

(8) “เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงานจำพวกที่ 1 และจำพวกที่ 2 ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น” เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 คือ “โดยที่แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดให้

มีการถ่ายโอนภารกิจในการเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับโรงงานจำพวกที่ 1 และจำพวกที่ 2 ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยโรงงานเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกลไกเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้จากการดำเนินการตามภารกิจที่ถ่ายโอนดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (The Factory Act (No. 3) B.E. 2562, 2019)

ขอบเขตการเป็นโรงงานตามกฎหมายโรงงานของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายโรงงานที่ใช้ในการควบคุมผู้ประกอบการกิจการโรงงานอุตสาหกรรมของประเทศไทย และกฎหมายโรงงานของเครือรัฐออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสาธารณรัฐไอซ์แลนด์ ซึ่งเป็น 10 อันดับประเทศที่มีสิ่งแวดล้อมและอากาศดี ฝุ่นละออง PM 2.5 น้อยที่สุดในโลก (Missing clean air!! Top 10 countries with good air and the least PM 2.5 dust in the world, 2019) ได้ผลการเปรียบเทียบขอบเขตการเป็นโรงงาน ดังนี้

1. ราชอาณาจักรไทย พบว่า ขอบเขตการเป็นโรงงานมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 กำหนดให้ “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง”

2. เครือรัฐออสเตรเลีย พบว่า ขอบเขตการเป็นโรงงานมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1904 (The Factories Act 1904) (Parliamentary Counsel’s Office, 1904) ของรัฐเวสเทิร์นออสเตรเลีย (Western Australia) ได้กำหนดขอบเขตการเป็นโรงงานโดยกำหนดให้ “โรงงาน” (factory) หมายความว่า “(1) อาคาร สถานที่ หรือสถานที่ใด ๆ ที่เกี่ยวกับบุคคลตั้งแต่จำนวน 6 คนขึ้นไปรวมทั้งผู้ครอบครองประกอบกิจการหัตถกรรมใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม หรือในการเตรียม ทำงาน หรือผลิตสิ่งของสำหรับหรือเกี่ยวข้องกับการค้าขายใด ๆ หรือเพื่อขาย รวมทั้งจักร (2) อาคาร สถานที่ หรือสถานที่ใด ๆ ที่บุคคลหรือบุคคลที่มีเชื้อชาติจีนหรือเอเชียอื่น ๆ มีส่วนร่วม และ (3) อาคาร สถานที่ หรือสถานที่ใด ๆ ที่ใช้ไอน้ำหรือพลังงานกลหรือเครื่องใช้อื่น ๆ ในการเตรียม ทำงาน หรือผลิตสินค้าหรือบรรจุเพื่อการขนส่ง”

3. นิวซีแลนด์ พบว่า ขอบเขตการเป็นโรงงานมาตรา 2 (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1946 (The Factories Act of 1946) (New Zealand Acts As Enacted, 2024) กำหนดให้ “โรงงาน” (factory) หมายความว่า (1) อาคาร สำนักงาน หรือสถานที่ใด ๆ ที่มีบุคคลตั้งแต่จำนวน 2 คนขึ้นไปทำงานอยู่ หรือมีการจ้างงานบุคคลตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในงานฝีมือใด ๆ หรือในการเตรียมหรือผลิตสินค้าเพื่อการค้าหรือขาย และหมายความรวมถึงอาคาร สำนักงาน หรือสถานที่ใด ๆ ที่ทำตามปกติในโรงงานเพื่อหรือในนามของหน่วยงานท้องถิ่นใด ๆ ไม่ว่าจะเพื่อการค้าหรือขายหรือไม่ก็ตาม แต่ไม่รวมถึงอาคารใด ๆ ที่กำลังก่อสร้าง หรือโรงปฏิบัติงานชั่วคราวหรือโรงเก็บของสำหรับคนงานที่กำลังก่อสร้างอาคารนั้น แต่ (ไม่ว่าจำนวนบุคคลที่ทำงานหรือจ้างงานในนั้นจะเป็นจำนวนเท่าใด) ให้รวมถึง (2) โรงอบขนมทุกแห่ง และ (3) อาคารหรือสถานที่ทุกแห่งที่ใช้ไอน้ำหรือกำลังกลหรือเครื่องใช้อื่น ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการเตรียมหรือผลิตสินค้าเพื่อการค้าหรือขาย หรือบรรจุสินค้านี้ดังกล่าวเพื่อการขนส่ง และ (4) อาคารหรือสถานที่ทุกแห่งซึ่งมีการสร้างหรือเปลี่ยน

พลังงานไฟฟ้าเป็นแสงสว่างหรือพลังงานสำหรับการค้าหรือการขาย หรือที่ผลิตก๊าซถ่านหินหรือก๊าซรูปแบบอื่นใด เพื่อวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน และ (5) การชักจูง ไม่ว่าผู้ว่าจ้างหรือลูกจ้างในนั้นจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม และ (6) อาคารหรือสถานที่ทุกแห่งซึ่งมีการประกอบธุรกิจนมพาสเจอร์ไรส์เพื่อการค้าหรือขายอย่างอื่นที่มีใช้ในฟาร์ม และ (7) โรงฆ่าสัตว์ทุกแห่งตามความหมายของพระราชบัญญัติเนื้อสัตว์ ค.ศ. 1939 และ (8) อาคารหรือสถานที่ทุกแห่งซึ่งมีงานฝีมือ กระบวนการ หรือการจ้างงานที่เป็นอันตรายใด ๆ

4. สาธารณรัฐไอซ์แลนด์ พบว่า ขอบเขตการเป็นโรงงานมาตรา 3 (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1955 (The Factories Act 1955), 2024) กำหนดให้ “โรงงาน” (factory) หมายความว่า สถานที่ใด ๆ หรือภายในระยะใกล้หรือที่ดินที่ครอบครอง หรือบริเวณที่บุคคลถูกว่าจ้างในการใช้แรงงานด้วยตนเองในกระบวนการใด ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ต่อไปนี้ (1) การสร้างสิ่งของหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งของใด ๆ (2) การเปลี่ยนแปลงซ่อมแซม แก้ไข การทำขั้นตอนสุดท้าย ทำความสะอาด หรือซัก หรือทុบ หรือรีดลอนสิ่งของใด ๆ และ (3) การปรับเพื่อขายสิ่งของใด ๆ เป็นสถานที่ซึ่งหรือภายในใกล้หรือที่ดินที่ครอบครองหรือบริเวณที่งานจะดำเนินการโดยการค้าหรือเพื่อประโยชน์ในการได้รับและหรือที่นายจ้างของบุคคลที่ทำงานนั้นมีสิทธิในการเข้าถึงหรือควบคุม และไม่ว่าพวกเขาจะเป็นโรงงานด้วยเหตุผลของคำนิยามข้างต้นในพระราชบัญญัตินี้ “โรงงาน” ยังรวมถึงสถานที่ซึ่งบุคคลถูกว่าจ้างในการใช้แรงงานด้วยตนเอง ดังนี้ (1) ลานหรืออยู่ต่อเรือที่สูบน้ำได้แห้ง รวมถึงบริเวณดังกล่าวซึ่งเรือหรือเรือถูกสร้างขึ้นสร้างใหม่ ซ่อมแซม ซ่อมบำรุงใหม่จนเสร็จหรือเลิก (2) สถานที่ใด ๆ ที่ธุรกิจทำการคัดแยกสิ่งของใด ๆ ดำเนินการเป็นธุรกิจแยกต่างหากเป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับงานที่ดำเนินการในโรงงานหรือบังเอิญกับวัตถุประสงค์ของโรงงานใด ๆ (3) สถานที่ใด ๆ ที่ธุรกิจดำเนินการล้างหรือบรรจุขวดหรือภาชนะบรรจุหรือสิ่งของที่บรรจุอยู่ในธุรกิจที่แยกต่างหาก (4) สถานที่ใด ๆ ที่ธุรกิจของการทอ จักสานอื่น ๆ พับ การตกแต่ง หรือบรรจุเส้นด้ายหรือผ้า (5) การซักใด ๆ ที่ดำเนินการเป็นธุรกิจเสริมหรือโดยบังเอิญกับวัตถุประสงค์ของสถาบันสาธารณะใด ๆ (6) สถานที่ใด ๆ ซึ่งในการก่อสร้าง สร้างใหม่หรือซ่อมแซมตู้รถไฟ ยานพาหนะหรือโรงงานอื่น ๆ เพื่อใช้สำหรับวัตถุประสงค์ในการขนส่ง จะดำเนินการเช่นเดียวกับการประกอบกิจการขนส่ง หรือกิจการอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรมอื่น ๆ ไม่ได้เป็นสถานที่ใด ๆ ที่ใช้สำหรับวัตถุประสงค์ของตู้รถไฟที่อยู่อาศัยหรือยานพาหนะที่มีเพียงการทำความสะอาด ซัก ซ่อมแซมที่ทำงานอยู่ หรือมีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยและไม่มีการจ้างงานบุคคลซึ่งทำงานเต็มเวลาในการทำความสะอาดดังกล่าว ซัก ซ่อม และปรับ (7) สถานที่ใด ๆ ที่พิมพ์โดยตัวพิมพ์ พิมพ์หิน อัดรูปหรือกระบวนการอื่นที่คล้ายคลึงกัน หรือการทำปกหนังสือดำเนินการโดยวิธีการค้า หรือเพื่อผลประโยชน์ หรือบังเอิญไปทำธุรกิจอื่น (8) สถานที่ใด ๆ ที่ทำการปรับแต่ง หรือซ่อมแซมเครื่องแต่งกาย ทักษิณภาพหรือทรัพย์สินถูกนำไปใช้โดยบังเอิญกับการผลิต การจัดแสดง หรือการนำเสนอโดยการค้าขายหรือเพื่อประโยชน์ในการถ่ายทำฟิล์มภาพยนตร์หรือการแสดงละครไมใช่เวที หรือห้องแต่งตัวของโรงละครที่มีการดัดแปลงหรือซ่อมแซมเป็นประจำคราวเท่านั้น (9) สถานที่ใด ๆ ที่ทำธุรกิจหรือมีการแก้ไขงานในอุตสาหกรรมประมงโดยบังเอิญ (10) สถานที่ใด ๆ ที่ใช้พลังงานเชิงกลเกี่ยวกับการทำหรือซ่อมแซมสิ่งของที่ทำจากโลหะหรือไม่โดยบังเอิญกับธุรกิจใด ๆ ที่ดำเนินการโดยทางการค้าหรือเพื่อผลประโยชน์ (11) สถานที่ใด ๆ ที่มีการผลิตฟิล์มภาพยนตร์ด้วยวิธีการค้าหรือเพื่อประโยชน์ในการได้รับ ดังนั้นการจ้างงานในสถานที่ดังกล่าวของนักแสดงละครและผู้เข้าร่วมในนักแสดงละครจะไม่ถือว่าเป็นลูกจ้างในโรงงาน (12) สถานที่ใด ๆ ที่สิ่งของที่ทำหรือเตรียมพร้อมขึ้นโดยบังเอิญเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับอาคารหรืองานก่อสร้างวิศวกรรม ไม่เป็นสถานที่ซึ่งการดำเนินงานหรืองานดังกล่าวกำลังดำเนินการอยู่ (13)

สถานที่ใด ๆ ที่ใช้สำหรับการจัดเก็บก๊าซในที่เก็บของที่มีความจุไม่น้อยกว่าห้าพันลูกบาศก์ฟุต (14) สถานที่ใด ๆ ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตผ้าลินิน (15) สถานที่ใด ๆ ที่ดำเนินธุรกิจถอนขนไก่ต่อไป (16) สถานที่ใด ๆ ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการทดสอบ การคัดเกรด หรือการบรรจุไข่ (17) สถานที่ใด ๆ ที่หมู่ถูกฆ่าเพื่อวัตถุประสงค์ของโรงงานเบคอน (18) สถานที่ใด ๆ ที่วัวหรือแกะถูกฆ่าเพื่อบรรจุ”

กรอบในการวิเคราะห์

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ขอบเขตการเป็นโรงงานตามกฎหมายโรงงานของราชอาณาจักรไทย เครื่องมือออสตรเลีย นิวซีแลนด์ และสาธารณรัฐไอซ์แลนด์ มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อหาความเหมาะสมในการกำหนดขอบเขตการเป็น “โรงงาน”

ผลการวิเคราะห์

การกำหนดนิยามขอบเขตการเป็นโรงงาน พบว่า มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 บัญญัติไว้ว่า

“โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม เพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง”

จากบทบัญญัติดังกล่าว พบว่า (เดิม) ก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 โดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 พบว่า มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ได้กำหนดบทนิยามคำว่า “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวม ตั้งแต่ 5 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 5 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม สำหรับทำ ผลิต ประกอบ บรรจุ ซ่อม ซ่อมบำรุง ทดสอบ ปรับปรุงแปรสภาพ ลำเลียง เก็บรักษา หรือทำลายสิ่งใด ๆ ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งตามบทนิยามดังกล่าวมีหลักการที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ คือ โรงงานจะต้องมีการใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 5 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 5 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 7 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งในการออกกฎกระทรวงนั้น มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดให้โรงงานตามประเภท ชนิดหรือขนาดใดเป็นโรงงานจำพวกที่ 1 ที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบกิจการ โรงงานจำพวกที่ 2 ที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้ผู้อนุญาตทราบก่อน หรือโรงงานจำพวกที่ 3 ที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้ แล้วแต่กรณี โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการควบคุมดูแล การป้องกันเหตุเดือดร้อนรำคาญ การป้องกันความเสียหาย และการป้องกันอันตรายตามระดับความรุนแรงของผลกระทบที่จะมีต่อประชาชนหรือสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เพื่อให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานทราบและสามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้ออก “กฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535” กำหนดให้โรงงาน 104 ประเภทหรือชนิดที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวงเป็นโรงงานตาม

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และกำหนดขนาดของโรงงานดังกล่าวเป็นโรงงานจำพวกที่ 1 โรงงานจำพวกที่ 2 โรงงานจำพวกที่ 3 ตามที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง สามารถสรุปได้ดังนี้

โรงงานจำพวกที่ 1 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบกิจการ โดยโรงงานจำพวกที่ 1 มีการใช้เครื่องจักรไม่เกิน 20 แรงม้า และคนงานไม่เกิน 20 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงานตามที่กฎกระทรวงกำหนด

โรงงานจำพวกที่ 2 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้ผู้อนุญาตทราบก่อน โดยโรงงานจำพวกที่ 2 มีการใช้เครื่องจักรไม่เกิน 50 แรงม้า และคนงานไม่เกินจำนวน 50 คน และไม่จัดอยู่ในจำพวกที่ 1 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงานตามที่กฎกระทรวงกำหนด

โรงงานจำพวกที่ 3 โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการ (ร.ง. 4) ก่อนจึงจะดำเนินการได้ โดยโรงงานจำพวกที่ 3 มีการใช้เครื่องจักรเกิน 50 แรงม้าและคนงานเกินจำนวน 50 คน หรือโรงงานทุกขนาด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงานตามที่กฎกระทรวงกำหนด

ตาราง 1

การแบ่งประเภท ชนิด และขนาดของโรงงานที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ลำดับที่	ประเภทหรือชนิดของโรงงาน	ขนาดของโรงงาน		
		โรงงานจำพวกที่ 1	โรงงานจำพวกที่ 2	โรงงานจำพวกที่ 3
4	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับสัตว์ ซึ่งมีใช้สัตว์น้ำอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (2) การถนอมเนื้อสัตว์ โดยวิธีอบ ร่มควัน ไล่เกลือ ตากแห้ง หรือทำให้เยือกแข็งโดยฉับพลันหรือเหือดแห้ง	เครื่องจักรไม่เกิน 20 แรงม้า และคนงานไม่เกินจำนวน 20 คน ซึ่งไม่ใช่พิน ซีเรีย หรือกลบเป็นเชื้อเพลิง	เครื่องจักรไม่เกิน 50 แรงม้า และคนงาน ไม่เกินจำนวน 50 คน ซึ่งไม่ใช่พิน ซีเรีย หรือกลบเป็นเชื้อเพลิง และไม่จัดอยู่ในจำพวกที่ 1	เครื่องจักรเกิน 50 แรงม้า หรือคนงานเกินจำนวน 50 คน หรือโรงงานทุกขนาด ซึ่งใช้พิน ซีเรียหรือกลบเป็นเชื้อเพลิง
9	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับเมล็ดพืชอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ (1) การสี ฝัด หรือขัดข้าว	เครื่องจักรไม่เกิน 20 แรงม้า ซึ่งไม่มีหม้อน้ำ	เครื่องจักรไม่เกิน 50 แรงม้า ซึ่งไม่มีหม้อน้ำและไม่จัดอยู่ในจำพวกที่ 1	เครื่องจักรเกิน 50 แรงม้า หรือโรงงานทุกขนาด ซึ่งมีหม้อน้ำ
44	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตยางเรซินสังเคราะห์ ยางอีลาสโตเมอร์พลาสติก หรือเส้นใยสังเคราะห์ซึ่งมีใยแก้ว	-	-	โรงงานทุกขนาด
48	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เคมีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้ (8) การทำไม้ขีดไฟ วัตถุระเบิดหรือดอกไม้เพลิง	-	-	โรงงานทุกขนาด

ที่มา: กฎกระทรวง(พ.ศ. 2535), ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 37

ต่อมาพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานใหม่ โดยบัญญัติให้ “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรที่กำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งตามบทนิยามดังกล่าวมีหลักการที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ คือ โรงงานที่ใช้เครื่องจักรที่กำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งในการออกกฎกระทรวงนั้น มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้โรงงานตามประเภท ชนิดหรือขนาดใดเป็นโรงงานจำพวกที่ 1 ที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบกิจการ โรงงานจำพวกที่ 2 ที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบก่อน หรือโรงงานจำพวกที่ 3 ที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้ แล้วแต่กรณี โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการควบคุมดูแล การป้องกันเหตุเดือดร้อนรำคาญ การป้องกันความเสียหาย และการป้องกันอันตรายตามระดับความรุนแรงของผลกระทบที่จะมีต่อประชาชนหรือสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เพื่อให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานทราบและสามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้ออก “กฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564” กำหนดให้โรงงาน 107 ประเภทหรือชนิดที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวงเป็นโรงงานตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และกำหนดขนาดของโรงงานดังกล่าวเป็นโรงงานจำพวกที่ 1 โรงงานจำพวกที่ 2 โรงงานจำพวกที่ 3 ตามที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง สามารถสรุปได้ดังนี้

โรงงานจำพวกที่ 1 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบกิจการ โดยโรงงานจำพวกที่ 1 จะไม่ขึ้นอยู่กับขนาดแรงม้าของเครื่องจักรหรือจำนวนคนงาน แต่จะขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงานตามที่กฎกระทรวงกำหนด ได้แก่ โรงงานฟักไข่ โดยใช้ตู้อบทุกขนาด โรงงานทำน้ำตาลจากน้ำหวานของต้นมะพร้าว ต้นตาลโตนดหรือพืชอื่น ๆ ซึ่งมีใช้อยู่ทุกขนาด โรงงานซ่อมรองเท้าหรือเครื่องหนังทุกขนาด โรงงานซ่อมเครื่องไฟฟ้าหรือเครื่องใช้ไฟฟ้า สำหรับใช้ในบ้านหรือใช้ประจำตัวทุกขนาด โรงงานล้างหรืออัดฉีดยานที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ทุกขนาด โรงงานซ่อมนาฬิกา เครื่องวัดเวลาหรือเครื่องประดับที่ทำด้วยเพชร พลอย ทองคำ ทองขาว เงิน นาก หรืออัญมณีทุกขนาด และโรงงานลงรักหรือการประดับตกแต่งด้วยแก้ว กระฉก มุก ทอง หรืออัญมณีทุกขนาด

โรงงานจำพวกที่ 2 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบก่อน โดยโรงงานจำพวกที่ 2 มีการใช้เครื่องจักรไม่เกิน 75 แรงม้า และคนงานไม่เกินจำนวน 75 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงานตามที่กฎกระทรวงกำหนด

โรงงานจำพวกที่ 3 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการ (ร.ง. 4) ก่อนจึงจะดำเนินการได้ โดยโรงงานจำพวกที่ 3 มีการใช้เครื่องจักรเกิน 75 แรงม้า หรือคนงานเกินจำนวน 75 คน หรือโรงงานทุกขนาด ทั้งนี้ กฎกระทรวงกำหนดให้โรงงานบางประเภทถูกจำแนกเป็นโรงงานจำพวกที่ 3 โดยไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนแรงม้าหรือจำนวนคนงาน

ตาราง 2

การแบ่งประเภท ชนิด และขนาดของโรงงานที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563

ลำดับ ที่	ประเภทหรือ ชนิดของโรงงาน	ขนาดของโรงงาน		
		โรงงานจำพวกที่ 1	โรงงานจำพวกที่ 2	โรงงานจำพวกที่ 3
4	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับสัตว์ ซึ่งมีใช้สัตว์น้ำอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (2) การถนอมเนื้อสัตว์ โดยวิธีอบ ร่มควัน ไล่เกลือ ตอง ตากแห้ง หรือทำให้เยือกแข็งโดยฉับพลันหรือเหือดแห้ง	-	เครื่องจักรไม่เกิน 75 แรงม้า และคนงานไม่เกิน 75 คน ซึ่งไม่ใช่พื้นที่รีเอีย หรือกลายเป็นเชื้อเพลิง	เครื่องจักรเกิน 75 แรงม้า หรือคนงานเกิน 75 คน หรือโรงงานทุกขนาด ซึ่งใช้พื้นที่รีเอีย หรือกลายเป็นเชื้อเพลิง
9	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับเมล็ดพืช อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ (1) การสี ฝัด หรือขัดข้าว	-	เครื่องจักรไม่เกิน 75 แรงม้า ซึ่งไม่มีหม้อไอน้ำ	เครื่องจักรเกิน 75 แรงม้า หรือโรงงานทุกขนาด ซึ่งมีหม้อไอน้ำ
44	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตยางเรซินสังเคราะห์ ยางอีลาสโตเมอร์พลาสติก หรือเส้นใยสังเคราะห์ซึ่งมีใยแก้ว	-	-	โรงงานทุกขนาด
48	โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เคมีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้ (8) การทำไม้ขัดไฟ วัตถุระเบิด หรือดอกไม้เพลิง	-	-	โรงงานทุกขนาด

ที่มา: กฎกระทรวงกำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563

เหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามคำว่า “โรงงาน” ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ด้วยการเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานจากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 50 คนขึ้นไปนั้น พบว่า มีสาระสำคัญเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานใหม่ เพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงพอเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานโดยเฉพาะผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จึงมีผลให้โรงงานขนาดเล็กสามารถประกอบกิจการโรงงานได้โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 นอกจากนี้ โดยที่โรงงานขนาดเล็กที่ประกอบกิจการบางประเภทหรือชนิดที่อาจเป็นอันตรายต่อบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมเป็นกิจการที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลโดยกฎหมายเฉพาะอื่นอยู่แล้ว เช่น กฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ การกำหนดให้การประกอบกิจการโรงงานขนาดเล็กยังคงอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ย่อมทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการใช้บังคับกฎหมาย อันไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 77 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ที่บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชนและดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น กรณีจึงไม่มีความจำเป็นต้องกำหนดให้การประกอบกิจการโรงงานขนาดเล็กอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 อีกต่อไป จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามคำว่า “โรงงาน” ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดให้โรงงานที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มีการใช้กำลังรวมของเครื่องจักรหรือใช้จำนวนคนงานเพิ่มมากขึ้น โดยหมายความว่า อาคารสถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนั้น บทนิยามคำว่า “โรงงาน” ดังกล่าว จึงมุ่งเน้นการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานขนาดใหญ่ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ โรงงานนั้นจะต้องมีการใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไป

การเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานจากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงาน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 50 คนขึ้นไปนั้น พบว่า ส่งผลทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาดต่ำกว่า 50 แรงม้า หรือใช้คนงานต่ำกว่าจำนวน 50 คนลงมา ไม่ถือเป็น “โรงงาน” ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 อีกต่อไป และมีผลให้ใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน (ร.ง. 4) ที่ออกตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ไม่มีผลใช้บังคับในทางกฎหมายอีกต่อไป และจากผลนี้เอง จึงเป็นเหตุผลทำให้พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดบทเฉพาะกาลมาตรา 26 เพื่อรองรับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งออกให้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 จนกว่าจะมีการเลิกประกอบกิจการโรงงานหรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตนั้นเอง

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงาน นอกจากจะส่งผลในทางกฎหมายดังกล่าวแล้ว พบว่า ทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาด 5 แรงม้า แต่ไม่เกิน 50 แรงม้า เกือบจำนวน 70,000 โรงงาน ไม่เข้าข่ายนิยามการเป็นโรงงานที่จะต้องอยู่ในกำกับของกฎหมายโรงงานต่อไป รวมทั้งทำให้การเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ไม่เข้าข่ายนิยาม “โรงงาน” ในกฎหมายฉบับนี้สามารถเปิดกิจการได้ทั่วประเทศจะตั้งอยู่ในอาคารหรือสถานที่ใดก็ได้ และไม่ต้องไปขอใบอนุญาตก่อสร้างโรงงาน เพราะขั้นตอนที่ต้องขอเอกสารก่อสร้างอาคารในพื้นที่ของตนเองตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ได้ถูกตัดออกไปเรียบร้อยแล้วจากนิยามโรงงานในลักษณะนี้ ดังนั้น การนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานที่ไม่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการควบคุมโรงงานในปัจจุบัน

ทั้งนี้ จากการศึกษา พบว่า กระบวนการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมอันตรายในพื้นที่ 15 จังหวัดในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของประเทศไทย พบว่า โรงงานที่มีขนาดเล็กกว่า 50 แรงม้าจะมีการประกอบกิจการส่วนใหญ่ในประเภทโรงงานหล่อหลอมโลหะ โรงงานรีไซเคิล โรงงานคัดแยกขยะ โรงงานฝังกลบขยะ ฯลฯ ซึ่งกลุ่มโรงงานเหล่านี้ เป็นกลุ่มกิจการอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมรอบๆชุมชน

ได้ง่ายมาก หากไม่มีมาตรฐานการดำเนินงานที่ได้มาตรฐาน และไม่มีกำกับดูแลจากหน่วยงานภาครัฐที่ดีพอ ซึ่งส่วนใหญ่จะพบกลุ่มโรงงานที่กล่าวมานี้ตั้งกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สมุทรสาคร สมุทรปราการ และบางเขตของจังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นต้น ซึ่งโรงงานพวกนี้หลาย ๆ โรงงานมีกระบวนการเผาและหลอมเหลวอยู่ในกระบวนการผลิตและแปรรูป กระบวนการเหล่านี้สามารถที่จะสร้างมลพิษในอากาศ ได้แก่ ฝุ่นขนาดเล็ก PM 2.5 ไปจนถึงฝุ่นที่มีขนาดใหญ่แบบ PM 10 อีกทั้งยังสร้างกลิ่นที่เหม็น บางทีก็มีน้ำเสียออกมาปนเปื้อนนอกเขตโรงงาน โดยเฉพาะกลุ่มโรงงานหล่อหลอมและรีไซเคิล หลายโรงงานสามารถทำให้พื้นที่โดยรอบโรงงานเกิดการปนเปื้อนสารอันตรายที่เกิดจากการเผาไหม้ของกระบวนการในกิจการเหล่านี้ได้ สามารถปนเปื้อนในแหล่งดินและแหล่งน้ำ สารอันตรายหลาย ๆ ตัวที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่ไม่ได้มาตรฐานของโรงงานเหล่านี้ ก็เป็นสารก่อเกิดและสารก่อกลายของโรคมะเร็ง (Jongmeewasin, 2019)

ยกตัวอย่างโรงงานที่เกิดขึ้นจริง เช่น โรงงานรีไซเคิลที่จังหวัดระยองที่เกิดไฟไหม้ขึ้นมา ประชาชนได้รับบาดเจ็บจากการหายใจไม่สะดวก แล้วคลื่นไส้อาเจียนเข้าโรงพยาบาล ซึ่งพบว่าเป็นโรงงานที่มีกำลังเครื่องจักรน้อยกว่า 50 แรงม้า และมีคนงานน้อยกว่าจำนวน 50 คน (National Legislative Assembly, 2019)

ผู้เขียนเห็นว่า การที่พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานใหม่ โดยการเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานจากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 50 คนขึ้นไปนั้น แม้ว่าจะมีเหตุผลที่ว่า เกณฑ์จำนวนเดิมที่ใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับเก่านั้นได้ล้าสมัยไปมาก เพราะเครื่องจักรที่ใช้ในปัจจุบันนี้มีความทันสมัยมากกว่าแต่ก่อน จึงได้ร่วมกันพิจารณากับคณะกรรมการการพาณิชย์ การอุตสาหกรรม และการแรงงาน กำหนดจำนวนเกณฑ์ที่ 50 แรงม้า 50 แรงคนนี้ขึ้นมา โดยมองว่า 50 แรงม้านี้ โรงงานจำพวกที่ 2 ไม่ค่อยก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมร้ายแรงมากนัก อีกทั้งกรมโรงงานอุตสาหกรรมได้ถ่ายโอนภารกิจตามแผนการถ่ายโอนภารกิจให้กับท้องถิ่นไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ไปแล้ว และแม้ว่าจะหลุดจาก 50 แรงม้า ยังมีกฎหมายอื่นอีกหลายฉบับที่ควบคุม เช่น กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข กฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย ก็ตาม แต่ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการกำหนดเกณฑ์จำนวนที่ 50 แรงม้า 50 แรงคนมาใช้ในการควบคุมผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมในเรื่องของการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษต่าง ๆ หรือฝุ่น เนื่องจากการเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานโดยเปลี่ยนจากเกณฑ์กำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 50 คนขึ้นไป ทำให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักรถึง 10 เท่า และแรงงานคนเกือบ 10 เท่า ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบการแบ่งขนาดของโรงงานที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563 ดังนี้

ตาราง 3

การแบ่งขนาดของโรงงานที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563 และความเห็นผู้เขียน

กฎหมาย	โรงงานจำพวกที่ 1	โรงงานจำพวกที่ 2	โรงงานจำพวกที่ 3
-พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 -กฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 (5 แรงม้า/7 คนขึ้นไป)	ไม่เกิน 20 แรงม้า ไม่เกินจำนวน 20 คน (เริ่มตั้งแต่ 5-20 แรงม้า หรือ ตั้งแต่จำนวน 7-20 คน)	ไม่เกิน 50 แรงม้า ไม่เกินจำนวน 50 คน (เริ่มตั้งแต่จำนวน 20 ขึ้นไป ถึง 50 แรงม้า/คน)	เกิน 50 แรงม้า เกินจำนวน 50 คน (เริ่มตั้งแต่ 50 แรงม้า/คน ขึ้นไป)
-พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 -กฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563 (50 แรงม้า/ 50 คนขึ้นไป)	(กฎกระทรวงไม่ได้เขียนไว้ อนุมานได้ว่า โรงงานทุกขนาด ให้เริ่มตั้งแต่ 50-75 แรงม้า/คน ขึ้นไป)	ไม่เกิน 75 แรงม้า ไม่เกินจำนวน 75 คน (เริ่มตั้งแต่ 50-75 แรงม้า/คน)	เกิน 75 แรงม้า เกินจำนวน 75 คน (เริ่มตั้งแต่ 75 แรงม้า/คนขึ้นไป)
ความเห็นผู้เขียน (ควรเริ่มตั้งแต่ 20 แรงม้า/ คนขึ้น ไป โดยอิงเกณฑ์จำนวนสูงสุดของ โรงงานจำพวกที่ 1 ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535)ฯ	ตั้งแต่ 20 แรงม้า/คนแต่ไม่เกิน 75 แรงม้า/คน	ไม่เกิน 75 แรงม้า ไม่เกินจำนวน 75 คน (เริ่มตั้งแต่ 20-75 แรงม้า/คน)	เกิน 75 แรงม้า เกินจำนวน 75 คน (เริ่มตั้งแต่ 75 แรงม้า/คน ขึ้นไป)

จากตารางการเปรียบเทียบการแบ่งขนาดของโรงงานที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวง กำหนดประเภท ชนิด และขนาดของโรงงาน พ.ศ. 2563 และความเห็นผู้เขียนนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การเปลี่ยนจากเกณฑ์กำลังเครื่องจักรและคนงาน ควรเริ่มเกณฑ์ “เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 20 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 20 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงาน ตั้งแต่จำนวน 20 คนขึ้นไป” โดยเริ่มจากฐานสูงสุดของโรงงานจำพวกที่ 1 ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักรถึง 10 เท้า และแรงงานคนเกือบ 10 เท้า และจะทำให้โรงงานจำนวนมากที่ใช้เครื่องจักรขนาดเล็กและใช้จำนวนคนงานไม่มาก แต่เป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูงต่อสุขภาพของประชาชนและอาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมรุนแรง เช่น กิจกรรมคัดแยกของเสีย กิจกรรมหล่อหลอม กิจกรรมรีไซเคิลของเสีย โรงสีข้าว และอื่น ๆ เข้าข่ายนิยามการเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ต่อไป และแม้จะมีการโอนหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูงแก่หน่วยงานระดับท้องถิ่นโดยขาดนโยบายและมาตรการรองรับที่ดี แต่เป็นการผลักภาระหนักแก่หน่วยงานท้องถิ่นที่ยังขาดศักยภาพและความเชี่ยวชาญเพียงพอในการกำกับดูแลและแก้ไขผลกระทบที่กำลังเกิดขึ้นหรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นด้วยว่า การพิจารณาสาระสำคัญการแก้ไขนิยามคำว่า “โรงงาน” ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ดังกล่าวไปเน้นเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานใหม่ โดยเปลี่ยนเป็นการควบคุมโรงงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้นไปเพื่อลดภาระของผู้ประกอบกิจการโรงงานขนาดเล็กทำให้สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ง่ายขึ้นก็ตาม แต่การแก้ไขดังกล่าว แม้จะเป็นการลดภาระแก่ผู้ประกอบการรายย่อย แต่เป็นกรณีที่ฝ่ายผู้ร่างกฎหมายให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการลงทุนเป็นอย่างมาก โดยเหื่อของการส่งเสริมการลงทุนดังกล่าว ก็คือ การลดและละเลยเพิกเฉยต่อมาตรฐานในการป้องกันอันตรายจากการประกอบกิจการโรงงานที่อาจเกิดแก่อุปกรณ์และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งผู้ร่างกฎหมายมิได้มองว่า แท้จริงแล้วการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษ และฝุ่นละอองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ล้วนแต่มาจากกิจการขนาดเล็ก ๆ หลายแห่งทั่วประเทศไทย เช่น โรงสีข้าว ในจังหวัดพะเยาที่พบว่า มีองค์กรธุรกิจประเภทสีข้าวจำนวนมาก และมีบางแห่งที่ดำเนินธุรกิจไม่เข้าเงื่อนไขที่จะเป็นโรงงานตามคำนิยามของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 แต่การที่เปลี่ยนไปเน้นการควบคุมโรงงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้นไปแทน ผู้ร่างกฎหมายอาจจะลืมไปว่า โรงงานขนาดใหญ่ขึ้นนั้นแม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจะร้ายแรง แต่การจะเป็นโรงงานได้ก็จะต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานโรงงานอุตสาหกรรมหลายมาตรฐาน รวมทั้งการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนที่รอบโรงงานอีกด้วย อีกทั้งการกำจัดของเสียจากโรงงานต่าง ๆ ก็จะต้องทำตามมาตรฐานของกฎหมายกำหนดไว้อีกด้วย

จากเกณฑ์ดังกล่าว หากนํานิยาม “โรงงาน” มาตรา 2 ของกฎหมายต่างประเทศมาพิจารณา จะเห็นว่าพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1904 ของรัฐเวสเทิร์น เครือออสเตรเลีย ที่ได้ให้นิยามของคำว่า “โรงงาน” โดยให้อาคาร สถานที่ หรือสถานที่ใด ๆ ที่เกี่ยวกับบุคคลตั้งแต่จำนวน 6 คนขึ้นไปรวมทั้งผู้ครอบครองประกอบกิจการหัตถกรรมใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม หรือในการเตรียม ทำงาน หรือผลิตสิ่งของสำหรับหรือเกี่ยวข้องกับการค้าขายใด ๆ หรือเพื่อขาย รวมทั้งซักรีดทุกครั้ง หรืออาคาร สถานที่ หรือสถานที่ใด ๆ ที่ใช้ไอน้ำหรือพลังงานกลหรือเครื่องใช้อื่น ๆ ในการเตรียม ทำงาน หรือผลิตสินค้าหรือบรรจุเพื่อการขนส่ง ฯลฯ ให้ถือเป็นโรงงานตามพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1904 นี้ จะเห็นว่า กฎหมายนี้เพียงแค่ว่าบุคคลตั้งแต่จำนวน 6 คนขึ้นไป รวมทั้งผู้ครอบครองประกอบกิจการหัตถกรรมใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม หรือในการเตรียม ทำงาน หรือผลิตสิ่งของสำหรับหรือเกี่ยวข้องกับการค้าขายใด ๆ หรือเพื่อขาย ฯลฯ ก็ให้ถือว่าเป็นโรงงานที่จะต้องอยู่ในความควบคุมแล้ว

ส่วนพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1946 ของนิวซีแลนด์ ได้มีการกำหนดให้อาคาร สำนักงาน หรือสถานที่ใด ๆ ที่มีคนทำงานตั้งแต่จำนวน 2 คนขึ้นไปหรือมีคนทำงานตั้งแต่จำนวน 1 คนขึ้นไปไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในงานฝีมือใด ๆ หรือในการเตรียมหรือผลิตสินค้าเพื่อการค้าหรือการขาย และรวมถึงอาคารสำนักงาน หรือสถานที่ใด ๆ ที่ทำงานตามปกติในโรงงานที่ดำเนินการเพื่อหรือในนามของหน่วยงานท้องถิ่นไม่ว่าจะเพื่อการค้าหรือการขายหรือไม่ แต่ไม่รวมถึงอาคารใด ๆ ในระหว่างการก่อสร้างหรือการประชุมเชิงปฏิบัติการชั่วคราวหรือโรงเก็บของสำหรับคนงานที่มีส่วนร่วมในการก่อสร้างอาคารดังกล่าว แต่ (ไม่ว่าจะมีจำนวนคนทำงานหรือทำงานกี่คนก็ตามในนั้น) รวมถึงขนส่งทุกชนิด และอาคารหรือสถานที่ทุกแห่งที่มีไอน้ำหรือพลังงานกลหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าอื่น ๆ เพื่อใช้ในการเตรียมหรือผลิตสินค้าเพื่อการค้าหรือการขายหรือบรรจุสินค้านี้ดังกล่าวเพื่อการขนส่ง และทุกอาคารหรือสถานที่ที่ไฟฟ้าพลังงานถูกสร้างขึ้น หรือเปลี่ยนเป็นพลังงานส่องสว่างหรือเป็นแรงจูงใจเพื่อการค้าหรือการขายหรือในรูปแบบของก๊าซถ่านหินหรืออื่น ๆ ถือเป็นโรงงานตามพระราชบัญญัตินี้ จะเห็นว่า พระราชบัญญัตินี้เพียงแค่

อาคาร สำนักงาน หรือสถานที่ใด ๆ ที่มีคนทำงานตั้งแต่จำนวน 2 คนขึ้นไปหรือมีคนทำงานตั้งแต่จำนวน 1 คนขึ้นไปไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในงานฝีมือใด ๆ หรือในการเตรียมหรือผลิตสินค้าเพื่อการค้าหรือการขาย และรวมถึงโรงงานที่ดำเนินการเพื่อหรือในนามของหน่วยงานท้องถิ่นไม่ว่าจะเพื่อการค้าหรือการขายหรือไม่ก็ตามให้ถือเป็นโรงงานตามกฎหมายนี้แล้ว

สุดท้าย พระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ. 1955 ของสาธารณรัฐไอร์แลนด์ ที่กำหนดให้สถานที่ใด ๆ หรือภายในระยะใกล้หรือที่ดินที่ครอบครอง หรือบริเวณที่บุคคลถูกว่าจ้างในการใช้แรงงานด้วยตนเองในกระบวนการใด ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างสิ่งของหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งของใด ๆ หรือการเปลี่ยนแปลง ซ่อมแซม แก้ไข การทำขึ้นตอนสุดท้าย ทำความสะอาด หรือซัก หรือหุบ หรือรื้อถอนสิ่งของใด ๆ หรือการปรับเพื่อขายสิ่งของใด ๆ เป็นสถานที่ซึ่งหรือภายในใกล้หรือที่ดินที่ครอบครองหรือบริเวณที่งานจะดำเนินการโดยการค้าหรือเพื่อประโยชน์ในการได้รับและหรือที่นายจ้างของบุคคลที่ทำงานนั้นมีสิทธิในการเข้าถึงหรือควบคุม และไม่ว่าจะเป็นโรงงานด้วยเหตุผลของค่านิยมข้างต้นนี้แล้ว โรงงานยังรวมถึงสถานที่ซึ่งบุคคลถูกว่าจ้างในการใช้แรงงานด้วยตนเอง เช่น สถานที่ใด ๆ ที่ธุรกิจดำเนินการล้างหรือบรรจุขวดหรือภาชนะบรรจุหรือสิ่งของที่บรรจุอยู่ในธุรกิจที่แยกต่างหาก หรือทำธุรกิจการทอจกสาน พับ ตกแต่ง หรือบรรจุเส้นด้ายหรือผ้า หรือสถานที่ใด ๆ ที่ใช้สำหรับการจัดเก็บก๊าซในที่เก็บของที่มีความจุไม่น้อยกว่าห้าพันลูกบาศก์ฟุต หรือดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตผ้าลินิน ดำเนินธุรกิจถอนขนไก่ ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการทดสอบ การคัดเกรด หรือการบรรจุไข่ หรือสถานที่ใด ๆ ที่หมู่ถูกฆ่าเพื่อวัตถุประสงค์ของโรงงานเบคอนหรือที่วัวหรือแกะถูกฆ่าเพื่อบรรจุ ฯลฯ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ให้ถือเป็นโรงงาน จะเห็นว่า กฎหมายนี้เพียงแค่สถานที่ใด ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดในกฎหมายนี้ก็ถือเป็นโรงงานแล้ว

ดังนั้น หากพิจารณาการกำหนดนิยามขอบเขตของการเป็นโรงงานจากกฎหมายต่างประเทศดังกล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นว่า การกำหนดดังกล่าวนั้นครอบคลุมทุกกิจกรรมที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษ หรือฝุ่นละอองต่าง ๆ โดยมีได้พิจารณาจากจำนวนเครื่องจักรเป็นเกณฑ์ แต่จะพิจารณาว่าแค่บุคคลจำนวน 1 คนประกอบกิจการใดก็ตามที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และอนามัยของประชาชน หรือเสี่ยงต่อการก่อมลพิษต่าง ๆ ก็ถือเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ในการควบคุมแล้วนั่นเอง และนี่จึงเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ถูกจัดระดับต้น ๆ ของโลกที่มีการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะเรื่องฝุ่นละอองนั่นเอง

สรุปสุดท้ายแล้ว ถ้าประเทศไทยจะกลับไปใช้นิยามคำว่า “โรงงาน” ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 (เดิม) ที่ได้กำหนดให้โรงงานหมายความว่า อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 5 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 5 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 7 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม สำหรับทำ ผลิต ประกอบ บรรจุ ซ่อม ซ่อมบำรุง ทดสอบ ปรับปรุงแปรสภาพ ลำเลียง เก็บรักษา หรือทำลายสิ่งใด ๆ ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง ผู้เขียนก็ไม่ขัดข้อง แต่ก็อาจเกิดคำถามว่า แตกต่างจากเดิมอย่างไรที่ผ่านมา และถือว่าการกำหนดขอบเขตนิยามการเป็นโรงงานโดยใช้เกณฑ์เดิมอาจดูล้าสมัยไปแล้วเมื่อเทียบกับความทันสมัยของเครื่องจักรในปัจจุบัน แต่ถ้าหากมองย้อนไปพิจารณาที่กฎหมายต่างประเทศดังกล่าวจะเห็นว่า ไม่ได้ยึดที่เกณฑ์ของกำลังเครื่องจักรเลย แต่เพียงแค่บุคคล 1 คน ไม่ว่าจะประกอบกิจการใดก็ตามที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และอนามัยของประชาชน หรือเสี่ยงต่อการก่อมลพิษต่าง ๆ ก็ถือเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ในการควบคุม

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การแก้ปัญหาเรื่องนี้ที่จะเหมาะสมและสอดคล้องกับการควบคุมผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบันของไทย ที่ยังคงใช้เกณฑ์กำลังเครื่องจักรในการพิจารณา ก็ควรที่จะเปลี่ยนจากเกณฑ์กำลังเครื่องจักรและคนงาน โดยเริ่มเกณฑ์ “เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 20 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 20 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 20 คนขึ้นไป” โดยเริ่มจากฐานสูงสุดของโรงงานจำพวกที่ 1 ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งจะให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักรถึง 10 เท่า และแรงงานคนเกือบ 10 เท่า และจะทำให้โรงงานจำนวนมากที่ใช้เครื่องจักรขนาดเล็กและใช้จำนวนคนงานไม่มาก แต่เป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูงต่อสุขภาพของประชาชนและอาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมรุนแรง เช่น กิจกรรมตัดแยกของเสีย กิจกรรมหล่อหลอม กิจกรรมรีไซเคิลของเสีย โรงสีข้าว และอื่น ๆ เข้าข่ายนิยามการเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ต่อไป ตามที่ได้อธิบายไว้ในตอนต้นนั่นเอง และแม้จะมีการโอนอำนาจในการกำกับดูแลโรงงานที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมต่ำกว่า 50 แรงม้า ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำกับดูแลภายใต้พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 แล้วก็ตาม ก็ควรจะให้กิจการต่าง ๆ ที่มีความเสี่ยงเหล่านั้นเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ด้วย เนื่องด้วยจากการศึกษา พบว่า จำนวนบุคลากรของเทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลโรงงานมีจำนวนไม่เพียงพอและขาดความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน และมีปัญหาด้านงบประมาณในการกำกับดูแลโรงงานด้วย รวมทั้งปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเนื่องจากพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ได้ให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพในท้องถิ่นนั้น แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งยังไม่ได้ประกาศใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นดังกล่าว อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่นประเภททั่วไปเพื่อกำกับดูแลโรงงานได้ด้วย (Kittiveja, 2018)

บทสรุป

การที่พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 แก้ไขเพิ่มเติมนิยามขอบเขตการเป็น “โรงงาน” ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงม้าหรือคนงานจำนวน 50 คนขึ้นไป ส่งผลให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักรถึง 10 เท่า และทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาด 5 แรงม้า แต่ไม่เกิน 50 แรงม้า ไม่เข้าข่ายนิยามการเป็นโรงงานที่จะต้องอยู่ในกำกับของกฎหมายโรงงานต่อไป รวมทั้งทำให้การเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ไม่เข้าข่ายนิยามโรงงานในกฎหมายฉบับนี้ สามารถเปิดกิจการได้ทั่วประเทศ จะตั้งอยู่ในอาคารหรือสถานที่ใดก็ได้ และไม่ต้องไปขอใบอนุญาตก่อสร้างโรงงาน ดังนั้น จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมขอบเขตการเป็นโรงงานใหม่ โดยกำหนดให้อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 20 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 20 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 20 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม เพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง

ข้อเสนอแนะ

ควรแก้ไขเพิ่มเติมนิยาม “โรงงาน” มาตรา 5 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 จากเดิมที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือกำลัง เทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 50 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อ ประกอบกิจการโรงงาน

แก้ไขเป็น “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวม ตั้งแต่ 20 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 20 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่จำนวน 20 คนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักร หรือไม่ก็ตาม เพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง”

References

- Factories Act, 1955. (2024). *The electronic Irish Statute Book (eISB)*. Retrieved from <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1955/act/10>
- Industrial Committee, Office of the Secretariat of the House of Representatives. (2019). *Seminar report on preparation for compliance with the Factory Act (No. 2) and (No. 3) B.E. 2562 for factory operators and local administrative organizations*. Author. [In Thai]
- Jongmeewasin, S. (2019). *Analysis of the environmental and community impacts of the Factory Act B.E. 2562*. Retrieved from <https://www.ilaw.or.th/articles/3702> [In Thai]
- Kittiveja, P. (2018). *Problems of supervision of factory operations: A case study of transferring the authority to supervise factories using machinery with a total power of less than fifty horsepower according to the draft Factory Act (No. ...) B.E. to local administrative organizations*. Office of the Ombudsman. [In Thai]
- Missing clean air!! Top 10 countries with good air and the least PM 2.5 dust in the world. (2019). Retrieved from <https://undubzapp.com/10 อันดับประเทศ-ฝุ่นน้อย/> [In Thai]
- National Legislative Assembly. (2019). Report of the National Legislative Assembly Meeting (16th meeting/2019). Retrieved from <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/548263> [In Thai]
- New Zealand Acts As Enacted. (2024). *Factories Act 1946 (10 GEO VI 1946 No 43)*. Retrieved from http://www.nzlii.org/nz/legis/hist_act/fa194610gv1946n43188/
- Parliamentary Counsel's Office. (1904). *Factories Act 1904*. Retrieved from https://www.legislation.wa.gov.au/legislation/statutes.nsf/main_mrtitle_9616_homepage.html
- The Factory Act B.E. 2482. (1939). *Royal Gazette, Volume 56, Section 1392*. Retrieved from https://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/20.500.13072/17278/SOP-DIP_P_401486_0001.pdf?sequence=1 [In Thai]
- The Factory Act (No. 2) B.E. 2503. (1960). *Royal Gazette, Volume 77, Section 58*. Retrieved from <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2503/A/100/1016.PDF> [In Thai]
- The Factory Act B.E. 2512. (2019). *Royal Gazette, Volume 86, Section 58*. Retrieved from <https://prt.parliament.go.th/server/api/core/bitstreams/69bde8fd-5018-45d7-9830-7b145356192a/content> [In Thai]
- The Factory Act (No. 2) B.E. 2518. (1975). *Royal Gazette, Volume 92, Section 143*. Retrieved from https://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/20.500.13072/14750/SOP-DIP_P_403180_0001.pdf?sequence=1 [In Thai]

The Factory Act (No. 3) B.E. 2522. (1979). *Royal Gazette, Volume 96, Section 21*. Retrieved from https://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/20.500.13072/15019/SOP-DIP_P_403425_0001.pdf?sequence=1 [In Thai]

The Factory Act B.E. 2535. (1992). *Ministry's final account*. Retrieved from <https://www.diw.go.th/webdiw/wp-content/uploads/2021/07/law-fac-2535.pdf> [In Thai]

The Factory Act (No. 2) B.E. 2562. (2019). *Section 4 Definition of factory*. Retrieved from <https://www.diw.go.th/webdiw/wp-content/uploads/2023/01/17087275-2.pdf> [In Thai]

The Factory Act (No. 3) B.E. 2562. (2019). *Section 4*. Retrieved from <https://www.diw.go.th/webdiw/wp-content/uploads/2023/01/17087276-3.pdf> [In Thai]

ผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีต่อความภักดีของลูกค้ากลุ่มของบริษัทผู้ทำ หน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย

ภัทรกฤต เดชนรสิงห์¹ ประยงค์ มีใจชื่อ² นรพล จินนัทเดช³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการ นวัตกรรม ความพึงพอใจของลูกค้า (2) ศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการ และความพึงพอใจของลูกค้า (3) ศึกษาผลกระทบของคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าและความภักดี และ (4) ศึกษาผลกระทบของความพึงพอใจของลูกค้าต่อความภักดีของลูกค้า การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ ของลูกค้ากลุ่มของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย จำนวน 12 คน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากพนักงานระดับปฏิบัติการจำนวน 526 ตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ตัวแบบจำลองสมการโครงสร้าง ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อเชิงบวกต่อนวัตกรรมและคุณภาพการบริการ แต่ไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อความพึงพอใจของลูกค้า นวัตกรรมส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการและความพึงพอใจของลูกค้า คุณภาพการบริการส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของลูกค้าและความภักดีของลูกค้า ความพึงพอใจของลูกค้าส่งผลกระทบต่อความภักดีของลูกค้า ตามลำดับ คุณค่างานวิจัยผู้บริหารของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับความต้องการทางธุรกิจของตนได้

คำสำคัญ: การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี; นวัตกรรม; คุณภาพการบริการ; ความพึงพอใจของลูกค้า; ความภักดีของลูกค้า

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรบริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: d.phattarakrit@gmail.com

^{2,3} คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Effects of Technological Adaptation on Customer Loyalty of Freight Forwarder Companies in Thailand

Phattarakrit Dechnorasing¹ Prayong Meechaisue² Norapol Chinuntdej³

Abstract

This research article aims to study (1) To study the impact of technological adaptation on service quality, innovation and customer satisfaction. (2) To study the impact of innovation on service quality and customer satisfaction. (3) To study the impact of service quality on customer satisfaction and loyalty. (4) To study the impact of customer satisfaction on customer loyalty. This research is a mixed-method research, consisting of both quantitative and qualitative research. qualitative data were collected using the technique of interview with twelve managing directors, managers, and personnel of freight forwarder companies. Quantitative data were collected through questionnaires from 526 operational-level employees. The quantitative data were analyzed using structural equation modeling (SEM) with specialized computer software. The qualitative research data were analyzed using content analysis.

Findings are as follows: Technological adaptation positively affected innovation and service quality. However, it did not affect at the statistically significant level on customer satisfaction. Innovation positively affected service quality and customer satisfaction. Service quality positively affected customer satisfaction and customer loyalty. Customer satisfaction positively affected customer loyalty, respectively. Research value: Executives of firms serving as intermediaries for import and export operations in Thailand can leverage the findings of this study to systematically elevate service quality, ensuring alignment with their strategic business imperatives and market demands.

Keywords: Technological Adaptation; Innovation; Service Quality; Customer Satisfaction; Customer Loyalty

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Business Administration Program, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author E-mail: d.phattarakrit@gmail.com

^{2,3} Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันธุรกิจผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้า (freight forwarder) มีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของการนำเข้าและส่งออกสินค้า โดยเป็นส่วนหนึ่งของโซ่อุปทานที่ต้องมีการวางแผน ควบคุมการไหลของสินค้า และบริหารจัดการโลจิสติกส์อย่างมีประสิทธิภาพ นโยบายลดภาษีและขจัดอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี (NTBs) รวมถึงการเจรจาการค้าระหว่างประเทศทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคี ช่วยเพิ่มความคล่องตัวให้กับโลจิสติกส์ไทย นอกจากนี้ การกำหนดหน่วยงานหลักและการเจรจาเชิงรุกเพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้า ทั้งมาตรการภาษี (tariffs) และมาตรการที่มีใช้ภาษี เช่น การเปลี่ยนแปลงกฎหมาย ช่วยให้การขนส่งสินค้าระหว่างประเทศมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้ธุรกิจโลจิสติกส์ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017)

การปรับตัวสู่ระบบดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพธุรกิจโลจิสติกส์ผ่านเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตแห่งสรรพสิ่ง (IoT) ยานพาหนะไร้คนขับและเทคโนโลยีบล็อกเชน ตามนโยบาย ประเทศไทย 4.0 ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการแข่งขัน (Digital Economy Promotion Agency, 2018) องค์การลดต้นทุนโดยการจ้างภายนอก (outsourcing) การบริหารโลจิสติกส์ไปยังผู้ให้บริการเฉพาะทางทำให้การแข่งขันด้านคุณภาพการบริการโลจิสติกส์ทวีความเข้มข้นมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การมุ่งเน้นคุณภาพเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาปรับใช้ เป็นสิ่งสำคัญเพื่อเพิ่มศักยภาพขององค์กร นอกจากนี้ การสร้างความภักดีของลูกค้าถือว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยเสริมความได้เปรียบทางการแข่งขัน เนื่องจากความภักดีของลูกค้าส่งผลโดยตรงต่อผลกำไรขององค์กร อีกทั้งยังช่วยลดอุปสรรคในการแข่งขันด้านการขนส่งสินค้า หลายองค์กรพยายามพัฒนาประสบการณ์การบริการ เพื่อกระตุ้นความภักดีและสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้า ซึ่งช่วยให้ธุรกิจโลจิสติกส์สามารถเติบโตอย่างมั่นคง (Gil-Saura, Berenguer-Contró, & Ruiz-Molina, 2018)

สำหรับงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีต่อความภักดีของลูกค้ากลุ่มของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย จากความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าว โดยมุ่งเป้าทำให้งานวิจัยนี้เพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้ทางวิชาการ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงเพื่อยกระดับคุณภาพบริการให้ดียิ่งขึ้นและสร้างความภักดีอย่างต่อเนื่องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการ นวัตกรรม ความพึงพอใจของลูกค้า
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการและความพึงพอใจของลูกค้า
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าและความภักดี
4. เพื่อศึกษาผลกระทบของความพึงพอใจของลูกค้าต่อความภักดีของลูกค้า

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร การวิจัยนี้ เน้นศึกษาตัวแปรหลัก ได้แก่ การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (technological adaptation) นวัตกรรม (innovation) คุณภาพการบริการ (service quality) ความพึงพอใจของลูกค้า (customer satisfaction) และ ความภักดีของลูกค้า (customer loyalty)

ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ได้แก่ ผู้ชำนาญการ ผู้บริหาร พนักงาน และลูกค้าของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูง/ผู้จัดการ จำนวน 6 คน พนักงาน จำนวน 3 คน และ ลูกค้า จำนวน 3 คน ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ลูกค้าของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้า (freight forwarder) ในประเทศไทยที่จดทะเบียนนิติบุคคลกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า (DBD) จำนวน 42 บริษัท (คิดเป็น 1% ของสมาชิกทั้งหมดจำนวน 4,127 บริษัทที่มีผลกำไรต่อเนื่อง 3 ปี) การเลือกตัวอย่าง (sampling) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (non-probability sampling) โดยการใช้การสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) ในการเลือกกลุ่มลูกค้าของบริษัทดำเนินการสุ่มตามความสะดวก (convenience sampling) โดยส่งแบบสอบถามออนไลน์ผ่านอีเมลไปยังรายชื่อบริษัทที่มีอยู่ในระบบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 630 ตัวอย่าง ใช้ระยะเวลาเก็บ 3 เดือน โดยได้รับการตอบกลับจำนวน 526 ฉบับ (คิดเป็นร้อยละ 83.5)

ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา บริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย (freight forwarder)

ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. เมื่อทราบรูปแบบและปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความภักดี และความพึงพอใจของลูกค้าในธุรกิจบริการของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย ผู้บริหาร สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ในการวางแผนและจัดการธุรกิจ กำหนดนโยบายและกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการให้มีประสิทธิภาพและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

2. เมื่อทราบผลกระทบจากการปรับตัวเชิงเทคโนโลยี ผู้บริหาร ในธุรกิจบริการดังกล่าวสามารถจัดลำดับความสำคัญ (priority) ในการบริหารจัดการและนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา และปรับปรุงกระบวนการขนส่งสินค้าให้เหมาะสมและทันเวลา ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดและเพิ่มความพึงพอใจรวมถึง ความภักดีของลูกค้า

ประโยชน์เชิงวิชาการ นักวิชาการที่สนใจศึกษาการวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีต่อความภักดีของลูกค้ากลุ่มของบริษัท ผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย” สามารถนำตัวแบบการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในอุตสาหกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างนวัตกรรม พัฒนาคุณภาพการบริการ และเสริมสร้างความพึงพอใจรวมถึงความภักดีของลูกค้า

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีการปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (Technological adaptation: TECH) หมายถึง การเรียนรู้และพัฒนาเทคโนโลยีร่วมสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีเป็นกระบวนการที่บุคคลและองค์กรนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างเหมาะสมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีช่วยลดต้นทุน ลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน และเสริมสร้างขีดความสามารถของแรงงานในภาคโลจิสติกส์ นอกจากนี้ ยังส่ง

ผลต่อการบริหารจัดการที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การควบคุมการผลิต และการเติมเต็มห่วงโซ่อุปทานด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งนำไปสู่การเติบโตและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว (Das, Kundu, & Bhattacharya, 2020; Prasithburirak & Lauhametanee, 2022)

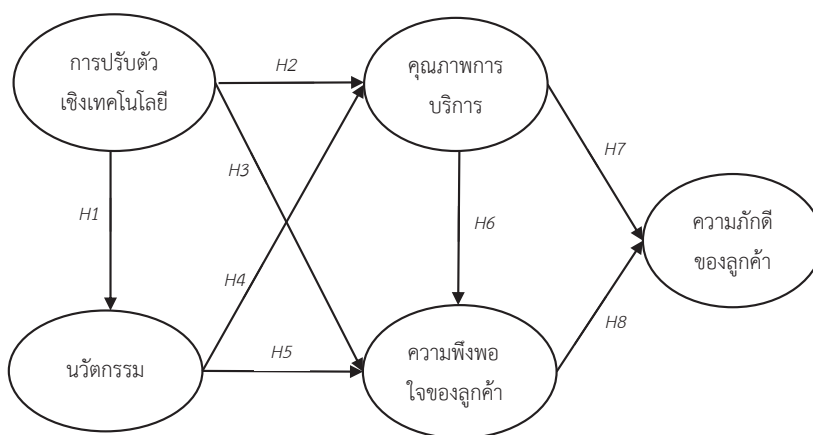
แนวคิดและทฤษฎีนวัตกรรม (Innovation: INNO) หมายถึง กระบวนการคิดเชิงนวัตกรรม กระบวนการสร้าง การผลิต และการบริการ ที่เป็นของใหม่หรือได้ทำการปรับปรุงให้เป็นของใหม่เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันให้กับองค์กร (Barak, Watted, & Haick, 2020; Drucker, 1985)

แนวคิดและทฤษฎีคุณภาพการบริการ (Service quality: SQUAL) หมายถึง การรับรู้คุณภาพการบริการ เกิดจากการที่ลูกค้าประเมินและเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังกับบริการที่ได้รับจริง องค์กรที่ต้องการสร้างชื่อเสียงด้านคุณภาพการบริการจำเป็นต้องรักษามาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ หรือให้บริการที่เหนือกว่าความคาดหวังของลูกค้า ทั้งนี้ การประเมินคุณภาพไม่ได้พิจารณาเฉพาะผลลัพธ์ของบริการ แต่รวมถึงกระบวนการให้ บริการตลอดทั้งระบบ (Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1985)

แนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfaction: CSAT) หมายถึง ความรู้สึกที่ดีของลูกค้าที่มีต่อสินค้าหรือการบริการ หลังจากที่ได้ซื้อสินค้าหรือรับการบริการที่ตรงตามความต้องการและความคาดหวัง อาจแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ให้บุคคลรอบข้างได้รับรู้ จะเกิดขึ้นหลังการซื้อสินค้าหรือบริการ ความรู้สึกพึงพอใจของลูกค้านี้ สามารถแปรเปลี่ยนได้ตามปัจจัยแวดล้อมและเงื่อนไขของการบริการในแต่ละครั้ง (Kotler & Keller, 2009; Pongpitak, 2018)

แนวคิดและทฤษฎีความภักดีของลูกค้า (Customer Loyalty: LOY) หมายถึง การที่ลูกค้ามีเจตคติที่ดี มีความเชื่อมั่น มีความผูกพันต่อสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพอใจให้กับลูกค้า โดยลูกค้าจะแสดงพฤติกรรมออกมาในการซื้อซ้ำสินค้า หรือใช้บริการอย่างต่อเนื่อง และมีการแนะนำบอกต่อไปยังบุคคลอื่นให้สนับสนุนสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ด้วย (Jeambua & Pooripakdee, 2020; Kotler, 2003)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

- สมมุติฐานที่ 1 (H1): การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางบวกต่อนวัตกรรม
- สมมุติฐานที่ 2 (H2): การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางบวกต่อคุณภาพการบริการ
- สมมุติฐานที่ 3 (H3): การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า
- สมมุติฐานที่ 4 (H4): นวัตกรรมส่งผลทางบวกต่อคุณภาพการบริการ
- สมมุติฐานที่ 5 (H5): นวัตกรรมส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า
- สมมุติฐานที่ 6 (H6): คุณภาพการบริการส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า
- สมมุติฐานที่ 7 (H7): คุณภาพการบริการส่งผลทางบวกต่อความภักดีของลูกค้า
- สมมุติฐานที่ 8 (H8): ความพึงพอใจของลูกค้าส่งผลทางบวกต่อความภักดีของลูกค้า

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (mixed-methods research) แบบขั้นตอนสำรวจเชิงลำดับ (exploratory sequential design) ตามแนวทางของ Creswell (2015) โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์และความเหมาะสมในการให้ข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้บริหารจำนวน 6 คน (รวมถึงผู้อำนวยการ ผู้บริหารระดับสูง และผู้จัดการ) รวมถึงกลุ่มพนักงานจำนวน 3 คน และกลุ่มลูกค้าจำนวน 3 คน ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จะถูกนำมาสร้างกรอบแนวคิด สำหรับการวิจัยในขั้นต่อไป

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากลูกค้าของบริษัท ผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าที่ดำเนินกิจการอยู่ในประเทศไทย จำนวน 42 บริษัท ซึ่งเป็นประชากรตามที่จะเทียบกับการพัฒนาธุรกิจการค้า (DBD) การเลือกตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคำนวณขนาดตัวอย่างตามแนวคิดของ Comrey and Lee (2013) ซึ่งกำหนดให้ตัวอย่างที่เหมาะสมควรมีขนาดไม่น้อยกว่า 500 หน่วย (ในระดับดีมาก) และมีอัตราส่วนขั้นต่ำ 20:1 เมื่อเทียบกับจำนวนตัวแปรในโมเดลสมการโครงสร้าง ในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 526 คน ซึ่งเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความน่าเชื่อถือ

เครื่องมือวิจัย แบบสอบถามประกอบด้วยตัวแปรแฝงจำนวน 5 ตัว รวมจำนวน 30 ข้อคำถาม ได้แก่ การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี นวัตกรรม คุณภาพการบริการ ความพึงพอใจ และความภักดีของลูกค้า ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาวัดโดยดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 แสดงถึงความเหมาะสมของข้อคำถาม ขณะที่ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) อยู่ระหว่าง 0.851-0.901 ซึ่งอยู่ในระดับน่าเชื่อถือ (Tirakanant, 2014) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ (1) สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ (2) สถิติเชิงอนุมาน โดยวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองและอิทธิพลของเส้นทางตามสมมุติฐานการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 55.51 มีช่วงมีอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 35.36 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 54.75 ประเภทของกิจการส่วนใหญ่ประกอบกิจการที่ไม่ได้อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ ร้อยละ 85.55 จำนวนนี้ครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ทั้งหมดแล้ว และผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการปรับตัวเชิงเทคโนโลยี พบว่า รายการข้อคำถามข้อที่ TECH6 “ข้าพเจ้าจะตัดสินใจเลือกใช้บริการของกิจการที่มีความพร้อมและให้ความมั่นใจในการให้บริการที่ดีและทันสมัย” ($\bar{X} = 4.502, SD = 0.610$) เป็นรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อันดับที่สองคือรายการข้อคำถามในข้อที่ TECH3 “รูปแบบการบริการที่มีการนำเทคโนโลยีร่วมสมัยมาใช้ทำให้ได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น” ($\bar{X} = 4.468, SD = 0.669$) และรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือรายการข้อคำถามข้อที่ TECH1 “ข้าพเจ้าคิดว่ากิจการของผู้ให้บริการมีความพยายามนำเทคโนโลยียุคใหม่มาพัฒนาบริการอย่างต่อเนื่อง” ($\bar{X} = 4.380, SD = 0.598$)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับนวัตกรรมพบว่า รายการข้อคำถามข้อที่ INNO7 “กิจการมีการแนะนำวิธีการและขั้นตอนการเข้าถึงการบริการที่สะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจ” ($\bar{X} = 4.551, SD = 0.569$) เป็นรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อันดับที่สองคือรายการข้อคำถามในข้อที่ INNO5 “การให้บริการคำปรึกษาจะทำให้ลูกค้าได้รับรายละเอียดอย่างถูกต้องเกี่ยวกับ ค่าใช้จ่าย ภาษี โบนัสของสินค้า และ การขอเอกสารสิทธิ Form ต่างๆ” ($\bar{X} = 4.460, SD = 0.621$) และรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือรายการข้อคำถามข้อที่ INNO1 “โปรแกรมประยุกต์ในระบบ (Applications) ของกิจการทำให้ขั้นตอนการจองลำดับและการเช็คสถานะสินค้าการให้บริการที่สะดวกและง่าย” ($\bar{X} = 4.403, SD = 0.609$)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการบริการพบว่า รายการข้อคำถามข้อที่ SQUAL4 “ความสามารถในการให้บริการนำเข้าและส่งออกที่มีคุณภาพสูงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความมั่นใจ” ($\bar{X} = 4.597, SD = 0.577$) เป็นรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อันดับที่สองคือรายการข้อคำถามในข้อที่ SQUAL5 “กิจการของผู้ให้บริการนำเข้าและส่งออกสินค้าที่ตระหนักถึงผลประโยชน์ของลูกค้าถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง” ($\bar{X} = 4.597, SD = 0.602$) และรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือรายการข้อคำถามข้อที่ SQUAL1 “รูปลักษณะของการบรรจุสินค้าเพื่อการส่งออกดูดีและสร้างความมั่นใจให้ลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ” ($\bar{X} = 4.456, SD = 0.668$)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้าพบว่า รายการข้อคำถามข้อที่ CSAT3 “ข้าพเจ้าจะรู้สึกพอใจเมื่องานโดยรวมบรรลุเป้าหมาย” ($\bar{X} = 4.605, SD = 0.562$) เป็นรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อันดับที่สองคือรายการข้อคำถามในข้อที่ CSAT1 “สินค้าที่นำเข้าและส่งออกถึงจุดหมายปลายทางอย่างถูกต้องและครบถ้วนตามที่คาดหวังเป็นความพอใจอย่างยิ่ง” ($\bar{X} = 4.578, SD = 0.579$) และรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือรายการข้อคำถามข้อที่ CSAT5 “ข้าพเจ้าจะรู้สึกพอใจเมื่อต้นทุนค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับที่ยอมรับได้” ($\bar{X} = 4.536, SD = 0.622$)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความภักดีของลูกค้า พบว่า รายการข้อคำถามข้อที่ LOY4 “กิจการที่ให้ความสำคัญและคำนึงถึงผลประโยชน์ของลูกค้าเป็นกิจการที่ข้าพเจ้าที่จะเลือกใช้บริการอย่างต่อเนื่อง” ($\bar{X} = 4.605, SD = 0.562$) รายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อันดับที่สองคือรายการข้อคำถามในข้อที่ LOY5 “ข้าพเจ้ายินดีที่จะบอกต่อการให้บริการที่น่าประทับใจแก่ผู้ประกอบการรายอื่นๆ”

($\bar{X} = 4.605$, $SD = 0.575$) และรายการข้อความที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือรายการข้อความข้อที่ LOY6 “ข้าพเจ้ายินดีที่จะนำเสนอการให้บริการที่น่าประทับใจผ่านสื่อออนไลน์” ($\bar{X} = 4.487$, $SD = 0.692$)

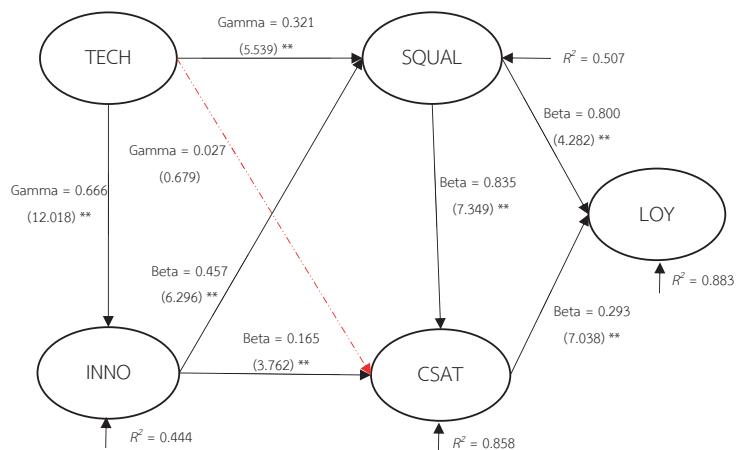
ผลการวิเคราะห์ความกลมกลืนของแบบจำลองสมการโครงสร้างและเส้นทางความสัมพันธ์ของแบบจำลองสมการโครงสร้าง โดยยอมให้ค่าความคลาดเคลื่อนของตัวแปรมีความสัมพันธ์กันได้ตามความเป็นจริงตามทฤษฎีและปรับเส้นทางความสัมพันธ์ตามความเหมาะสมของแบบจำลองผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีต่อความภักดีของลูกค้ากลุ่มของบริษัทผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าในประเทศไทย พบว่า มีค่าไค-สแควร์ (χ^2) = 216.05, $df = 219$, $2/df = 0.986$ p -value = 0.543 CFI = 1.000 GFI = 0.973 AGFI = 0.943 และ RMSEA = 0.000 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางอิทธิพลเชิงสาเหตุ (causal influence) และค่า t -statistic แสดงได้ดังตาราง 1 และภาพ 2

ตาราง 1

ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม

ตัวแปรผล	อิทธิพลเส้นทางของสมการโครงสร้าง											
	นวัตกรรม			คุณภาพการบริการ			ความพึงพอใจของลูกค้า			ความภักดีของลูกค้า		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี	0.666**	-	0.666**	0.321**	0.304**	0.625**	0.027	0.632**	0.659**	-	0.695**	0.695**
นวัตกรรม				0.457**	-	0.457**	0.165**	0.382**	0.546**	-	0.526**	0.526**
คุณภาพการบริการ							0.835**	-	0.835**	0.800**	0.245**	1.044**
ความพึงพอใจของลูกค้										0.293**	-	0.293**
R-Square	0.444			0.507			0.858			0.883		

หมายเหตุ มีระดับนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01**

ภาพ 2 สัมประสิทธิ์เส้นทางอิทธิพลเชิงสาเหตุพร้อมค่า t -Statistics ที่ได้จากการวิเคราะห์ตัวแบบจำลองสมการโครงสร้าง

หมายเหตุ:	TECH	การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (technological adaptation)
	INNO	นวัตกรรม (innovation)
	SQUAL	คุณภาพการบริการ (service quality)
	CSAT	ความพึงพอใจของลูกค้า (customer satisfaction)
	LOY	ความภักดีของลูกค้า (customer loyalty)

จากตาราง 1 และภาพ 2 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางอิทธิพลเชิงสาเหตุพบว่า สำหรับตัวแปรภายนอก การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (TECH) มีผลกระทบทางตรงต่อนวัตกรรม (INNO) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.666 และมีผลกระทบทางตรงต่อคุณภาพการบริการ (SQUAL) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.321 แต่ในขณะเดียวกัน การปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (TECH) ไม่ได้มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจของลูกค้า (CSAT) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.027 สำหรับตัวแปรภายใน ผลการวิเคราะห์พบว่านวัตกรรม (INNO) มีผลกระทบทางตรงต่อคุณภาพการบริการ (SQUAL) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.457 และยังมีผลกระทบทางตรงต่อความพึงพอใจของลูกค้า (CSAT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.165 นอกจากนี้ คุณภาพการบริการ (SQUAL) มีผลกระทบทางตรงต่อความพึงพอใจของลูกค้า (CSAT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.835 และมีผลกระทบทางตรงต่อความภักดีของลูกค้า (LOY) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.800 สุดท้าย ความพึงพอใจของลูกค้า (CSAT) มีผลกระทบทางตรงต่อความภักดีของลูกค้า (LOY) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.293

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาตามกรอบแนวคิดวิจัยข้างต้นสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและสมมุติฐานการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 กำหนดไว้ว่า เพื่อศึกษาผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อ คุณภาพการบริการ นวัตกรรม ความพึงพอใจของลูกค้า จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 นี้สามารถแยกออกเป็นสมมุติฐานการวิจัยได้ 3 สมมุติฐาน คือ สมมุติฐานที่ 1 สมมุติฐานที่ 2 และสมมุติฐานที่ 3” ซึ่งสมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 1 กำหนดไว้ว่า “การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางบวกต่อนวัตกรรม” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีที่ส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงนวัตกรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $\text{Gamma} = 0.666$ และมีค่า $t\text{-statistics} = 12.018$ เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีมีผลกระทบทางบวกต่อนวัตกรรม การวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับ Li, Li, and Wang (2022); Rubel, Kee, and Rimi (2023) ระบุว่า การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ โดยเฉพาะภาคธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ที่ต้องพึ่งพานวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนและการเติบโตระยะยาว ธุรกิจที่สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจะเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ การเข้าใจพฤติกรรมของ

ผู้ใช้เทคโนโลยีและการยอมรับนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ องค์การที่ปรับตัวได้ดีจะสามารถรักษาความสามารถในการแข่งขันและเติบโตในตลาดโลกได้อย่างมั่นคง

สมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 2 กำหนดไว้ว่า “การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางบวกต่อคุณภาพการบริการ” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงคุณภาพการบริการโดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $\text{Gamma} = 0.321$ และมีค่า $t\text{-statistics} = 5.539$ เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการการวิเคราะห์นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Krishnan, Perumal, Govindaraj, and Kandasamy (2024) พบว่า การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ ครอบคลุมการนำเข้าและส่งออกทุกช่องทาง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยปรับปรุงคุณภาพบริการ ลดต้นทุน และเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า ระบบติดตามสินค้าขั้นสูงและมาตรการรักษาความปลอดภัยดิจิทัล ทำให้สามารถตรวจสอบการขนส่งแบบเรียลไทม์ ส่งผลให้คุณภาพการบริการดีขึ้น ขณะที่ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นโยบายภาครัฐ และการแข่งขันทางธุรกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันการนำระบบขนส่งทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ เพื่อสร้างความยั่งยืนในอุตสาหกรรมโลจิสติกส์

สมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 3 กำหนดไว้ว่า “การปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งกระทบไปยังตัวแปรแฝงความพึงพอใจของลูกค้า อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $\text{Gamma} = 0.027$ และมีค่า $t\text{-statistics} = 0.679$ เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีส่งผลทางลบต่อความพึงพอใจของลูกค้า ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับการศึกษา Hu and Lee (2025); Lam and Nguyen (2025) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่ยังมีข้อกังวลเรื่อง ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย และความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะในภาคนำเข้า-ส่งออกที่ลูกค้าบางส่วนยังไม่คุ้นเคยกับระบบใหม่ ส่งผลให้เกิดการต่อต้านการใช้งาน องค์การจึงต้องลดอุปสรรคและส่งเสริมการยอมรับเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน งานวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้เทคโนโลยีเสมือนจริงขึ้นอยู่กับความไว้วางใจและความง่ายในการใช้งาน มากกว่าตัวเทคโนโลยีเอง นอกจากนี้ การศึกษาด้านบริการออนไลน์ชี้ว่า ความเสี่ยงที่รับรู้ไม่ได้มีผลต่อทัศนคติของผู้บริโภค ซึ่งหมายความว่า เทคโนโลยีอาจไม่ใช่ปัจจัยหลักที่กำหนดความพึงพอใจของลูกค้า

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 กำหนดไว้ว่า “เพื่อศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการ และความพึงพอใจของลูกค้า จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 นี้สามารถแยกออก เป็นสมมุติฐานการวิจัยได้ 2 สมมุติฐานคือ สมมุติฐานที่ 4 และสมมุติฐานที่ 5” ซึ่งสมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 4 กำหนดไว้ว่า “นวัตกรรมส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการ” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงนวัตกรรมส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงคุณภาพการบริการ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $\text{Beta} = 0.457$ และมีค่า $t\text{-statistics} = 6.296$ เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงนวัตกรรมมีผลกระทบทางบวกต่อคุณภาพการบริการ ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Chaudhary, Ghimire, Dhungana, Chaudhary, Adhikari, and Thapa (2025); Chen and Chen (2023) พบว่า อุตสาหกรรมตัวแทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าได้นำปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ เช่น ระบบศุลกากรดิจิทัล ระบบติดตามขนส่ง และระบบวางแผนโลจิสติกส์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโซ่อุปทานแบบเรียลไทม์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ช่วยยกระดับคุณภาพการบริการ ทำให้การให้บริการสะดวกและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้แม่นยำขึ้น นวัตกรรมครอบคลุมทั้ง การพัฒนาสินค้า บริการ กระบวนการทำงาน และกลยุทธ์ทางธุรกิจ การมุ่งเน้นมุมมองของลูกค้าส่งเสริม นวัตกรรมด้านบริการ ซึ่งช่วยสร้างมูลค่าและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

สมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 5 กำหนดไว้ว่า “นวัตกรรมส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงนวัตกรรมส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงความพึงพอใจของลูกค้า โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $Beta = 0.165$ และมีค่า t -statistics = 3.762 เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงนวัตกรรมมีผลกระทบทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Loh, Lee, Gu, Chen, and Tay (2024); Zhang (2024) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า นวัตกรรมบริการเป็นปัจจัยสำคัญที่เพิ่มมูลค่าและคุณภาพการบริการ โดยช่วยให้การส่งมอบบริการมีประสิทธิภาพมากขึ้น นวัตกรรมช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ปรับปรุงความพึงพอใจของลูกค้า และเพิ่มมูลค่าต่อผู้บริโภค ในธุรกิจขนส่ง นวัตกรรมช่วยลดระยะเวลาขนส่ง เพิ่มความเชื่อมั่น และความแม่นยำในการส่งมอบ ระบบดิจิทัลที่รวดเร็วและติดตามได้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านบริหารจัดการและบริการ และพบว่าแพลตฟอร์มดิจิทัลมีผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าในอุตสาหกรรมขนส่งระหว่างประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 กำหนดไว้ว่า “เพื่อศึกษาผลกระทบของคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าและความภักดี” จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นี้สามารถแยกออก เป็นสมมุติฐานการวิจัยได้ 2 สมมุติฐาน คือ สมมุติฐานที่ 6 และสมมุติฐานที่ 7” ซึ่งสมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 6 กำหนดไว้ว่า “คุณภาพการบริการส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงคุณภาพการบริการส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงความพึงพอใจของลูกค้า โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $Beta = 0.835$ และมีค่า t -statistics = 7.349 เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงคุณภาพการบริการมีผลกระทบทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า Koay, Cheah, and Chang (2022); Praba and Mashudi (2024) ที่ระบุว่า คุณภาพการบริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมผลกำไรและการเติบโตขององค์กร โดยมีอิทธิพลโดยตรงต่อความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้า ในอุตสาหกรรมตัวแทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้า เกณฑ์การวัดคุณภาพการบริการรวมถึงความน่าเชื่อถือ ความตรงต่อเวลา และราคาคุ้มค่า ซึ่งส่งผลต่อการแข่งขันที่สูง ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการให้บริการที่แม่นยำและตรงตามสัญญา เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจและศักยภาพทางธุรกิจ ผลการศึกษายังพบว่า คุณภาพการบริการเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความพึงพอใจของลูกค้า โดยส่งผลต่อการเติบโตของรายได้และความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

สมมุติฐานการวิจัยข้อที่ 7 กำหนดไว้ว่า “คุณภาพการบริการส่งผลทางบวกต่อความภักดีของลูกค้า” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงคุณภาพการบริการส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงความภักดีของลูกค้า โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $Beta = 0.800$ และมีค่า t -statistics = 3.762 เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงคุณภาพการบริการมีผลกระทบทางบวกต่อความภักดีของลูกค้า ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Ortega and Gevero (2024); Rachmi et al. (2024) และที่ระบุว่า คุณภาพการบริการเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันสูง ภาคธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ต้องให้บริการที่มีคุณภาพสูงเพื่อสร้างความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้า ซึ่งส่งผลต่อการใช้บริการซ้ำและ

โอกาสทางธุรกิจ ลูกค้านักธุรกิจขนาดเล็กให้ความสำคัญกับความเป็นมืออาชีพ ขณะที่ธุรกิจขนาดใหญ่เน้นความตรงต่อเวลาและความแม่นยำ ผู้ให้บริการต้องพัฒนาคุณภาพบริการเพื่อลดช่องว่างระหว่างความคาดหวังและประสบการณ์ที่ได้รับ เพื่อเพิ่มความไว้วางใจและกระตุ้นความภักดีของลูกค้าในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 กำหนดไว้ว่า “เพื่อศึกษาผลกระทบของความพึงพอใจของลูกค้าต่อความภักดีของลูกค้า” จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 นี้สามารถแยกออก เป็นสมมุติฐานการวิจัยได้ 1 สมมุติฐาน คือ สมมุติฐานที่ 8 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ความพึงพอใจของลูกค้าส่งผลทางบวกต่อความภักดีของลูกค้า” ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้พบว่าเส้นอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงความพึงพอใจของลูกค้าส่งกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไปยังตัวแปรแฝงความภักดีของลูกค้า โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง $Beta = 0.165$ และมีค่า $t\text{-statistics} = 4.282$ เป็นค่าที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรแฝงความพึงพอใจของลูกค้ามีผลกระทบทางบวกต่อความภักดีของลูกค้า ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Khan, Devi, Antony, Ligor, and Saleem, (2020); Ortega and Gevero (2024) ที่ระบุว่า การเติบโตของภาคการผลิต การค้า และอีคอมเมิร์ซส่งผลให้ธุรกิจโลจิสติกส์ขยายตัว ผู้ให้บริการนำเข้า-ส่งออกต้องเน้นคุณภาพบริการและความพึงพอใจของลูกค้าเพื่อสร้างความภักดีและกระตุ้นการใช้บริการซ้ำ องค์การควรพัฒนาบริการออนไลน์และระบบโลจิสติกส์ดิจิทัลเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค พร้อมป้องกันความเสี่ยงจากมิถิชาชีพเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า งานวิจัยยังพบว่าความพึงพอใจและความไว้วางใจเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความภักดีของลูกค้า ซึ่งช่วยสร้างชื่อเสียงองค์กรและเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันในธุรกิจ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงการปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (TECH) ต่อคุณภาพการบริการ (SQUAL) และต่อความภักดีของลูกค้า (LOY) มีค่าอิทธิพลสูงสุดเท่ากับ 0.257 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าไทยที่มีการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีได้ใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศในองค์กรเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้า โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดส่งที่มีความตรงต่อเวลาและแม่นยำ กระบวนการจัดการเรียกร้องความเสียหายของสินค้า และความสะดวกในการจอง บริการสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ลูกค้ามีความต้องการคุณภาพการบริการที่สูง ผู้ให้บริการจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนามาตรฐานและความเป็นมืออาชีพเพื่อเพิ่มความภักดีของลูกค้า และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในอนาคต นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าการปรับตัวเชิงเทคโนโลยี (TECH) ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจเนื่องมาจากระบบยังอยู่ในช่วงพัฒนาและลูกค้ายังคงมีความกังวลในด้านความปลอดภัยของข้อมูลและความเป็นส่วนตัว ผู้ให้บริการควรให้ความสำคัญกับประเด็นเหล่านี้ต่อไป เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจในระยะยาว

ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ได้พัฒนาตัวแปรสำหรับการวิจัยผลกระทบของการปรับตัวเชิงเทคโนโลยีต่อความภักดีของลูกค้ากลุ่มผู้ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าไทย ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบกับหลักฐานเชิงประจักษ์และผลการวิจัย ขึ้นมาจำนวน 5 ตัวแปรหลัก คือ ด้านการปรับตัวเชิงเทคโนโลยี ด้านนวัตกรรม ด้านคุณภาพการบริการ ด้านความพึงพอใจของลูกค้า และความภักดีของลูกค้า ทั้งจำนวน 5 ตัวแปร

ได้มีการวิเคราะห์และสร้างขึ้นมาให้เป็นตัวแปรที่พร้อมนำไปใช้ในการวิจัยสำหรับผู้สนใจศึกษาในบริบทธุรกิจที่ทำหน้าที่แทนผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าไทย มีความร่วมสมัยที่ให้บริการนำเข้าและส่งออกสินค้าในบริบทอื่นๆ ในโอกาสต่อไป รวมถึงเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบริการบนแพลตฟอร์มดิจิทัลในภาคส่วนอื่นๆ ที่นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจอีกด้วย

ข้อเสนอแนะด้านการนำไปประยุกต์ใช้

1. ทีมผู้บริหารและผู้ให้บริการต้องสร้างคุณภาพการบริการที่ดีถือเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้เกิดความพึงพอใจต่อลูกค้า สร้างเชื่อมั่นและไว้วางใจในการจัดส่งสินค้า ความท้าทายได้แก่ ความพร้อมในการจัดส่ง เวลาในการจัดส่ง ต้นทุนการขนส่ง ความน่าเชื่อถือในการจัดส่ง คุณภาพและสภาพของผลิตภัณฑ์ คุณภาพของข้อมูล และความต้องการของลูกค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ ความเสี่ยง ความเป็นส่วนตัว ถือเป็นประเด็นสำคัญเป็นอย่างมาก หากลูกค้าได้รับบริการที่ดีและมีคุณภาพ ลูกค้าอาจจะเต็มใจที่จะใช้บริการต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความท้าทายได้รับการแก้ไขด้วยบริการคุณภาพสูง มีการชดเชย หรือมีการป้องกันข้อมูลส่วนบุคคล อันนำไปสู่ความภักดีต่อการบริการต่อไป

2. ทีมผู้บริหารต้องจะต้องมีการสนับสนุน ส่งเสริมให้องค์การมีการพัฒนาระบบบริการนำเข้าและส่งออกด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความร่วมสมัย หรือให้คิดนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมกระบวนการหรือบริการก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลส่งเสริมให้อุตสาหกรรมนำเข้าและส่งออก ทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ และทางราง เป็นเรื่องที่มีความท้าทาย ขณะเดียวกันผู้บริหารต้องมุ่งมั่นที่จะรักษาประสิทธิภาพ ผลกำไร และการแข่งขันอย่างต่อเนื่อง

References

- Barak, M., Watted, A., & Haick, H. (2020). Establishing the validity and reliability of a modified tool for assessing innovative thinking of engineering students. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 45(2), 212-223.
- Chaudhary, M. K., Ghimire, D. M., Dhungana, M., Chaudhary, R. K., Adhikari, M., & Thapa, S. (2025). Service innovation in telecommunication: The path to customer loyalty through enhanced customer satisfaction. *Innovative Marketing*, 21(1), 37-49.
- Chen, C. C., & Chen, P. H. (2023). The effects of service innovation and service quality on customer satisfaction: A case of residential security service. *Modern Economy*, 14(5), 629-648.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (2013). *A first course in factor analysis*. Psychology press.
- Das, S., Kundu, A., & Bhattacharya, A. (2020). Technology adaptation and survival of SMEs: A longitudinal study of developing countries. *Technology Innovation Management Review*, 10(6), 64-72.
- Digital Economy Promotion Agency. (2018). *Strategic plan of the digital economy promotion agency, 4-year period (2018-2021)*. Retrieved from <https://www.depa.or.th/storage/app/media/file/20180901-4-v11.pdf> [In Thai]
- Drucker, P. (1985). *Innovation and entrepreneurship: Practices and principles*. Harper & Row.
- Gil-Saura, I., Berenguer-Contró, G., & Ruiz-Molina, E. (2018). Satisfaction and loyalty in B2B relationships in the freight forwarding industry: Adding perceived value and service quality into equation. *Transport*, 33(5), 1184-1195.
- Hu, F., & Lee, K. (2025). The impact of perceived usefulness, ease of use, trust, and usage attitude on the intention to maintain engagement in AR/VR sports: An exploration of the technology acceptance framework. *Journal of Asian Scientific Research*, 15(1), 1-10.
- Jeambua, K., & Pooripakdee, S. (2020). The influencing of service quality towards customer loyalty: Case study of express shipping logistics service provider in Thailand. *Management Sciences Valaya Alongkorn Review*, 1(2), 35-40. [In Thai]
- Khan, S. A., Devi, T. P., Antony, T., Ligor, A., & Saleem, M. (2020). Customer satisfaction and customer loyalty in online shopping: A study on university students of Bhutan. *Delhi Business Review*, 21(2), 11-22.
- Koay, K. Y., Cheah, C. W., & Chang, Y. X. (2022). A model of online food delivery service quality, customer satisfaction and customer loyalty: A combination of PLS-SEM and NCA approaches. *British Food Journal*, 124(12), 4516-4532.

- Kotler, P. (2003). *Marketing insights from A to Z: 80 concepts every manager needs to know*. John Wiley & Sons.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2009). *Marketing management* (13th ed.). Prentice-Hall.
- Krishnan, R., Perumal, E., Govindaraj, M., & Kandasamy, L. (2024). Enhancing logistics operations through technological advancements for superior service efficiency. In *Innovative Technologies for Increasing Service Productivity* (pp. 61-82). IGI Global.
- Lam, N. Q., & Nguyen, T. K. (2025). Research on consumer buying behavior when watching livestreams on digital technology platforms in Vietnam. *Deleted Journal*, 2025(1), 728-744.
- Li, Z., Li, H., & Wang, S. (2022). How multidimensional digital empowerment affects technology innovation performance: The moderating effect of adaptability to technology embedding. *Sustainability*, 14(23), 1-27.
- Loh, H. S., Lee, J. L., Gu, Y., Chen, H. S., & Tay, H. L. (2024). The effects of digital platforms on customers' satisfaction in international shipping business. *Review of International Business and Strategy*, 34(2), 231-244.
- Ortega, S., & Gevero, R. D. (2024). *Service reputation and customer loyalty in Ocean Freight Forwarders: An Exporters' Perspective in Mindanao Regions*, 1(1), 1-10.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *Strategic plan for the development of Thailand's logistics system, 3rd edition (2017-2021)*. Retrieved from <https://www.nesdc.go.th/download/document/logistic/plan3.pdf> [In Thai]
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of marketing*, 49(4), 41-50.
- Praba, H., & Mashudi, M. (2024). The effect of service quality, cargo handling rates, and infrastructure facilities on customer satisfaction in aircraft cargo expedition services Pt Angkasa Pura Logistik Yogyakarta. *Jurnal Multidisiplin Indonesia*, 3(7), 22-35.
- Pongpitak, V. (2018). *Influence of satisfaction with brand equity, satisfaction with service quality, brand association, and brand loyalty of international fashion brands*. Master's Thesis of Business Administration. Graduate School, Bangkok University. [In Thai]
- Prasithburirak, P., & Lauhametanee, W. (2022). Causal relationship among professional interpersonal relationship skills, technological adaptation competency, and goal achievement efficiency of chief financial officers of companies listed in the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Modern Management Science*, 15(1), 1-16. [In Thai]
- Rachmi, I., Setiawan, E. B., Pahala, Y., Veronica, V., & Setiawan, F. T. (2024). Customer service and delivery service quality of delivery service companies. *Jurnal Manajemen Transportasi & Logistik (JMTRANSLOG)*, 11(2), 153-160.

- Rubel, M. R. B., Kee, D. M. H., & Rimi, N. N. (2023). Promoting technology innovation performance through high involvement HRM, technology adaptation and innovativeness. *Business Process Management Journal*, 29(5), 1277-1302.
- Tirakanant, S. (2014). *Research methodology in social sciences: A practical approach* (12th ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Zhang, Z. (2024). Impact of digital transformation on global services trade flows. *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*, 9(1), 1-15.

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย

วีรเชษฐ์ มั่งแว่น¹ ปรีชา วรารัตน์ไชย²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชน (2) วิเคราะห์องค์ประกอบที่เหมาะสมของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชน และ (3) ศึกษาตรวจสอบอิทธิพลของปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ผู้ประกอบธุรกิจให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ที่เป็นสมาชิกของสมาคมไทยโลจิสติกส์และการผลิต และสมาคมด้านโลจิสติกส์ไทย จำนวน 300 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า (1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชน (2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบูรณาการซัพพลายเชน และ (3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อผลการประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเป็นไปตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี พิจารณาได้จากค่า $\chi^2 = 38.84$ Chi-square/df = 1.14 p-value = 0.14 ค่า CFI = 0.97 ประโยชน์จากการวิจัยนี้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการกับลูกค้าที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย โดยสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการบริหารจัดการเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการให้มีผลการดำเนินงานขององค์กรที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; การบูรณาการซัพพลายเชน; ประสิทธิภาพซัพพลายเชน

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เลขที่ 1 ถนนอุททองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: s64484923012@ssru.ac.th

² วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Transformational Leadership and Customer Integration Affecting Supply Chain Performance of Thailand Logistics Service Providers

Weerachet Mangwaen¹ Preecha Wararatchai²

Abstract

This research article aims to (1) Study transformational leadership, supply chain integration and supply chain performance, (2) Study and analyze the appropriate components of transformational leadership, supply chain integration, and supply chain performance. (3) Study the influence of transformational leadership factors, supply chain integration, and supply chain performance. The quantitative methodology was applied with data collection through questionnaires undertaken with 300 informants. Statistics used in the hypothesis include Structural Equation Modeling Analysis (SEM).

Findings are as follows: (1) Transformational leadership has a direct and positive influence on supply chain performance, (2) Transformational leadership has a direct and positive influence on supply chain integration, (3) Transformational leadership has a positive indirect influence on supply chain performance of logistics service providers in Thailand. Structural Equation Modeling Analysis found that the hypothesized model is consistent with the model and has high accuracy. Considered from $\chi^2 = 38.84$, Chi-square/df = 1.14 and p -value = 0.14 the CFI = 0.97 Benefits from this research can be used to explain the relationship between transformational leadership and customer integration that influence the supply chain performance of logistics service providers in Thailand. The study results can be used in management to guide the management for sustainable organizational performance.

Keywords: Transformational Leadership; Integration Supply Chain; Supply Chain Performance

Type of Article: Research Article

¹ Doctoral of Business Administration Program in Logistics and Supply Chain Management, Suan Sunandha Rajabhat University

1 U-Thong nok Road, Dusit, Bangkok 10300, Thailand

Corresponding Author Email: s64484923012@ssru.ac.th

² College of Logistics and Supply Chain Management, Suan Sunandha Rajabhat University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากมูลค่าของธุรกิจที่มีสัดส่วนการเพิ่มขึ้นและลดลงตามการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือ GDP โดยพบว่า ในปี 2565 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศมีการขยายตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ การแพร่ระบาดของ COVID-19 งบประมาณรัฐล่าช้าและภัยแล้ง ซึ่งคาดการณ์ว่า เศรษฐกิจของประเทศอาจมีการชะลอตัว ทั้งนี้อาจเพราะหลาย ๆ ปัจจัยเช่นการบริโภคภายในประเทศที่ลดต่ำลง ความไม่มั่นคงทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับเศรษฐกิจโลกที่สูญเสียความสามารถทางการค้าได้ รวมถึงต้นทุนทางการเงินของผู้ประกอบการที่สูงขึ้น และปัญหาสงครามธุรกิจที่ทวีความเข้มข้นเป็นลำดับ ประกอบกับประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้นานาชาติเข้ามาทำธุรกิจในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นซึ่งจะทำให้มีคู่แข่งทางการตลาดเพิ่มขึ้น (GSB Research, 2020)

ซึ่งธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์กำลังได้รับความสนใจจากนักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก ดูได้จากจำนวนผู้ให้บริการโลจิสติกส์ทั้งขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้ามาแข่งขันในตลาดมากขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากภาครัฐเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น รถไฟฟ้า ถนน ศูนย์กระจายสินค้า และคลังสินค้า ฯลฯ มีการเชื่อมต่อบริษัทคมนาคมที่หลากหลายรูปแบบสามารถอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น การเติบโตแบบก้าวกระโดดของธุรกิจอี-คอมเมิร์ซในประเทศ รวมทั้ง การส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ (SEC) ของรัฐบาล ทำให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์กลายเป็นธุรกิจดาวเด่นที่มีคู่แข่งทางการตลาดเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทยต่างต้องหาแนวทางในการเอาตัวรอดจากวิกฤติเศรษฐกิจและการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญและจำเป็นประการหนึ่งในการพัฒนาองค์กร คือ ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินประสิทธิภาพและศักยภาพด้านซัพพลายเชน เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวชี้วัดขององค์กรประเภทเดียวกัน ในประเทศและระดับสากล ซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบการทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กร และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้สำหรับการพัฒนาองค์กร ให้มีประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น เนื่องจากการบริหารจัดการด้านซัพพลายเชน เป็นตัวชี้วัดที่ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ของภาคธุรกิจ ในการจัดการด้านต้นทุน เวลา และการตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าไว้อย่างครบถ้วน เช่น การตอบสนองคำสั่งซื้อ การจัดส่งสินค้าที่ตรงต่อเวลา การลดต้นทุนการดำเนินการ และจำนวนรอบหมุนของสินค้าคงคลัง เป็นต้น จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ยึดหลักภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถยกระดับประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจได้ ไม่ว่าจะเป็นการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence /Charisma Leadership: I/CL) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation: IM) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) หรือการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC) ถ้าผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์สามารถดำเนินการสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นภายในองค์กร น่าจะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์การแข่งขันเสรีทางการค้าและกระแสของการปรับทิศทางการของเศรษฐกิจยุคใหม่ นอกจากนี้ งานวิจัยในอดีตยังพบว่า การบูรณาการซัพพลายเชนสามารถพัฒนาประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจได้ (Aunyawong, Wararatchai, & Hotrawaisaya, 2020)

จากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์

ในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับเวทีการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงบริบททั้งภายในและภายนอก และสนองความต้องการให้ธุรกิจพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการธุรกิจให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างผลประกอบการที่ดี โดยเปรียบเทียบการดำเนินงานและประเมินผลตามมาตรฐาน ISO ซึ่งสามารถวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็งที่จะนำมาพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินธุรกิจให้มีระบบที่สร้างความน่าเชื่อถือ ตอบโจทย์ลูกค้าหรือผู้รับบริการได้อย่างตรงจุด สามารถแข่งขันในการขยายตัวของตลาดในประเทศและเชื่อมต่อกับต่างประเทศผ่านการค้าชายแดน ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืนและเติบโต รวมทั้งการสนองตอบต่อตลาดที่จะเพิ่มประสิทธิภาพระบบขนส่ง ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันให้แก่ธุรกิจอื่นของประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่เหมาะสมของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย
3. เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย
2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทยที่เป็นสมาชิกของสมาคมไทยโลจิสติกส์และการผลิต และสมาคมด้านโลจิสติกส์ไทย ในช่วงปี 2564 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2564 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม 2564 ทั้งสิ้นจำนวน 1,500 ราย (Thai Transportation and Logistics Association, 2024) และตัวอย่าง จำนวน 300 คน
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา เป็นผู้ประกอบการธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย
4. ขอบเขตด้านเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ 2567

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์เชิงปฏิบัติการ

ผู้ประกอบการธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย สามารถนำโมเดลนี้ไปดำเนินการในการรักษาลูกค้าของบริษัท พร้อมทั้งสามารถแก้ไขสถานการณ์การแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วได้เป็นอย่างดี

ผู้ประกอบการธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย สามารถนำข้อมูลเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันให้แก่ธุรกิจอื่นของประเทศโดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

2. ประโยชน์เชิงนโยบาย

หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลโดยตรง สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปกำหนดเป็นนโยบายสำหรับช่วยเหลือผู้ประกอบการธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ที่ประสบปัญหาทางธุรกิจ

หน่วยงานของรัฐทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของผู้ประกอบการ ในการได้รับการสนับสนุนผลักดันจากภาครัฐและตลาดทุน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย/แผน ด้านการเงิน ด้านการตลาด ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านภาษี/กฎหมาย ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และด้านการให้ข้อมูลและระบบข้อมูล

3. ประโยชน์เชิงวิชาการ

นักวิชาการและผู้สนใจสามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาและทำการวิจัยเพิ่มเติมในอนาคต

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

การที่ผู้นำขององค์กรได้ใช้อิทธิพล และอำนาจของตนอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อกระตุ้นจูงใจให้ผู้ตามมีพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผู้นำต้องการซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความสามารถในการจูงใจผู้อื่นให้มีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน ซึ่งภาวะผู้นำโดยพื้นฐานจะวัดจากพฤติกรรมของแต่ละบุคคล มิได้วัดจากคุณลักษณะของแต่ละบุคคล ดังนั้น ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ให้ทั้งงานและกำลังใจในทางจิตวิทยาแก่ลูกน้อง ผู้นำจะมีบทบาทเสมือนแบบจำลองที่ผสมผสานความชำนาญด้านเทคนิค ด้านบุคคลและด้านความคิดเข้าไว้ด้วยกัน (Davis, 1981)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในองค์กรใหญ่ๆ มีภารกิจและลักษณะแตกต่างกัน โดยสัมพันธ์กับผู้นำและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรนั้นๆ ในประเด็นที่ว่าผู้นำจะต้องปรับเปลี่ยนหรือแปลงรูป (transform) องค์กรอย่างไร เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จในขณะที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน เช่น การแข่งขันทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว สังคมของการค้าขายที่เปิดกว้างขึ้น วัฒนธรรมของการผลิตและบริการที่เปลี่ยนไป และต้องแข่งขันกับต่างชาติในอุตสาหกรรมเดียวกัน ทั้งนี้ ผู้นำขององค์กรต้องรู้วิธีการที่จะบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tichy & Devanna, 1986)

องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มุ่งเน้นไปที่การใช้ความสามารถในการเปลี่ยนความเชื่อและทัศนคติของผู้ตาม เพื่อให้ทำงานได้บรรลุเหนือกว่าเป้าหมายที่ต้องการ โดยผู้นำจะถ่ายทอดความคิด ประสิทธิภาพ และกระตุ้นทางด้านความคิดต่างๆ ให้แก่ผู้ตามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยแบ่งเป็น 5 องค์ประกอบ คือ (1) การสร้างบารมี คือ การที่ผู้นำประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ตาม (2) การสร้างแรงบันดาลใจ คือ การที่ผู้นำสามารถจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามมีความกระตือรือร้นและทุ่มเทความพยายามในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย (3) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล คือ การที่ผู้นำคำนึงถึงความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล (4) การกระตุ้นทางปัญญา คือ เป็นการที่ผู้นำทำให้ผู้ตามตื่นตัวและเปลี่ยนแปลงในการตระหนักถึงปัญหาและวิธีการแก้ไข เกิดความคิด จินตนาการ ความเชื่อและค่านิยมมากกว่าที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติในทันทีทันใด ทำให้เกิดมโนทัศน์ เกิดความเข้าใจ และสามารถใช้อยู่ในชีวิตในการพิจารณาปัญหาที่เผชิญอยู่ ตลอดจนวิธีการแก้ไขด้วยสติปัญญา และ (5) การให้รางวัลตามสถานการณ์ คือ วิธีการที่ผู้นำจูงใจผู้ตามให้ทุ่มเทความพยายาม เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ โดยบอกผลลัพธ์ของงานที่ต้องการ วิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย (Barling, Weber, & Kelloway, 1996)

การบูรณาการซัพพลายเชน

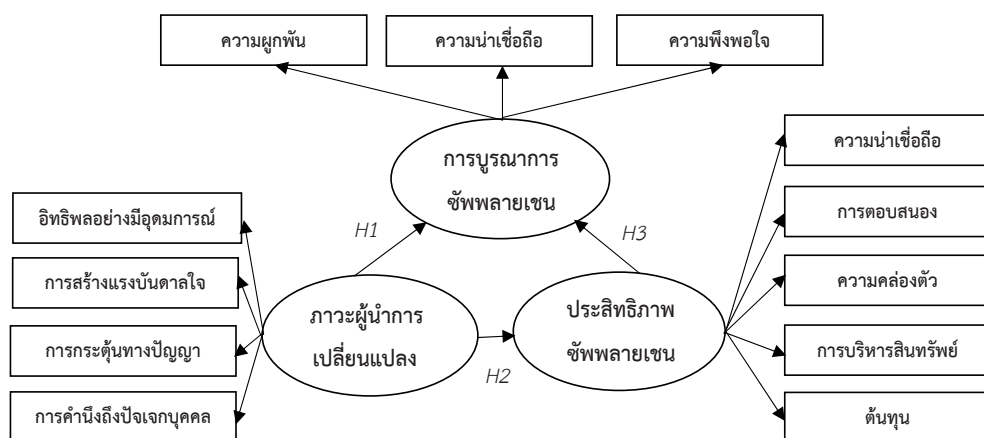
การบูรณาการในแนวปฏิบัติด้านการบริหารความเสี่ยงมีการนำเสนออย่างกว้างขวางใน และมีส่วนร่วมอย่างมากในวรรณกรรมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน การศึกษามากมายที่ตรวจสอบกระบวนการทำงานร่วมกันภายในองค์กรและระหว่างองค์กรมุ่งเน้นไปที่การไหลของข้อมูล วัสดุ ผลิตภัณฑ์และบริการในการปรับปรุงทั้งสองอย่าง ประสิทธิภาพของบริษัทและห่วงโซ่อุปทาน ในขณะที่แผนความร่วมมือสำหรับการพยากรณ์และการจัดการได้เน้นย้ำถึงบทบาทของการบูรณาการในการขายและการดำเนินงาน เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งเผชิญกับความไม่แน่นอนที่เพิ่มขึ้นซึ่งต้องการความสามารถในการรวบรวมและประมวลผลข้อมูลเพื่อทำนายและจัดการความเสี่ยงและเพิ่มผลลัพธ์ในเชิงบวกสูงสุด สมาชิกในซัพพลายเชนเป็นแหล่งข้อมูลภายนอกที่ทันเวลาและเชื่อถือได้ ข้อมูลที่ได้รับจากการบูรณาการซัพพลายเออร์และลูกค้าคือวิเคราะห์และประมวลผลในบริษัทเพื่อคาดการณ์และจัดการความเสี่ยง (Munir, Jajja, Chatha, & Farooq, 2020)

ประสิทธิภาพซัพพลายเชน

ในขณะที่ Maulinia, Maulinab, Purnomob, and Rizalb (2021) กล่าวว่าการประเมินกระบวนการของการบริหารซัพพลายเชนทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การนำเข้าวัตถุดิบสู่กระบวนการผลิต กระบวนการสั่งซื้อจนกระทั่งส่งสินค้าถึงมือลูกค้าให้มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพสูงสุด (Gagalyuk, Hanf, & Hingley, 2013) พร้อมกับสร้างระบบให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลที่ทำให้เกิดกระบวนการ ทำงานของแต่ละหน่วยงานส่งผ่านไปทั่วทั้งองค์กร การไหลเวียนของข้อมูลยังรวมไปถึงลูกค้าและผู้จัดส่งวัตถุดิบด้วย 6 กระบวนการ ซึ่งเป็นกระบวนการไหลของวัสดุสินค้า ตลอดจน ข้อมูลและธุรกรรมต่างๆ ผ่านองค์กรที่เป็นผู้ส่งมอบ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ไปจนถึงลูกค้าหรือผู้บริโภคโดยที่องค์กรต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจต่อกัน จัดการซัพพลายเชนมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้องค์กรยกระดับความสามารถในการบริหาร เช่น การลดสินค้าคงคลัง การเพิ่มผลผลิตภาพ หรือการลดความสูญเปล่าในกระบวนการทำงาน ส่งเสริมความเติบโตของธุรกิจ เช่น การเพิ่มโอกาสในการออกสินค้าใหม่ให้เร็วขึ้น การเปิดตลาดใหม่ๆ การ สร้างความพอใจแก่ลูกค้ามากขึ้น ส่งเสริมความยั่งยืนของธุรกิจ เช่น การลดต้นทุนธุรกิจ การบริหารเงินทุนหมุนเวียน เป็นต้น (Logistics Bureau Department of Primary Industries and Mines, 2015)

กรอบแนวคิดที่ใช้ในวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตลอดจนวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างกรอบการวิจัย ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานในการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบูรณาการซัพพลายเชน
 สมมุติฐานที่ 2 (H2): ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชน
 สมมุติฐานที่ 3 (H3): การบูรณาการซัพพลายเชนมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชน
 สมมุติฐานที่ 4 (H4): ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อผลการประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการบูรณาการซัพพลายเชนผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ที่นำมาใช้ในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบธุรกิจให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ที่เป็นสมาชิกของสมาคมไทยโลจิสติกส์และการผลิต และสมาคมด้านโลจิสติกส์ไทย จำนวน 1,500 ราย (Thai Transportation and Logistics Association, 2024) ประชากรเป้าหมายครั้งนี้ คือ ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย และนักวิชาการผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการให้บริการด้านโลจิสติกส์ และเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดตัวอย่าง คือ 10-20 เท่าต่อตัวแปรสังเกตจำนวน 1 ตัวแปร (Hair, Black, Babin, Anderson, & Tatham, 2006) การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตจำนวน 20 ตัวแปร ได้ตัวอย่างคือ จำนวนระหว่าง 200-400 ตัวอย่าง ซึ่งได้ตัวอย่างจำนวนเท่ากับ 300 ตัวอย่าง ตามที่ได้เสนอแนะโดย Comrey and Lee (1992) ว่าเป็นขนาดตัวอย่างที่ดีมากในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยสอดคล้องตามกรอบแนวความคิดการวิจัย และตรวจสอบแบบสอบถามรายข้อโดยผลการประเมินคุณภาพแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของข้อคำถามที่มาทำการทดสอบหาความเที่ยงตรง (validity) ค่า IOC = 0.80-1.00 และการทดสอบหาความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม $\alpha = 0.83$

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์บริษัท ในการลงพื้นที่ปฏิบัติงานเพื่อรวบรวมข้อมูล รวมถึงแจกแบบสอบถาม ตลอดจนรวบรวมข้อมูลปริมาณ นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาทำการลงรหัส (coding) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวอย่าง เพื่อทราบลักษณะการแจกแจงของตัวอย่างด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) สัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) ค่าความเบ้ (skewness) ค่าความโด่ง (kurtosis) ค่าต่ำสุด (min) ค่าสูงสุด (max) กับตัวแปรเมตริก (metric variables)

2. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

3. สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐาน ใช้ด้วยการวิเคราะห์แบบ Path Analysis โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model-SEM) และพิจารณาค่า χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 ค่าดัชนี CFI มีค่าเข้าใกล้ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ ดัชนี RMR มีค่าต่ำกว่า 0.05 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ซึ่ง Hair et al. (2006) จึงถือว่ารูปแบบนั้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

ระดับความคิดเห็นของระดับความคิดเห็นของอิทธิพลของปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นในภาพรวมปัจจัยด้านต่างๆ ในแต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 4.18 และ 3.97 ตามลำดับ แสดงในตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	SD	แปลความหมาย
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (TRA)	3.97	0.03	มาก
การบูรณาการซัพพลายเชน (SCI)	4.01	0.06	มาก
ประสิทธิภาพซัพพลายเชน (SCP)	4.23	0.06	มาก

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์สถิติพหุตัวแปรโดยใช้การวิเคราะห์ Path Analysis เพื่อทำการทดสอบสมมุติฐานการวิจัยเพื่อตรวจสอบตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงหรือไม่ และมีความสัมพันธ์ทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรว่ามีค่าอยู่ระดับใด ซึ่งจากการทดสอบ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตทั้ง จำนวน 12 ตัวแปร จำนวน 190 คู่ มีความสัมพันธ์และความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มิทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก มีค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง .427- .791 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต้องมี ค่าไม่เกิน 0.90 ซึ่งแสดงว่าตัวแปรที่ศึกษาไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์สูงเกินไป (multicollinearity) (Pallant, 2010; Rubin, 2012) รวมทั้งการทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรเหล่านี้ด้วยค่า KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) และค่า Bartlett's test of Sphericity เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกลุ่มตัวแปร พบว่า ค่า KMO ที่ได้ คือ 0.912 ซึ่งมีความมากกว่า 0.8 มีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้มาก และค่า Bartlett's test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติ (Bartlett's Test = 12037.354 $df = 135$ Sig = 0.000) ดังนั้น ตัวแปรเหล่านี้ไม่มีปัญหาภาวะร่วมพหุจึงมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปวิเคราะห์โมเดลการวัดและโมเดลการวิจัยที่พัฒนาขึ้น (Hair et al., 2006) แสดงในตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกต

	TLD1	TLD2	TLD3	TLD4	SCI1	SCI2	SCI3	SCP1	SCP2	SCP3	SCP4	SCP5
TLD1												
TLD2	.727**											
TLD3	.713**	.619**										
TLD4	.616**	.602**	.640**									
SCI1	.652**	.679**	.654**	.760**								
SCI2	.529**	.647**	.427**	.584**	.736**							
SCI3	.594**	.682**	.482**	.568**	.739**	.792**						
SCP1	.564**	.631**	.479**	.565**	.744**	.771**	.777**					
SCP2	.521**	.585**	.535**	.561**	.563**	.484**	.525**	.537**				
SCP3	.604**	.689**	.550**	.580**	.620**	.646**	.675**	.687**	.695**			
SCP4	.646**	.675**	.541**	.564**	.641**	.636**	.667**	.630**	.785**	.774**		
SCP5	.510**	.642**	.511**	.544**	.644**	.632**	.651**	.593**	.695**	.734**	.702**	
Bartlett's test of Sphericity: Chi-Square = 11928.562, $df = 135$, $p = 0.000$ KMO = 0.898												

ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างอิทธิพลของปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ผลการตรวจสอบพบว่า ค่า Chi-square = 38.84 $df = 34$ (p -value = 0.14) ค่า Chi-square/ $df = 1.14$ ค่าดัชนีวัด

ความกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (CFI) เท่ากับ 0.997 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.985 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) เท่ากับ 0.024 ดัชนีทุกค่าผ่านเกณฑ์ที่บ่งบอกได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Hair et al., 2006) แสดงในตาราง 3 ดังนี้

ตาราง 3

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลตัวแบบเชิงประจักษ์กับตัวแบบทฤษฎี

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ	ค่าที่คำนวณได้	ผลการพิจารณา
Chi-square	38.84	ผ่านเกณฑ์
Chi-square/df	1.14	ผ่านเกณฑ์
df	34.00	ผ่านเกณฑ์
p-value	0.14	ผ่านเกณฑ์
CFI	0.997	ผ่านเกณฑ์
GFI	0.985	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	0.024	ผ่านเกณฑ์

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวม พบว่า ตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบของตัวแปรสาเหตุและผลลัพธ์ของสาเหตุของการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย มีค่าอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมโดยแบ่งตามสมมุติฐานการวิจัยดังตาราง 4 ดังนี้

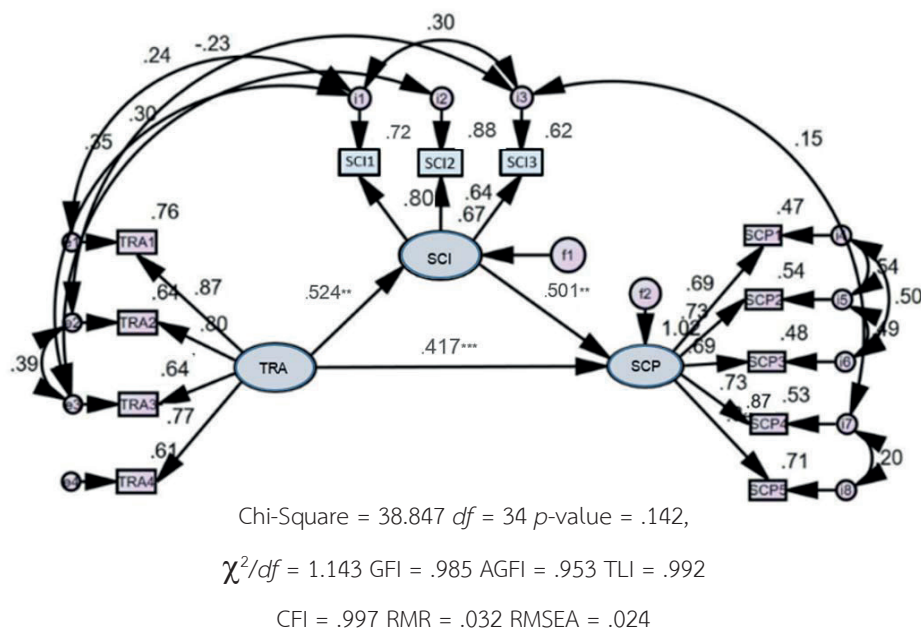
ตาราง 4

อิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE)

ตัวแปรตาม	χ^2	อิทธิพล	ตัวแปรต้น	
			TRA	SCI
การบูรณาการซัพพลายเชน (SCI)	.707	DE	.524***	-
		IE	-	-
		TE	.524***	.-
ประสิทธิภาพซัพพลายเชน (SCP)	.815	DE	.417***	.501***
		IE	.263***	.-
		TE	.680***	.501***

** $p < .01$, *** $p < .001$

โดยดัชนีนี้มีความสอดคล้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างปัจจัยภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย มีความสอดคล้องโมเดลที่สร้างขึ้นกับข้อมูลจริง โดยมีรายละเอียดดังภาพ 2 ต่อไปนี้

ภาพ 2 ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างอิทธิพลของปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย

จากภาพ 2 และตาราง 4 สามารถอธิบายได้ดังนี้ ผลการศึกษาผลการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์พิจารณาได้จากค่า Chi-Square (CMIN) = 38.847 $df = 34$ $p\text{-value} = .142$ กล่าว คือ ค่า χ^2 ไม่แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ $\chi^2/df = 1.132$ ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 2 อีกทั้ง ค่าดัชนี GFI = .985 AGFI = .953 TLI = .992 และ CFI = .997 มีค่าเข้าใกล้ 1 และค่าดัชนี RMR = .032 RMSEA = .024 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย มีความตรงเชิงโครงสร้าง สำหรับค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรทุกตัวมีค่าเป็นบวก และแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ความน่าเชื่อถือของซัพพลายเชน (SCP1) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .894 และตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด คือ การบูรณาการลูกค้า (SCI1) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .644

นอกจากนั้น ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของตัวแปร (R^2) ซึ่งอธิบายถึงความแปรปรวนร่วมของโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย มีค่าตั้งแต่ .415 ถึง .800 และสามารถแยกอธิบายในแต่ละองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (TRA) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (TRA1) การสร้างแรงบันดาลใจ (TRA2) การกระตุ้นทางปัญญา (TRA3) และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (TRA4) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .774 ถึง .869 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกตัว ซึ่งตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (TRA1) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.869 และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบมากกว่าตัวแปรอื่น ($R^2 = .755$)

2. การบูรณาการซัพพลายเชน (SCI) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ การบูรณาการลูกค้า (SCI1) การบูรณาการภายใน (SCI2) และการบูรณาการซัพพลายเออร์ (SCI3) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .765 ถึง .883 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกตัว ซึ่งตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ได้แก่ การบูรณาการลูกค้า (SCI1) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .883 และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบมากกว่าตัวแปรอื่น ($R^2 = .796$)

3. ประสิทธิภาพซัพพลายเชน (SCP) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ (SCP1) การตอบสนอง (SCP2) ความคล่องตัว (SCP3) ต้นทุน (SCP4) และการบริหารสินทรัพย์ (SCP5) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .687 ถึง .840 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกตัวซึ่งตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ระยะเวลาการจัดส่งสินค้า (DT) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .840 และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบมากกว่าตัวแปรอื่น ($R^2 = .706$)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ประกอบด้วยปัจจัย 3 ตัวแปร ได้แก่

1.1 ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .03 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.81-4.11

1.2 ผลการศึกษาระดับการบูรณาการซัพพลายเชน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .06 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.83-4.14

1.3 ผลการศึกษาระดับประสิทธิภาพซัพพลายเชน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .06 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.15-4.33

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่เหมาะสมของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการซัพพลายเชน และประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย พบว่า ตัวแปรแต่ละตัว

มีองค์ประกอบที่เหมาะสมดังนี้

2.1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .774 ถึง .869 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกตัว ซึ่งตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .869 และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบมากกว่าตัวแปรอื่น ($R^2 = .755$)

2.2 การบูรณาการซัพพลายเชน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ การบูรณาการลูกค้า การบูรณาการภายใน และการบูรณาการซัพพลายเออร์ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .765 ถึง .883 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกตัว ซึ่งตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ การบูรณาการภายใน ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .883 และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบมากกว่าตัวแปรอื่น ($R^2 = .796$)

2.3 ประสิทธิภาพซัพพลายเชน ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ การตอบสนอง ความคล่องตัว ต้นทุน และการบริหารสินทรัพย์ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .687 ถึง .840 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกตัว ซึ่งตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ การบริหารสินทรัพย์ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .840 และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบมากกว่าตัวแปรอื่น ($R^2 = .706$)

3. ผลการพัฒนาและทดสอบแบบจำลองความสัมพันธ์โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทยที่ได้ดำเนินการปรับแก้ (modified model) ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งพิจารณาจากดัชนีความกลมกลืน (fit index) ดังนี้ Chi-Square (CMIN) = 38.847 $df = 34$ $p\text{-value} = .140$ $\chi^2/df = 1.143$ GFI = .985 AGFI = .953 TLI = .992 CFI = .997 RMR = .032 และ RMSEA = .024

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาในระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการซัพพลายเชนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพซัพพลายเชนของธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย ทั้งจำนวน 3 ตัวแปร มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้งจำนวน 3 ตัวแปรนี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในประเทศไทย เมื่อพิจารณารายด้าน ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrapratanporn, Wararatchai, Aunyawong, and Rashid (2019) ที่พบว่า ผู้บริหารธุรกิจในประเทศไทยมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง ซึ่งปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นหนึ่งในตัวแปรในโมเดลการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพซัพพลายเชนได้ รวมทั้งผลการศึกษาระดับการบูรณาการซัพพลายเชน สอดคล้องกับ Kitcharoen (2021) ที่พบว่า ปัจจุบันบริษัทมุ่งเน้นการสร้างความพึงพอใจของลูกค้าต่อบริการของบริษัท เนื่องจากสามารถนำไปสู่ชื่อเสียงของตราสินค้าและการบูรณาการซัพพลายเชนต่อบริษัทได้ นอกจากนั้น ผลการศึกษาระดับประสิทธิภาพซัพพลายเชนสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Aunyawong et al. (2020) ที่พบว่า อุตสาหกรรมผู้ผลิตสินค้าในประเทศไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาประสิทธิภาพซัพพลายเชน

ผลการศึกษาขององค์ประกอบที่เหมาะสมของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญาและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ramaswami and Arunachalam (2016) ในขณะที่ผลการศึกษาขององค์ประกอบที่เหมาะสมของการบูรณาการซัพพลายเชน พบว่า การบูรณาการซัพพลายเชน ประกอบด้วย การบูรณาการลูกค้า การบูรณาการภายใน และการบูรณาการซัพพลายเออร์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wirtz (2018) นอกจากนี้ ผลการศึกษาขององค์ประกอบที่เหมาะสมของประสิทธิภาพซัพพลายเชน พบว่า ประสิทธิภาพซัพพลายเชน ประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือ การตอบสนองความคล่องตัว ต้นทุน และการบริหารสินทรัพย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wisedsin, Jermisittiparsert, Thitrat, and Aunyawong (2020)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ประโยชน์เชิงนโยบาย

ผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์สามารถนำโมเดลนี้ไปเป็นแนวทางดำเนินการในการพัฒนาองค์กรให้มีความสำเร็จในการบริหารจัดการซัพพลายเชนอย่างยั่งยืน โดยผู้บริหารของธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ควรมีอุดมการณ์ในการเป็นผู้นำที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของพนักงาน ใช้สติปัญญาในการบริหารจัดการ รวมทั้งใส่ใจความเป็นก้าวหน้าและความเป็นอยู่ของพนักงาน นอกจากนี้ ควรทำให้ลูกค้าเกิดความไว้วางใจ พึงพอใจ และเกิดความผูกพันต่อบริษัท เพื่อสร้างการบูรณาการกับลูกค้าต่อบริษัท

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพซัพพลายเชน ซึ่งได้แก่ การตรวจสอบย้อนกลับในซัพพลายเชน เนื่องจากจะทำให้บริษัทมีความสามารถในการสืบค้นและติดตามสินค้าที่ผลิตในขั้นตอนต่างๆ ของการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่าย การบูรณาการซัพพลายเชน เนื่องจากจะทำให้เกิดการบูรณาการกันภายในระหว่างแผนกต่างๆ ในบริษัท และบูรณาการกับภายนอกกับลูกค้าและซัพพลายเออร์ และความยืดหยุ่นด้านโลจิสติกส์และซัพพลายเชน เนื่องจากจะก่อให้เกิดความคล่องตัวในการผลิตสินค้า การจัดหา การจัดซื้อ การกระจายสินค้า และการบริหารอุปสงค์

References

- Aunyawong, W., Wararatchai, P., & Hotrawaisaya, C. (2020). The influence of supply chain integration on supply chain performance of auto-parts manufacturers in Thailand: A mediation approach. *International Journal of Supply Chain Management*, 9(3), 578-590.
- Barling, J., Weber, T., & Kelloway, E. K. (1996). Effects of transformational leadership training on attitudinal and fiscal outcomes: A field experiment. *Journal of Applied Psychology*, 81(6), 827-832.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2nd ed.). Psychology Press.
- Davis, S. H. (1981). Why principals Lose their jobs: Comparing the perceptions of principals and superintends. *Journal of School Leadership*, 10(1), 40-68.
- Gagalyuk, T., Hanf, J. H., & Hingley, M. (2013). Firm and whole chain success: Network management in the Ukrainian food industry. *Journal on Chain and Network Science*, 13(1), 47-70.
- GSB Research. (2020). *Thailand economic forecast 2020*. Retrieved from https://www.gsb.or.th/gsbresearch/wpcontent/uploads/2020/08/MC_forecast_7_63_ppt.pdf [In Thai]
- Hair J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed.). Pearson Prentice Hall.
- Kitcharoen, K. (2021). Factors influencing Thai customer loyalty towards a Thailand-based airlines company. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University*, 11(2), 1-18. [In Thai]
- Logistics Bureau Department of Primary Industries and Mines. (2015). *Final report logistics Service Information Center: LSIC*.
- Maulinia, Y., Maulinab, E., Purnomob, M., & Rizalb, M. (2021). Uncertain supply chain management. *Sustainable Competitive Advantage (SCA)*, 10, 333-344.
- Munir, M., Jajja, M. S. S., Chatha, K. A., & Farooq, S. (2020). Supply chain risk management and operational performance: The enabling role of supply chain integration. *International Journal of Production Economics*, 227, 107667.
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS*. Maidenhead. Open University Press/McGraw-Hill.
- Phrapratanporn, B., Wararatchai, P., Aunyawong, W., & Rashid, N. R. N. A. (2019). Enhancing supply chain performance of SMEs in Thailand using the integrated personnel development model. *International Journal of Supply Chain Management*, 8(5), 176-186.
- Prachayapipat, M., Wararatchai, P., Aunyawong, W., & Panjakajornsak, V. (2022). The effect of stakeholder on sustainable supply chain performance of road transportation service providers in Thailand: The mediating role of green supply chain management practices. *Journal of Optoelectronics Laser*, 41(4), 184-190.

- Purushothaman, A. (2015). Organizational learning: A road map to evaluate learning outcomes in knowledge intensive firms. *Development and Learning in Organizations: An International Journal*, 29(3), 11-14.
- Ramaswami, S. N., & Arunachalam, S. (2016). Divided attitudinal loyalty and customer value: role of dealers in an indirect channel. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 44, 770-790.
- Rubin, A. (2012). *Statistics for evidence-based practice and evaluation*. Cengage Learning.
- Saqlain, M., Munir, M. M., Rehman, S. U., Gulzar, A., Naz, S., Ahmed, Z., ... & Mashhood, M. (2020). Knowledge, attitude, practice and perceived barriers among healthcare workers regarding COVID-19: A cross-sectional survey from Pakistan. *Journal of Hospital Infection*, 105(3), 419-423.
- Thai Transportation and Logistics Association. (2024). Member list. Retrieved from <https://shorturl.asia/KGZPj> [In Thai]
- Tichy, N. M., & Devanna, M. A. (1986). The transformational leader. *Training And Development Journal*, 40(7), 17-32.
- Wirtz, J., Patterson, P. G., Kunz, W. H., Gruber, T., Lu, V. N., Paluch, S., & Martins, A. (2018). Brave new world: Service robots in the frontline. *Journal of Service Management*, 29(5), 907-931.
- Wisedsin, T., Jermstittiparsert, K., Thitrat, P., & Aunyawong, W. (2020). Role of advanced manufacturing technology, human capital and employee empowerment to enhance manufacturing industry supply chain performance. *International Journal of Supply Chain Management*, 9(2), 411-418.

นวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

พีระยุทธ มั่งคั่ง¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย (2) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย และ (3) พัฒนานวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่างที่เป็นพนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงาม จำนวน 420 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน และทำการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (1) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($M = 3.72$) รองลงมา การจัดการองค์กร ($M = 3.71$) คุณภาพชีวิตในการทำงาน ($M = 3.68$) สภาพแวดล้อมในการทำงาน ($M = 3.58$) และความผูกพันต่อองค์กร ($M = 3.76$) (2) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีอิทธิพลโดยรวมต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย มากที่สุดมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .93 รองลงมา การจัดการองค์กร สภาพแวดล้อมในการทำงาน และคุณภาพชีวิตในการทำงาน มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .65 .47 และ .46 ตามลำดับ และ (3) นวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ทั้ง 7 แนวทาง ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมองค์กร สร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สร้างความเป็นอยู่ที่ดี สร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี การเสริมพลังผ่านเทคโนโลยี การสื่อสารมีความโปร่งใส และการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

คำสำคัญ: ความผูกพันต่อองค์กร; สภาพแวดล้อมในการทำงาน; การจัดการองค์กร; การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร; คุณภาพชีวิตในการทำงาน

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการแพทย์แบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
10/1-4 ถนนประชาชื่น หลักสี่ กรุงเทพฯ 10210, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: peerayut.mun@dpu.ac.th

Strategic Innovation for Enhancing Employee Engagement in Health and Beauty Centers in Thailand

Peerayut Mungkung¹

Abstract

This research article aims to (1) study the work environment, organizational management, fair compensation practices, quality of work life, and organizational commitment of employees in health and beauty centers in Thailand. (2) causal factors influencing organizational commitment of employees in health and beauty centers in Thailand. and (3) develop strategic innovations aimed at enhancing the organizational commitment of employees in health and beauty centers in Thailand. This is a mixed methods research, quantitative research with a sample of 420 employees working in a health and beauty centers. The data were collected by a questionnaire and analyzed by mean, standard deviation, and structural equation modeling. For qualitative research, in-depth interviews with 15 experts and conducting content analysis.

Findings are as follows: (1) The highest mean score was found in fair compensation practices ($M = 3.72$), followed by organizational management ($M = 3.71$), quality of work life ($M = 3.68$), and work environment ($M = 3.58$) and organizational commitment ($M = 3.76$). (2) Fair compensation practices had direct influence on the organizational commitment of employees in health and beauty centers in Thailand, with an influence coefficient of .93, organizational management, work environment, and quality of work life had influence coefficients of .65, .47, and .46, respectively. and (3) The strategic innovations aimed at enhancing organizational commitment of employees in health and beauty centers in Thailand comprise seven approaches Including organizational culture development, participation in decision-making, well-being enhancement, improvement of the work environment, empowerment through technology, transparent communication, and work motivation.

Keywords: Organizational Commitment; Work Environment; Organizational Management; Fair Compensation Practices; Quality of Work Life

Type of Article: Research Article

¹ Assistant Professor, College of Integrative Medicine, Dhurakij Pundit University
10/1-4 Prachachuen Road, Lak Si, Bangkok 10210, Thailand
Corresponding Author, Email: peerayut.mun@dpu.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน (employee engagement) ในศูนย์สุขภาพและความงาม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กร พนักงานที่มีความผูกพันทางอารมณ์จะรู้สึกเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว มีความรักผูกพันต่อองค์กร มีรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์สุขภาพและความงาม และมีความพึงพอใจในการทำงานที่ทำ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและลดการลาออกของพนักงาน (Dean, Foley, & Ward, 2018; Douglas, & Roberts, 2020; Lemmon, Jensen, Wilson, Posig, & Thompson, 2020; Markos & Sridevi, 2010) พนักงานที่มีความผูกพันต่อองค์กรเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนเอง จะมีความรู้สึกว่าตนเองมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญกับการขับเคลื่อนองค์กร รู้สึกว่าตนเองควรตอบแทนองค์กรที่ให้ออกาสในการทำงานและพัฒนา ซึ่งช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม (Douglas & Roberts, 2020; Lee, Rocco, & Shuck, 2020; Markos & Sridevi, 2010) และการพนักงานที่มีความผูกพันต่อองค์กรในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งได้เงินเดือน สวัสดิการ และโอกาสในการพัฒนาตนเอง จากองค์กรเป็นอย่างดี พนักงานกลุ่มนี้จะมีแนวโน้มที่จะอยู่กับองค์กรนานขึ้นเนื่องจากการตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหากลาออก (Lemmon et al., 2020; Mäkikangas, Juutinen, Mäkinen, Sjöblom, & Oksanen, 2022) ดังจะเห็นได้ว่าความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน มีความสำคัญต่อศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรให้เกิดขึ้น จำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินการอย่างจริงจัง มีการนำนวัตกรรมเชิงกลยุทธ์เข้ามาใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี การให้ออกาสในการพัฒนาทักษะและความสามารถ รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อเฟื้อและสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Lee et al., 2020; Malik & Lenka, 2019; Prodanova & Kocarev, 2022)

ปัญหาด้านการให้บริการของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามเกิดจากการขาดความผูกพันต่อองค์กร ส่งผลให้ทัศนคติในการทำงานไม่ดี ขาดความเชื่อมั่นในอาชีพและไม่มีการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ทำให้บริการขาดคุณภาพ ลูกค้าไม่พึงพอใจและไม่กลับมาใช้บริการ (Tsiotsou & Klaus, 2022; Vlahos & Bove, 2016) นอกจากนี้ พนักงานขาดทักษะในการสื่อสาร ส่งผลให้การอธิบายบริการและแนะนำผลิตภัณฑ์ไม่มีประสิทธิภาพ (Ashikali, Dittmar, & Ayers, 2017; Dean et al., 2018) อีกทั้งยังไม่ให้ความสำคัญกับการดูแลและปรับปรุงอุปกรณ์ ทำให้เสี่ยงต่อปัญหาด้านสุขภาพของลูกค้า (Douglas & Roberts, 2020; Markos & Sridevi, 2010) ความเครียดจากงานส่งผลต่อคุณภาพการบริการ ไม่มีระบบจัดการข้อร้องเรียนที่ดี ทำให้ภาพลักษณ์ศูนย์สุขภาพและความงามเสียหาย (Lemmon et al., 2020; Shen & Ren, 2023)

ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว จากการศึกษาพบว่ามืองค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันของพนักงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อประสิทธิภาพ ลดความเครียด และสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน (Agbozo, Owusu, Hoedoafia, & Atakorah, 2017) การจัดการองค์กรที่มีระบบและโครงสร้างที่ชัดเจนช่วยให้พนักงานรู้สึกมั่นคงและไว้วางใจในองค์กร (Douglas & Roberts, 2020) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมเป็นแรงจูงใจที่ช่วยเพิ่มความพึงพอใจและลดอัตราการลาออก ขณะที่คุณภาพชีวิตในการทำงานที่สมดุลระหว่างหน้าที่การงานและชีวิตส่วนตัวช่วยให้พนักงานมีความสุขและพร้อมทุ่มเทให้กับองค์กร (Dhingra & Dhingra, 2020) การพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความผูกพันของพนักงานและนำไปสู่การเติบโตขององค์กร

อย่างยั่งยืน (Douglas & Roberts, 2020; Mäkikangas et al., 2022)

ดังที่ได้กล่าวถึงความเป็นมาและปัญหาของงานวิจัยข้างต้น การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทยมีความสำคัญ เนื่องจากอุตสาหกรรมนี้ต้องอาศัยพนักงานที่มีทักษะและทัศนคติที่ดีในการให้บริการ หากพนักงานขาดความผูกพันต่อองค์กร อาจนำไปสู่การให้บริการที่ไม่มีคุณภาพ ขาดความใส่ใจต่อลูกค้า และอัตราการลาออกสูง ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าและความมั่นคงของธุรกิจ การเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันของพนักงานจะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมความมั่นคงในการทำงาน ลดการลาออก และปรับปรุงคุณภาพการบริการให้แข่งขันได้ในระยะยาว (Abbah, 2014; Agbozo et al., 2017; Dhingra & Dhingra, 2020) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษถึงการพัฒนานวัตกรรมทาง กลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย เพื่อให้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนารัฐกิจศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย
3. เพื่อการพัฒนานวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร เนื้อหาที่ทำการศึกษาประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ งานของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงาม ความผูกพันต่อองค์กร สภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรม และคุณภาพชีวิตในการทำงาน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีตัวแปรที่ทำการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1 ตัวแปรแฝง สภาพแวดล้อมในการทำงาน (WKENV) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต ได้แก่ (1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (PHYC) (2) สภาพแวดล้อมด้านสังคม (SOCI) และ (3) สภาพแวดล้อมด้านจิตใจ (MENTA)

1.2 ตัวแปรแฝง การจัดการองค์กร (ORMNG) ประกอบด้วย 5 ตัวแปรสังเกต ได้แก่ (1) ด้านการวางแผน (PLAN) (2) ด้านการจัดองค์กร (ORIZ) (3) ด้านการสรรหาบุคลากร (RECRU) (4) ด้านการนำและการสั่งการ (LDCMD) และ (5) ด้านการควบคุมองค์กร (OGCOL)

1.3 ตัวแปรแฝง การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP) ประกอบด้วย 4 ตัวแปรสังเกต ได้แก่ (1) ความเท่าเทียมกับภายนอก (EXTER) (2) ความเท่าเทียมกันภายใน (INTER) (3) ความเท่าเทียมกันของ

พนักงาน (EQLT) และ (4) ความเท่าเทียมของทีมงาน (TEMEQ)

1.4 ตัวแปรแฝง คุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF) ประกอบด้วย 4 ตัวแปรสังเกต ได้แก่ (1) คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย (PYCLF) (2) คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (MEQLF) (3) คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (SCLF) และ (4) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม (EVLf)

1.5 ตัวแปรแฝง ความผูกพันต่อองค์กร (OGCMT) ประกอบด้วย 5 ตัวแปรสังเกต ได้แก่ (1) ความเชื่อมั่นและการยอมรับเป้าหมายขององค์กร (BAOG) (2) ความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อองค์กร (WLWO) (3) ความต้องการที่จะรักษาความเป็นสมาชิกภาพในองค์กร (DSMMO) (4) ความรู้สึกรักและภูมิใจในตำแหน่งหน้าที่การงาน (FLPG) และ (5) การมีทัศนคติด้านบวกกับเพื่อนร่วมงาน (PATC)

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ พนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2567 รวมจำนวน 1,621 แห่ง และตัวอย่าง คือ พนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2567 จำนวน 420 คน จากศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย จำนวน 420 แห่ง (Bangkokbiznews, 2024) (โดยศูนย์สุขภาพและความงามจำนวน 1 แห่ง จะมีพนักงานที่ปฏิบัติงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูล จำนวน 1 คน) ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารของในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการองค์กรด้านความผูกพันต่อองค์กร จำนวน 5 คน และ กลุ่มที่ 3 นักวิชาการด้านการบริหารจัดการที่เชี่ยวชาญในด้านการสร้างความผูกพันต่อองค์กร จำนวน 5 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา คือ ศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เมษายน-พฤษภาคม พ. ศ. 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์เชิงปฏิบัติการ: ผู้บริหารศูนย์สุขภาพและความงามสามารถเสริมสร้างความผูกพันของพนักงาน โดยกำหนดค่าตอบแทนที่ยุติธรรม สนับสนุนคุณภาพชีวิตในการทำงาน และปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงาน มาตราการเหล่านี้ช่วยเพิ่มความพึงพอใจ ลดอัตราการลาออก และยกระดับคุณภาพการบริการในระยะยาว

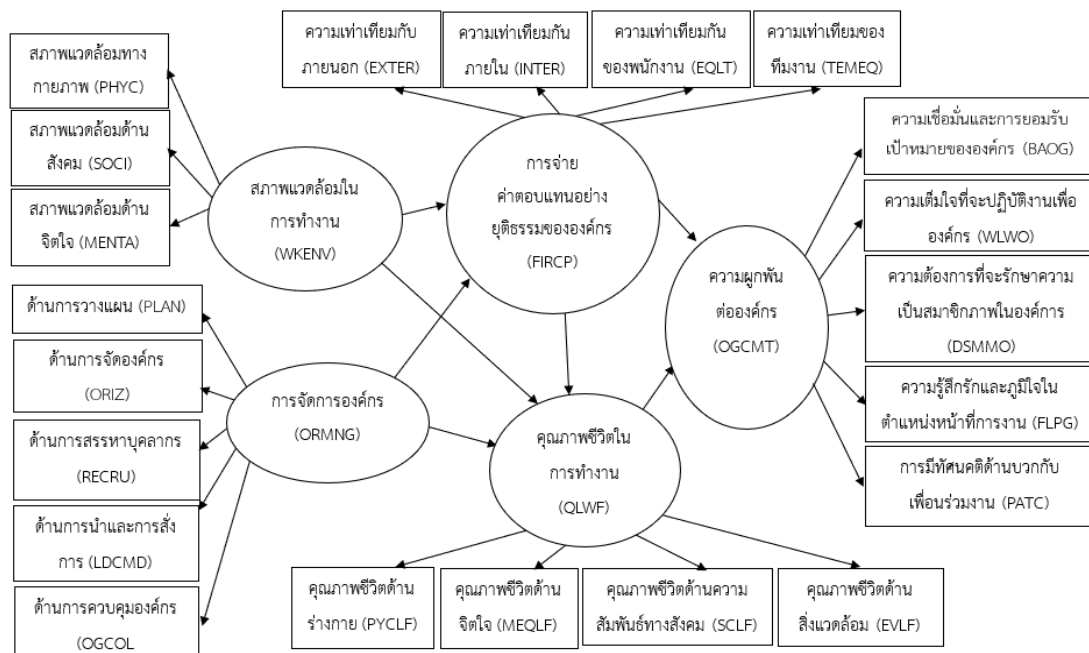
2. ประโยชน์เชิงนโยบาย: ผู้บริหารศูนย์สุขภาพและความงาม นำไปกำหนดนโยบายการบริหารจัดการองค์กรที่ส่งเสริมให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กร เช่น การบริหารค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรม การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน การปรับสภาพแวดล้อมในการทำงาน

3. ประโยชน์เชิงวิชาการ: นักวิชาการที่ทำการศึกษเกี่ยวกับศูนย์สุขภาพและความงามมีข้อมูลทางวิชาการเพื่อนำไปใช้พัฒนานวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน โดยเป็นต้นแบบให้ผู้สนใจนำไปปรับใช้ในการออกแบบแนวทางใหม่ที่จะช่วยเพิ่มความผูกพันและความยั่งยืนขององค์กร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความผูกพันต่อองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กร พนักงานที่มีความผูกพันสูงจะมีแรงจูงใจ กระตือรือร้น และพร้อมทุ่มเทเกินหน้าที่เพื่อสนับสนุนองค์กร ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความผูกพัน ได้แก่ การสื่อสารที่ดี การสนับสนุนจากผู้บริหาร การรับรู้คุณค่าของงาน และสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้ออำนวย นอกจากนี้ ค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและโอกาสพัฒนาอาชีพยังช่วยเสริมสร้างความผูกพัน การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและเน้นความร่วมมือทำให้พนักงานรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ลดอัตราการลาออก และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน นำไปสู่การเติบโตขององค์กรในระยะยาว (Douglas & Roberts, 2020; Mäkikangas et al., 2022; Markos & Sridevi, 2010)

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยพบว่าปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลต่อระดับความผูกพันของพนักงานในลักษณะที่แตกต่างกัน ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน (quality of work life) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร พนักงานที่รู้สึกว่าได้รับการดูแลและมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดี จะมีความรู้สึกเชื่อมโยงกับองค์กรและมีแรงจูงใจในการทำงานสูงขึ้น (Dhingra & Dhingra, 2020; Kanten & Sadullah, 2012; Narehan, Hairunnisa, Norfadzillah, & Freziamella, 2014) ปัจจัยด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรม ส่งผลต่อการรับรู้ถึงความยุติธรรมขององค์กร โดยค่าตอบแทนที่เหมาะสมสะท้อนถึงการยอมรับในความพยายาม และความสามารถของพนักงาน ทำให้เกิดความพึงพอใจและความสุขในการทำงาน ซึ่งนำไปสู่ความผูกพันและความมุ่งมั่นที่เพิ่มขึ้น (Daniel, 2019; Dhingra & Dhingra, 2020; Rasheed, Jamad, Pitafi, & Iqbal, 2020) ปัจจัยด้านการจัดการองค์กร มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร การบริหารที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม รวมถึงความใส่ใจของผู้บริหารในการดูแลพนักงาน ช่วยให้พนักงานรู้สึกมีคุณค่าและมีความมั่นคง ส่งผลให้เกิดความผูกพันและความทุ่มเทต่อองค์กร (Abbah, 2014; Ejimabo, 2015; Markos & Sridevi, 2010; Sarode & Shirsath, 2014) ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อความผูกพันของพนักงาน สภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย เอื้อต่อสุขภาพ และส่งเสริมการเรียนรู้ ช่วยให้พนักงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร เปิดโอกาสให้พวกเขาได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยเพิ่มระดับความผูกพันและความจงรักภักดีต่อองค์กร (Agbozo et al., 2017; Dul & Ceylan, 2014) สามารถแสดงเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): สภาพแวดล้อมในการทำงานส่งผลทางตรงต่อการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร

สมมุติฐานที่ 2 (H2): สภาพแวดล้อมในการทำงานส่งผลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน

สมมุติฐานที่ 3 (H3): การจัดการองค์กรส่งผลทางตรงต่อการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร

สมมุติฐานที่ 4 (H4): การจัดการองค์กรส่งผลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน

สมมุติฐานที่ 5 (H5): การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กรส่งผลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน

สมมุติฐานที่ 6 (H6): การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กรส่งผลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร

สมมุติฐานที่ 7 (H7): คุณภาพชีวิตในการทำงานส่งผลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร

ระเบียบวิธีวิจัย

กระบวนการวิจัย (research design) เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed method research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบแผนลำดับขั้น (sequential design) แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ โดยเริ่มต้นจากการวิจัยเชิงปริมาณในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และ 2 เพื่อนำข้อมูลไปสนับสนุนผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (Creswell & Clark, 2011) โดยดำเนินการดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและตัวอย่าง ประชากร คือ พนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2567 รวมจำนวน 1,621 แห่ง (Bangkokbiznews, 2024) และ ตัวอย่าง คือ พนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2567 จำนวน 420 แห่ง วิธีการดังนี้ กำหนดขนาดตัวอย่างโดยอาศัยแนวทางของ Hair, Ringle, and Sarstedt (2011) ที่กำหนดขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง ไว้ว่า ให้คำนวณจากสัดส่วนของตัวแปรสังเกตต่อจำนวนตัวอย่างขั้นต่ำ โดยกำหนดสัดส่วนขั้นต่ำที่ 1 ตัวแปรสังเกตต่อ 20 หน่วยของตัวอย่าง ตัวแปรสังเกตของการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 21 ตัวแปรสังเกต ดังนั้นขนาดตัวอย่างขั้นต่ำต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 420 คน และทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายกับศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ด้วยการเขียนรายชื่อศูนย์สุขภาพและความงามทั้งหมด แล้วทำการจับฉลากรายชื่อตามจำนวน ตัวอย่าง รวม 420 แห่ง และเก็บข้อมูลพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย แห่งละจำนวน 1 คน โดยกำหนดตัวอย่างที่เป็นพนักงานในแต่ละองค์กรที่ปฏิบัติงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูล รวมจำนวน 420 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) มีวิธีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ (1) ทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา (2) ดำเนินการสังเคราะห์นิยามศัพท์ของตัวแปรที่ทำการศึกษาในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (3) สร้างข้อคำถามในแต่ละตัวแปรสังเกต ตามนิยามศัพท์เฉพาะที่ได้กำหนดไว้จนครบทุกตัวแปร และ (4) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เทคนิคการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงคหรือเนื้อหา (Item Objective Congruence–IOC) ประเมินแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาจำนวน 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยจำนวน 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลจำนวน 1 ท่าน โดยผลการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .60-1.00 (Piyapimonsit, 1998)

นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ มาทดลองใช้กับกลุ่มพนักงานศูนย์สุขภาพและความงามที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาค่าอำนาจจำแนก ซึ่งควรมีค่าไม่น้อยกว่า .20 และความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งควรมีค่าไม่น้อยกว่า .70 (Popham, 1992) ซึ่งพบว่า ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีค่าเท่ากับ .920 ด้านการจัดองค์กร มีค่าเท่ากับ .765 ด้านการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีค่าเท่ากับ .754 ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน มีค่าเท่ากับ .711 ด้านความผูกพันต่อองค์กร มีค่าเท่ากับ .726 และทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ .875 และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามอีกครั้ง ก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับตัวอย่าง จำนวน 420 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบออนไลน์ด้วยแบบสอบถาม โดยใช้แบบฟอร์มของ Google Form

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งสถิติที่ใช้ มีดังนี้ (1) สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ และค่าร้อยละ เพื่ออธิบายข้อมูลส่วนบุคคลของ ตัวอย่าง ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน

และ (2) วิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model--SEM) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยการกำหนดข้อมูลจำเพาะของแบบจำลอง ระบุความเป็นไปได้ด้วยค่าเดียวของแบบจำลองโดยใช้เงื่อนไขกฎ T ประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบจำลอง โดยวิธี Maximum Likelihood และตรวจสอบความกลมกลืนของแบบจำลอง (goodness-for-fit measures) กับข้อมูลเชิงประจักษ์ว่ามีความกลมกลืนกันเพียงใด รวมถึงศึกษาถึงเส้นทางความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแบบจำลอง

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พนักงานที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการด้านความผูกพันต่อองค์กร จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 3 นักวิชาการด้านการบริหารจัดการที่เชี่ยวชาญด้านการสร้างความผูกพันต่อองค์กร จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยพิจารณาจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยสังเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน จากนั้นนำมาสร้างเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ จำนวน 2 ข้อคำถาม สำคัญ ได้แก่ (1) ในบริบทของศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย สภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานอย่างไร และ (2) นวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทยควรเป็นอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วผู้วิจัยนำมาตรวจสอบและดำเนินการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยให้ความสำคัญกับความถูกต้องของข้อมูลอย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 271 คน คิดเป็นร้อยละ 64.50 อายุ 25-35 ปี จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 39.50 ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 49.00 มีรายละเอียดผลการวิจัย ดังนี้

1. ระดับของสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทน อย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

(n = 420)

ตัวแปร		SD	แปลผล
สภาพแวดล้อมในการทำงาน	3.58	1.09	มาก
การจัดการองค์กร	3.71	1.04	มาก
การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร	3.77	1.03	มาก
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	3.68	1.08	มาก
ความผูกพันต่อองค์กร	3.56	1.09	มาก

ตาราง 1 พบว่า การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 3.77 รองลงมา ได้แก่ การจัดการองค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับมากทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 3.68 3.58 และ 3.56 ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

ตาราง 2

ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (direct effect) อิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) และอิทธิพลโดยรวม (total effect) จากแบบจำลองสมการปรับแก้

(n = 420)

ตัวแปรตาม	R ²	อิทธิพล	ตัวแปรต้น			
			การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP)	คุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF)	สภาพแวดล้อมในการทำงาน (WKENV)	การจัดการองค์กร (ORMNG)
การจ่ายค่าตอบแทน		DE	-	-	.55*(4.01)	.74*(4.22)
อย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP)	.87	IE	-	-	-	-
		TE	-	-	.55*(4.01)	.74*(4.22)

ตาราง 2

ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (direct effect) อิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) และอิทธิพลโดยรวม (total effect) จากแบบจำลองสมการปรับแก้ (ต่อ)

(n = 420)

ตัวแปรตาม	R ²	อิทธิพล	ตัวแปรต้น			
			การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP)	คุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF)	สภาพแวดล้อมในการทำงาน (WKENV)	การจัดการองค์กร (ORMNG)
คุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF)	.80	DE	.63*(4.28)	-	.57*(4.40)	.55*(4.50)
		IE	-	-	.32*(3.73)	.37*(2.90)
		TE	.63*(4.28)	-	.89*(6.28)	.92*(7.50)
ความผูกพันต่อองค์กร (OGCMT)	.87	DE	.54*(4.89)	.46*(3.78)	-	-
		IE	.39*(3.31)	-	.47*(5.92)	.65*(5.61)
		TE	.93*(7.88)	.46*(3.78)	.47*(5.92)	.65*(5.61)

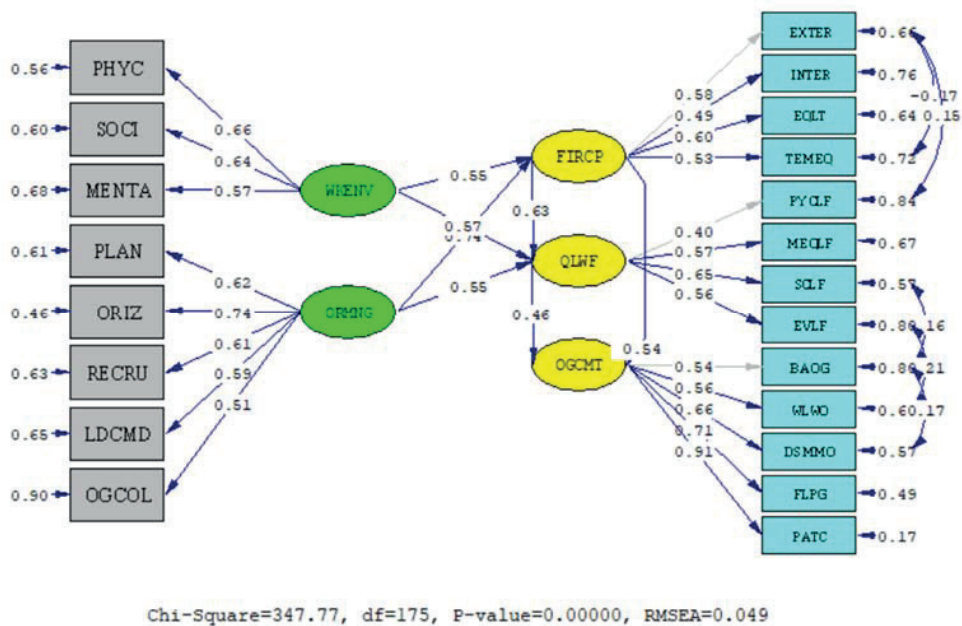
$\chi^2 = 347.77$, $df = 175$ p -value = .000, $\chi^2/df = 1.98$, RMSEA = .049, RMR = .045, SRMR = .038, CFI = .94, GFI = .93, AGFI = .91, CN = 248.31

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หมายเหตุ ในวงเล็บ เป็นค่าสถิติทดสอบ t หากมีค่าไม่อยู่ระหว่าง -1.96 ถึง 1.96 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 DE = อิทธิพลทางตรง (direct effect) IE = อิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) TE = อิทธิพลโดยรวม (total effect)

ตาราง 2 พบว่าแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังค่าดัชนีความกลมกลืนดังนี้ $\chi^2 = 347.77$, $df = 175$ p -value = .000, $\chi^2/df = 1.98$ RMSEA = .049 RMR = .045, SRMR = .038 CFI = .94 GFI = .93 AGFI = .91 และ CN = 248.31 โดยพบว่า (1) สภาพแวดล้อมในการทำงาน (WKENV) มีอิทธิพลทางตรงต่อการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .55 (4.01) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) สภาพแวดล้อมในการทำงาน (WKENV) มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .57 (4.40) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) การจัดการองค์กร (ORMNG) มีอิทธิพลทางตรงต่อการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .74 (4.22) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (4) การจัดการองค์กร (ORMNG) มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .55 (4.50) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (5) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP) มีอิทธิพลทาง

ตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .63 (4.28) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (6) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร (FIRCP) มีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร (OGCMT) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .54 (4.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (7) คุณภาพชีวิตในการทำงาน (QLWF) มีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร (OGCMT) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .46 (3.78) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังภาพ 2

ภาพ 2 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย (n = 420)

3. ผลการพัฒนาพัฒนานวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

การสังเคราะห์นวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ทั้งสิ้น จำนวน 7 แนวทาง ซึ่งเป็นการสังเคราะห์จาก ตัวแปรสำคัญ ที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การจัดการองค์กร การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน ทั้งนี้ นวัตกรรมทางกลยุทธ์ หมายถึง การคิดค้นและนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ในการดำเนินธุรกิจด้านสุขภาพและความงาม ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในระยะยาวในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน การนำนวัตกรรมทางกลยุทธ์มาช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงในตลาด สร้างคุณค่าในตัวเองให้เกิดขึ้นกับพนักงานผู้ปฏิบัติงาน รวมไปถึงเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน นวัตกรรม

ทางกลยุทธ์นี้ จะให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรม ที่จะผลักดันให้พนักงานของศูนย์สุขภาพและความงาม ได้เกิดความผูกพันต่อองค์กรในระยะยาว

รายละเอียดของนวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ทั้ง 7 แนวทาง ได้แก่ (1) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความสำคัญไปยังพนักงาน (creating a corporate culture that focuses on employees) (2) การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (creating participation in decision making) (3) การสร้างความเป็นอยู่ที่ดีและความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน (creating well-being and work-life balance) (4) การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่น่าดึงดูด (creating an attractive work environment) (5) การเสริมพลังผ่านเทคโนโลยี (empowerment through technology) (6) การทำให้การสื่อสารมีความโปร่งใส (making communication transparent) และ (7) การสร้างแรงจูงใจ (motivation building) นำเสนอเป็นภาพประกอบ 3

ภาพ 3 พัฒนานวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย

การอภิปรายผล

1. การอภิปรายผลการวิจัยจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 3.77 รองลงมา การจัดการองค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และ ความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับมากทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71, 3.68, 3.58 และ 3.56 ตามลำดับ จากการวัดด้วยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง บริบททั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ที่พบว่า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.56-3.77 (จากช่วงคะแนน 1.00 -5.00) สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยเหล่านี้อยู่ในระดับที่ค่อนข้างดี แต่ยังไม่ถึงระดับสูงสุด สิ่งนี้บ่งบอกถึงความพึงพอใจและความผูกพัน

ของพนักงานที่อยู่ในระดับปานกลางถึงดี ซึ่งองค์กรควรมีการพิจารณาและปรับปรุงในบางด้านเพื่อยกระดับความพึงพอใจให้สูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นการส่งเสริมสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น พัฒนาการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงปรับปรุงการจ่ายค่าตอบแทนและคุณภาพชีวิตในการทำงานให้ดีกว่าเดิม ซึ่งมีผลต่อการเพิ่มความผูกพันต่อองค์กรในระยะยาว (Dean et al., 2018; Lee et al., 2020; Lemmon et al., 2020)

2. การอภิปรายผลการวิจัยจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า แบบจำลองสมการโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมา มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเส้นทางความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็ล้วนแต่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ ดังนี้ (2.1) ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงต่อการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กรเป็นเพราะว่า สภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีส่งเสริมการรับรู้ความยุติธรรมในองค์กร ทำให้พนักงานรู้สึกว่าได้รับการดูแลและให้ความสำคัญ เมื่อพนักงานเห็นว่างค์กรมีการจัดการสภาพแวดล้อมการทำงานอย่างเหมาะสม ส่งผลให้มีความเชื่อมั่นในองค์กรว่าการจ่ายค่าตอบแทนก็ยุติธรรมและสมเหตุสมผลเช่นกัน สภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีสามารถสร้างความพึงพอใจและ เสริมสร้างความรู้สึกยุติธรรมในการรับค่าตอบแทน (Gonzales, Arias, Rodríguez, & Flores, 2021; Mercurio, 2015; Morrow, 2011) (2.2) สภาพแวดล้อมในการทำงาน มีอิทธิพลทางตรงต่อ คุณภาพชีวิตในการทำงาน อาจเนื่องจากการอยู่ในสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี มีความสะอาด ปลอดภัย และการมีทรัพยากรที่เพียงพอ มีความสำคัญอย่างมากต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน เมื่อพนักงานมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม รู้สึกสะดวกสบาย ลดความเครียด และมีความสุขในการทำงาน และยังเพิ่มความพึงพอใจและความรู้สึกที่ดีต่อองค์กรด้วย สภาพแวดล้อมที่ดีสามารถทำให้พนักงานมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจที่ดี (Dhingra & Dhingra, 2020; Kanten & Sadullah, 2012; Lebni, Toghroli, Abbas, Kianipour, NeJhaddadgar, Salahshoor,... & Ziapour, 2021) (2.3) การจัดการองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อ การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร อาจเนื่องจากการจัดการองค์กรที่ดีนั้นจะเน้นการประเมินผลการทำงานของพนักงานอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส โดยใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนในการวัดความสามารถและผลงานของพนักงาน เมื่อการประเมินภาระงานมีความแม่นยำและยุติธรรม พนักงานที่มีความสามารถและผลงานดีจะได้รับค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับความพยายาม ซึ่งจะสร้างความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กร (Rastogi, Pati, Krishnan, & Krishnan, 2018; Rees, Alfes, & Gatenby, 2013; Tsiotsou & Klaus, 2022) (2.4) การจัดการองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อ คุณภาพชีวิตในการทำงาน อาจเนื่องจากการจัดการองค์กรที่ดีจะสนับสนุน ความสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัวของพนักงาน จัดสรรทรัพยากรและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสม ส่งเสริมสุขภาพกายและใจ ทั้งหมดนี้ช่วยให้พนักงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Lemmon et al., 2020; Mäkikangas et al., 2022; Malik & Lenka, 2019; Markos & Sridevi, 2010) (2.5) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน อาจเนื่องจากการจ่ายค่าตอบแทนที่ดีและเป็นธรรมช่วยให้พนักงานมีความมั่นคงทางการเงิน มีรายได้เพียงพอที่จะครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตและสามารถจัดการกับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้ ซึ่งช่วยลดความเครียดและความกังวลที่อาจเกิดขึ้นจากปัญหาทางการเงิน เมื่อพนักงานรู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมและมีการจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสม ก็จะทำให้คุณภาพชีวิตในการทำงานเป็นไปในเชิงบวก (Bakhshi, Sharma, & Kumar, 2011; Daniel, 2019; Dhingra & Dhingra, 2020) (2.6) การจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมขององค์กร มีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร อาจเนื่องจากพนักงานจะรู้สึกว่าองค์กรปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างยุติธรรมและให้การยอมรับในคุณค่าของ

งานที่ทำ ซึ่งส่งผลต่อความผูกพันและความภักดีต่อองค์กรในระยะยาว ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมทำให้พนักงานรู้สึกพึงพอใจในสิ่งที่ได้รับ เมื่อพนักงานรู้ว่าความพยายามทำให้ได้รับการตอบแทนที่เหมาะสม พวกเขาจะมีแรงจูงใจในการทำงานและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางานที่ทำ ซึ่งนำไปสู่ความผูกพันที่มากขึ้นต่อองค์กร (Dhingra & Dhingra, 2020; Dul, & Ceylan, 2014; Ejimabo, 2015) (2.7) คุณภาพชีวิตในการทำงาน มีอิทธิพลทางตรงต่อ ความผูกพันต่อองค์กร อาจเนื่องจากพนักงานจะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและได้รับการยอมรับจากองค์กร การได้รับการดูแลในด้านต่าง ๆ ทำให้พนักงานรู้สึกว่าองค์กรใส่ใจในความเป็นอยู่ ซึ่งสร้างความผูกพันและความภักดีต่อองค์กรได้ นอกจากนี้การมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีส่งผลให้พนักงานมีความพึงพอใจและความสุขในการทำงาน เมื่อพนักงานมีความสุขในงานและสภาพแวดล้อมที่ดี พวกเขาจะมีแรงจูงใจในการทำงานและมีความรู้สึกเชื่อมโยงกับองค์กรมากขึ้น ความพึงพอใจนี้จะทำให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กรและต้องการที่จะอยู่ร่วมกับองค์กรในระยะยาว (Lee et al., 2020; Malik & Lenka, 2019; Markos & Sridevi, 2010)

3. การอภิปรายผลการวิจัยจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ที่ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมทางกลยุทธ์เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ทั้ง 7 แนวทาง ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความสำคัญไปยังพนักงาน การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสร้างความเป็นอยู่ที่ดีและความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่น่าดึงดูดการเสริมพลังผ่านเทคโนโลยี การทำให้การสื่อสารมีความโปร่งใส และการสร้างแรงจูงใจ อาจเนื่องจากแนวทางดังกล่าวให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงาน การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน และการจูงใจด้วยค่าตอบแทนที่เป็นธรรม แนวทางดังกล่าวจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตของพนักงานได้ เมื่อพนักงานมีความผูกพันต่อองค์กร พวกเขาจะมีแรงจูงใจในการทำงานและมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร การที่พนักงานรู้สึกว่าตนเองมีความหมายและได้รับการสนับสนุนจากองค์กร ทำให้พวกเขาทำงานด้วยความเต็มใจและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่งผลให้ผลผลิตขององค์กรเพิ่มขึ้น และยังเป็นแนวทางที่จะช่วยลดอัตราการลาออกและรักษาพนักงานที่มีคุณภาพ ซึ่งเกิดจากการให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของพนักงานและการจูงใจด้วยค่าตอบแทนที่เป็นธรรม ทำให้พนักงานรู้สึกว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและต้องการอยู่ร่วมกับองค์กรในระยะยาว การลดอัตราการลาออกไม่เพียงแต่ช่วยลดต้นทุนในการสรรหาและฝึกอบรมพนักงานใหม่ แต่ยังช่วยรักษาความรู้และทักษะที่สำคัญไว้ในองค์กร และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของพนักงานช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีและเป็นมิตร พนักงานจะรู้สึกว่าพวกเขามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางขององค์กรและมีความสุขในการทำงาน ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมองค์กรแข็งแกร่งและเป็นเอกลักษณ์มากขึ้น (Dhingra & Dhingra, 2020; Dul & Ceylan, 2014; Ejimabo, 2015; Gonzales et al., 2021)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้นำไปสู่การระบุ นวัตกรรมทางกลยุทธ์ 7 แนวทาง ที่สามารถเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในศูนย์สุขภาพและความงามในประเทศไทย ได้แก่ (1) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ให้ความสำคัญกับพนักงานเป็นศูนย์กลาง (2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (3) การสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีและความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน (4) การพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อประสิทธิภาพและ

ความพึงพอใจ (5) การเสริมพลังพนักงานผ่านเทคโนโลยี (6) การทำให้การสื่อสารภายในองค์กรโปร่งใส และ (7) การออกแบบระบบสร้างแรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพ ศูนย์สุขภาพและความงามควรนำแนวทางเหล่านี้ไปปรับใช้เพื่อเพิ่มความผูกพันของพนักงาน ลดอัตราการลาออก และเสริมสร้างประสิทธิภาพการให้บริการในระยะยาว โดยเฉพาะการออกแบบกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับบริบทขององค์กรและความต้องการของพนักงาน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ศูนย์สุขภาพและความงามควรรักษามาตรฐานและปรับปรุงระบบค่าตอบแทนอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน เพื่อคงความพึงพอใจของพนักงานในระยะยาว นอกจากนี้ ควรจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมเป็นกลยุทธ์เสริมสร้างความผูกพันและความภักดีของพนักงาน โดยสื่อสารนโยบายและกระบวนการที่โปร่งใสเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร ศูนย์ฯ ควรพัฒนานโยบายค่าตอบแทนที่ยั่งยืนและยืดหยุ่น เช่น การปรับค่าตอบแทนตามผลงาน การให้โบนัสตามผลการทำงาน และโปรแกรมจูงใจอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กรและทิศทางธุรกิจ เพื่อรักษาความพึงพอใจของพนักงานอย่างต่อเนื่อง

References

- Abbah, M. T. (2014). Employee motivation: The key to effective organizational management in Nigeria. *IOSR Journal of Business and Management*, 16(4), 01-08.
- Agbozo, G. K., Owusu, I. S., Hoedoafia, M. A., & Atakorah, Y. B. (2017). The effect of work environment on job satisfaction: Evidence from the banking sector in Ghana. *Journal of human resource management*, 5(1), 12-18.
- Ashikali, E., Dittmar, H., & Ayers, S. (2017). The impact of cosmetic surgery advertising on women's body image and attitudes towards cosmetic surgery. *Psychology of Popular Media Culture*, 6(3), 255-273.
- Bakhshi, A., Sharma, A. D., & Kumar, K. (2011). Organizational commitment as predictor of organizational citizenship behavior. *European journal of business and management*, 3(4), 78-86.
- Bangkokbiznews. (2024). *Health and beauty service business is booming as Thailand enters an aging society*. Retrived from <https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1029882> [In Thai]
- Daniel, C. O. (2019). Compensation management and its impact on organizational commitment. *International Journal of Contemporary Applied Researches*, 6(2), 26-36.
- Dean, N. R., Foley, K., & Ward, P. (2018). Defining cosmetic surgery. *Australasian Journal of Plastic Surgery*, 1(1), 49-57.
- Dhingra, M., & Dhingra, V. (2020). An empirical research on relationship between adequate and fair compensation and quality of work life. *Journal of Statistics and Management Systems*, 23(2), 317-331.
- Douglas, S., & Roberts, R. (2020). Employee age and the impact on work engagement. *Strategic HR Review*, 19(5), 209-213.
- Dul, J., & Ceylan, C. (2014). The Impact of a creativity-supporting work environment on a firm's product innovation performance. *Journal of Product Innovation Management*, 31(6), 1254-1267.
- Ejimabo, N. O. (2015). The influence of decision making in organizational leadership and management activities. *Journal of Entrepreneurship & Organization Management*, 4(2), 2222-2839.
- Gonzales, V. A., Arias, M. G. I., Rodríguez, P. O., & Flores, J. L. E. (2021). Administrative management and organizational commitment in educational institutions. *Propósitos y representaciones*, 9(1), 1-14.

- Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *Journal of Marketing theory and Practice*, 19(2), 139-152.
- Kanten, S., & Sadullah, O. (2012). An empirical research on relationship quality of work life and work engagement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 62, 360-366.
- Lebni, J. Y., Togholi, R., Abbas, J., Kianipour, N., NeJhaddadgar, N., Salahshoor, M. R., ... & Ziapour, A. (2021). Nurses' work-related quality of life and its influencing demographic factors at a public hospital in Western Iran: a cross-sectional study. *International quarterly of community health education*, 42(1), 37-45.
- Lee, J. Y., Rocco, T. S., & Shuck, B. (2020). What is a resource: Toward a taxonomy of resources for employee engagement. *Human Resource Development Review*, 19(1), 5-38.
- Lemmon, G., Jensen, J. M., Wilson, M. S., Posig, M., & Thompson, K. T. (2020). Engagement as a privilege and disengagement as a pathology. *Journal of Management Inquiry*, 29(2), 220-235.
- Mäkikangas, A., Juutinen, S., Mäkinen, J. P., Sjöblom, K., & Oksanen, A. (2022). Work engagement and its antecedents in remote work: A person-centered view. *Work & Stress*, 36(4), 392-416.
- Malik, P., & Lenka, U. (2019). Exploring the impact of perceived AMO framework on constructive and destructive deviance: Mediating role of employee engagement. *International Journal of Manpower*, 40(5), 994-1011.
- Markos, S., & Sridevi, M. S. (2010). Employee engagement: The key to improving performance. *International Journal of Business and Management*, 5(12), 89-96.
- Mercurio, Z. A. (2015). Affective commitment as a core essence of organizational commitment: An integrative literature review. *Human resource development review*, 14(4), 389-414.
- Morrow, P. C. (2011). Managing organizational commitment: Insights from longitudinal research. *Journal of vocational behavior*, 79(1), 18-35.
- Narehan, H., Hairunnisa, M., Norfadzillah, R. A., & Freziamella, L. (2014). The effect of quality of work life (QWL) programs on quality of life (QOL) among employees at multinational companies in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 112, 24-34.
- Piyapimonsit, C. (1998). Confirmatory factor analysis. *Journal of Educational Measurement*, 20(59), 27-40.
- Popham, W. J. (1992). *Educational evaluation* (3re ed.). Allyn and Bacon.
- Prodanova, J., & Kocarev, L. (2022). Employees' dedication to working from home in times of COVID-19 crisis. *Management Decision*, 60(3), 509-530.

- Rasheed, M. I., Jamad, W. N., Pitafi, A. H., & Iqbal, S. M. J. (2020). Perceived compensation fairness, job design, and employee motivation: The mediating role of working environment. *South Asian Journal of Management*, 14(2), 229-246.
- Rastogi, A., Pati, S. P., Krishnan, T. N., & Krishnan, S. (2018). Causes, contingencies, and consequences of disengagement at work: An integrative literature review. *Human Resource Development Review*, 17(1), 62-94.
- Rees, C., Alfes, K., & Gatenby, M. (2013). Employee voice and engagement: connections and consequences. *The International Journal of Human Resource Management*, 24(14), 2780-2798.
- Sarode, A. P., & Shirsath, M. (2014). The factors affecting employee work environment & it's relation with employee productivity. *International Journal of Science and Research*, 3(11), 2735-2737.
- Shen, H., & Ren, C. (2023). Reconceptualizing employee disengagement as both attitudinal and behavioral: Narratives from China. *Public Relations Review*, 49(2), 102318.
- Tsiotsou, R. H., & Klaus, P. (2022). Editorial: The “nip and tuck” service framework: Bright and dark side of beautification/modification services. *Journal of Services Marketing*, 36(1), 1-8.
- Vlahos, A., & Bove, L. L. (2016). Went in for Botox and left with a rhinoplasty: The ethics of customer relationship marketing practices for non-surgical cosmetic procedures. *Marketing Intelligence & Planning*, 34(7), 927-942.

การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากไพลสู่การเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ อย่างยั่งยืนของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์

ธิตยา ทองเกิน¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล (2) ประเมินความคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพร (3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพลต้นแบบ และ (4) ทดสอบตลาดผลิตภัณฑ์ไพลเพื่อนำไปสู่การพาณิชย์ การศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับวิธีการวิจัยแบบผสานวิธี ประชากร ประกอบด้วย ผู้บริโภคในจังหวัดนครสวรรค์และสมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ คือผู้บริโภค จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากสมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลางและผู้ประกอบการธุรกิจสปา และร้านนวดเพื่อสุขภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (1) การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพลนำไปสู่การสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ 4 รูปแบบ ได้แก่ สบู่ไพล น้ำมันไพล ผงไพล และครีมนวดไพล (2) การประเมินความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า ครีมนวดไพลได้รับความสนใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, $SD = 0.75$) (3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ นำไปสู่การสร้างครีมนวดไพลภายใต้แบรนด์ “เอ-จัง-วา” ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนลาวครั่ง และ (4) การทดสอบตลาดผ่านการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อครีมนวดไพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการได้รับความพึงพอใจมากที่สุด คือ กลิ่นหอมของสมุนไพร ($\bar{X} = 4.35$, $SD = 0.68$) รองลงมา คือ ความสะดวกในการใช้งาน ($\bar{X} = 4.25$, $SD = 0.70$) การวิจัยนี้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการตลาดสมัยใหม่ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพร, ไพล, การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน, การทดสอบตลาด

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
398 หมู่ 9 ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ 60000, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: Thitiya.t@gmail.com, Thitiya.t@nsru.ac.th

Development of Herbal Product Innovation from Plai for Sustainable Value Addition and Product Standardization of Ban Hua Thanon Klang Local Wisdom Occupational Group, Tha Tako District, Nakhon Sawan Province

Thitiya Thongkern¹

Abstract

This research article aims to (1) develop product concepts from Plai (*Zingiber cassumunar* Roxb.), (2) evaluate opinions towards Plai herbal product concepts, (3) develop Plai herbal product prototypes, and (4) conduct market testing of Plai products for commercialization. The study employed a research and development approach combined with mixed methods research methodology. The population consisted of consumers in Nakhon Sawan province and members of Ban Hua Thanon Klang Local Wisdom Occupational Group. The quantitative research sample comprised 400 consumers selected through purposive sampling, while the qualitative research participants were purposively selected from members of Ban Hua Thanon Klang Local Wisdom Occupational Group and spa and massage business operators. The research instruments included questionnaires and in-depth interview guides. Data analysis employed descriptive statistics and content analysis.

Findings are as follows: (1) the development of Plai product concepts led to the creation of four product forms: Plai soap, Plai oil, Plai powder, and Plai massage cream; (2) consumer opinion assessment of herbal product concepts showed that Plai massage cream received high interest ($\bar{X} = 4.10$, $SD = 0.75$); (3) knowledge provision and prototype development resulted in the creation of Plai massage cream under the “A-Jung-Wa” brand, reflecting the identity of the Lao Khrang community; and (4) market testing through product trials and social media platforms demonstrated the product’s market potential, with consumers showing satisfaction towards the Plai massage cream, particularly in aspects such as the herbal fragrance which received the highest satisfaction ($\bar{X} = 4.35$, $SD = 0.68$), followed by ease of use ($\bar{X} = 4.25$, $SD = 0.70$). This research presents an approach to community product development that combines local wisdom with modern marketing, which can be applied to sustainable community economic development.

Keywords: Herbal Product Innovation, Plai, Community Product Development, Market Testing

Type of Article: Research Article

¹ Bachelor of Business Administration Program in Marketing, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University

398 Moo 9, Nakhon Sawan Tok Sub-district Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province 60000, Thailand

Corresponding Author: e-mail Thitiya.t@gmail.com, Thitiya.t@nsru.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรสมุนไพรที่หลากหลาย ซึ่งมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งเสริมสุขภาพของประชาชน (Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, 2021) สมุนไพรไทยไม่เพียงแต่มีบทบาทสำคัญในการรักษาโรคและส่งเสริมสุขภาพ แต่ยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญสำหรับเกษตรกร ผู้ประกอบการ SMEs และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ (Office of Trade Policy and Strategy, 2021) การแปรรูปสมุนไพรเป็นกระบวนการสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและยืดอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ โดยยังคงรักษาคุณสมบัติทางเภสัชวิทยาที่สำคัญไว้ (Porncharemonpong & Rattanapornnat, 2019)

อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการชุมชนยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2022) ปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม การขาดความรู้ด้านการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภค ปัญหาด้านมาตรฐานและการรับรองคุณภาพ ข้อจำกัดด้านเงินทุน การขาดการเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทาน และข้อจำกัดด้านบรรจุภัณฑ์และการออกแบบ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการชุมชน (Office of Trade Policy and Strategy, 2021)

กลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ เป็นกลุ่ม OTOP ที่มีการแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลาย โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากไพล เช่น น้ำมันไพล และยาหม่องไพล ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่ม (Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, 2020) อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังประสบปัญหาสำคัญ คือ การขาดองค์ความรู้ในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากไพลที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเป้าหมาย การขาดการพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย และการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง (Community Development Office of Nakhon Sawan Province, 2022) ในขณะที่แนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตลาดกำลังเพิ่มขึ้น (Kasikorn Research Center, 2022) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากไพล พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานและกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากไพล เพื่อเพิ่มมูลค่าและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหัวถนนกลางต่อไป นอกจากนี้การศึกษายังได้มุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากไพล (Zingiber cassumunar Roxb.) ซึ่งเป็นหนึ่งในสมุนไพร Product Champion ของไทย (Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, 2021) โดยใช้กรณีศึกษาของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง ชุมชนชาวลาวครั้ง การศึกษานี้มีความสำคัญในการบูรณาการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Board, 2020)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีอัตลักษณ์ชุมชนและตอบสนองความต้องการของตลาดสมัยใหม่ ไม่เพียงแต่จะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน แต่ยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน

(Chetdalak, Sombunthawi, & Panthanasevi, 2018) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Ministry of Tourism and Sports, 2021) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากไพลของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง จึงมีความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีมูลค่าเพิ่มและมาตรฐาน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล
2. เพื่อประเมินความคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพล
3. เพื่อผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพลต้นแบบ
4. เพื่อทดสอบตลาดผลิตภัณฑ์ไพลเพื่อนำไปสู่การพาณิชย์ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยนี้ครอบคลุมกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากสมุนไพรไพล โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์ การประเมินความคิดเห็นของผู้บริโภค การให้ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ไปจนถึงการทดสอบตลาด เนื้อหาประกอบด้วยการศึกษาคุณสมบัติและสรรพคุณของไพล การวิเคราะห์ตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน และการวางแผนการตลาดเพื่อการพาณิชย์ ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ ได้แก่ แนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล การให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกลยุทธ์การทดสอบตลาด ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และผลตอบรับจากการทดสอบตลาด

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพ:

1. ประชากร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง และผู้ประกอบการร้านสปาและร้านนวดเพื่อสุขภาพในจังหวัดนครสวรรค์
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง จำนวน 15 คน (สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 3) และผู้ประกอบการร้านสปาและร้านนวดเพื่อสุขภาพจำนวน 3 ราย (สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 4)

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การวิจัยเชิงปริมาณ:

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริโภคในเขตจังหวัดนครสวรรค์ และ ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่สนใจผลิตภัณฑ์สมุนไพร
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริโภคในเขตจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 400 คน (สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) และผู้บริโภคจากสื่อสังคมออนไลน์ (สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 4)

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง สำหรับผู้บริโภคนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และ สำหรับผู้บริโภคนจากสื่อสังคมออนไลน์ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling)

3. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ บ้านหัวถนนกลาง ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง และพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับการเก็บข้อมูลจากผู้บริโภค โดยมีรายละเอียดดังนี้:

1. พื้นที่หลักในการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์: บ้านหัวถนนกลาง ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์

2. พื้นที่ในการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภค: เขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

3. พื้นที่ในการทดสอบตลาด: สถานประกอบการด้านสุขภาพและความงาม 3 แห่งในจังหวัดนครสวรรค์ และพื้นที่ออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์

การกำหนดขอบเขตพื้นที่นี้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ต้นทางในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพื้นที่ปลายทางในการทดสอบตลาดและสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากโพลและการทดสอบตลาดเพื่อนำไปสู่การพาณิชย์

4. ขอบเขตของการวิจัย

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย: 12 เดือน (1 ปี)

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ประโยชน์เชิงวิชาการ

1. นักวิชาการ ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่บูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และได้กรณีศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น
2. นักวิจัยได้กรอบแนวคิดการวิจัยที่บูรณาการศาสตร์ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดที่เหมาะสมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ประโยชน์เชิงปฏิบัติ

1. ชุมชน/กลุ่มอาชีพ ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่มีมาตรฐานและมูลค่าเพิ่ม เกิดการอนุรักษ์และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. กลุ่มอาชีพฯ ได้แนวทางการสร้างแบรนด์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน
3. กลุ่มอาชีพฯ ได้แนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ตอบสนองความต้องการของตลาด

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product Development)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Cooper, 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของผลิตภัณฑ์สมุนไพร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จำเป็นต้องคำนึงถึง

ความต้องการของผู้บริโภค คุณสมบัติทางเภสัชวิทยา และความเป็นไปได้ทางการตลาด (Sahoo, Manchikanti, & Dey, 2019) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การสร้างแนวคิดผลิตภัณฑ์ การคัดเลือกแนวคิด การพัฒนาต้นแบบ และการทดสอบตลาด (Kotler & Armstrong, 2020)

2. ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม (Innovation Adoption Theory)

ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมของ Rogers (2003) อธิบายกระบวนการที่ผู้บริโภคยอมรับผลิตภัณฑ์หรือแนวคิดใหม่ โดยแบ่งผู้บริโภคออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ นวัตกรรม ผู้ยอมรับเร็ว ผู้ยอมรับส่วนใหญ่ช่วงต้น ผู้ยอมรับส่วนใหญ่ช่วงปลาย และผู้ล่าช้า การเข้าใจกระบวนการยอมรับนวัตกรรมจะช่วยให้การวางแผนการพัฒนาและการตลาดของผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวคิดการตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร (Herbal Product Marketing)

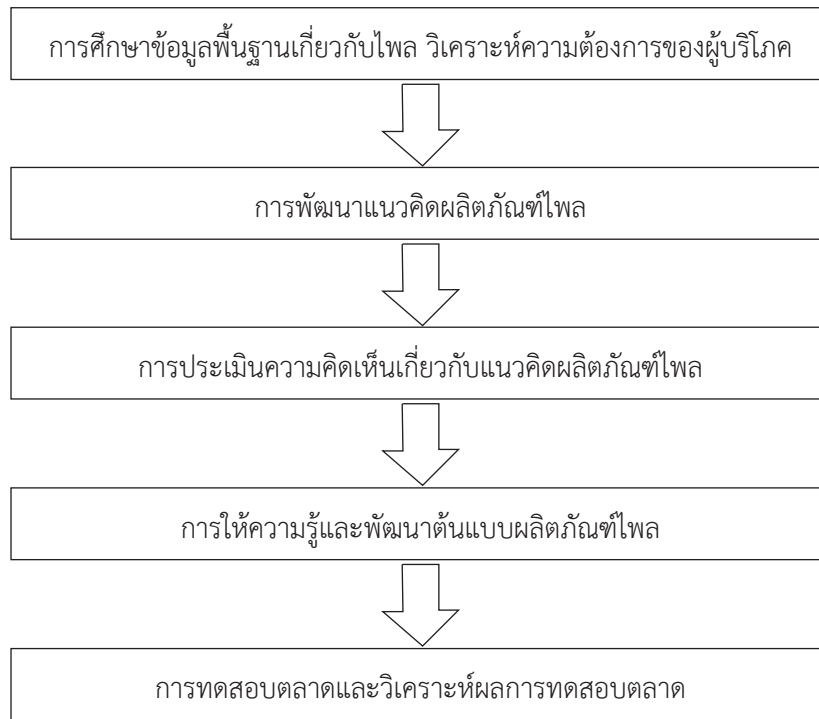
การตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีความท้าทายเฉพาะ เนื่องจากต้องสร้างความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ การสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการให้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ควบคู่ไปกับการสร้างความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Yeung, Heinrich, & Atanasov, 2018) นอกจากนี้ การใช้กลยุทธ์การตลาดดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย (Alalwan, 2018)

4. แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (Community Product Development)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานราก โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Siriwong, Chimasangkanan, & Pratumswan, 2019) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น คุณภาพมาตรฐาน และความต้องการของตลาด (Chetdalak, Sombunthawi, & Panthanasevi, 2018)

การศึกษาของ Inthasangk, Chuathong, and Upalapat (2020) เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เจลประคบร้อนจากสารสกัดโพลี พบว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อและได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (research and development) ร่วมกับวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) โดยแบ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง:

- ประชากร: สมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง และผู้ประกอบการร้านสปาและร้านนวดเพื่อสุขภาพในจังหวัดนครสวรรค์

- กลุ่มตัวอย่าง: สมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง จำนวน 15 คน และผู้ประกอบการร้านสปาและร้านนวดเพื่อสุขภาพ จำนวน 3 คน รวม จำนวน 18 คน (Drysdale, 2020)

การพิจารณาการได้มาของประชากร ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ สมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไหลไม่น้อยกว่า 2 ปี และมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ประกอบการร้านสปาและร้านนวดเพื่อสุขภาพ

ในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 3 คน ซึ่งมีประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรในการให้บริการ (Patton, 2015)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล:

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ประกอบด้วย ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ความคิดเห็นต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไพล ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และข้อเสนอแนะ

2. แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) มี 4 ประเด็น: การวิเคราะห์ตลาด การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และกลยุทธ์การตลาด

3. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไพล

วิธีการตรวจสอบเครื่องมือ:

ใช้การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพร 1 ท่าน ด้านการตลาด 1 ท่าน และด้านการพัฒนาชุมชน 1 ท่าน และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธีการทดสอบซ้ำ (Test-retest Reliability) (Creswell & Creswell, 2018)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ:

การวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไพล ผู้วิจัยดำเนินการตามแนวทางการวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยเริ่มจากการถอดเทปแบบคำต่อคำ จากนั้นทำการจัดระเบียบข้อมูลด้วยการกำหนดรหัส (Coding) แบบเปิด (Open Coding) เพื่อระบุหน่วยความหมายย่อย แล้วจึงจัดกลุ่มรหัสที่มีความหมายสอดคล้องกันเข้าเป็นหมวดหมู่ (Categories) และประเด็นหลัก (Themes) โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของข้อมูลอย่างต่อเนื่อง (Constant Comparison)

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ทั้งด้านข้อมูล ด้านผู้วิเคราะห์ และด้านทฤษฎี รวมถึงการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของการตีความ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง:

- ประชากร: ผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป
- กลุ่มตัวอย่าง: ผู้บริโภคในเขตจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 400 คน ใช้หลักการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran (1977) เนื่องจากไม่ทราบสัดส่วนประชากร ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้ค่าสัดส่วนประชากร $P = 0.5$ ระดับความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95 ($Z = 1.96$) และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ $e = 0.05$ และเมื่อคำนวณตามสูตรแล้วกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ต้องมีขั้นต่ำไม่น้อยกว่า 385 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 400 คน

สูตรที่ใช้คือ :

$$n_0 = P(1 - P) Z^2 / e^2$$

ความหมายตัวแปรในสูตร:

n_0 = กลุ่มตัวอย่าง

z = ค่า Z-score จากระดับความเชื่อมั่น

p = สัดส่วนประชากรที่มีคุณลักษณะที่ศึกษา

e = ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

สามารถแทนค่าในสูตร และคำนวณได้ดังนี้ :

$$\begin{aligned} n_0 &= 0.5(1 - 0.5(1.96)^2 / (0.05)^2 \\ &= 0.25 \times 3.8416 / 0.0025 \\ &= 0.9604 / 0.0025 \\ &= 384.16 \approx 385 \end{aligned}$$

จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 385 คน แต่เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการวิเคราะห์ข้อมูล ลดความเสี่ยงจากการตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน และรองรับกรณีข้อมูลสูญหายหรือไม่สมบูรณ์การพิจารณาการได้มาของประชากร ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ จำนวน 400 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีจุดประสงค์เพื่อคัดเลือกผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความเหมาะสม มีความรู้ ประสบการณ์ หรือความสนใจในผลิตภัณฑ์สมุนไพร ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล:

แบบสอบถาม (questionnaire) ประกอบด้วย 4 ส่วน: ข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ความคิดเห็นต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์ และข้อเสนอแนะ รวมจำนวน 25 ข้อ

วิธีการตรวจสอบเครื่องมือ:

1. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพร จำนวน 1 ท่าน ด้านการตลาด จำนวน 1 ท่าน และด้านการวิจัย และการพัฒนาชุมชน จำนวน 1 ท่าน คำนวณค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence) มีค่า IOC เท่ากับ 1.00 แสดงว่า ข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา สามารถนำไปใช้ได้ (Ritcharoen, 2016)

2. ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน (Nunnally & Bernstein, 1994) มีค่าเท่ากับ 0.95 อยู่ในระดับยอดเยี่ยม ตามเกณฑ์ที่เสนอโดย (George & Mallery, 2020)

การวิเคราะห์ข้อมูล:

ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพจากคำถามปลายเปิด (Creswell & Creswell, 2018)

ผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แต่ละข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1: เพื่อพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล

การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้การสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านห้วยถนนกลาง เจ้าอาวาสวัดห้วยถนนกลาง ประธานกรรมการและรองประธานกรรมการ รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 คน การศึกษาครั้งนี้ได้พัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล จำนวน 4 แนวคิด ได้แก่ สบู่ไพล น้ำมันไพล ผงไพล และครีมนวดไพล โดยอาศัยการวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของไพล (*Zingiber cassumunar* Roxb.) การศึกษาแนวโน้มตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมถึงศักยภาพและความต้องการของกลุ่มฯ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไพล ผลการวิจัยพบว่า ไพลมีองค์ประกอบสำคัญหลายชนิด เช่น น้ำมันหอมระเหย สารกลุ่ม Phenylbutenoids และ Curcuminoids ซึ่งมีคุณสมบัติทางเภสัชวิทยาที่หลากหลาย เช่นฤทธิ์ต้านการอักเสบ แก้ปวด และต้านอนุมูลอิสระ แนวคิดผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นนี้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มอาชีพฯ มุ่งเน้นการเพิ่มรายการผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับสายผลิตภัณฑ์เดิมในด้านสมุนไพรชุมชน นอกจากนี้ ยังคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกในการใช้งานให้แก่ผู้บริโภค รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพฯ ตลอดจนสอดคล้องกับแนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและสมุนไพรที่เพิ่มขึ้นในตลาดโลก

วัตถุประสงค์ที่ 2: เพื่อประเมินความคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพล

การประเมินความคิดเห็นต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพล ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 59.4 และรองลงมาคือเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 40.6 มีอายุตั้งแต่ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.1 รองลงมา คืออายุตั้งแต่ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.4 มีอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 41.9 รองลงมา คือพนักงานภาคบริษัท/เอกชน คิดเป็นร้อยละ 24.4 มีรายได้ 10,001 -15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมา คือ 20,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.8 นอกจากนี้ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริโภคมีความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์จากมากไปน้อย ดังนี้: ครีมนวดไพล (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10) สบู่ไพล (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98) น้ำมันไพล (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.22) และผงไพล (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.79) (ดังแสดงในตาราง 1)

เหตุผลที่สนับสนุนผู้บริโภคชอบในผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูป เนื่องจากผู้บริโภคให้ความสำคัญกับราคาของสินค้าที่มีส่วนผสมของสมุนไพร (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95) และความสะดวกในการใช้งานของผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86)

ตาราง 1

การประเมินความตั้งใจซื้อจากแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพร่ไพร

รายการแนวคิดผลิตภัณฑ์แปรรูปจาก “ไพร่ไพร”	ราคา (บาท)	$\bar{X}$	SD	ระดับความตั้งใจซื้อ
แนวคิดที่ 1 สบู่ไพร่ไพร	65	3.98	1.019	มาก
แนวคิดที่ 2 น้ำมันไพร่ไพร	89	3.22	.923	ปานกลาง
แนวคิดที่ 3 ผงไพร่ไพร	35	2.79	.905	ปานกลาง
แนวคิดที่ 4 ครีมนวดไพร่ไพร	79	4.10	.992	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 3: เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพร่ไพรต้นแบบ

ผู้วิจัยได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสูตรตำรับครีมนวดไพร่ไพรและกระบวนการผลิตให้กับสมาชิกกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านห้วยถนนกลาง จำนวน 15 คน ผลการวิจัย พบว่า ภายหลังการอบรม กลุ่มอาชีพฯ ได้นำความรู้ไปต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบครีมนวดไพร่ไพร โดยตั้งชื่อตราสินค้าตามความต้องการของชุมชนกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านห้วยถนนกลาง ซึ่งเป็นชุมชนชาวลาวครั้ง ที่มีภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ นั่นคือ “ภาษาลาว” ผู้วิจัยและชุมชนได้ระดมความเห็นร่วมกันในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และป้ายฉลาก ภายใต้แบรนด์ “เอ-จัง-วา” (A-jung-wa) โดยมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์และฉลากที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีรายละเอียด โลโก้ และฉีกรออกแบบ ดังนี้ (1) โลโก้ ปรากฏเป็นรูปหลังคาโบสถ์หรือเจดีย์สี่เหลี่ยม ซึ่งสื่อถึงวัดห้วยถนนกลาง อันเป็นที่มาของผลิตภัณฑ์ (2) สีหลัก ใช้โทนสีขาวและเขียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านความสะอาดและความเป็นธรรมชาติของสมุนไพร (สีขาว: สื่อถึงความบริสุทธิ์ สะอาด และความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ และสีเขียว: สื่อถึงความเป็นธรรมชาติ สมุนไพร และการส่งเสริมสุขภาพ) (3) ลักษณะบรรจุภัณฑ์ หลอดพลาสติกบีบ ขนาด 25 กรัม คุณสมบัติสะดวกต่อการใช้งาน สามารถควบคุมปริมาณการใช้ได้ง่าย ป้องกันการปนเปื้อนจากภายนอก พกพาสะดวก เหมาะสำหรับการใช้งานนอกสถานที่ (4) ข้อความบนฉลาก ชื่อผลิตภัณฑ์: “Natural massage cream” (ครีมนวดสมุนไพร) คุณสมบัติเด่น: “Cool & Relax” (เย็นสบาย ผ่อนคลาย) ภาพประกอบ: แสดงภาพการใช้งานผลิตภัณฑ์ โดยมีภาพคนกำลังนวดบริเวณไหล่ (ดังภาพ 2)

ภาพ 2 บรรจุภัณฑ์และฉลากของครีมนวดไพร่ไพรของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านห้วยถนนกลาง

การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์เน้นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับมาตรฐานการผลิตสมัยใหม่ และมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่ใส่ใจสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี

วัตถุประสงค์ที่ 4: เพื่อทดสอบตลาดผลิตภัณฑ์ไพลเพื่อนำไปสู่การพาณิชย์

การทดสอบตลาด ผู้วิจัยได้ดำเนินการผ่านหลายช่องทาง ได้แก่ การทดสอบผลิตภัณฑ์กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายร่วมกับสถานประกอบการด้านสุขภาพและความงาม จำนวน 3 แห่ง และการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภคบนแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ทดลองใช้มีความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะด้านการซึมซับและประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการปวด ผู้ประกอบการและผู้บริโภคมีความเห็นในเชิงบวกต่อคุณสมบัติการซึมซับของผลิตภัณฑ์ แต่มีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงเนื้อสัมผัสให้เหมาะสมกับการใช้งานเชิงวิชาชีพมากขึ้น การทดสอบตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์พบว่า กลุ่มผู้ชมหลักประกอบด้วย วัยรุ่นและคนทำงานออฟฟิศ โดยช่วงเวลาที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือช่วงพักกลางวันและช่วงเย็นหลังเลิกงาน และให้ความสำคัญกับราคาสินค้าและการขนส่งที่สะดวก

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากไพลสู่การเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืนของกลุ่มอาชีพภูมิปัญญาบ้านหัวถนนกลาง” สามารถนำเสนอได้ดังนี้:

1. การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของไพล (*Zingiber cassumunar* Roxb.) ในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครีมนวดไพล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jeenapongsa, Yoovathaworn, Sriwatanakul, Pongprayoon, and Sriwatanakul (2003) ที่พบว่า สารสกัดจากไพลมีฤทธิ์ด้านการอักเสบที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Ozaki, Kawahara, and Harada (1991) ที่รายงานถึงประสิทธิภาพของน้ำมันหอมระเหยจากไพลในการบรรเทาอาการปวด

การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์จากไพลในการวิจัยนี้ไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อแนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและสมุนไพรที่เพิ่มขึ้นทั่วโลก (Yeung, Heinrich, & Atanasov, 2018) แต่ยังสะท้อนถึงการใช้อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน (Sdrali, Goussia-Rizou, Giannouli, & Makris, 2015)

2. การประเมินความคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดผลิตภัณฑ์สมุนไพรไพล

ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้บริโภคแสดงให้เห็นว่า ครีมนวดไพลได้รับความสนใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10) ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการของตลาดต่อผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติในการบรรเทาอาการปวดเมื่อยและผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Grand View Research (2021) ที่รายงานถึงการเติบโตของตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรและธรรมชาติในเขตเมือง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับราคาและความสะดวกในการใช้งานของผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Armstrong (2018) ที่เสนอว่าการตัดสินใจซื้อของ

ผู้บริโภคมากขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านราคาและคุณค่าที่รับรู้ได้ ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างคุณภาพ ราคา และความสะดวกในการใช้งาน

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรโพลีตันแบบ

การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสูตรตำรับครีมνωตโพลีตันและกระบวนการผลิตแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีสู่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Development) ของ Chambers (1994) ที่เน้นการเสริมพลังให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

การออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า “เอ-จัง-วา” ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนชาวลาวครั่ง เป็นตัวอย่างที่ดีของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ่านการใช้ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ตามแนวคิดของ Bourdieu (1986) ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างรายได้เปรียบเทียบในการแข่งขันและความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของชุมชน

4. การทดสอบตลาดผลิตภัณฑ์โพลีตันไปสู่การพาณิชย์

ผลการทดสอบตลาดผ่านการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางการตลาดของครีมνωตโพลีตัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณสมบัติการซึมซับและประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการปวด อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงเนื้อสัมผัสของผลิตภัณฑ์สำหรับการใช้งานในบริบทวิชาชีพสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดที่หลากหลาย

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะการไลฟ์สดมีมิ่ง ในการทดสอบตลาดและส่งเสริมการขายสอดคล้องกับแนวโน้มการตลาดดิจิทัลในปัจจุบัน (Tuten & Solomon, 2017) ข้อค้นพบเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและความคาดหวังของผู้บริโภคในด้านราคาและการจัดส่งสินค้าชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนากลยุทธ์การตลาดแบบบูรณาการที่ผสมผสานช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ (Omni-channel Marketing Strategy) ตามแนวคิดของ Verhoef, Kannan, and Inman (2015)

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของโพลีตันในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การตลาด และกฎหมายท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาต่อยอดในอนาคตควรมุ่งเน้นการวิจัยทางคลินิกเพื่อยืนยันประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ การพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน สถาบันการศึกษา และภาคธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์:
 - ควรพัฒนาสูตรครีมขวดโพลีให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น สูตรเย็น สูตรร้อน หรือสูตรผสม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน
 - พิจารณาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นๆ เช่น เจลนวด หรือสเปรย์ เพื่อเพิ่มความสะดวกในการใช้งานและขยายฐานลูกค้า
2. การตลาดและการจัดจำหน่าย:
 - ใช้กลยุทธ์การตลาดแบบผสมผสาน (integrated marketing) โดยเน้นการสื่อสารคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทั้งในด้านสรรพคุณและความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - พัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ
 - สร้างความร่วมมือกับร้านขายยา ร้านสปา และศูนย์สุขภาพ เพื่อขยายช่องทางการจัดจำหน่าย
3. การสร้างเครือข่าย:
 - สร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง
 - เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

ข้อจำกัดของการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเป็นการวัดความตั้งใจซื้อ (purchase intention) ซึ่งอาจไม่สะท้อนพฤติกรรมการซื้อจริง (actual purchase behavior) ของผู้บริโภค ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความต้องการของผู้บริโภคในหลายพื้นที่
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นเฉพาะผลิตภัณฑ์แปรรูปจากโพลี จึงอาจไม่สามารถนำผลการศึกษาไปใช้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรชนิดอื่นได้โดยตรง ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังผลิตภัณฑ์สมุนไพรชนิดอื่นๆ

References

- Alalwan, A.A. (2018). Investigating the impact of social media advertising features on customer purchase intention. *International Journal of Information Management*, 42, 65-77.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Chambers, R. (1994). The origins and practice of participatory rural appraisal. *World Development*, 22(7), 953-969. Retrieved from [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(94\)90141-4](https://doi.org/10.1016/0305-750X(94)90141-4)
- Chetdalak, W., Sombunthawi, K., & Panthanasevi, S. (2018). Community product development towards national product standards of community enterprises in Nakhon Pathom Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 573-595. [In Thai]
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.
- Cooper, R. G. (2021). *Winning at new products: Creating value through innovation*. Basic Books.
- Community Development Office of Nakhon Sawan Province. (2022). Report on the performance of the One Tambon One Product (OTOP) Project in Nakhon Sawan Province for the year 2022. Community Development Department. Retrieved from https://nakhonsawan.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/16/2022/10/otop_report_2565.pdf [In Thai]
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE.
- Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. (2021). *National Master Plan for the Development of Thai Herbs No. 1 2017-2021*. Ministry of Public Health. Retrieved from <https://www.dtam.moph.go.th/images/document/strategy/แผนแม่บทแห่งชาติ.pdf> [In Thai]
- Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. (2020). *Annual report 2020: Department of Thai Traditional and Alternative Medicine*. Retrieved from <https://www-old.dtam.moph.go.th/index.php/th/download/6618-dl0108.html> [In Thai]
- Drysdale, D. (2020). *What's a good sample size for qualitative research?*. Retrieved from <https://medium.com/@djdrysdale/whats-a-good-sample-size-for-qualitative-research-c58bf84196ac>
- George, D., & Mallery, P. (2020). *IBM SPSS Statistics 26 step by step: A simple guide and reference* (16th ed.). Routledge.

- Grand View Research. (2021). Herbal medicine market size,... share & trends analysis report by category (tablets & capsules, powders, extracts), by distribution channel (hospital pharmacies, retail pharmacies, e-commerce), by region, and segment forecasts, 2021-2028. Retrieved from <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/herbalmedicine-market>
- Jeenapongsa, R., Yoovathaworn, K., Sriwatanakul, K. M., Pongprayoon, U., & Sriwatanakul, K. (2003). Anti-inflammatory activity of (E)-1-(3,4-dimethoxyphenyl) butadiene from *Zingiber cassumunar* Roxb. *Journal of Ethnopharmacology*, 87(2-3), 143-148. [https://doi.org/10.1016/S0378-8741\(03\)00098-9](https://doi.org/10.1016/S0378-8741(03)00098-9) [In Thai]
- Inthasangk, S., Chuathong, W., & Upalapat, S. (2020). Development of hot compress gel products from fingerroot extract. *Ubon Ratchathani University Journal of Science and Technology*, 22(2), 11-22. [In Thai]
- Kasikorn Research Center. (2022). *Thai herbal market trends 2022*. Retrieved from <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/Thai-Herbz3261.aspx> [In Thai]
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). *Principles of marketing* (17th ed.). Pearson.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2020). *Principles of marketing* (18th ed.). Pearson.
- Ministry of Tourism and Sports. (2021). *National Tourism Development Plan No. 3 (2023 - 2027)*. Retrieved from https://www.mots.go.th/download/article/article_20211006135803.pdf [In Thai]
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *The assessment of reliability*. *Psychometric Theory*, 3, 248-292.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2020). *Bioeconomy Development Strategy (2018 - 2037)*. Ministry of Natural Resources and Environment. Retrieved from https://www.bedo.or.th/bedo/wp-content/uploads/2020/12/strategy_2561-2580.pdf [In Thai]
- Office of Trade Policy and Strategy. (2022). *Report on the Thai Trade Economic Situation 2021*. Ministry of Commerce. Retrieved from http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/report_2564.pdf [In Thai]
- Office of Trade Policy and Strategy. (2021). *Five-year operational plan (2023-2027) of the Office of Trade Policy and Strategy*. Ministry of Commerce. Retrieved from http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/plan_2566-2570.pdf
- Phonchalempong, P., & Rattanapanon, N. (2019). *Food processing*. Kasetsart University Press.

- Ozaki, Y., Kawahara, N., & Harada, M. (1991). Anti-inflammatory effect of *Zingiber cassumunar* Roxb. and its active principles. *Chemical and Pharmaceutical Bulletin*, 39(9), 2353-2356. <https://doi.org/10.1248/cpb.39.2353>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE.
- Ritcharoen, P. (2016). *Research techniques for learning development* (2nd ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.
- Sahoo, N., Manchikanti, P., & Dey, S. (2019). *Herbal drugs: Standards and regulation*. Fitoterapia, 136, 104420. <https://doi.org/10.1016/j.fitote.2010.02.001>
- Sdrali, D., Goussia-Rizou, M., Giannouli, P., & Makris, K. (2015). Residents' perception of tourism development as a vital step for participatory tourism plan: A research in a Greek protected area. *Environment, Development and Sustainability*, 17(4), 923-939. <https://doi.org/10.1007/s10668-014-9573-2>
- Siriwong, P., Chimasangkanan, S., & Pratumswan, K. (2019). Community product development for sustainable tourism: A case study of Ban Tham Suea community, Phetchaburi Province. *University of the Thai Chamber of Commerce Journal of Humanities and Social Sciences*, 39(3), 16-31. [In Thai]
- Tuten, T. L., & Solomon, M. R. (2017). *Social media marketing* (3rd ed.). SAGE.
- Verhoef, P. C., Kannan, P. K., & Inman, J. J. (2015). From multi-channel retailing to omnichannel retailing: Introduction to the special issue on multi-channel retailing. *Journal of Retailing*, 91(2), 174-181. <https://doi.org/10.1016/j.jretai.2015.02.005>
- Yeung, A. W. K., Heinrich, M., & Atanasov, A. G. (2018). Ethnopharmacology-A Bibliometric Analysis of a Field of Research Meandering Between Medicine and Food Science? *Frontiers in Pharmacology*, 9, 215. <https://doi.org/10.3389/fphar.2018.00215>

ความสามารถในการประมวลผลความรู้ได้รับอิทธิพลจากคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้างในอุตสาหกรรมผู้ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์พลังงานไฟฟ้า

ธนณัฐ เนียมหอม¹ สมจิตร ล้วนจำเริญ² บุญชอบ พุ่มไพจิตร³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความสามารถในการประมวลผลความรู้การผลิตภัณฑ์ใหม่ของผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้าในอุตสาหกรรมยานยนต์พลังงานไฟฟ้า (2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และ (3) วิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้างขององค์กรส่งผลต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้การผลิตภัณฑ์ใหม่ของผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้า เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้ผลิตประกอบยานยนต์และผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ จำนวน 700 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการศึกษาแบบจำลองโดยประมวลผลข้อมูลวิธีการทางสถิติอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐาน ตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงภายนอกและภายใน และระดับอิทธิพลต่อตัวแปรด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า แบบจำลองมีอิทธิพลของคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่มีผลต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัท การค้นหาข้อเท็จจริงแสดงให้เห็นว่า การมีความผันแปรส่งอิทธิพลต่อตัวแปรคั่นกลางการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง มีค่าอิทธิพลเส้นทางทั้งทางตรงเชิงบวกและเส้นทางอ้อมเชิงบวกส่งผลต่อตัวแปรตามความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัทอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น เส้นทางอิทธิพลทั้งหมดภายใต้ค่าความผันแปรของตัวแปรปัจจัยสาเหตุมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม มีค่าของ R-square เท่ากับ 0.631 มีค่ามากที่สุดในรอบแนวคิด ข้อค้นพบผลการวิเคราะห์สามารถนำไปสู่ระดับอิทธิพลที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ส่งผลต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัท ผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างอย่างมีนัยสำคัญ และมีค่าอิทธิพลโดยรวมทั้งทางตรงและอ้อมรวมเชิงบวกมากที่สุด

คำสำคัญ: ผู้ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์พลังงานไฟฟ้า; คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ; สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: thananat.tn@gmail.com

² คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ มูลนิธิสถาบันโลจิสติกส์แห่งเอเชีย

Knowledge-Processing Capability Influenced by Entrepreneurial Orientation and the Business Environment Through Supplier Involvement as a Knowledge Source and Co-Creator in the Electric Vehicle Parts Manufacturer Industry

Thananat Naemhom¹ Somchit Luanchamroen² Boonchob Poompaichit³

Abstract

This research article aims to (1) investigate knowledge-processing capability for new products of electric vehicle parts and equipment manufacturers in the electric vehicle industry; examines (2) the congruence of a causal relationship model; and analyzes (3) direct and indirect influences of the factors of entrepreneurial orientation, the business environment and supplier involvement under study. The quantitative research approach was conducted with a questionnaire as a research instrument to collect data from the population consisting of 700 vehicle and vehicle parts manufacturers. Data was analyzed using the model and the inferential statistics for hypothesis test. The relationships of exogenous variables and endogenous variables were tested as well as the level of influence on variables using the technique of structural equation analysis.

Findings are as follows: The model exhibited the influence of entrepreneurial orientation and the business environment on the knowledge-processing capability of the companies. Furthermore, the fact-finding process showed that the variance exhibited an influence on the mediator of supplier involvement as a knowledge source and co-creator. The positive direct and indirect path analysis affected knowledge-processing capability of the companies at a significant level. Therefore, all paths under the variance of causal factor variables exhibited an influence on dependent variables with R-square of 0.631, the highest value in the conceptual framework. Findings from the analysis could lead to the level of influence from the relationships of the business environment affecting the knowledge-processing capability of the companies through supplier involvement as a knowledge source and co-creator at a significant level. Overall positive direct and indirect influence was at the highest level.

Keywords: Electric Vehicle Parts Manufacturer; Entrepreneurial Orientation; Business Environment

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Business Administration, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: thananat.tn@gmail.com

² Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University

³ Vice Chairman Asian institute of Logistics Foundation

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคอุตสาหกรรมยานยนต์มุ่งพัฒนาและสร้างพาหนะที่ขับเคลื่อนโดยมอเตอร์ไฟฟ้าแทนการใช้เครื่องยนต์ที่มีการเผาไหม้ อย่างไรก็ตาม พบว่า ในระยะหลังการผลิตรถยนต์ของไทยค่อนข้างชะลอตัว และกำลังจะเผชิญความท้าทายใหม่อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจากยานยนต์เครื่องยนต์สันดาปภายในสู่ยานยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้าหรือรถยนต์ไฟฟ้า (National Science and Technology Development Agency, 2017) ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดนโยบายส่งเสริมการใช้รถยนต์ไฟฟ้าทดแทนเครื่องยนต์สันดาปที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน รัฐบาลไทยเองเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวและส่งเสริมให้เกิดการใช้ยานยนต์ไฟฟ้าในประเทศ จึงสนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าและชิ้นส่วนขึ้น และเรียกแผนการส่งเสริมว่า “แผนที่นำทางการส่งเสริมยานยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย” หรือ “EV Promotion Roadmap” และส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตยานยนต์ไฟฟ้าในภูมิภาคอาเซียน ขณะที่ผู้ประกอบการผลิตชิ้นส่วนและอะไหล่รถยนต์ในระดับ SMEs มีเวลาปรับตัวเพราะยังมียานยนต์ไฟฟ้าบางรุ่นที่ยังใช้เครื่องยนต์สันดาปและชิ้นส่วนยานยนต์ดั้งเดิมอยู่รวมถึง ข้อจำกัดในการผลิตที่ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถผลิตและจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ได้ (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2019) ซึ่งส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์โดยตรง ทั้งนี้ ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ที่ได้รับผลกระทบจากยานยนต์ไฟฟ้าสมัยใหม่ ดังที่ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ ลำดับที่ 1 (1st Tier) เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ให้กับค่ายผู้ผลิตรถยนต์โดยตรงหรือตลาดที่นำชิ้นส่วนไปประกอบรถยนต์ (OEM) จึงไม่ได้รับผลกระทบเพียงแค่อต้องเรียนรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมตามที่โรงงานประกอบรถยนต์กำหนดมาตรฐานไว้ กลุ่มนี้รวมถึงผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ ที่จำเป็นในยานยนต์ไฟฟ้า เช่น ตัวถัง ช่วงล่าง และชิ้นส่วนภายในห้องโดยสาร ส่วนกลุ่มที่ 2: Tier 2-3 ที่ต้องปรับตัว ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ ลำดับที่ 2 และ 3 (2nd Tier-3rd Tier) ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ที่เป็นบริษัทเครือข่ายหรือมีความสัมพันธ์ในการผลิตชิ้นส่วนให้กับผู้ผลิตลำดับที่ 1 อยู่แล้ว เพียงแต่ต้องปรับตัวในระยะแรก เพื่อรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากบริษัทเจ้าของเทคโนโลยีและเข้าสู่ห่วงโซาการผลิตอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าสมัยใหม่ (Yongpisanphob, 2020) นอกจากนี้ ผู้ประกอบการไทยส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้ผลิตชิ้นส่วนขนาดกลาง (Tier 2) และผู้ผลิตชิ้นส่วนขนาดเล็ก (Tier 3) ซึ่งอยู่ฐานล่างสุดของพีระมิด จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับผลกระทบหากผู้ผลิตตลาดที่นำชิ้นส่วนไปประกอบรถยนต์ (OEM) ปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างการผลิตครั้งใหญ่ไปสู่ยานยนต์ไฟฟ้าแบบเต็มรูปแบบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) ที่มีมากกว่าจำนวน 2,000 ราย ที่คอยป้อนวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนต่างๆ ให้กับผู้ประกอบการที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานทั้งบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ และ OEM ที่อยู่บนยอดสุดของพีระมิด อีกทั้งอำนาจการต่อรองต่ำและต้นทุนการผลิตสูง ยังเป็นอีกข้อจำกัดสำคัญในการปรับตัวของผู้ประกอบการไทยในกลุ่มผู้ผลิตชิ้นส่วนขนาดกลาง (Tier 2) และผู้ผลิตชิ้นส่วนขนาดเล็ก (Tier 3) นอกจากนี้ ส่วนหนึ่งมาจากผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ไทย โดยมากทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รับจ้างผลิต โดยเฉพาะผู้ประกอบการไทยขนาดเล็กที่มีต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ยิ่งกว่านั้นมาตรฐานและข้อกำหนดคุณลักษณะของชิ้นส่วนและวัสดุที่ใช้ในการผลิตที่มักถูกกำหนดมาแล้วจากผู้ผลิตรถยนต์ หรือซัพพลายเออร์ผู้ผลิตรถยนต์ ส่งผลต่อความยืดหยุ่นในการปรับข้อกำหนดคุณลักษณะของวัสดุและขั้นตอนการประกอบชิ้นส่วนอย่างมาก (Krungthai COMPASS, 2021)

จากบริบทของอุตสาหกรรมที่ดำเนินอยู่นั้นนำไปสู่แนวคิดของศึกษาวิจัยนี้ เนื่องจากปัญหาด้านต่าง ๆ มักเกิดขึ้นที่ต้นน้ำที่ระดับซัพพลายเออร์ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของ

ผลิตภัณฑ์ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ที่เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้าใหม่ๆ สองประเภทในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้าง (knowledge source and a co-creator) เพื่อเพิ่มผลกระทบของแนวทางของผลิตภัณฑ์ผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้าใหม่ๆ ความสามารถในการประมวลผลความรู้ (knowledge-processing capability) ที่เป็นผลิตภัณฑ์ผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้าใหม่ๆ ช่วยเสริมการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง ตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ถือเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการทำความเข้าใจ ซึ่งช่วยให้บริษัทต่างๆ สามารถเข้าถึงและรับความรู้จากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Li, Zhou, & Wu, 2017) อย่างไรก็ตาม ทิศทางของอุตสาหกรรมรถยนต์ไทยที่กำลังมุ่งสู่ตลาดรถยนต์พลังงานไฟฟ้าอาจเป็นได้ทั้งโอกาสและอุปสรรคของผู้ประกอบการทั้งในส่วนของบริษัทที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมรถยนต์โดยตรงและผู้ผลิตชิ้นส่วน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการประมวลผลความรู้การผลิตภัณฑ์ใหม่ของผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้าในอุตสาหกรรมยานยนต์พลังงานไฟฟ้า
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ
3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้างขององค์กรส่งผลกระทบต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้การผลิตภัณฑ์ใหม่ของผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์พลังงานไฟฟ้า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง และแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการประมวลผลความรู้ และตัวแปร ประกอบด้วย (1) ความสามารถในการประมวลผลความรู้ (2) คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ (3) สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (4) การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ และ (5) การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง
2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง โดยมีประชากรเป็นผู้ผลิตประกอบยานยนต์และผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ จำนวน 2,771 ราย (Thailand Automotive Institute, n.d.) ตัวอย่างจำนวน 700 ราย
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา ในพื้นที่ประเทศไทย

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. เป็นการเปิดพื้นที่การศึกษาของผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ในอุตสาหกรรมรถยนต์พลังงานไฟฟ้าที่ต่อยอดจากอุตสาหกรรมยานยนต์สันดาปภายในที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทราบถึงความรู้ที่จะเกิดขึ้นจากข้อค้นพบที่กำลังจะ

ศึกษาความสามารถในการประมวลผลความรู้ ที่เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของผู้ผลิตชิ้นส่วนประกอบและอุปกรณ์รถยนต์
พลังงานไฟฟ้า

2. ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ใน
อุตสาหกรรมรถยนต์พลังงานไฟฟ้า เป็นการเตรียมความพร้อมของธุรกิจ

3. เพิ่มฐานข้อมูลที่สนับสนุนองค์ความรู้ของแต่ละตัวแปรในรอบแนวคิดวิจัยสามารถนำมาใช้ประโยชน์
ในเชิงวิชาการของธุรกิจผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ในกลุ่มรถยนต์พลังงานไฟฟ้าในประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
ทางธุรกิจ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
ของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการประมวลผลความรู้ และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง พบว่า อิทธิพลของคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความสามารถในการประมวลผล
ความรู้ของบริษัทและการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ องค์ประกอบของความเป็น
ผู้ประกอบการ กระบวนการที่องค์กรจะพัฒนาตนเองผ่านการเป็นการทำงานเชิงรุก ความเป็นนวัตกรรม และการ
ยอมรับความเสี่ยง นอกจากนี้ องค์ประกอบของความเป็นผู้ประกอบการยังมีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการ
ทำงาน การมีอิสระในการบริหารงาน ความกล้าที่จะแข่งขัน อีกทั้งยังพบว่า ความเป็นผู้ประกอบการจะขึ้นอยู่กับ
วัฒนธรรมขององค์กร อิทธิพลทางเศรษฐกิจ กฎหมาย การเมือง และปัจจัยทางสังคมมีบทบาทเป็นตัวแปรปรับ
ของความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและความเป็นผู้ประกอบการ (Lee & Peterson, 2000) การศึกษาพบว่า
อิทธิพลของความเป็นผู้ประกอบการทุกด้านมีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจซึ่งวัดผ่านการเติบโต
ทางธุรกิจ อีกทั้งความเป็นผู้ประกอบการในฐานะแหล่งทรัพยากรและความสามารถในการเติบโตของธุรกิจ
ขนาดเล็ก ดังนั้น ความเป็นผู้ประกอบการสามารถที่จะทำนายความเติบโตของธุรกิจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ
ธุรกิจขนาดเล็ก (Ferreira & Azevedo, 2008) นอกจากนี้ การศึกษาของ Lee and Lim (2009) พบว่า อิทธิพล
ของความเป็นผู้ประกอบการต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจบริการ ซึ่งคุณลักษณะส่วนบุคคลของเจ้าของกิจการ
มีอิทธิพลอย่างสูงต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจบริการขนาดเล็กและขนาดกลาง และความเป็นผู้ประกอบการมี
อิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจบริการ อีกทั้งผลการศึกษาของ Ndubisi and Iftikhar (2012)
พบว่า ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างความเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรมและผลการดำเนินงานที่มีคุณภาพอย่างมี
นัยสำคัญ และนวัตกรรมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับผลการดำเนินงาน และเป็นตัวแปรส่งผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง
ความเป็นผู้ประกอบการกับผลการดำเนินงาน

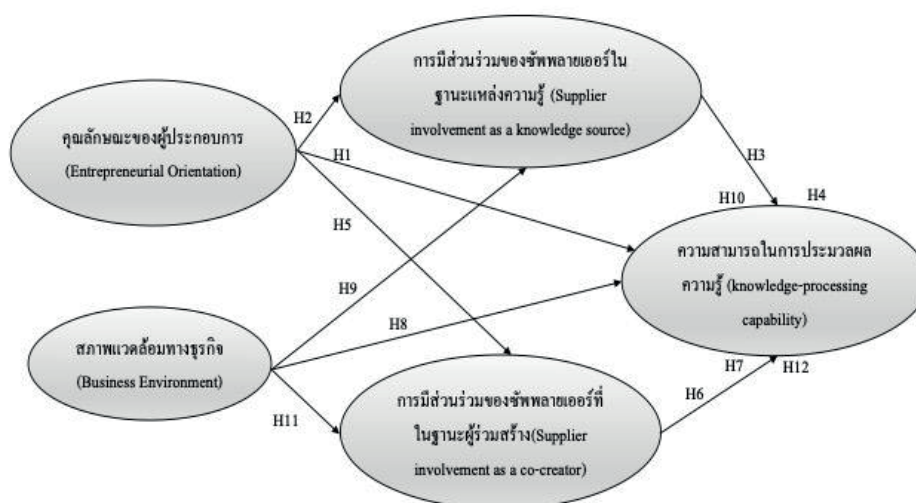
ความสามารถในการประมวลผลความรู้ที่ซัพพลายเออร์เสนอจะเป็นแหล่งความรู้และนวัตกรรม แต่ความรู้
จากซัพพลายเออร์จะมีประโยชน์มากน้อยเพียงใดสำหรับนวัตกรรมนั้น ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมเป็น
ผลจากการประมวลผลความรู้ และความสามารถในการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (Cheng, 2020) โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ความสามารถของบริษัทช่วยให้สามารถแปลงทรัพยากรฐานความรู้จากภายนอกให้เป็นผลิตภัณฑ์นวัตกรรม
ที่เหนือกว่า (Helfat & Winter, 2011) นอกจากนี้ Lawson, Krause, and Potter (2015); Saldanha, Mithas,
and Krishnan (2017) มีความเห็นสอดคล้องกันของการใช้การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์เป็นแหล่งความรู้

ทำให้มีผู้เข้าร่วมที่หลากหลายโดยมีแนวทางความยั่งยืนสูง และได้รับความรู้จากภายนอกที่กว้างขึ้นและความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ ซึ่งช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีความหลากหลายเพื่อสร้างประสิทธิภาพด้านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์มากขึ้นใหม่ (Cheng, 2020) อีกทั้งการวิจัยร่วมกันของ Hockerts and Wüstenhagen (2010) ชี้ให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมที่หลากหลายสามารถได้รับประโยชน์มากขึ้นจากความเชี่ยวชาญภายนอก เช่น การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ ซึ่งช่วยให้บริษัทเหล่านี้สามารถแก้ไขปัญหาความรู้ไม่เพียงพอ (Yeniyurt, Henke, & Yalcinkaya, 2014) การวิจัยในพื้นที่นี้ยังบ่งชี้ว่าการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในกระบวนการนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ สามารถช่วยให้บริษัทต่างๆ เติบโตเติมช่องว่างด้วยการเสนอความรู้ด้านเทคนิคที่จำเป็นมาก (Menguc, Auh, & Yannopoulos, 2014) เช่นเดียวกันกับ (Cheng, 2020) พบว่า เนื่องจากการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และในฐานะผู้ร่วมสร้าง ในทางทฤษฎีอาจถือเป็นการแทรกแซงการจัดการ เสนอความสามารถที่แตกต่างเพื่อเปลี่ยนความรู้จากการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์นั้น ในความสามารถด้านเฉพาะสองประการ (1) ความสามารถในการประมวลผลความรู้ และ (2) ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา ดังนั้น การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ และการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง จึงได้รับการเสริมด้วยความสามารถในการประมวลผลความรู้ที่เป็นและความสามารถในการวิจัยและพัฒนาที่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ตามลำดับ ด้วยเหตุนี้จึงเพิ่มผลลัพธ์ของผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ซึ่งนำไปสู่ประสิทธิภาพของนวัตกรรมที่ผลิตภัณฑ์มากขึ้น ดังนั้น ความสามารถในการประมวลผลความรู้ช่วยเพิ่มผลในระดับของการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ในแนวทางความยั่งยืนความสัมพันธ์ด้านประสิทธิภาพจะเพิ่มขึ้น

อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัทและการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กร สภาพแวดล้อมทางธุรกิจจึงเป็นผลรวมของปัจจัยภายนอกและภายในทั้งหมดที่มีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อธุรกิจร่วมกัน สภาพแวดล้อมทางธุรกิจใช้ทุกสิ่งที่อยู่รอบๆ องค์กรธุรกิจเพื่อส่งผลต่อการตัดสินใจ กลยุทธ์ กระบวนการ และประสิทธิภาพของธุรกิจ สภาพแวดล้อมประกอบด้วยปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของธุรกิจ ประกอบด้วย สังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้หรือเป็นภัยต่อองค์กร (Akpoviro, & Owotutu, 2018) สอดคล้องกับการศึกษาของ Osuagwu (2001) ยืนยันว่าสภาพแวดล้อมถูกมองว่าเป็นผลรวมของปัจจัยที่ส่งผลกระทบ มีอิทธิพลหรือกำหนดการดำเนินงานหรือประสิทธิภาพของธุรกิจ สภาพแวดล้อมจะกำหนดสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับองค์กรที่จะบรรลุ นอกจากนี้ การศึกษาของ Fernando (2011) ถือว่าสภาพแวดล้อมทางธุรกิจเป็นแรงผลักดันภายนอกปัจจัยและสถาบันที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของธุรกิจ และส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ ซึ่งรวมถึงลูกค้า คู่แข่ง ซัพพลายเออร์ รัฐบาลและสังคม การเมือง กฎหมาย และปัจจัยทางเทคโนโลยี ขณะที่การศึกษาของ Oginni and Adesanya (2013) เน้นว่าธุรกิจดำรงอยู่และดำเนินการในสภาพแวดล้อมที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในแง่ของกิจกรรมและเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรวัสดุ และระบบอื่นๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้จะกำหนดสภาพแวดล้อมภายในของธุรกิจ บริษัทควรได้รับการจัดตั้งอย่างดีด้วยแรงงานที่มีประสิทธิภาพและทักษะดี ดังนั้น บทบาทของซัพพลายเออร์ในการพัฒนานวัตกรรม ในฐานะผู้ร่วมสร้าง มีความสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมมาก เนื่องจากสะท้อนถึงด้านป้อนเข้าของกิจกรรมนวัตกรรม (Jean, Sinkovics, & Hiebaum, 2014; Laursen & Andersen, 2016; Menguc et al., 2014; Yeniyurt et al., 2014) ในบริบทของนวัตกรรมจะช่วยให้พนักงานสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงความรู้และทักษะเพื่อพัฒนาโซลูชันใหม่

สำหรับคุณลักษณะผลิตภัณฑ์ใหม่ การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิตใหม่ (Adams, Jeanrenaud, Bessant, Denyer, & Overy, 2016) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างจะคอยกลั่นกรองผลกระทบของการวางแผนด้านความยั่งยืนต่อประสิทธิภาพของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Cheng, 2020) ในทำนองเดียวกัน การใช้การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้สร้างร่วมสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมที่มีความหลากหลายช่วยอำนวยความสะดวกในการประเมินความรู้ที่เกี่ยวข้องกับจากซัพพลายเออร์ผลิตภัณฑ์ใหม่ (Menguc et al., 2014) ในฐานะแหล่งความรู้หรือในฐานะผู้ร่วมสร้างในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงและดูดซับความรู้ใหม่จากซัพพลายเออร์ในช่วงผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และกระบวนการพัฒนา (Jean et al., 2014; Ponomariov & Toivanen, 2014) ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์ใหม่ สอดคล้องกันกับการศึกษาของ Cheng (2020) เนื่องจากการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และในฐานะผู้ร่วมสร้าง ในทางทฤษฎีอาจถือเป็นการแทรกแซงการจัดการ เพื่อเปลี่ยนความรู้จากการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์เป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้วยแนวทางสร้างประสิทธิภาพนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เหนือกว่า แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของบริษัทในการเข้าใจความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย และการเข้าถึงและแปลงความรู้ให้เป็นนวัตกรรม (Dangelico, Pontrandolfo, & Pujari, 2013)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้

สมมุติฐานที่ 2 (H2): คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้

สมมุติฐานที่ 3 (H3): การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้

สมมุติฐานที่ 4 (H4): คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้

สมมุติฐานที่ 5 (H5): คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กร

สมมุติฐานที่ 6 (H6): การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้

สมมุติฐานที่ 7 (H7): คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กร

สมมุติฐานที่ 8 (H8): สภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้

สมมุติฐานที่ 9 (H9): สภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้

สมมุติฐานที่ 10 (H10): สภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้

สมมุติฐานที่ 11 (H11): สภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กร

สมมุติฐานที่ 12 (H12): สภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research)

2. ประชากรและตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยนี้ เป็นผู้ประกอบการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์มีจำนวนผู้ผลิต 2,771 ราย จากข้อมูลของสถาบันยานยนต์ โดยแบ่งประเภทตามโครงสร้างห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมยานยนต์ของไทย กำหนดว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมไม่ควรต่ำกว่า 10 หน่วยต่อ 1 ตัวแปรสังเกตได้ ที่ใช้ในการประมาณค่าพารามิเตอร์สำหรับโมเดลสมการโครงสร้างที่มีการแจกแจงแบบปกติ และตัวแปรแฝงวัดจากตัวแปรสังเกตได้หลายตัวสอดคล้องกับ Kline (2023) ที่ระบุว่า การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ขนาดตัวอย่างควรอยู่ในระหว่าง 5-20 เท่าต่อพารามิเตอร์ในแบบสมการโครงสร้าง ดังนั้น จำนวนตัวอย่างที่ใช้ทั้งหมดเท่ากับ 700 คน ซึ่งมีความเหมาะสมเพียงพอตามข้อกำหนดของโปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ทางสถิติที่นำมาวิเคราะห์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 10 ข้อ คำถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ รูปแบบธุรกิจ ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ ตำแหน่งปัจจุบัน จำนวนพนักงานในองค์กร ทุนจดทะเบียน ประเภทของอุตสาหกรรมรถยนต์ไฟฟ้า และประเภทของรถไฟฟ้าที่ดำเนินธุรกิจ ส่วนที่ 2

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้ประกอบการ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบการวัดจำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การมีนวัตกรรม (2) ความกล้าเสี่ยง (3) การทำงานเชิงรุก (4) ความกล้าที่จะแข่งขัน และ (5) การมีอิสระในการบริหารงาน รวมจำนวน 18 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ทสเกลมีระดับทางเลือก 5 ระดับ และปรับใช้เครื่องมือจาก Ferreira and Azevedo (2008); Krauss, Frese, Friedrich, and Unger (2005); Lee and Lim (2009); Lee and Peterson (2000) ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ประกอบด้วยการวัดที่ครอบคลุมใน 8 ประเด็น ได้แก่ (1) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (2) สภาพแวดล้อมทางการเมือง/กฎหมาย (3) สภาพแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรม (4) สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี (5) วัฒนธรรมองค์กร (6) ทรัพยากรมนุษย์ (7) กลยุทธ์องค์กร และ (8) มิติด้านโครงสร้างและลักษณะการจัดการ รวมจำนวน 27 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ทสเกลมีระดับทางเลือก 5 ระดับ และปรับใช้เครื่องมือจาก Akpoviro and Owotutu (2018); Gupta, Guha, and Krishnaswami (2013); Hans (2018) ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ประกอบ ด้วยองค์ประกอบการวัด ได้แก่ การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ รวมจำนวน 4 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ทสเกล มีระดับทางเลือก 5 ระดับ และปรับใช้เครื่องมือจาก Chen and Paulraj (2004); Cheng (2020); Jean et al. (2014); Laursen and Andersen (2016); Menguc et al. (2014); Yenyurt et al. (2014) ส่วนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง ประกอบด้วยองค์ประกอบการวัด ได้แก่ การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ รวมจำนวน 5 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ทสเกล มีระดับทางเลือก 5 ระดับ และปรับใช้เครื่องมือจาก Chen and Paulraj (2004); Cheng (2020); Jean et al. (2014); Laursen and Andersen (2016); Menguc et al. (2014); Yenyurt et al. (2014) ส่วนที่ 6 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความสามารถในการประมวลผลความรู้ จำนวนรวมทั้งหมด 16 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ทสเกล มีระดับทางเลือก 5 ระดับ และปรับใช้เครื่องมือจาก Chen and Paulraj (2004); Cheng (2020); Jean et al. (2014); Laursen and Andersen (2016); Menguc et al. (2014); Yenyurt et al. (2014)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงลักษณะทั่วไปของตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงานในปัจจุบัน โดยใช้สถิติบรรยายในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ความเบ้ (skewness) ความโด่ง (kurtosis) โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำอธิบาย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบข้อสันนิษฐานเบื้องต้นข้อมูลทางสถิติตรวจสอบค่าที่อยู่นอกกลุ่ม (outliers) ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linearity) ระหว่างตัวชี้วัดตัวแปรอิสระและตัวแปรตามและผลการแจกแจงแบบปกติของข้อมูล (normality) เพื่อยืนยันความเหมาะสมของข้อมูลทางสถิติที่นำมาวิเคราะห์ในแบบจำลองกรอบแนวคิดวิจัย

4.3 การวิเคราะห์ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง ทำความตรงเชิงลู่เข้า (convergent validity) เพื่อจัดกลุ่มของตัวแปร และทดสอบความถูกต้องของมาตรวัด และเพื่อช่วยยืนยันว่าการจัดกลุ่มของตัวแปรได้ จัดกลุ่มถูกต้อง จากการวิเคราะห์ปัจจัย (factor analysis)

4.4 การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลของปัจจัยคุณลักษณะผู้ประกอบการ สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ศักยภาพการจัดการธุรกิจของผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานธุรกิจรถยนต์พลังงานไฟฟ้าในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (path analysis) เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา และอธิบายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของแบบจำลองความเร็วในการตอบสนองของตลาดของอุตสาหกรรมยานยนต์ ไฟฟ้าได้รับอิทธิพลจากการคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจผ่านการจัดการ ธุรกิจที่มีศักยภาพและประสิทธิภาพขององค์กรโดยดำเนินการประมวลผลข้อมูลวิธีการทางสถิติเชิงอนุมาน เพื่อ ทดสอบสมมติฐานด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์การโครงสร้าง (Structural Equation Model--SEM) ด้วยโปรแกรม SMART PLS 4

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการวัดของแบบจำลอง (goodness of fit measure) เป็นการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างตัวแบบตามสมมติฐาน กับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์โดยวิธี Least square estimation ซึ่งมีการประเมิน คุณภาพตัวชี้วัด โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ โดยค่าความเบ้ และความโด่งไม่เกิน ± 3.000 ตัวแปรแต่ละ ตัวมีการแจกแจงจากปกติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010) ผลการทดสอบการแจกแจงแบบตัวแปรแต่ละตัวของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า อยู่ภายใต้เกณฑ์ยอมรับได้ ขณะที่ ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัด (measurement model) การทดสอบค่าความตรงเชิงสภาวะสันนิษฐาน (construct validity) ของตัวแปรแฝงได้จากค่าความเที่ยงเชิงโครงสร้าง (Composite Reliability--CR) ต้องมี ค่ามากกว่า 0.6 (Hair et al., 2010) ซึ่งจากผลการวิเคราะห์นี้ พบว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบการ (EO) สภาพ แวดล้อมทางธุรกิจ (BE) การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ (SK) การมีส่วนร่วมของซัพพลาย เออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง (SA) และความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัท (FC) มีค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) อยู่ระหว่าง 0.848 ถึง 0.953 และมีค่าความเที่ยงเชิง โครงสร้าง (CR) อยู่ระหว่าง 0.898 ถึง 0.958 ตามลำดับ นอกจากนี้ ข้อมูลรวมผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิง เหมือน (convergent validity) ยังแสดงค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ขององค์ประกอบ (Average Variance Extract--AVE) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.544 ถึง 0.693 ดังนั้นจำนวนค่าความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ (AVE) ของตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้มีค่าอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งมีค่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้จะต้องมีค่ามากกว่า (Hair, Ringle, & Sarstedt, 2013) ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1

ค่าความเที่ยงตรงเชิงเหมือน (convergent validity) และค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ขององค์ประกอบ (Average Variance Extract--AVE)

ตัวแปร	Cronbach's Alpha	rho_A	CR	AVE
สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (BE)	.917	.923	.929	.544
คุณลักษณะของผู้ประกอบการ (EO)	.953	.955	.958	.606
ความสามารถในการประมวลผลความรู้ (FC)	.895	.901	.916	.578
การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง (SA)	.888	.893	.918	.693
การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ (SK)	.848	.854	.898	.687

อีกทั้งผลวิเคราะห์แบบจำลองการวัด (measurement model) ได้แก่ ผลการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (discriminant validity) พิจารณาจากเกณฑ์ของ The Heterotrait-Monotrait Ratio of Correlations (HTMT) ใช้วัดความแตกต่างกันควรมีค่าสหสัมพันธ์กันต่ำ หรือดัชนีวัดของตัวแปรสร้างต่างกันควรสัมพันธ์กันต่ำ โดยมีค่าเกณฑ์การยอมรับ HTMT < 1.00 (Hair, Matthews, Matthews, & Sarstedt, 2017) ส่งผลให้ความสัมพันธ์ตัวแปรภาวะสันนิษฐานในสมการโครงสร้างมีค่าผ่านตามเกณฑ์การยอมรับทั้งหมด พิจารณาจากตาราง 2

ตาราง 2

ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (discriminant validity) จากเกณฑ์ HTMT

ตัวแปร	BE	EO	FC	SA	SK
BE					
EO	.549				
FC	.738	.587			
SA	.748	.583	.841		
SK	.606	.553	.721	.859	

นอกจากนี้ ผลการประเมินแบบจำลองโครงสร้าง (assessment of structural model) โดยการประเมินเกณฑ์คุณภาพ (assessment of quality criteria) พิจารณาจากค่าความผันแปรของตัวแปรปัจจัยสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม หรือ (R-Square-- R^2) ผลของการวิเคราะห์ของแบบจำลอง พบว่า ค่า R-Squared ของความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัท (FC) เท่ากับ 0.631 และค่า R-Squared ของการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้าง (SA) เท่ากับ 0.530 และสุดท้ายค่า R-Squared ของคุณลักษณะของการมีส่วนร่วม

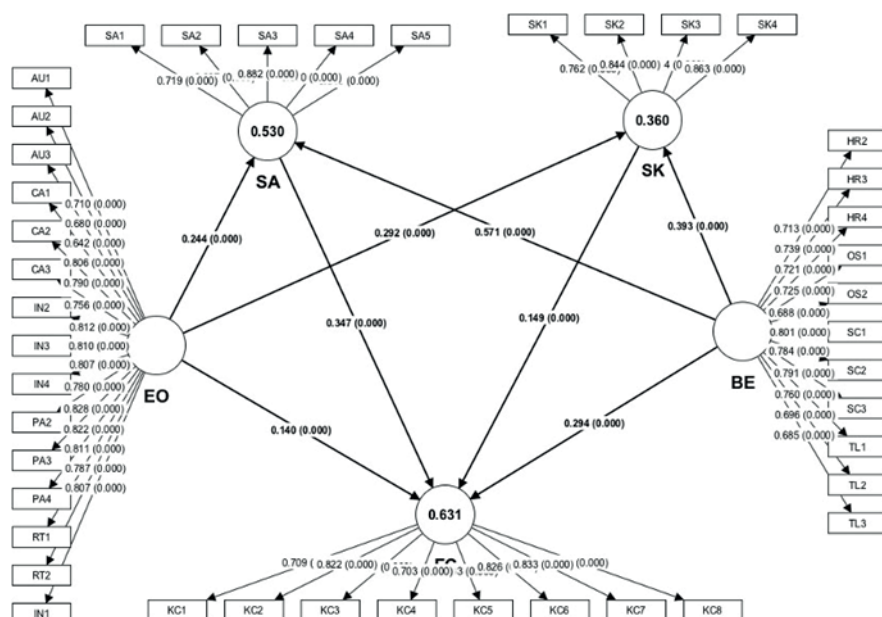
ร่วมของชีพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ (SK) เท่ากับ 0.360 ดังนั้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นซึ่งรายงานผลวิเคราะห์ค่า R-Squared คือ ค่าความผันแปรของตัวแปรปัจจัยสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม หรือความผันแปรที่สามารถอธิบายได้ (explained variation) ต่อความผันแปรทั้งหมด (total variation) โดยค่า R-Squared จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0% - 100% (Hair, Babin, Anderson, & Black, 2019) จากผลของการวิเคราะห์ของแบบจำลอง ดังแสดงผลในภาพ 2 ในขณะที่ผลวิเคราะห์ความความกลมกลืนของทั้งแบบจำลอง (over all goodness of fit) พิจารณาผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษเหลือมาตรฐาน (Standardized Root Mean Square Residual--SRMR) มีเกณฑ์ยอมรับค่า เท่ากับหรือน้อยกว่า 0.08 ลำดับถัดมาที่ต้องพิจารณา คือ ค่าสถิติไคสแควร์ (Chi-square Statistics-- χ^2) ของแบบจำลองได้รับการประเมินความกลมกลืนที่ความสอดคล้องสำหรับตัวอย่างที่ดีของแบบจำลองที่กลมกลืนด้วยค่า p -value > 0.05 (Hair Jr et al., 2017) ดังปรากฏในตาราง 3

ตาราง 3

ผลวิเคราะห์สถิติของความกลมกลืนของทั้งแบบจำลอง (over all goodness of fit)

The fit statistics indices	Acceptance criteria of a good fit	Saturated Model
SRMR	SRMR $\leq$ 0.08	0.08
Chi-Square	p -value > 0.05	11634.974

ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐาน แสดงดังรูปภาพ 2 และสรุปผลการทดสอบสมมติฐานผลกระทบทางตรงและทางอ้อมที่ซึ่งผลกระทบของแบบจำลองโครงสร้างดังแสดงในตาราง 4

ภาพ 2 แสดงผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

ตาราง 4

ผลวิเคราะห์ผลกระทบทางตรงของแบบจำลองโครงสร้างเพื่อทดสอบสมมุติฐาน

Hypotheses No.	β -Value	Mean (M)	Standard Deviation (STDEV)	T-Statistics ($ \beta$ -Value / STDEV)	p-Values	Results
H1: EO-> FC	.140	.140	.028	5.034	***	Accept
H2: EO-> SK	.292	.292	.035	8.426	***	Accept
H3: SK-> FC	.149	.148	.036	4.086	***	Accept
H4: EO-> SK->FC	.044	.043	.012	3.557	***	Accept
H5: EO-> SA	.244	.244	.037	6.617	***	Accept
H6: SA-> FC	.347	.347	.044	7.839	***	Accept
H7: EO-> SA->FC	.085	.085	.017	5.061	***	Accept
H8: BE -> FC	.294	.294	.035	8.330	***	Accept
H9: BE -> SK	.393	.394	.033	12.000	***	Accept
H10: BE->SK->FC	.059	.058	.015	3.878	***	Accept
H11: BE->SA	.571	.571	.032	17.608	***	Accept
H12: BE->SA->FC	.198	.198	.027	7.216	***	Accept

หมายเหตุ: *** $p \leq .001$ ** $p \leq .01$ * $p \leq .05$ Accept = ยอมรับ Reject = ปฏิเสธ

ดังภาพ 2 และตาราง 4 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่การสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงสาเหตุแสดงค่าสัมประสิทธิ์ในแต่ละเส้นทาง และนำมาทดสอบสมมุติฐานการวิจัยในแต่ละข้อ

การอภิปรายผล

สรุปดังผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัท ผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กร โดยมีค่าอิทธิพลโดยรวมทั้งเส้นทางตรงและทางอ้อมรวมเชิงบวกมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ผลลัพธ์ของอิทธิพลของคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัท ผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้ และการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กรโดยมีค่าโดยมีค่าอิทธิพลโดยรวมทั้งเส้นทางตรงและทางอ้อมรวมเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญเป็นลำดับถดถอยลงมา อีกทั้งผลการศึกษานี้ยังได้สนับสนุนการศึกษาก่อนหน้าของ Tacheva (2007) ที่ได้แสดงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมของธุรกิจรวมถึงปัจจัยทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ โครงสร้างทางสังคมและค่านิยมที่สังคมยึดถือมีผลกระทบอย่างมาก

ต่อการดำเนินงาน นอกจากนี้ ปัจจัยทางเทคโนโลยีรวมถึงแง่มุมทางเทคโนโลยี เช่น กิจกรรม R&D ระบบอัตโนมัติ แรงจูงใจด้านเทคโนโลยี และอัตราการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สามารถกำหนดอุปสรรคในกระบวนการนำเข้า ระดับการผลิตขั้นต่ำที่มีประสิทธิภาพ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจจ้างบุคคลภายนอก นอกจากนี้ ซัพพลายเออร์ ในฐานะแหล่งความรู้และในฐานะผู้ร่วมสร้างในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ซึ่งทำให้องค์กรสามารถเข้าถึง และดูดซับความรู้ใหม่จากซัพพลายเออร์ในช่วงผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และกระบวนการพัฒนา ดังผลลัพธ์ที่ได้จากศึกษา ถึงสภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมในทิศทางบวกต่อขีดความสามารถของบริษัทโดย ส่งผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะผู้ร่วมสร้างขององค์กรนั้นมีความเด่นชัดสอดคล้องกับผลการ ศึกษาทบทวนของ Chen and Paulraj (2004); Cheng (2020); Jean et al. (2014); Menguc et al. (2014); Yenyurt et al. (2014) ทั้งนี้ จากคุณลักษณะของผู้ประกอบการของบริษัท การมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ใน ในฐานะแหล่งความรู้ และในฐานะผู้ร่วมสร้างในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ จากตัวแปรแฝงดังที่ได้ กล่าวข้างต้นเหล่านี้มีความผันแปรของตัวแปรปัจจัยสาเหตุมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม ล้วนแล้วมีอิทธิพลทางตรง ต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ ในทำนองเดียวกัน การค้นพบของการศึกษานี้สนับสนุน Lawson, Krause, and Potter (2015) ที่ได้ระบุว่าความสามารถของบริษัทในการแปลงความรู้ภายนอกจากการมีส่วนร่วม ของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่แตกต่างกันในนวัตกรรม นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัทที่แตกต่างกัน ขณะที่ความรู้ภายนอกของบริษัท และความสามารถเฉพาะของผู้ประกอบการทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล เสริมสร้างความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานของการวาง แนวทางเชิงกลยุทธ์ของบริษัทและการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมภายนอก และแหล่งที่มาของแนวคิดใหม่ๆ เพื่อ ที่จะใช้ความรู้ที่สร้างขึ้นจากภายนอก ดังที่ผู้ประกอบการต้องการความสามารถในการประมวลผลความรู้ของ บริษัทในการทำให้เป็นภายใน จากนั้นจึงรวมข้อมูลและข้อมูลเชิงลึกใหม่เข้ากับฐานความรู้ที่มีอยู่ หากต้องการ ใช้ประโยชน์จากความรู้ จะต้องรวมอยู่ในผลิตภัณฑ์และกระบวนการ ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องการโครงสร้าง กระบวนการ และเครื่องมือสำหรับการได้มาของข้อมูล การสร้างความรู้และการใช้ประโยชน์ ข้อค้นพบของการ ศึกษาพบว่า สนับสนุนแนวคิดตามทฤษฎีของคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงในทิศทาง บวกต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ (knowledge-processing capability) อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่เด่นชัด เป็นดังการศึกษาทบทวนของ Krauss et al. (2005); Ndubisi and Iftikhar (2012) อีกทั้งได้ บ่งชี้คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมในทิศทางบวกต่อความสามารถในการ ประมวลผลความรู้ของบริษัทโดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่เด่นชัด สนับสนุนแนวคิดตามทฤษฎีที่ได้ทำการศึกษาไว้ก่อนของ Cheng (2020); Lawson et al. (2015); Saldanha et al. (2017)

ข้อเสนอแนะ

จากบริบทของอุตสาหกรรมที่ดำเนินอยู่ ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ไฟฟ้าสมัยใหม่ ต้องปรับตัวในระยะแรก เพื่อรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากบริษัทเจ้าของเทคโนโลยีและเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิตอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า สมัยใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยืดหยุ่นในการปรับข้อกำหนดคุณลักษณะของวัสดุและขั้นตอนการประกอบชิ้นส่วน อย่างมาก ผลลัพธ์การศึกษานี้สามารถเสนอแนะ

1. เพื่อก่อให้เกิดการเตรียมความพร้อมของธุรกิจจากความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัทธุรกิจรถยนต์พลังงานไฟฟ้าในประเทศไทย ซึ่งนำไปสู่การได้รูปแบบองค์ความรู้ใหม่ในเชิงธุรกิจเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการบูรณาการสองประเภทการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้างเพื่อรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากบริษัทเจ้าของเทคโนโลยีและเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิตอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าสมัยใหม่ อีกทั้ง
2. ผู้กำหนดนโยบายควรพิจารณาดำเนินการขับเคลื่อนและผลกระทบจากคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจพร้อมทั้งการบูรณาการการมีส่วนร่วมของซัพพลายเออร์ในฐานะแหล่งความรู้และผู้ร่วมสร้าง ส่งต่อความสามารถในการประมวลผลความรู้ของบริษัทในการดูดซับความรู้และแนวทางปฏิบัติใหม่จากซัพพลายเออร์ในช่วงผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และกระบวนการพัฒนา

References

- Adams, R., Jeanrenaud, S., Bessant, J., Denyer, D., & Overy, P. (2016). Sustainability-oriented innovation: A systematic review. *International Journal of Management Reviews*, 18(2), 180-205.
- Akpoviroro, K. S., & Owotutu, S. (2018). Impact of external business environment on organizational performance. *International Journal of Advance Research and Innovative Ideas in Education*, 4(3), 498-505.
- Chen, I. J., & Paulraj, A. (2004). Towards a theory of supply chain management: The constructs and measurements. *Journal of operations management*, 22(2), 119-150.
- Cheng, C. C. (2020). Sustainability orientation, green supplier involvement, and green innovation performance: Evidence from diversifying green entrants. *Journal of Business Ethics*, 161(2), 393-414.
- Dangelico, R. M., Pontrandolfo, P., & Pujari, D. (2013). Developing sustainable new products in the textile and upholstered furniture industries: Role of external integrative capabilities. *Journal of Product Innovation Management*, 30(4), 642-658.
- Fernando, A. (2011). *Business environment*. Pearson Education India.
- Ferreira, J., & Azevedo, S. G. (2008). Entrepreneurial orientation (EO) and growth of firms: Key lessons for managers and business professionals. *Problems and perspectives in management*, 6(1), 82-88.
- Gupta, P. D., Guha, S., & Krishnaswami, S. S. (2013). Firm growth and its determinants. *Journal of innovation and entrepreneurship*, 2(1), 1-14.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis*. (8th ed.). Cengage Learning EMEA.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: International version*. Pearson.
- Hair, Jr, J. F., Matthews, L. M., Matthews, R. L., & Sarstedt, M. (2017). PLS-SEM or CB-SEM: updated guidelines on which method to use. *International Journal of Multivariate Data Analysis*, 1(2), 107-123.
- Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2013). Partial least squares structural equation modeling: Rigorous applications, better results and higher acceptance. *Long range planning*, 46(1-2), 1-12.
- Hans, V. B. (2018). Business environment–conceptual framework and polices. *International Educational Scientific Research Journal*, 4(3), 67-74.

- Helfat, C. E., & Winter, S. G. (2011). Untangling dynamic and operational capabilities: Strategy for the (N) ever-changing world. *Strategic Management Journal*, 32(11), 1243-1250.
- Hockerts, K., & Wüstenhagen, R. (2010). Greening goliaths versus emerging Davids-Theorizing about the role of incumbents and new entrants in sustainable entrepreneurship. *Journal of business venturing*, 25(5), 481-492.
- Jean, R. J. B., Sinkovics, R. R., & Hiebaum, T. P. (2014). The effects of supplier involvement and knowledge protection on product innovation in customer-supplier relationships: A study of global automotive suppliers in China. *Journal of Product Innovation Management*, 31(1), 98-113.
- Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- Krauss, S. I., Frese, M., Friedrich, C., & Unger, J. M. (2005). Entrepreneurial orientation: A psychological model of success among southern African small business owners. *European journal of work and organizational psychology*, 14(3), 315-344.
- Krungthai COMPASS. (2021). *Catching the trend of the Thai automotive industry with new challenges towards becoming an EV production base in the region*. Retrieved from https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResourcesDownload_459EV_31_05_64.pdf [In Thai]
- Laursen, L. N., & Andersen, P. H. (2016). Supplier involvement in NPD: A quasi-experiment at Unilever. *Industrial Marketing Management*, 58, 162-171.
- Lawson, B., Krause, D., & Potter, A. (2015). Improving supplier new product development performance: the role of supplier development. *Journal of Product Innovation Management*, 32(5), 777-792.
- Lee, S. M., & Lim, S. (2009). Entrepreneurial orientation and the performance of service business. *Service Business*, 3(1), 1-13.
- Lee, S. M., & Peterson, S. J. (2000). Culture, entrepreneurial orientation, and global competitiveness. *Journal of World Business*, 35(4), 401-416.
- Li, E. L., Zhou, L., & Wu, A. (2017). The supply-side of environmental sustainability and export performance: The role of knowledge integration and international buyer involvement. *International Business Review*, 26(4), 724-735.
- Menguc, B., Auh, S., & Yannopoulos, P. (2014). Customer and supplier involvement in design: The moderating role of incremental and radical innovation capability. *Journal of Product Innovation Management*, 31(2), 313-328.
- National Science and Technology Development Agency. (2017). *Electric vehicle industry*. Retrieved from <https://waa.inter.nstda.or.th/prs/pub/EV.pdf> [In Thai]

- Ndubisi, N. O., & Iftikhar, K. (2012). Relationship between entrepreneurship, innovation and performance: Comparing small and medium-size enterprises. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 14(2), 214-236.
- Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2019). *Strategy and action plan to promote small and medium-sized enterprises in the electric vehicle industry*. Retrieved from https://en.sme.go.th/upload/mod_download/download-20191022083111.pdf [In Thai]
- Oginni, B. O., & Adesanya, A. S. (2013). Business environmental factors: Implications on the survival and growth of business organisations in the manufacturing sector of Lagos metropolis. *Business and Management Research*, 2(3), 146-155.
- Osuagwu, L. (2001). An empirical evaluation of the corporate strategies of Nigerian companies. *Journal of African business*, 2(2), 45-75.
- Ponomariov, B., & Toivanen, H. (2014). Knowledge flows and bases in emerging economy innovation systems: Brazilian research 2005-2009. *Research Policy*, 43(3), 588-596.
- Saldanha, T. J., Mithas, S., & Krishnan, M. S. (2017). Leveraging customer involvement for fueling innovation. *MIS quarterly*, 41(1), 267-286.
- Tacheva, S. (2007). *Top management team internationalization: Construct development and empirical test*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of St. Gallen.
- Thailand Automotive Institute. (n.d.). *Automotive industry situation, September 2022*. Retrieved from <https://data.thaiauto.or.th/auto/articles-th/auto-summary-th.html> [In Thai]
- Yeniyurt, S., Henke, J. W., & Yalcinkaya, G. (2014). A longitudinal analysis of supplier involvement in buyers' new product development: working relations, inter-dependence, co-innovation, and performance outcomes. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 42(3), 291-308.
- Yongpisanphob, W. (2020). *Business/Industry Trends 2020-2022: Automotive parts industry*. Retrieved from https://www.krungsri.com/getmedia/4df7661f-d184-45c4-b29c-1953bdd8e15a/IO_Auto_Parts_200903_TH_EX.pdf.aspx [In Thai]

รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

กมลพร ทองหนู¹ ศิริพงษ์ เสาภายน² กิจพิณฐ์ อุสาโห³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารและครูผู้สอน รวมทั้งสิ้นจำนวน 70 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ผลประเมินการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำไปใช้ ผลการปฏิบัติรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แบบประเมินผลการนำไปใช้โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43, SD = 0.63$) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.41, SD = 0.63$) การพัฒนาการเรียนการสอนสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.44, SD = 0.61$) การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X} = 4.42, SD = 0.63$) ทักษะการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.42, SD = 0.62$) ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ($\bar{X} = 4.43, SD = 0.63$) และทักษะอาชีพและชีวิต ($\bar{X} = 4.44, SD = 0.63$)

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; ประสิทธิผลทักษะของผู้เรียน; ศตวรรษที่ 21

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: Kamonporn.t@debsirin.ac.th

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

An Academic Administration Model Affecting the Effectiveness of Learner Skills in the 21st Century Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok Metropolis

Kamonporn Thongnuch¹ Siriphong Sauphayana² Kitpinit Usaho³

Abstract

This research article aims to evaluate the use of academic administration models that affect the effectiveness of learner skills in the 21st century under the secondary educational service area office Bangkok Metropolis. This research followed a Research and Development (R&D) approach. The study involved 70 administrators and teachers as informants. The research instrument used was an evaluation form designed to assess the effectiveness of an academic administration models on students' 21st-century skills in the under secondary educational service area office in the Bangkok Metropolis. The statistical methods used in the analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation.

Finding are as follows: provided an overall evaluation of the effectiveness of an academic administration models that affect the effectiveness of learner skills in the 21st century under secondary educational service area office Bangkok Metropolis, is at the highest level ($\bar{X} = 4.43$, $SD = 0.63$) followed by the development of educational programs ($\bar{X} = 4.41$, $SD = 0.63$), the instructional development of educational institutions ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.61$), measurement and evaluation, and credit transfer ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.63$), learning skills ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.62$), digital technology skills ($\bar{X} = 4.43$, $SD = 0.63$), and occupational and life skills ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.63$).

Keywords: Academic Administration, Skills for Learners, 21st Century

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Education Administration, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: Kamonporn.t@debsirin.ac.th

² Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

³ Graduate School, Eastern Asia University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของนักเรียนในการเรียน แต่ผู้เรียนส่วนใหญ่มักจะขาดทักษะด้านนี้ จากการประเมินของโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programmed for International Student Assessment--PISA) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนมีศักยภาพหรือ ความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง โดย PISA เน้นการประเมินสมรรถนะของนักเรียนเกี่ยวกับการใช้ความรู้และทักษะในชีวิตจริงมากกว่าการเรียนรู้ตามหลักสูตรในโรงเรียน ประกอบด้วย ผลการประเมินการรู้เรื่องการอ่าน (reading literacy) การรู้เรื่องคณิตศาสตร์ (mathematical literacy) และการรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ (scientific literacy)

ผลการประเมิน PISA 2022 ในปีนี้มีประเทศเข้าร่วมจำนวน 81 ประเทศ ผลคะแนนด้านการอ่าน 378.66 ผลคะแนนความรู้วิทยาศาสตร์ 409.26 และผลคะแนนความฉลาดรู้คณิตศาสตร์ 393.95 พบว่า ผลคะแนนในภาพรวม ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (BBC Thai, 2024) เมื่อพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบเรื่องคณิตศาสตร์ - วิทยาศาสตร์ ประเทศไทยไม่ส่งเข้าร่วม TIMSS 2019 ส่วนการทดสอบเรื่องคณิตศาสตร์ - วิทยาศาสตร์ (TIMSS 2015) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 72 ประเทศ ปี 2015 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์เรื่องคณิตศาสตร์ 431 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 490 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์เรื่องวิทยาศาสตร์ 456 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 493 คะแนน อย่างไรก็ตาม ปี 2011 คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์เรื่องคณิตศาสตร์ 427 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์เรื่องวิทยาศาสตร์ 451 คะแนน พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์เรื่องคณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์ ทั้ง 2 เรื่องของไทย ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย 500 คะแนน สามารถพิจารณาภาพรวมได้ว่านักเรียนไทยมีผลการประเมินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยนานาชาติ (OECD) ทุกวิชา และมีแนวโน้มผลการประเมินต่ำลงทุกวิชา ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนไทยมีผลการประเมินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยนานาชาติทุกวิชา (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2019) เมื่อพิจารณาผลการประเมินทางการศึกษานานาชาติโครงการ PISA 2018 และการประเมินคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบเรื่องคณิตศาสตร์- วิทยาศาสตร์ 2015 ภาพรวม พบว่า นักเรียนไทยมีผลการประเมินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยนานาชาติทุกวิชา และมีแนวโน้มผลการประเมินต่ำลงทุกวิชา ซึ่งผลการประเมินนี้สามารถสะท้อนได้ถึงปัญหาคุณภาพการศึกษาไทยในทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบช่วงชั้น ผู้เรียน ทุกคนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (Ministry of Education, 2008)

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้สอนลดบทบาทในการสอน การให้ข้อความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรงเพิ่มกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การอภิปรายกับเพื่อน ได้เรียนรู้จากกิจกรรม ลงมือปฏิบัติจริง สร้างความเข้าใจหลังคิดหลังทำ การเรียนรู้จากกิจกรรมค้นคว้า วิจัย พัฒนาที่หลากหลายยิ่งเพิ่มโอกาสที่จะเรียนรู้มากขึ้น ส่งผลต่อการคงอยู่ของความรู้ ผู้สอนสามารถนำหลักการจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นผู้เรียน เน้นความรู้ความสามารถ เน้นประสบการณ์ เน้นปัญหา เน้นทักษะกระบวนการเน้นบูรณาการนำรูปแบบการเรียนการสอน วิธีสอน เทคนิคการสอน มาประยุกต์ใช้ (Khemmani, 2017) สอดคล้องกับหลักสูตรฐานสมรรถนะเป็นการศึกษาเปลี่ยนจากจุดเน้นจากฐานเนื้อหาไปเป็นฐานสมรรถนะผู้เรียนจะมีสมรรถนะใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนี้ การใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน การสืบสอบทางวิทยาศาสตร์

และความเป็นผู้มีจิตวิทยาศาสตร์ ทักษะชีวิต การคิด ทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ การรู้เท่าทันสื่อ และสารสนเทศ การทำงานแบบรวมพลังเป็นทีม และมีภาวะผู้นำ และการเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Khemmani, 2019)

Office of the Education Council (2020) จัดประชุมทางวิชาการหรือสภาการศึกษาเสวนา (OCE Forum) มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเวทีทางวิชาการสำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะ ประเด็นทางการศึกษาที่สำคัญ และเป็นที่สนใจของสังคม รวมทั้งเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทางการศึกษา ซึ่งในปีงบประมาณ 2562 ได้จัดสภาการศึกษาเสวนา (OEC Forum) จำนวน 6 ครั้ง โดยคัดเลือกประเด็นการเสวนาที่มีความสำคัญ มีผลกระทบกับวงการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต รวมถึงเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษาของโรงเรียน และจุดเน้นการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและเชื่อมโยงกับแผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาและยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้ง การปรับรูปแบบการเรียนรู้ และการจัดการศึกษาจากเพียงช่วงวัยหนึ่งมาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต การปฏิรูปหลักสูตรฐานสมรรถนะ ซึ่งเป็นหลักสูตรฐานปฏิบัติ เน้นการปฏิบัติ ไม่ใช่การเรียนรู้เพียงอย่างเดียว โดยจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเกิดสมรรถนะ ซึ่งครูมีส่วนสำคัญจากบทบาทผู้สอนมาเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้การเรียนรู้การสอนแบบ Active Learning รวมถึงการนำ Coding มาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ การวางแผนแก้ปัญหา จนนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม นอกจากนี้การใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลแพลตฟอร์มเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา

สภาพการบริหารงานวิชาการของการศึกษาในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร แสดงผ่านผลการทดสอบระดับชาติต่าง ๆ ที่มีค่าคะแนนน้อยกว่าเกณฑ์ สะท้อนถึงผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมเพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผ่านการประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีขอบเขตเนื้อหา 2 ขอบเขต ดังนี้

1.1 การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การพัฒนาการเรียนการสอนสถานศึกษา และ (3) การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน องค์ประกอบรอง (1) การนิเทศศึกษา (2) การประกันคุณภาพการศึกษา และ (3) การพัฒนาส่งเสริม สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีดิจิทัลทางการศึกษา

1.2 ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย

1.2.1 ทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วย (1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม และ (3) ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์

1.2.2 ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วย (1) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ และ (2) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

1.2.3 ทักษะอาชีพและชีวิต ประกอบด้วย (1) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (2) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ และ (3) การมีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม และระเบียบวินัย

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ดังนี้ (1) ประชากร คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และเขต 2 กรุงเทพมหานคร และ (2) ตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือ ครูที่รับผิดชอบงานวิชาการ และครูผู้สอนสาระการเรียนรู้หลักตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด จำนวน 70 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา คือ เดือนมกราคม 2565-เดือนธันวาคม 2566

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. ผู้บริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และเขต 2 กรุงเทพมหานคร ได้รับประโยชน์ จัดให้มีการติดตามผล และนำผลมาสะท้อนกลับ เพื่อพัฒนาการบริหารงานวิชาการที่ส่งประสิทธิผลต่อทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนต่าง ๆ ในสังกัดได้

2. ผู้บริหารสถานศึกษานำผลการวิจัยเป็นสารสนเทศสำหรับวางแผนบริหารจัดการโดยเฉพาะการนำรูปแบบการบริหารวิชาการที่ส่งต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทงานวิชาการของสถานศึกษา เพื่อเกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

3. ครูผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน การวัดประเมินผล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

4. ใช้เป็นแนวทางพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นหัวใจสำคัญที่สุดในสถานศึกษา จุดเริ่มต้นของการบริหารงานทุกชนิด เป็นงานหลักของสถานศึกษา ดำเนินการตามภาระงาน หลักการวางแผนในการดำเนินงาน กระบวนการบริหารในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น ซึ่งส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อผู้เรียน ทั้งนี้ เพื่อปรับปรุง ส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานได้ตามเจตนารมณ์ของการศึกษาให้มากที่สุด Vehachart (2014) ให้ความสำคัญการบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผนการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผล การสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครอบคลุมงาน การควบคุมดูแลหลักสูตรการสอน อุปกรณ์

การสอน การจัดชั้นเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การเผยแพร่งานวิชาการ การวัดผล การศึกษา การประเมินมาตรฐานการศึกษา การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิด โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร

ผู้วิจัยสรุปและสังเคราะห์ข้อบ่งชี้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผล ต่อประสิทธิภาพทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การพัฒนาจัดการ เรียนการสอนสถานศึกษา (3) การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน (4) การนิเทศการศึกษา (5) การ ประกันคุณภาพสถานศึกษา และ 6) การพัฒนาส่งเสริมสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลทางการศึกษา

ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ปี ค.ศ. 2002 ภาติแห่งศตวรรษที่ 21 (partnership for 21 century skills) ก่อตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หรือ P21 (The partnership for 21st century learning) โดยความร่วมมือของ หน่วยงานด้านการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ได้เล็งเห็นความสำคัญของทักษะใหม่สำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน ในมิติ ของเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม นำเสนอกรอบความคิด “โมเดลสายรุ้ง” (rainbow model) (Partnership for 21st Century Skills, 2009) แสดงแนวคิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ได้รับการพัฒนาจากนักการ ศึกษา ครูผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา และผู้นำทางธุรกิจ กำหนดคุณลักษณะ ทักษะ ความรู้ของผู้เรียนที่จำเป็นใน ชีวิตการทำงานระบบสนับสนุนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงมีการนำแนวคิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มาเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนหลายแห่งในสหรัฐอเมริกาและในประเทศต่าง ๆ ผลลัพธ์ของ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีคุณลักษณะ ทักษะความรู้ ทักษะความชำนาญที่สำคัญและที่จำเป็นต้องพัฒนาให้ เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนในปัจจุบันและอนาคต โดยผู้เรียนต้องเรียนรู้สาระวิชาแกนต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ ปฏิบัติ ทักษะในการทวิวิจัยได้ การจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อสนับสนุนการ ศึกษา ทั้งในมิติของวิชาแกน แนวคิดที่สำคัญ และทักษะสำคัญ

Office of the Education Council (2017) ได้ระบุถึงเป้าหมายในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา กำหนดเป้าหมายผู้เรียน (learner aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) โดย ทักษะและคุณลักษณะมีดังต่อไปนี้ 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (reading) การเขียน (writing) และการคิดเลข (arithmetic) 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (critical thinking and problem solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (creativity and innovation) ทักษะด้านความ เข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (cross-cultural understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงาน เป็นทีม และภาวะผู้นำ (collaboration, teamwork and leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และ การรู้เท่าทันสื่อ (communication, information and media literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี สารสนเทศและสื่อสาร (computing and ICT literacy) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (career and learning skills) และความมีเมตตา กรุณา มิวนัย คุณธรรม จริยธรรม (compassion)

ทักษะ 8Cs มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะบูรณาการผสมผสานกับการสอนเนื้อหาสาระในวิชาแกน ควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ (3Rs) เน้นการมีส่วนร่วมในการเรียน จูงใจให้ผู้เรียน เรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยความสนใจและตั้งใจ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจน เพื่อพัฒนาศักยภาพทักษะ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีการฝึกกระบวนการคิด วิธีคิดของตนเองอย่างสม่ำเสมอในเนื้อหาสาระที่ต่างกันหลากหลาย ซับซ้อนยิ่งขึ้น ผู้เรียนจะเกิดการรู้จริง ปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ สามารถนำมาใช้ได้ สถานการณ์อื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวคือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะความรู้ ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะอาชีพและชีวิต มีความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จนเกิดเป็นผลสำเร็จที่ได้รับหลังการปฏิบัติงาน โดยบูรณาการขอบข่ายงานวิชาการ ทั้งการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนสถานศึกษา การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน การนิเทศการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีดิจิทัลทางการศึกษา จนเกิดเป็นผลสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ

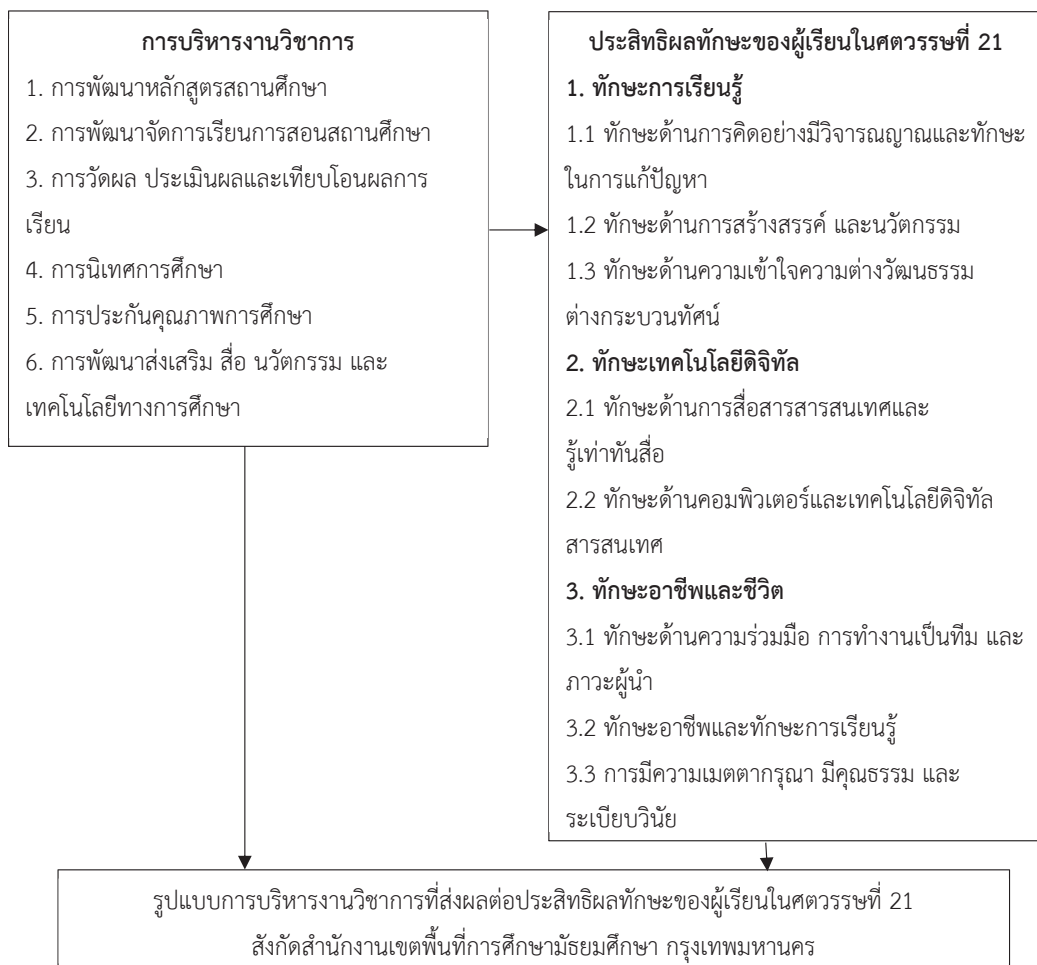
รูปแบบ

รูปแบบในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย (1) ชื่อรูปแบบ หลักการและเหตุผล (2) วัตถุประสงค์รูปแบบ (3) เป้าหมาย (4) องค์ประกอบ (5) การวัดและประเมินผล (6) แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และ (7) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ในการบริหารวิชาการ โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และรูปแบบ การบริหารโรงเรียน วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากนั้นสร้างรูปแบบ และประเมินรูปแบบ ความเหมาะสม หมายถึง ความพอเหมาะ สมควร ในการนำไปใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ สถานการณ์ตามบริบท ความเป็นไปได้ หมายถึง ความน่าจะเป็นทางโอกาส ปฏิบัติพัฒนางานให้เกิดความสำเร็จ ความเป็นประโยชน์ หมายถึง ผลดีที่เกิดขึ้นตามความมุ่งหมาย ความสอดคล้อง หมายถึง ความพ้อง กลมกลืนกันให้พอดีกับบริบท Guskey (2000) เสนอแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบโดยการประเมิน ประกอบด้วยเกณฑ์ 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านความเป็นประโยชน์ (utility) ความต้องการข้อมูลของผู้ใช้ (2) ด้านความเป็นไปได้ (feasibility) ยึดหยุ่น รอบคอบ มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และประหยัด (3) ด้านความเหมาะสม (propriety) ถูกกฎหมาย จริยธรรม สวัสดิการ และผลกระทบที่เกิดจากผลลัพธ์ และ (4) ด้านความสอดคล้อง (accuracy) ความถูกต้องแม่นยำในการนำเทคโนโลยีมาแสดงข้อมูล ซึ่งในการประเมินรูปแบบเป็นการตรวจสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงตามบริบทของโรงเรียน

ประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบ

การประเมินคุณภาพ คือ การตัดสิน หรือตัดสินใจ ภายใต้อำนาจที่เชื่อถือได้ ตามเกณฑ์ที่ระบุ (Jamornmann, 2021) ในการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์ใช้แนวคิดจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ประเมินคุณภาพภายนอกปี 2564 โดยกำหนดค่าระดับคะแนนในช่องผลการปฏิบัติเพื่อประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ดังนี้ ระดับคะแนน 5 4 3 2 1 หมายถึง มีการปฏิบัติ ประชุม หรือติดตามผล มากกว่า 8 ครั้งขึ้นไป 6-7 ครั้ง 4-5 ครั้ง 2-3 ครั้ง 0-1 ครั้ง ต่อรอบปีการศึกษา ตามลำดับ

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนา (research & development) โดยมีประชากรและตัวอย่าง ดังนี้ ประชากร คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และ เขต 2 กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างมี (1) ตัวอย่างหนึ่ง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือ ครูที่รับผิดชอบงานวิชาการ เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โรงเรียนละจำนวน 1 คน พบว่า ตัวอย่างจากโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 อย่างน้อย จำนวน 4 คน และเขต 2 อย่างน้อยจำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 2 เขต จำนวน 14 คน และ (2) ตัวอย่างสอง คือ ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้หลัก ประกอบด้วย ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ สุขศึกษาและพลศึกษา และการงานอาชีพ เลือกสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้วิชาละ 1 คน ทั้งหมด 8 สาระการเรียนรู้ รวมจำนวน 8 คน จาก 7 โรงเรียน รวมจำนวน 56 คน ดังนั้นตัวอย่างหนึ่ง และตัวอย่างสอง รวมทั้งหมดจำนวน 70 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร นำเครื่องมือขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดตรวจคุณภาพของเครื่องมือ ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วจึงทดลองใช้เครื่องมือเพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability) มีค่าเท่ากับ 0.966 เป็นคำถามเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) “ผลการปฏิบัติ” 5 ระดับ ดังนี้ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัย

ผลประเมินการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำไปใช้ผลการปฏิบัติรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แบบประเมินผลการนำไปใช้โดยรวม อยู่ในระดับมาก $\bar{X} = 4.43$, $SD = 0.63$) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.41$, $SD = 0.63$) การพัฒนาการเรียนการสอนสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.61$) การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.63$) ทักษะการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.62$) ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ($\bar{X} = 4.43$, $SD = 0.63$) และทักษะอาชีพและชีวิต ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.63$) ดังตาราง 1

ตาราง 1

ผลวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร

รายการที่ประเมินการนำไปใช้	ผลการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.41	0.63	มาก
2. การพัฒนาการเรียนการสอนสถานศึกษา	4.44	0.61	มาก
3. การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน	4.42	0.63	มาก
4. ทักษะการเรียนรู้	4.42	0.62	มาก
4.1 ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา			
4.2 ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม			
4.3 ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์			
5. ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล	4.43	0.63	มาก
5.1 ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ			
5.2 ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีดิจิทัลสารสนเทศ			
6. ทักษะอาชีพและชีวิต	4.44	0.63	มาก
6.4 ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ			
6.5 ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ ความสามารถในการเรียนรู้			
6.6 การมีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม และระเบียบวินัย			
รวมทั้งหมด	4.43	0.63	มาก

การอภิปรายผล

ผลประเมินการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำไปใช้ผลการปฏิบัติรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แบบประเมินผลการนำไปใช้โดยรวม อยู่ในระดับมาก องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การพัฒนาการเรียนการสอนสถานศึกษา ครอบคลุมการวางแผน จัดกิจกรรมเน้นการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริมการพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล มีคุณธรรมจริยธรรม ถัดมาการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ครอบคลุมการกำหนดแนวทาง ติดตามการวัด ประเมินผล วัดความสามารถในการพัฒนาทักษะของผู้เรียน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การวัดประเมินผลกับเพื่อนครูภายในและภายนอกโรงเรียนและการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ครอบคลุมวางแผน ชี้แจงเป้าหมายการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พัฒนาคู่มือให้มีความรู้

ความเข้าใจ แนวทางปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ ประเมินหลักสูตรสถานศึกษา อีกทั้งเผยแพร่หลักสูตรสถานศึกษาผ่านเว็บไซต์ เครือข่ายผู้ปกครอง และบุคคลในท้องถิ่น ส่วนประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ทักษะอาชีพและชีวิต ครอบคลุมการฝึกฝนความรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ แก้ปัญหากับความต้องการในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมกิจกรรมสร้างอาชีพตามความถนัดความชอบสื่อสารกับผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อันดี สอดแทรกอบรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ถัดมาทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ครอบคลุมการส่งเสริมสนับสนุนอุปกรณ์ไอทีทศานุอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน ส่งเสริมความสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ค้นหา สื่อสารอย่างเกิดประโยชน์ รู้เท่าทันสื่อ สอดแทรกการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จัดกิจกรรม งานสร้างสรรค์นวัตกรรม นำเสนอผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลตามความสนใจของผู้เรียน และทักษะการเรียนรู้ ครอบคลุมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปฏิบัติให้เกิดประสบการณ์ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันได้ จัดแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ นำประโยชน์จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนการวัดประเมินผลจากผลคะแนน เกณฑ์ เป็นการพัฒนาด้านทักษะความสามารถ

เห็นได้ว่า ผลการปฏิบัติรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แบบประเมินผลการนำไปใช้โดยรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า แต่ละสถานศึกษากำลังดำเนินการประยุกต์ใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา โดยทักษะอาชีพและชีวิตเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันควบคู่กับการใช้ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลกับทักษะการเรียนรู้ เพื่อผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่คุณภาพต่อไป

สอดคล้องกับผลการวิจัย Srisawad et al. (2022) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานวิชาการ (2) เพื่อสร้างและประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการ และ (3) เพื่อทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการทดลองใช้ และประเมินรูปแบบการบริหารงาน พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผ่านเกณฑ์ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ทุกข้อรายการ

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัย พบว่า ประเมินผลการนำไปใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำไปใช้ ผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ดังนั้นจึงควรนำรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ดำเนินการปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาที่หลากหลาย และนำองค์ความรู้ไปทดลองใช้ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ

2. ควรศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่สนับสนุนการนำรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ไปดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. ควรศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 กับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภูมิภาคและที่มีขนาดแตกต่างกัน อย่างหลากหลาย

References

- BBC Thai. (2024). *Singaporean students rank 1st in the latest PISA test results*. Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/articles/c6prx0em6d6o>. [In Thai]
- Guskey, T. R. (2000). *Evaluating professional development*. Corwin.
- Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2019). *News reporting on the PISA 2018 assessment results*. Retrieved from <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-12/>. [In Thai]
- Jamornmann, U. (2021). *Educational quality assurance and external quality assessment*. Retrieved from <https://www.onesqa.or.th/upload/download/202103311347464.pdf> [In Thai]
- Khemmani et al. (2019). *Simple understanding of competency, people's edition, and simple understanding of competency-based curriculum*. Office of the Education Council. Retrieved from <https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1661-file.pdf> [In Thai]
- Khemmani, T. (2017). *The science of teaching: Knowledge for organising effective learning process* (21st ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Ministry of Education. (2008). *Basic education core curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. The Agricultural co-operative federation of Thailand. Retrieved from http://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf [In Thai].
- Office of the Education Council. (2017). *Thailand education scheme in brief (Plan 2017-2036)*. Phrikwan Graphic. [In Thai]
- Office of the Education Council. (2020). *Educational council forum 2019 (OEC Forum 2019): From policy recommendations to the study of educational quality*. Phrikwan Graphic. [In Thai]
- Partnership for 21st Century Skills. (2009). *P21 framework definitions*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519462.pdf>
- Srisawad, S., Prawatrungruang, S., & Sriprasertpap, K. (2022). The academic administration model in the 21st-century of schools under Bangkok Metropolitan Administration. *Rajapark Journal*, 16(45), 586-601. [In Thai]
- Vehachart, R. (2014). *Academic administration of basic educational institutions*. Thaksin University Press. [In Thai].

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการในการบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวง และวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499

พลิชฐ์ อันทรินทร์¹ ปณณวิช ทัทภวิมล² วรณวิภา เมืองถ้ำ³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการและความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการ ศึกษาและเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทยและพนักงานอัยการของต่างประเทศ เสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการพบปัญหาความล่าช้าของพนักงานสอบสวนในการส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตฟ้องผู้ต้องหา การยื่นคำร้องให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่ทัน พนักงานอัยการของประเทศไทยไม่มีอำนาจเข้าทำการสอบสวน ในทางตรงกันข้ามกับต่างประเทศพนักงานอัยการมีอำนาจเข้าทำการสอบสวนได้ การเข้าร่วมสอบสวนของพนักงานอัยการทำให้เกิดปัญหาการส่งสำนวนล่าช้า ทั้งกำหนดประเด็นให้สอบสวนได้ว่าจะต้องการให้สอบสวนในประเด็นใดเพื่อนำพยานหลักฐานดังกล่าวเข้าสู่ชั้นพิจารณาของศาลต่อไป เสนอแนะให้แก้ไขกฎหมายโดยกำหนดระยะเวลาในการส่งสำนวนการสอบสวนให้ชัดเจน ให้อธิบดีอัยการภาค 1-9 และอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีศาลแขวง มีอำนาจในการอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาแทนอัยการสูงสุด พร้อมกำหนดระยะเวลาในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายในกำหนด 1 เดือน และให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 แก่ผู้เสียหายก่อนส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ

คำสำคัญ: พนักงานอัยการ: คดีอาญาในศาลแขวง: การดำเนินคดีอาญา: คดีศาลแขวง

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
9/9 หมู่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: mr.pasit.u@gmail.com

^{2,3} สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

The Problems Associated with Public Prosecutors in Enforcing the Act Establishing District Courts and Criminal Procedure in District Courts, B.E. 2499 (1956)

Pasit Untharin¹ Punawit Tuppawimol² Wanwipa Muangtham³

Abstract

This research article aims to study and examine principles, and historical background related to criminal prosecution in district courts by public prosecutors; study and compare the legal measures related to criminal prosecution in district courts by public prosecutors in Thailand and other countries; analyze the challenges faced by public prosecutors in the criminal trial process in district courts in Thailand and other countries; and propose recommendations for amending legal measures related to criminal prosecution in district courts by public prosecutors in Thailand to ensure suitability and maximum effectiveness.

Findings are as follows: criminal prosecutions in district courts by public prosecutors face challenges such as delays by investigating officers in forwarding case files to public prosecutors, delays in approving the prosecution of suspects, and delays in filing motions for defendants to compensate damages; public prosecutors in Thailand lack the authority to conduct investigations, whereas in other countries, public prosecutors have the power to investigate; the involvement of public prosecutors in the investigation process prevents delays in forwarding case files and allows them to specify the key issues to be investigated, ensuring that the evidence can be effectively presented during trial; the study recommends legal amendments to set clear deadlines for the submission of investigation files, grant the authority to approve prosecutions to Director General for Regional Public Prosecution 1-9 and the Director General of the Office of District Court Prosecution instead of the Attorney General, with a decision timeframe of one month, and require investigating officers to inform victims of their right to claim compensation under Section 44/1 of the Criminal Procedure Code before forwarding the case files to public prosecutors.

Keywords: Public Prosecutor; Criminal Cases in The District Court; Criminal Proceedings; District Court Cases

Type of Article: Research Article

¹ Master of Laws Program, Sukhothai Thammathirat University
9/9 Moo 9, Bang Phut District, Pak Kret District, Nonthaburi Province 11120, Thailand
Corresponding Author Email: mr.pasit.u@gmail.com

^{2,3} School of Law, Sukhothai Thammathirat University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การฟ้องคดีอาญาในศาลแขวงโดยพนักงานอัยการนั้น นอกจากจะต้องผ่านการสอบสวนโดยชอบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 แล้ว (Wachanasawat, 2010) ยังต้องพิจารณาด้วยว่าคดีดังกล่าวขาดผิดฟ้องแล้วหรือไม่ (Panpaen & Boonnun, 2021) หากขาดผิดฟ้องแล้วต้องได้รับอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาจากอัยการสูงสุดหรือผู้ได้รับมอบหมาย ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 9 ด้วย อันเป็นหลักเกณฑ์ซึ่งมีความแตกต่างจากคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลจังหวัด ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ซึ่งแม้บทบัญญัติตามกฎหมายดังกล่าวนี้จะบังคับใช้มาอย่างยาวนานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบว่ามิประเด็นปัญหามาตรการทางกฎหมายอยู่หลายประการ ดังนี้

1. ปัญหาความล่าช้าของพนักงานสอบสวนในการส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ด้วยเหตุอันเนื่องมาจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน ไม่ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายในระยะเวลาใด แม้ปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565 บังคับใช้แต่ก็ไม่ได้กำหนดกรอบระยะเวลาว่าพนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายในเวลาใด ด้วยเหตุดังกล่าว จึงส่งผลให้ท้ายไต่อาญาความพนักงานสอบสวนจะเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นเมื่อใด แล้วส่งสำนวนการสอบสวนให้กับพนักงานอัยการภายในเวลาใดก็ได้ ทั้งนี้ยังพนักงานสอบสวนส่งสำนวนช้าเพียงใด พนักงานอัยการย่อมจะมีเวลาในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนด้วยความรอบคอบน้อยลงเท่านั้น

2. ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งสืบเนื่องมาจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 7 กำหนดกรอบระยะเวลาให้ฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งหากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าสมควรฟ้องแล้ว มาตรา 9 ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหา เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากอัยการสูงสุดหรือผู้ซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมาย แต่กฎหมายไม่ได้กำหนดกรอบระยะเวลาในการพิจารณาการออกคำสั่งในการขออนุญาตฟ้องผู้ต้องหาไว้แต่อย่างใด (Kitti Suphakarn, 2022) ทำให้การพิจารณาออกคำสั่งจะล่าช้าเมื่อใดก็ได้คดีจึงเกิดความล่าช้า ส่งผลกระทบกับสิทธิของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลย ที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วสมดังเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 เมื่อเทียบข้อดีที่สำนวนได้รับการตรวจสอบถ่วงถ่วงกับข้อเสียที่ต้องใช้เวลามากขึ้นเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาว่าประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับมีมากน้อยเพียงใด

3. ปัญหาการยื่นคำร้องของผู้เสียหาย ซึ่งขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาด้วยวาจาต่อศาลแขวง ด้วยเหตุที่การฟ้องคดีด้วยวาจานั้นหากจำเลยรับสารภาพ ศาลสามารถตัดสินคดีได้ทันที ทำให้ผู้เสียหายโดยส่วนมากยื่นคำร้องเรียกค่าเสียหายในส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ไม่ทันตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งต้องยื่นก่อนเริ่มต้นสืบพยานหรือก่อนศาลมีคำพิพากษาในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานนั่นเอง ด้วยเหตุอันเนื่องมาจากไม่มีกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลยในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ให้ผู้เสียหายทราบ ทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากไม่ทราบถึงสิทธิ

ดังกล่าว และเสียสิทธิดังกล่าวนี้ไป ทั้งที่สิทธิในการยื่นคำร้องดังกล่าวนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวงด้วยแล้ว จะมีกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่รวดเร็วกว่าคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลจังหวัด ดังนั้นหากได้มีการพิจารณาคำร้องเรียกค่าเสียหายในส่วนแบ่งไปพร้อมกันด้วยความรวดเร็วด้วยแล้ว ประโยชน์ย่อมจะเกิดแก่ผู้เสียหาย

ตามประเด็นปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เห็นได้ว่าการวิจัยนี้มีความจำเป็นที่ต้องศึกษาเพื่อนำข้อมูลการวิจัยครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลแขวง เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและได้รับความเป็นธรรม สมดังเจตนาของการจัดตั้งศาลแขวงและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็ว ผู้ต้องหาสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้เร็วขึ้น ไม่ว่าจะมีความผิดหรือไม่ก็ตาม ในด้านสังคมทำให้ชุมชนเกิดความมั่นใจในกระบวนการยุติธรรม (Na Nakhon, 1999)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา ในศาลแขวงของพนักงานอัยการ
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาครอบคลุมสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการในการบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ในเรื่องการขออนุญาตฟ้องผู้ต้องหา ตามมาตรา 9 เรื่องระยะเวลาในการส่งสำนวนล่าช้าของพนักงานสอบสวน และการเรียกค่าเสียหายของผู้เสียหายตามมาตรา 140 141 142 และ 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 4

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา ในศาลแขวงของพนักงานอัยการ
2. ทำให้ทราบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา
3. ทำให้ทราบปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา

4. ทำให้ได้แนวทางแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงของพนักงานอัยการของประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง

การพิจารณาด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย เกิดจากแนวคิดที่ว่าคดีที่มีอัตราโทษเล็กน้อย ไม่ควรเสียเวลากับกระบวนการพิจารณาที่ล่าช้า จึงมีบทบัญญัติในเรื่อง การกำหนดกรอบระยะเวลาขึ้นฟ้อง การฟ้องด้วยวาจาได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพให้ฟ้องโดยมิต้องทำการสอบสวน ศาลทำคำพิพากษาด้วยวาจาได้ เป็นต้น ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิด (punishment theory) (Petsiri, 2019) เป็นสิ่งที่ต้องมีควบคู่กับกฎหมายอาญา เนื่องจากกฎหมายอาญามีสภาพบังคับเพื่อมุ่งประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจหมายถึงชีวิตหรืออิสรภาพของผู้กระทำความผิด (Sutthiyothin, 2021) ต่างจากในคดีแพ่ง ซึ่งมุ่งประสงค์ให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยจากความเสียหายให้กลับคืนสู่สถานะเดิมมากที่สุดซึ่งคือการชดใช้เงิน (Phakdithanakun, 2008) และความเป็นมาของศาลแขวงของประเทศไทย ตามเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว นอกจากนี้ยังควรจะมีวิธีการสำหรับศาลแขวงเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน

กฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวกับบทบาทของพนักงานอัยการต่อการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง

กฎหมายและกฎระเบียบของประเทศไทยที่เกี่ยวกับบทบาทของพนักงานอัยการต่อการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง ได้แก่ (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งบัญญัติให้องค์กรอัยการมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เทียบธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้อถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง (2) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีในศาลแขวง พ.ศ. 2499 กำหนดกระบวนการพิจารณาที่กระชั้นชิดขั้นตอนลงจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลจังหวัด โดยกำหนดกรอบระยะเวลาให้ฟ้องคดีโดยเร็ว นับแต่จับหรือแจ้งข้อกล่าวหา ให้ฟ้องคดีด้วยวาจา ถ้าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพไม่ต้องทำการสอบสวน ตัดสินคดีด้วยวาจา เป็นต้น (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาทั่วไปซึ่งนำไปใช้กับการดำเนินคดีในศาลแขวงกรณีที่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ (4) พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 กำหนดอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ (5) ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2563 เป็นหลักปฏิบัติราชการในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ และ (6) คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวนและมาตรการควบคุมตรวจสอบเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา เป็นหลักปฏิบัติราชการในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

ในส่วนของกฎหมาย กฎระเบียบ และการบังคับใช้ของต่างประเทศ (1) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้ระบบดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ รัฐจะเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด

ทั้งนี้ พนักงานอัยการมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างจำกัด ในความผิดบางประเภท เท่านั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเริ่มจากตำรวจทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนและจับกุม แล้วส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ ซึ่งการวินิจฉัยสั่งคดีจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเองทั้งสิ้น แม้ตำรวจจะมีอำนาจสอบสวนคดีได้แต่ฐานะของตำรวจในทางคดีเป็นเพียง “องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของพนักงานอัยการ” โดยที่ตำรวจไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการเองโดยลำพังจนเสร็จสิ้น แต่กรณีในคดีความผิดอาญาที่สำคัญ เช่น กรณีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยมิเหตุฉกรรจ์และความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ พนักงานอัยการจะทำการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเอง ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเล็กน้อยที่อยู่นอกเขตอำนาจศาลจังหวัดและศาลสูงมลรัฐ โดยมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี ผู้พิพากษาคณะเดียวหนึ่งพิจารณา แต่ในคดีอาญาผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิพากษาลงโทษจำคุกเกินกว่า 2 ปี ไม่ได้ และหากคู่ความไม่พอใจสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงต่อศาลจังหวัดได้ (Sangwirojanapat, 2022) (2) ประเทศญี่ปุ่น ใช้ระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ (civil law system) มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 ที่ได้เจริญรอยตามระบบกฎหมายในภาคพื้นยุโรป และการดำเนินคดีอาญาใช้ระบบกล่าวหา (accusatorial) เป็นระบบ 3 ชั้นศาล คือ ศาลชั้นต้น (court of first instance) ศาลอุทธรณ์ (court of second instance) และศาลฎีกา (final appellate instance) ศาลชั้นต้นได้แบ่งการพิจารณาคดีอาญาเป็น ศาลจังหวัด (district court) และศาลแขวง (summary court) โดยศาลแขวงมีอำนาจในการพิจารณาคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อความรวดเร็วต้องได้รับการพิจารณาคดีแบบพิเศษ (Boonpinnon, 2022) กล่าวคือ เริ่มคดีโดยพนักงานอัยการ ซึ่งจะต้องขอให้พิจารณาคดีในศาลแขวง และผู้ต้องหาต้องยอมรับก่อนฟ้องและไม่ขัดแย้งใด ๆ หากจะใช้วิธีการพิจารณาคดีแบบนี้ ศาลจะตรวจสอบพยานหลักฐานทั้งหมดจากพนักงานอัยการ โดยที่ศาลไม่ต้องพิจารณาฟังคำให้การใด ๆ จากจำเลย เพราะข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติแล้ว ศาลสามารถสั่งปรับได้ไม่เกิน 1,000,000 เยน แต่หากคู่ความที่เกี่ยวข้องฝ่ายใดไม่พอใจคำสั่งศาลสามารถขอให้ศาลพิจารณาคดีแบบปกติได้ภายใน 14 วัน ให้อำนาจพนักงานอัยการญี่ปุ่นและผู้ช่วยพนักงานอัยการในการจับกุมผู้ต้องหา เช่นเดียวกับเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ถ้ามมีการจับกุมโดยตำรวจจะต้องทำการสอบสวนอย่างรวดเร็ว และต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายใน 48 ชั่วโมง หากเห็นว่ามีความจำเป็นต้องควบคุม ตัวไว้ก่อนฟ้องคดี (pre-indictment detention) ต้องยื่นคำร้องให้ศาลออกหมายดังกล่าวภายใน 24 ชั่วโมง (Meeboonsalang, 2023) และ (3) สหรัฐอเมริกา เป็นกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ ซึ่งมีความแตกต่างจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ของไทย แต่เนื่องด้วยกฎหมายไทยได้มีการประยุกต์มาจากระบบคอมมอนลอว์ด้วย ผู้วางรากฐานทางกฎหมายประเทศไทย ล้วนจบการศึกษาจากกลุ่มประเทศซึ่งใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ จึงจำเป็นต้องศึกษากฎหมายสหรัฐอเมริกา ซึ่งพนักงานอัยการเท่านั้นมีอำนาจฟ้องคดีอาญา ประชาชนไม่สามารถนำคดีอาญาขึ้นฟ้องต่อศาลได้ด้วยตนเอง เมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นผู้เสียหายสามารถแจ้งความต่อตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจะดำเนินการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนสอบสวนเสร็จแล้วจะรายงานการสอบสวนต่อพนักงานอัยการแห่งท้องที่เกิดเหตุ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่เพียงรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน และสรุปรายงานการคดีโดยไม่มีหน้าที่ต้องทำความเห็นควรสั่งฟ้อง หรือควรสั่งไม่ฟ้อง เสนอต่อพนักงานอัยการแต่อย่างใด หากพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอจะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวน ประจำสำนักงานพนักงานอัยการนั้นๆ ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานและถ้อยคำเหล่านั้น

หรือจะสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ส่งรายงานการสอบสวนดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติม เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเช่นว่านั้นก็ได้อีก ถ้าเป็นคดีสำคัญ ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นส่วนรวม พนักงานอัยการจะเข้ามาสืบสวนสอบสวนโดยมีเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนของพนักงานอัยการเอง เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานใดๆ มีอำนาจในการพินิจพิจารณาพยาน และจับกุมผู้กระทำความผิด เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง คือ ความผิดเล็กน้อย เช่น คดีจราจร คดีเยาวชนหรือความผิดลหุโทษ (Surot, 2022)

ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมาวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและความครอบคลุมของกฎหมายและข้อเสนอแนะแนวทางตามประเภทปัญหาที่จำแนกไว้ดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลแขวง จำต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็ว กระชับ รัดกุม และต้องเที่ยงธรรม จึงจะเป็นไปตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลแขวง การวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งที่จะค้นหาขั้นตอนที่ล่าช้าและหาที่มาหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความล่าช้าดังกล่าว พร้อมหาแนวทางแก้ไข ขณะเดียวกันก็หาจุดบกพร่องของกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็วว่าทำให้ลดทอนหรือจำกัดสิทธิของคู่ความหรือไม่ พร้อมหาแนวทางแก้ไข เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร จากหลายแหล่งทั้งรูปแบบกระดาษ/ออนไลน์ รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏทั้งในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต/ออนไลน์ ครอบคลุมทั้งตำราวิชาการทางกฎหมาย บทความวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ รายงานวิจัย คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการในการบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้เขียนมีข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาความล่าช้าของพนักงานสอบสวนในการส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

ด้วยตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวนและมาตรการควบคุมตรวจสอบเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญากำหนดแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นได้ทันภายในระยะเวลา และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ไม่ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายในระยะเวลาใด อีกทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่ต้องนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 140 141 และ 142 กำหนดเพียงว่าเมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้จัดการส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการเท่านั้น โดยไม่ได้ระบุระยะเวลาว่า

ต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายในกำหนดระยะเวลาใด นับแต่รับเรื่องร้องทุกข์หรือนับแต่คดีเกิดขึ้น ซึ่งแม้ในปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565 บังคับใช้แล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ได้กำหนดกรอบระยะเวลาที่พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้กับพนักงานอัยการภายในเวลาใด

เมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้ชัดเจนในการส่งสำนวนการสอบสวน แม้จะมีกำหนดระยะเวลา ผัดฟ้องหรือฝากขังเป็นเกณฑ์กำหนดว่าหากไม่ฟ้องภายในระยะเวลาดังกล่าวนี้นี้ จะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป หรือหากขาด ผัดฟ้องจะไม่สามารถฟ้องผู้ต้องหาได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอัยการสูงสุดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่เกณฑ์ที่จะบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ เนื่องจากตราบใดที่คดียังไม่ขาดอายุความก็ยังสามารถนำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องต่อศาลได้เสมอ ซึ่งผลที่ตามมา คือ พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนเมื่อใดก็ได้หากคดีไม่ขาดอายุความ ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้เกิดความเสียหายหลายประการ กล่าวคือ นับแต่ความผิดเกิดหากระยะเวลาเนิ่นช้าไปนานเพียงใดพยานหลักฐานย่อมจะต้องสูญหายหรือถูกทำลายไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจทำลายพยานหลักฐานหรือถูกทำลายไปเองด้วยอุบัติเหตุหรือกาลเวลา หรือพยานหลักฐานสูญหายไป โดยแม้พนักงานอัยการจะมีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมในภายหลัง แต่หากพยานหลักฐานซึ่งพนักงานอัยการเห็นว่าสำคัญและจำเป็นต้องนำมาเสนอในชั้นศาล ยืงนานวันย่อมเป็นการยากที่จะติดตามมาเป็นพยาน โดยเฉพาะพยานที่มีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่งหรืออยู่ต่างประเทศ ย่อมเป็นอุปสรรคในการสอบสวนเพิ่มเติมดังกล่าว ยิ่งพนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการช้าเพียงใด พนักงานอัยการย่อมจะมีเวลาในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนด้วยความรอบคอบน้อยลงเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนได้ ตั้งแต่เริ่มต้นคดีหรือระยะเวลาใดก็ได้ (Meeboonsalang, 2023) ซึ่งโดยเฉพาะคดีสำคัญหรือเป็นที่สนใจของประชาชนด้วยแล้ว พนักงานอัยการจะพิจารณาเข้าร่วมในการสอบสวนคดีตั้งแต่ต้น หรือเริ่มต้นการสอบสวนเองก็ได้ ทำให้ในประเทศเหล่านี้ไม่เกิดปัญหาในการแบ่งระยะเวลาของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ แต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีปัญหาในการใช้ระยะเวลาก่อนฟ้องคดีร่วมกันแล้วก็ตาม แต่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กรณีตำรวจได้สอบสวนไปก่อนให้ตำรวจต้องส่งรายงานไปยังพนักงานอัยการโดยไม่ชักช้า ส่วนในประเทศญี่ปุ่น คดีใดที่พนักงานอัยการไม่ได้เข้าร่วมการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี จะกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องหาให้กับพนักงานอัยการภายในระยะเวลาที่กำหนด (Boonpinnon, 2022) อันถือเป็นการแบ่งระยะเวลาการสอบสวนไว้อย่างชัดเจน การส่งสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนของประเทศไทย จึงควรกำหนดระยะเวลาการทำงานของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ อย่างเช่นประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้บัญญัติและบังคับใช้กฎหมายนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมาจนปัจจุบันว่า โดยให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ ก่อนที่จะครบกำหนด ผัดฟ้อง และฝากขังครั้งที่เท่าใดให้ชัดเจน เพื่อให้พนักงานอัยการมีระยะเวลาในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนอย่างเพียงพอ ก่อนฟ้องคดีต่อไป

2. ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหา

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณานับตั้งแต่กฎหมายบัญญัติเรื่องการขออนุญาตฟ้อง เพื่อจะได้ทราบถึงเจตนารมณ์ของการขออนุญาตฟ้องผู้ต้องหาแล้ว ได้บัญญัติในครั้งที่มิเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ว่าคดี ปฏิบัติหน้าที่ดำเนินกระบวนการ

พิจารณาคดีในศาลแขวงได้ตั้งเช่นพนักงานอัยการ จึงมีความจำเป็นต้องมีขั้นตอนการขออนุญาตฟ้องไว้เพื่อตรวจสอบกลั่นกรองการฟ้องคดีที่ล่าช้าของผู้ว่าคดี (Dharmasakti, 1991) ซึ่งตำแหน่งผู้ว่าคดีได้ยกเลิกไปแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยตามหมายเหตุระบุว่า เนื่องจากมีพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินคดีในศาลแขวงอยู่แล้ว ไม่สมควรจะต้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ดำเนินคดีในศาลแขวงอีก แต่บทบัญญัติการอนุญาตฟ้องผู้ต้องหา มาตรา 19 ยังมีได้ยกเลิกตามไปด้วย และคดีที่ขาดผิดฟ้องไม่ว่าจะเกิดจากความล่าช้าของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ก็ยังจะต้องขออนุญาตฟ้องผู้ต้องหาอยู่เช่นเดิม โดยอาจกล่าวได้ว่ามีไว้เพื่อตรวจสอบกลั่นกรอง การทำสำนวนที่ล่าช้าก่อนยื่นฟ้อง แต่การตรวจสอบนี้ก็กลับไม่ได้มีบทบัญญัติให้ลงโทษบุคคลใดที่ทำให้คดีขาด ผัดฟ้องแต่อย่างใด ซึ่งผลของการตรวจสอบที่เกิดขึ้นกลับทำให้เกิดความล่าช้าของคดี แม้ในบทบัญญัติดังกล่าวจะให้อำนาจอัยการสูงสุด ออกข้อบังคับเกี่ยวกับการขออนุญาตและการอนุญาตไว้ก็ตาม แต่ตามข้อบังคับของอัยการ สูงสุด ว่าด้วยการขออนุญาตฟ้องและการฟ้องคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแขวง พ.ศ. 2559 ทั้งหมด 19 ข้อ ก็ไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดมอบหมายต้องพิจารณาสำนวน ขออนุญาตให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาใด เมื่อบทบัญญัติมาตรา 9 และข้อบังคับของอัยการสูงสุดว่าด้วยการ ขออนุญาตฟ้องและการฟ้องคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแขวง พ.ศ. 2559 ไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ ดังนั้น พนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดมอบหมายจึงสามารถที่จะพิจารณาสำนวนนานเท่าใดก็ได้ ภายใต้ขาดอายุความ

ผลสืบเนื่องของการไม่ได้กำหนดกรอบระยะเวลาดังกล่าวไว้ อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการที่อัยการ สูงสุดมอบหมายจะทำการตรวจสอบกลั่นกรองสำนวนคดีดังกล่าวก่อนการมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ฟ้อง ผู้ต้องหาโดยไม่กำหนด ซึ่งในบางสำนวนคดีใช้เวลาในการรอคำสั่งดังกล่าวนี้ปีหรือมากกว่านั้น โดยเฉพาะคดีที่ มีพยานบุคคลหรือพยานเอกสารจำนวนมากจะมีความล่าช้ามากตามไปด้วย อันเป็นเหตุให้สำนวนเกิดความล่าช้า สนวนทางกับหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง ที่ต้องการให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและรวดเร็ว ผลกระทบ ตามมา คือ ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนจากความล่าช้า บางรายเข้าร้องเรียนถึงความล่าช้า บางรายก็จำยอม รับสภาพด้วยความท้อแท้สิ้นหวัง หากคดีล่าช้ามากขึ้นในหลายคดีทำให้พยานบุคคลเปลี่ยนแปลงไป หรือพยานบุคคล เสียชีวิต หรือติดต่อไม่ได้อีกแล้ว ผลกระทบต่อผู้ต้องหา เมื่อเป็นคดีมีอัตราโทษเล็กน้อย แต่ต้องมาเจอกับกระบวนการ พิพากษาที่ล่าช้า ต้องเดินทางมารายงานตัวต่อพนักงานอัยการหลายครั้งหลายคราเป็นเวลานาน สูญเสียเวลา และโอกาส รายได้ เป็นต้น กลไกของรัฐดังกล่าวนี้กลับเป็นการซ้ำเติมให้เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม กฎหมายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หรือประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา ซึ่งนำมา ศึกษาเปรียบเทียบ ไม่มีระบบการขออนุญาตฟ้องทำให้ในประเทศเหล่านี้ไม่เกิดปัญหาดังกล่าวข้างต้นแต่อย่างใด จึงขอเสนอแนวทางตามกฎหมายไทยอีกทางเลือกหนึ่ง คือ การขอผิดฟ้อง ตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ซึ่งได้การกำหนดระยะเวลาการสั่งอนุญาตหรือไม่ อนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลไว้ภายในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยหากไม่สามารถหาคำสั่งได้ทันทีก็มีข้อยกเว้นตาม ความเหมาะสมให้สามารถขยายออกไปได้อีกชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งตามมาตรา 7 ได้บัญญัติและบังคับใช้กฎหมาย นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมายาวนานจนถึงปัจจุบัน ทั้งมีผลบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่ในปัจจุบัน ถือเป็น ทางเลือกในการนำไปปรับใช้เพื่อให้พนักงานอัยการมีระยะเวลาในการทำงานอย่างเพียงพอก่อนฟ้องคดีต่อไป

3. ปัญหาการยื่นคำร้องของผู้เสียหายซึ่งขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน จากกรณีที่พนักงานอัยการ ฟ้องคดีอาญาด้วยวาจาต่อศาลแขวง

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 19 ในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษาได้ จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และมาตรา 20 ในคดีที่ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ ให้ฟ้องโดยมิต้องทำการสอบสวน และให้ฟ้องด้วยวาจา และมาตรา 21 ให้ศาลแขวงดำเนินการพิจารณาโดยเร็ว คำสั่งหรือคำพิพากษาจะกระทำด้วยวาจาก็ได้ ซึ่งการฟ้องด้วยวาจาและตัดสินคดีด้วยวาจานี้เป็นกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็ว อันเป็นลักษณะโดดเด่นของคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง สมดังเจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลแขวงที่จะให้คดีอาญาอันมีอัตราโทษเล็กน้อย เสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว (Niyomthai, 2013) แต่อย่างไรก็ตามผลของความรวดเร็วดังกล่าว กลับทำให้ผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องจากการที่ผู้ต้องหาทำละเมิดแก่ตน ไม่ทราบถึงสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือทราบสิทธิไม่ทันเวลาที่จะต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน หรือในกรณีที่ไม่มี การสืบพยาน ต้องยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี ทำให้ไม่อาจยื่นคำร้องขอตาม มาตรา 44/1 นี้ ภายหลังศาลตัดสินคดีไปแล้วได้ ซึ่งหากกฎหมายได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ไว้ตั้งแต่ในชั้นรับคำร้องหรือชั้นเริ่มต้นการสอบสวน หรือในชั้นตรวจรับสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการ ย่อมทำให้ผู้เสียหายได้ทราบสิทธิขั้นพื้นฐานของตนก่อนที่สิทธิดังกล่าวจะล่วงพ้นไป เนื่องด้วยกฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน หรือในกรณีที่ไม่มี การสืบพยาน ต้องยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั่นเอง

ความสำคัญของสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้น เนื่องด้วยในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43 กำหนดให้พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภทเท่านั้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของจำเลย ต้องไปใช้สิทธิดำเนินคดีส่วนแพ่งต่างหาก เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนอื่นด้วยตนเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเป็นการเพิ่มภาระยิ่งขึ้นให้แก่ผู้เสียหาย แต่สิทธิในมาตรา 44/1 นั้น อำนาจความสะดวกแก่ผู้เสียหายให้ดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนไปได้ในคราวเดียวกันกับคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ในคดีอาญา โดยผู้เสียหายเพียงยื่นคำร้องเข้ามาโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในส่วนแพ่ง เว้นแต่ศาลเห็นว่าใช้สิทธิเกินส่วนศาลจะกำหนดให้วางค่าธรรมเนียมเพิ่มเติมอีกภายในกำหนดก็ได้ ถือเป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อช่วยให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายในทางแพ่งได้รับความสะดวกรวดเร็วในการได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทนและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งเป็นอีกคดีหนึ่งทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาจะได้เสร็จสิ้นไปคราวเดียวกัน

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นกฎหมายไทยไม่ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานใด เป็นผู้แจ้งสิทธิดังกล่าวนี้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งความจริงแล้วเจ้าหน้าที่ด่านแรกซึ่งรับเรื่องร้องทุกข์ คือ พนักงานสอบสวนซึ่งหากกำหนดให้พนักงานสอบสวนซึ่งได้พบและสอบคำให้การจากผู้เสียหายเป็นคนแรก เป็นผู้มีหน้าที่ในการแจ้งสิทธิในเบื้องต้นแก่ผู้เสียหาย เพื่อผู้เสียหายได้เตรียมการยื่นคำร้องตาม มาตรา 44/1 เข้าไปในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในชั้นตรวจรับสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการ หากได้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าวและแนะนำว่าคำร้องของผู้เสียหายนั้น ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องของพนักงานอัยการย่อมเป็นประโยชน์ จึงเป็นการสมควรที่พนักงานอัยการจะต้องเป็นผู้มีหน้าที่ในการแจ้งกำหนดเวลาในการยื่นคำร้องแก่ผู้เสียหาย รวมถึงให้คำแนะนำในการเขียนคำร้อง และตรวจสอบว่าคำร้องนั้นขัดหรือแย้งกับคำฟ้องของตนหรือไม่

อย่างไรก็ตามกฎหมายในต่างประเทศซึ่งนำมาศึกษาเปรียบเทียบ อันได้แก่ สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี หรือประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา นั้น แม้ในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา จะมีระบบที่ให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องขอในคดีอาญาได้ แต่ก็ไม่มีภาระบ่งชี้ให้แจ้งสิทธิกับผู้เสียหายเมื่อใดดังเช่นกฎหมายไทย จึงขอเสนอแนวทางตามกฎหมายไทยอีกทางเลือกหนึ่ง คือ การกำหนดให้แจ้งสิทธินี้ขึ้นเดียวกับการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 ว่า “ในการสอบคำให้การผู้ต้องหาให้พนักงานแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า...” ซึ่งหากไม่แจ้งสิทธินี้ก็จะมิบทลงโทษห้ามมิให้รับฟังการสอบคำให้การดังกล่าวนี้ แต่การแจ้งสิทธิตาม มาตรา 44/1 อาจจะมิบทลงโทษอย่างอื่นตามความเหมาะสมต่อไป ซึ่งการแจ้งสิทธินี้ได้มีการบัญญัติและบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมายาวนานจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยในเรื่องปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการในการบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงตามผลการวิจัยพบว่ามีข้อเท็จจริงซึ่งทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนอยู่หลายประการ กล่าวคือ (1) ปัญหาพยานบุคคลมีเป็นจำนวนมาก ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานโดยการสอบคำให้การล่าช้าไม่ทันภายในกำหนดระยะเวลาผิดฟ้อง (2) คดีมีความสลับซับซ้อนและมีเอกสารซึ่งอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกเป็นจำนวนมาก (3) การตรวจประวัติอาชญากรรมของผู้ต้องหา อาจจะใช้เวลารอผลมากกว่า 30 วัน และ (4) คดีที่มีการร้องขอความเป็นธรรม ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2563 ข้อ 25 ซึ่งกำหนดให้พนักงานอัยการพิจารณารับคำร้องขอความเป็นธรรมดังกล่าวไว้พิจารณา และหากมีการร้องขอความเป็นธรรมไปยังอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดมอบหมาย จะส่งเป็นบันทึกข้อความแจ้งให้อัยการเจ้าของสำนวน ทำหนังสือสอบสวนเพิ่มเติมไปยังพนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวน ทำให้สำนวนการสอบสวนต้องล่าช้าออกไปอีกตามประเด็นที่ทำการสอบสวนเพิ่มเติม (Polwan, 2022) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้มีอำนาจในการสอบสวนตามกฎหมายไทย มีความแตกต่างจากกฎหมายสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เนื่องจากประเทศเหล่านี้ให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนได้ ตั้งแต่เริ่มต้นคดีหรือระยะเวลาใดก็ได้ ทำให้ในประเทศเหล่านี้ไม่เกิดปัญหาดังที่ศึกษา คือ ปัญหาความล่าช้าของพนักงานสอบสวนในการส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ เพราะทั้งสององค์กรทำงานร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องแบ่งระยะเวลาในการทำงานแต่อย่างใด อีกทั้งในต่างประเทศดังกล่าวก็ไม่มียุทธศาสตร์การขออนุญาตฟ้อง จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหา แต่อย่างไรก็ตามพบว่าสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา มีระบบกฎหมายที่ให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องขอค่าเสียหายทางแพ่งเข้ามาในคดีอาญาได้ แต่ก็ไม่มีการระบุให้แจ้งสิทธิกับผู้เสียหายเมื่อใดดังเช่นกฎหมายไทย ทำให้เกิดปัญหาการยื่นคำร้องขอให้จ่ายค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาด้วยวาจาต่อศาลแขวง

จากการศึกษาพบว่าตามประเด็นปัญหาประการแรก เรื่องความล่าช้าของพนักงานสอบสวนในการส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการนั้น ในประเทศญี่ปุ่นคดีใดที่พนักงานอัยการไม่ได้เข้าร่วมการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้น

คดี จะกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องหาให้กับพนักงานอัยการภายในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้พนักงานอัยการมีเวลาในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง อันถือเป็นการแบ่งระยะเวลาการสอบสวนไว้อย่างชัดเจน ตามปัญหาประการที่สองแม้ในต่างประเทศดังกล่าวข้างต้นจะไม่มีระบบการขออนุญาตฟ้อง แต่กฎหมายของประเทศไทยพบว่าการขอคัดฟ้อง ตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มีลักษณะเกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาการส่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลไว้ภายในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งนำมาเทียบเคียงการพิจารณาคำขออนุญาตฟ้องผู้ต้องหา ตามมาตรา 9 ได้ และปัญหาประการที่สาม การกำหนดให้แจ้งสิทธิขั้นพื้นฐานให้ผู้ต้องหาทราบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 ที่ว่า “ในการสอบคำให้การผู้ต้องหาให้พนักงานแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า...” ซึ่งหากไม่แจ้งสิทธินี้ก็จะมิบทลงโทษห้ามมิให้รับฟังการสอบคำให้การดังกล่าวนี้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการแจ้งสิทธิตาม มาตรา 44/1 อาจจะมีบทลงโทษอย่างอื่นตามความเหมาะสมต่อไป ซึ่งการแจ้งสิทธินี้ได้มีการบัญญัติและบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพมายาวนานจนถึงปัจจุบัน

จากผลการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการนำแนวกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยที่ใกล้เคียงกับประเด็นปัญหา ในกรณีพนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ ความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหา และปัญหาการยื่นคำร้องของผู้เสียหายซึ่งขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน จากกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาด้วยวาจาต่อศาลแขวง ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย

1.1 ปัญหาความล่าช้าของพนักงานสอบสวนในการส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

ถ้าในคดีที่มีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ ก. คดีที่ผู้ต้องหาไม่พฤติการณ์จะหลบหนี มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวนมากอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ซึ่งอยากแก่การรวบรวมเอกสารดังกล่าวได้ หรือ ข. คดีที่ผู้ต้องหาไม่พฤติการณ์จะหลบหนี มีความยุ่งยากซับซ้อน และเป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์แห่งความเสียหายจำนวนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป เห็นว่าระยะเวลาในการสอบสวนน้อยเกินไป พนักงานสอบสวนไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้ทันภายในกำหนด ขอเสนอแนะโดยเพิ่มระยะเวลาให้พนักงานสอบสวนมีเวลาเพียงพอที่จะรวบรวมพยานหลักฐานมากกว่า 30 วัน สำหรับคดีที่มีเงื่อนไขใน 2 ประเภดังกล่าวข้างต้นนี้ โดยแก้ไขเป็น มาตรา 7 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 โดยให้เพิ่มการคัดฟ้องจาก 5 คดีเป็น 7 คดี ในส่วนระยะเวลาส่งสำนวนการสอบสวนนั้น ให้แบ่งระยะเวลาในการทำสำนวนการสอบสวน กับระยะเวลาพิจารณาสำนวนก่อนมีคำสั่งของพนักงานอัยการให้ชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยเห็นควรกำหนดไว้ใน มาตรา 7 ดังกล่าว เพิ่มเป็นวรรคเจ็ด ต่อเนื่องและสอดคล้องกับการแก้ไขในวรรคสี่ ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนให้กับพนักงานอัยการ อย่างช้าภายในกำหนดคัดฟ้องครั้งที่ 4 หรือครั้งที่ 6 ในกรณีเป็นคดีที่ผู้ต้องหาไม่พฤติการณ์จะหลบหนี มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวนมากอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกซึ่งอยากแก่การรวบรวมเอกสารดังกล่าวได้ หรือเป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์แห่งความเสียหายจำนวนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป หากฝ่าฝืนถือเป็นความผิดทางวินัย”

หากมีการแก้ไขและบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 7 วรรคสี่ โดยขยายระยะเวลาคัดฟ้องจาก 5 คดี เป็น 7 คดี ตามที่นำเสนอแล้ว จะทำให้

พนักงานสอบสวนมีเวลารวบรวมพยานหลักฐานอย่างเพียงพอ และสามารถส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้ฟ้องคดีต่อศาลแขวงได้ทันภายในระยะเวลาดังกล่าว และการแก้ไขวรรคเจ็ด โดยคดีทั่วไปส่งภายในผิด 4 แต่ถ้าเป็นคดียุ่งยากซับซ้อนตามวรรคสี่ให้ส่งภายในผิด 6 จะเป็นการแยกระยะเวลาสอบสวนของพนักงานสอบสวนและเวลาในการพิจารณาคดีของพนักงานอัยการอย่างชัดเจน ทำให้พนักงานอัยการมีเวลาในการตรวจสอบกลับกรองสำนวนการสอบสวนได้อย่างรอบครอบและมีประสิทธิภาพ

1.2 ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหา

ควรแก้ไขบทบัญญัติใน มาตรา 9 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 โดยให้อธิบดีอัยการภาคต่างๆ มีอำนาจในการอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาในพื้นที่ซึ่งเป็นเขตอำนาจของตน และให้อธิบดีอัยการ คดีศาลแขวง มีอำนาจในการอนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร โดยไม่ต้องขออนุญาตฟ้องจากอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดมอบหมาย และกำหนดระยะเวลาในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายในกำหนด 1 เดือน และขยายได้ถ้ามีเหตุจำเป็นอื่น

หากมีการแก้ไขและบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 9 ตามที่นำเสนอ จะทำให้มีเกิดการคล่องตัวต่อการพิจารณาอนุญาตฟ้องมากขึ้น เนื่องจากในกรุงเทพมหานคร นั้น สำนักงานคดีศาลแขวง เป็นหน่วยงานซึ่งดำเนินคดีในศาลแขวงโดยตรง ทราบปัญหาต่างๆ ได้ดีกว่าหน่วยงานอื่น และในต่างจังหวัดนั้น สำนักงานอัยการภาคต่างๆ เป็นผู้ดูแลบังคับบัญชา รวมทั้งประสานงานติดต่อในเขตพื้นที่จังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคนั้นๆ และการเดินทางสะดวกคล่องตัว จะเป็นการสะดวกและรวดเร็วในการดำเนินการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหาในคดีที่ขาดผิดฟ้องดังกล่าวข้างต้น และถ้ามีกำหนดระยะเวลาในการใช้ดุลพินิจไม่เกิน 1 เดือน จะทำให้การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ฟ้องผู้ต้องหา ในคดีที่ขาดผิดฟ้องเกิดความรวดเร็ว ตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลแขวง ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

1.3 ปัญหาการยื่นคำร้องของผู้เสียหายซึ่งขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน จากกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาด้วยวาจาต่อศาลแขวง

การแจ้งสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้น เสนอให้เพิ่มเติม มาตรา 20 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ว่า “ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 แก่ผู้เสียหายก่อนส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ”

หากมีการแก้ไขและบังคับใช้มาตรา 20 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ตามที่นำเสนอ จะทำให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อจะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน ตั้งแต่ต้นทางมีเวลาในการจัดเตรียมความพร้อมจัดหาทนายความช่วยเหลือ หรือจัดเตรียมเอกสารที่จะต้องใช้ในการประกอบการยื่นคำร้องดังกล่าวได้ทัน ทำให้ไม่เสียสิทธิดังกล่าวนี้ไปเหมือนดังคดีอาญาที่ไม่มีการฟ้องคดีและตัดสินคดีที่รวดเร็วดังคดีฟ้องด้วยวาจา

2. ข้อเสนอแนะในการร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีศาลแขวง (ฉบับที่..) พ.ศ.

(ร่าง)

บันทึกหลักการและเหตุผล

ประกอบร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีศาลแขวง (ฉบับที่..) พ.ศ.

หลักการ

แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 7 มาตรา 9 และมาตรา 20 เพื่อกำหนดระยะเวลาผิดฟ้องและฝากขังจาก 5 คราวเป็น 7 คราว ในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวนมากอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกซึ่งยากแก่การรวบรวมเอกสารดังกล่าวได้ หรือเป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์แห่งความเสียหายจำนวนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป กำหนดระยะเวลาพิจารณาสำนวนในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการให้ชัดเจน และกำหนดผู้มีอำนาจอนุญาตให้ฟ้องคดีให้รวดเร็วขึ้น รวมทั้งกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงเกิดความรวดเร็ว ถูกต้อง ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์ ในปัจจุบัน และคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้ถูกต้องครบถ้วนตามกฎหมาย

เหตุผล

การดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง เป็นการดำเนินคดีที่มีอัตราโทษไม่สูง และต้องการความรวดเร็วในการพิจารณาคดี รวมทั้งคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างครบถ้วน แต่กฎหมายปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน และไม่อาจคุ้มครองสิทธิของประชาชน ได้ครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ

จัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีในศาลแขวง (ฉบับที่..)

พ.ศ.....

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ

พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

ให้ไว้ ณ วันที่.....พ.ศ.

เป็นปีที่.....ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้
 มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ เรียก “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง (ฉบับที่..) พ.ศ.”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในมาตรา 7 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความ

อาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“เมื่อศาลสั่งอนุญาตให้ผิดฟ้องครบสามคราวแล้ว หากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอผิดฟ้องต่อไปอีกโดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะอนุญาตตามข้อนั้นได้ก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้แสดงถึงเหตุจำเป็น และนำพยานมาเบิกความประกอบจนเป็นที่พอใจแก่ศาล ถ้ามีการขอให้ซึ่งผู้ต้องหาด้วยหรือผู้ต้องหาแสดงตัวต่อศาล ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ ในกรณีเช่นว่านี้ ศาลมีอำนาจสั่งอนุญาตให้ผิดฟ้องต่อไปได้คราวละไม่เกินหกวัน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสองคราว เว้นแต่ เป็นคดีที่ผู้ต้องหาไม่พิดการณจะหลบหนี มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวนมากอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกซึ่งยากแก่การรวบรวมเอกสารดังกล่าวได้ หรือเป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์แห่งความเสียหายจำนวนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป ให้ศาลอนุญาตให้ผิดฟ้องเพิ่มได้อีกสี่คราว”

มาตรา 4 ให้เพิ่มความในมาตรา 7 วรรคเจ็ด แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ดังนี้

“ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการอย่างช้าภายในกำหนดผิดฟ้องหรือผิดฟ้องฝากครั้งที่ 4 หรือครั้งที่ 6 ในกรณีเป็นคดีที่ผู้ต้องหาไม่พิดการณจะหลบหนี มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวนมากอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกซึ่งยากแก่การรวบรวมเอกสารดังกล่าวได้ หรือเป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์แห่งความเสียหายจำนวนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป หากฝ่าฝืนถือเป็นความผิดทางวินัย

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีในศาลแขวง พ.ศ. 2499 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 7 เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีศาลแขวง สำหรับคดีในเขตกรุงเทพมหานคร และอธิบดีอัยการภาค สำหรับคดีในจังหวัดอื่น

คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตของอธิบดีอัยการตามวรรคหนึ่งให้พิจารณาให้เสร็จสิ้นภายในหนึ่งเดือน นับแต่ได้รับคำขออนุญาตฟ้อง เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอื่นให้ขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 2 คราวๆ ละไม่เกิน 15 วัน”

มาตรา 6 ให้เพิ่มความในมาตรา 20 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ดังนี้

“ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 แก่ผู้เสียหายก่อนส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ”

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง เพื่อให้เกิดความรวดเร็วชัดเจนในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และเร่งรัดคดีให้เกิดความรวดเร็วขึ้นสอดคล้องกับเจตนารมณ์การพิจารณาคดีในศาลแขวง รวมทั้งเพื่อคุ้มครองสิทธิในเรื่องการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาให้กับผู้เสียหายได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความในคดีและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

References

- Boonphinon, S. (1998). Prosecutorial discretion control in Japan and the application of discretion control system in Thailand. *Sukhothai Thammathirat Open University, Journal of Law*, 10(1), 93-101. [In Thai]
- Dharmasakti, S. (1991). *Explanation of the act establishing district courts and criminal procedures in the district Court B. E. 2499 (1956)*. Dulpaha, 38(1). [In Thai]
- Kitti Suphakarn, S. (2022). *Principles and judgments of the act establishing district courts and criminal procedures in the district court*. Amarin Printing. [In Thai]
- Meeboonsalang, N. (2023). *Comparative criminal justice process*. Sutpaisarn.
- Na Nakhon, K. (1999). *Criminal procedure Law* (5th ed.). Nititham. [In Thai]
- Niyomthai, A. (2013). Principles of expeditious criminal case adjudication. *Journal of Juraniti*, 10, Legal Affairs, The Secretariat of the Senate. [In Thai]
- Panpaen, S., & Boonnun, A. (2021). *Principles of criminal procedure in the district court* (6th ed.). Winyuchon. [In Thai]
- Petsiri, A. (2019). *Criminal theory, punishment theory, and basic procedures* (4th ed.). Winyuchon. [In Thai]
- Phakdithanakun, C. (2008). *Evidence law* (3rd ed.). Thai Bar Association. [In Thai]
- Polwan, K. (2022). “Criminal justice process in Thailand” in *comparative high-level justice administration course, Unit 4*. Graduate School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Sangwirojanapat, S. (2022). *Criminal justice process in the Federal Republic of Germany* (6th ed.). In *Comparative High-Level Justice Administration Course, Unit 6*. Graduate School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Surot, S. (2022). *Criminal justice process in the United States of America* (6th ed.). In *Comparative High-Level Justice Administration Course, Unit 9*. Graduate School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Sutthiyothin, N. (2021). *The purpose of punishment for retribution” in criminal law and advanced criminology Course, Unit 5*. Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Wachanasawat, K. (2010). *Principles of criminal procedure law regarding pre-trial proceedings* (7th ed.). Pol Siam Printing. [In Thai]

นโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำของกรมราชทัณฑ์

สุทิน สำเร็จงาน¹ พงษ์สรณ์ วรภัทร์ธระกุล²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถาน (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนโยบาย (3) นำเสนอผลของนโยบาย แนวทางการปรับปรุง พัฒนา นโยบาย การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 45 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า (1) สถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถานเกิดจากเจ้าพนักงานเรือนจำทุจริตคอร์รัปชัน ผู้ต้องขังต้องการสร้างอิทธิพล ลักษณะกายภาพของเรือนจำและเทคโนโลยีไม่ได้มาตรฐาน สิ่งของต้องห้ามนำเข้า คือ ยาเส้น บุหรี่ ยารักษาโรค และเงินสด (2) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนโยบาย คือ การขาดความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง งบประมาณไม่เพียงพอต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ จึงทำให้ปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในวิธีการต่างๆ ที่ผู้ต้องขังกระทำ และ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงและพัฒนา ควรพัฒนาบุคลากรให้รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติงานหลักธรรมาภิบาล ปรับปรุงอาคารสถานที่ให้มีความมั่นคงแข็งแรง ปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัย และสนับสนุนงบประมาณในการทำงานของเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอ

คำสำคัญ: นโยบาย; สิ่งของต้องห้าม; เรือนจำ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
เลขที่ 4 หมู่ 11 ถนนหทัยราษฎร์ ตำบลลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: Su2513som@hotmail.com

² สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Prohibited and Restricted Prevention Items of Prison Policy

Sutin Somretnan¹ Phaphatsorn Worapatthirakul²

Abstract

This research article aims (1) to study the situations that cause prohibited items to be brought into prisons, (2) to analyze factors affecting the policy, and (3) to present the results of the policy along with suggestions for improving and developing it. This research utilized qualitative methods, with a total of 45 key-informants participating through in-depth interviews and focus group discussions.

Findings are as follows: (1) Situations where prohibited items are brought into prisons are caused by corruption among prison officials, prisoners' desire to exert influence, and the physical characteristics of the prison and its technology not meeting standards. Prohibited items include tobacco, cigarettes, medicines, and cash. (2) Factors affecting the policy include a lack of cooperation from those involved and insufficient budget to support the work of officials, which prevents them from adapting quickly to the various methods employed by prisoners. (3) Suggestions for improvement and development include enhancing personnel training to maintain discipline, ensuring work is performed according to good governance principles, upgrading buildings and facilities to ensure they are strong and stable, and modernizing laws to support an adequate budget for the work of officials.

Keywords: Policy; Prohibited Items; Prison

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Western University
No. 4, Village No. 11, Hathai Rat Road, Lat Sawai Subdistrict, Lam Luk Ka District, Pathum Thani Province 12150, Thailand

Corresponding Author Email: Su2513som@hotmail.com

² Department of Public Administration, Western University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมราชทัณฑ์ประสบปัญหาในการลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2553-2556 ถือได้ว่าเป็นช่วงที่ประสบปัญหาดังกล่าวในระดับวิกฤติ มีการลักลอบนำโทรศัพท์มือถือ ยาเสพติด สิ่งของต้องห้ามอื่น และสิ่งของที่ไม่อนุญาตให้มีในเรือนจำแพร่กระจายไปในเรือนจำและทัณฑสถานทุกภูมิภาค กรมราชทัณฑ์ได้มีการสนธิสรรพกำลังทั้งเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอก อาทิ ทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ปกครอง ในการตรวจค้นจุโจมเรือนจำและทัณฑสถานเพื่อกวาดล้างสิ่งของต้องห้าม (Office of Justice Affairs, 2020) ปัญหาที่ส่งผลให้การกำหนดนโยบายลงไปสู่เรือนจำและทัณฑสถานไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้บริหารกรมราชทัณฑ์ได้แก่ อาคารสถานที่ที่แออัดคับแคบ เจ้าพนักงานเรือนจำที่มีอัตรากำลังน้อย ผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากล้นอัตราความจุและงบประมาณที่ไม่เพียงพอ (Department of Corrections, Ministry of Justice, 2019) หากสิ่งของต้องห้ามเล็ดลอดเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถานได้จะส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้ต้องขังในวงกว้าง ขาดความมั่นคงปลอดภัย และเสี่ยงในการก่อเหตุร้าย เช่น การก่อการจลาจล การแหกหักหลบหนี การทะเลาะวิวาท ตลอดจนอาจเปิดโอกาสให้มีการติดต่อซื้อขายยาเสพติดระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอก ทำให้ประชาชนขาดความมั่นใจในการบริหารจัดการในด้านการควบคุมผู้ต้องโทษ การลงโทษไม่เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ภาพลักษณ์ของกรมราชทัณฑ์เสียหาย นโยบายป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำของกรมราชทัณฑ์จึงมีความสำคัญ หากปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัดจะสามารถป้องกัน ป้องปราม ยับยั้ง การกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งของต้องห้ามและการกระทำความผิดอื่นที่เป็นผลต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่เกิดให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถาน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและสาเหตุที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินการตามนโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถาน
3. เพื่อนำเสนอผลของนโยบาย แนวทางการปรับปรุงการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติตามนโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถานให้ดียิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษา นโยบาย ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหลักธรรมาภิบาล และอำนาจของกรมราชทัณฑ์

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารกรมราชทัณฑ์ ผู้บริหารเรือนจำ และทัณฑสถานในเขต 10 และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหน่วยงานภาคี และเจ้าพนักงานเรือนจำในเรือนจำและทัณฑสถาน เขต 10 จำนวนทั้งสิ้น 45 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา กำหนดขอบเขตด้านระยะเวลาไว้ 11 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2566 ถึงเดือนเมษายน 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นำข้อมูลไปสู่การปรับปรุงนโยบายป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถาน
2. ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานได้ทราบสาเหตุและปัจจัยที่เอื้อให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าไปในเรือนจำ และนำเสนอแนะ แนวทางการปรับปรุง การพัฒนาไปสู่การปฏิบัตินโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถานให้ดียิ่งขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

องค์การสหประชาชาติได้มีข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดลา) ตั้งแต่การรับตัวเข้าเรือนจำจนถึงการปล่อยตัว ข้อกำหนดจำนวน 122 ข้อ ได้ครอบคลุม การบริหารจัดการเรือนจำในทุกด้านและวางมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังคดีเสร็จเด็ดขาด

1. หลักการพื้นฐานข้อกำหนดที่ 1-5 ได้กำหนดหลักการพื้นฐานไว้ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีอันมีติดตัวมาแต่กำเนิด และคุณค่าของความเป็นมนุษย์

1.2 ห้ามมีการทรมานหรือการปฏิบัติอื่น ๆ ที่ทารุณโหดร้าย

1.3 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของผู้ต้องขังนั้น โดยไม่เลือกปฏิบัติ

1.4 วัตถุประสงค์ของเรือนจำ คือ การคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยและลดการกระทำผิดซ้ำ

1.5 สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำ และผู้เข้าเยี่ยม จะต้องได้รับความปลอดภัยตลอดเวลา

ข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ ได้แก่ ทรัพย์สินของผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดที่ 7 และ 67) การติดต่อกับโลกภายนอก ครอบครัวและเพื่อน (ข้อกำหนดที่ 43 58-60 68 และ 70) ตัวแทนทางกฎหมาย (ข้อกำหนดที่ 41 53 61 119 และ 120) (Department of Corrections, 2020)

2. ภารกิจของกรมราชทัณฑ์

ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2561 ให้กรมราชทัณฑ์มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม โดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กร พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแล ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ

โดยให้มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย

2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแล ตามหน้าที่และอำนาจของกรม ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยาและหลักทัณฑวิทยา

ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม

4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย (แผนปฏิบัติการราชการกรมราชทัณฑ์ ปี 2563-2565)

นอกจากนี้ การปฏิบัติการกิจของกรมราชทัณฑ์ยังเกี่ยวข้องกับ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2506 ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2478 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้ององค์การสหประชาชาติ ตามความเหมาะสมและงบประมาณที่ได้รับ นอกจากนี้ยังต้องติดต่อประสานงานกับองค์กรระหว่างประเทศ หน่วยงานต่างประเทศ สถานทูต สถานกงสุล ตลอดจนองค์กรเอกชน และส่วนราชการอื่นๆ

จากการศึกษาของ Jeetnityom (2014) เรื่อง มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบและค้ายาเสพติดในเรือนจำและทัณฑสถาน พบว่า มาตรการต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากยังไม่สามารถแยกผู้ต้องขังที่มีพฤติการณ์ลักลอบค้าขายยาเสพติดออกจากผู้ต้องขังอื่นอย่างเด็ดขาดได้ ส่วนการศึกษาของ Peterson, Kizzort, Kim, and Shukla (2021) ศึกษาวิจัย เรื่อง “สิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ: ความแพร่หลาย ผลกระทบ และกลยุทธ์การห้ามปราม” ผลการวิจัยพบว่า เรือนจำสามารถเก็บอาวุธได้เฉลี่ยจำนวน 34 ชิ้น โทรศัพท์มือถือจำนวน 31 เครื่อง และสารควบคุมจำนวน 28 ชนิด ในช่วงการศึกษา 12 เดือน ผู้ตอบแบบสอบถามยังตั้งข้อสังเกตว่า เจ้าหน้าที่และผู้มาติดต่อ เป็นต้นเหตุหรือช่องทางหนึ่งในการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำ แม้ว่าจะมีการเข้มงวดแล้วก็ตาม และผลการวิจัยยังพบว่า หน่วยงานต่าง ๆ มีการใช้กลยุทธ์และนโยบายผสมผสานกันเพื่อป้องกัน ตรวจจับ และกำจัดสิ่งต้องห้าม

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ศึกษาวิจัย ดังนี้

1. นโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งนำมาแนวทางหรือวิธีการ เพื่อการปฏิบัติ โดยรัฐบาลหรือสถาบัน หรือกลุ่ม หรือบุคคล เลือจากหลากหลายแนวทาง เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ โดยปกติจะสะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจในปัจจุบัน เพื่อการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิผลและเพื่ออนาคตที่ดีกว่า

2. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดลา) มีหลักการพื้นฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้ (1) ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีอันมีติดตัวมาแต่กำเนิดและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (2) ห้ามมีการทรมานหรือการปฏิบัติอื่น ๆ ที่ทารุณโหดร้าย (3) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของผู้ต้องขังนั้น โดยไม่เลือกปฏิบัติ (4) วัตถุประสงค์ของเรือนจำ คือ การคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยและลดการกระทำผิดซ้ำ และ (5) สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำ และผู้เข้าเยี่ยม จะต้องได้รับความปลอดภัยตลอดเวลา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ เรือนจำ และทัณฑสถานเขต 10 จำนวน 10 แห่ง ได้แก่ (1) เรือนจำกลางคลองเปรม (2) เรือนจำกลางบางขวาง (3) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร (4) เรือนจำพิเศษธนบุรี (5) เรือนจำพิเศษมีนบุรี (6) ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง (7) ทัณฑสถานหญิงกลาง (8) ทัณฑสถานหญิงธนบุรี (9) ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง และ (10) เรือนจำจังหวัดนนทบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานโดยตรง และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารกรมราชทัณฑ์ จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำหรือทัณฑสถาน เขต 10 ประกอบด้วย ผู้อำนวยการส่วน ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน และรวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินนโยบาย ประกอบด้วย พนักงานสอบสวน และพนักงานคุมประพฤติ รวมจำนวน 12 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มเจ้าพนักงานระดับปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถาน เขต 10 ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายและตำแหน่งหัวหน้างาน จำนวน 20 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (documentary research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่ม (focus group) กลุ่มเจ้าพนักงานระดับปฏิบัติงานฝ่ายต่าง ๆ ในเรือนจำและทัณฑสถาน เขต 10 ซึ่งปฏิบัติหน้าที่โดยตรงในการควบคุมผู้ต้องขัง ตรวจค้นตัว และสิ่งของต้องห้าม จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) จากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเทคโนโลยีการสื่อสารต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ อุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง โดยเตรียมแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามแบบปลายเปิด การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (triangulation) ผู้วิจัยดำเนินการโดย (1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) (2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) และ (3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theories triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการวิจัยที่เก็บรวบรวมได้จากวิธีที่กำหนดในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังรายละเอียดที่ได้อธิบายไว้แล้วนั้น ใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ คือ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการจับประเด็นสำคัญ จัดกลุ่มประเด็นที่คล้ายกัน มีความหมายร่วมกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อกำหนดค่าความถี่ที่พบข้อความหรือข้อมูลนั้น แล้วนำเสนอด้วยการเขียนเชิงบรรยายอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น วิเคราะห์และสรุปแยกรายละเอียดตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีข้อค้นพบที่ต่อบัณฑิตผู้ประสงค์การวิจัยได้ตามลำดับดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าไปในเรือนจำ และทัณฑสถานพบว่า เกิดจากผู้ต้องขังและเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้ต้องขังต้องการสร้างอิทธิพล ส่วนเจ้าพนักงานเรือนจำได้รับผลประโยชน์ตอบแทน และสิ่งของต้องห้ามที่มีการลักลอบนำเข้าคือ ยาเส้น ยาสูบ หรือบุหรี่ รองลงมาคือเงินสด และยารักษาโรคที่ทำให้เกิดอาการมึนเมา เรือนจำและทัณฑสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังชายจะมีการตรวจพบการลักลอบ

นำเข้าสู่ห้องต้องห้ามเข้าบ่อยครั้ง ในขณะที่เรือนจำและทัณฑสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังหญิงล้วน ไม่ประสบปัญหาการลักลอบนำเข้า

วัตถุประสงค์ ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถาน พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนโยบายป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถานมากที่สุด คือ เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ปฏิบัติหน้าที่ต้องตามนโยบาย รองลงมาคือ กรมราชทัณฑ์และเรือนจำซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ และผู้ต้องขังซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงในการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ มีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการณ์การนโยบายหลายประการ คือ อำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ ประกาศ และมาตรการต่างๆ หลายฉบับ ปัจจัยที่เกิดจากผู้ต้องขัง เจ้าพนักงานเรือนจำ ญาติผู้ต้องขัง บุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีส่วนสนับสนุนนโยบายให้ประสบผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์ ข้อ 3 เพื่อนำเสนอผลของนโยบาย แนวทางการปรับปรุงการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติงานการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถานให้ดียิ่งขึ้น พบว่า แนวทางในการพัฒนาปรับปรุงนโยบายป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถานของกรมราชทัณฑ์ ต้องให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ ผู้บริหารกรมราชทัณฑ์และเรือนจำต้องเอาใจใส่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้อยู่ในระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริตหน้าที่ สร้างขวัญกำลังใจแก่เจ้าพนักงานเรือนจำ เมื่อมีการกระทำผิดต้องมิบโทษที่ชัดเจน ควบคุมดูแลผู้ต้องขังอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติต่อคนใดคนหนึ่ง ปรับปรุงอาคารสถานที่ให้มีความมั่นคงแข็งแรง สนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดหาเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ในการช่วยปฏิบัติงานที่ทันสมัย

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ปฏิบัติงานภายในเรือนจำและทัณฑสถานทุกระดับชั้น ขาดการเอาใจใส่ขวัญและกำลังใจจากผู้บริหารเรือนจำและทัณฑสถาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Brisbane (1994) ซึ่งกล่าวว่า วินัย เป็นเป้าหมายสูงสุดของการฝึกวินัยเพราะเป็นการควบคุมพฤติกรรม ขณะที่ Samutwanich (2000) กล่าวว่า การมีวินัย คือ การรู้จักควบคุมอารมณ์ การรักษาความซื่อตรงคงมั่นอย่างมีหลักการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Nimsomboon (2013) พบว่า มีการจ้าง/ติดสินบนเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทำให้ได้มาซึ่งสวัสดิการที่เพิ่มขึ้นหรือดีขึ้น และเพื่อนำเข้าสู่ของบางอย่างเป็นสิ่งของต้องห้ามหรือสิ่งของไม่อนุญาต ขณะที่ผู้ต้องขังนำสิ่งของต้องห้ามเข้ามาเพื่อต้องการสร้างอิทธิพลสร้างบารมี สร้างการยอมรับ ส่วนมากตรวจพบจากผู้ต้องขังทำงานภายนอกเรือนจำ และผู้ต้องขังที่รับตัวเข้าใหม่ โดยเฉพาะผู้ต้องหาเกี่ยวกับยาเสพติด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jeetnuyom (2014) พบว่า สาเหตุการนำเข้าสู่ของต้องห้ามในเรือนจำ เนื่องจากไม่สามารถแยกผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมลักลอบค้าขายยาเสพติดออกจากผู้ต้องขังอื่นอย่างอื่นได้ นอกจากนี้ ลักษณะทางกายภาพของเรือนจำและทัณฑสถาน ประตูเรือนจำหรือกำแพงเรือนจำบางแห่งมีความสูงไม่ได้มาตรฐาน บุคคลภายนอกสามารถโยนสิ่งของข้ามกำแพงได้ มีมุมลับสายตาตามาก เทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ เครื่องสแกนแบบเดินผ่าน (walk through) เครื่องสแกนร่างกาย (body scan) และเครื่องสแกนด้วยมือ (hand held) รวมทั้งกล้องวงจรปิด เสื่อมสภาพ ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ

Chanchonyut (2017) พบว่า การดำเนินงานของเจ้าพนักงานเรือนจำ ยังมีข้อจำกัดในด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ไม่เพียงพอ ทำให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถาน สิ่งของต้องห้ามที่มีการลักลอบนำเข้าคือ ยาเส้น ยาสูบ หรือบุหรี่ รองลงมาคือ เงินสด และยารักษาโรคที่ทำให้เกิดอาการมินเมา ทั้งนี้ เรือนจำและทัณฑสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังชายจะมีการตรวจพบการลักลอบนำเข้าสิ่งของต้องห้ามเข้าบ่อยครั้ง ในขณะที่เรือนจำและทัณฑสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังหญิงล้วน ไม่ประสบปัญหาการลักลอบนำเข้าสิ่งของต้องห้าม มีการตรวจพบสิ่งของต้องห้ามบ้างเพียงเล็กน้อย

วัตถุประสงค์ ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนโยบายการป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถาน ผลการวิจัย พบว่า เจ้าพนักงานเรือนจำมีอัตราค่าจ้างไม่เพียงพอ เจ้าพนักงานเรือนจำที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด บางครั้งถูกข่มขู่ ถูกกลั่นแกล้ง ถูกร้องเรียน และถูกดำเนินการทางวินัย วัสดุอุปกรณ์ การตรวจค้น เช่น เครื่องสแกนสิ่งของ เครื่องสแกนร่างกาย และกล้องวงจรปิดไม่เพียงพอ เสื่อมสภาพและไม่ครอบคลุมพื้นที่ไม่มีงบประมาณสำหรับซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chanchonyut (2017) และแนวคิดของ Thongkhao (2005) กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับสมรรถนะขององค์กร ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องงบประมาณที่เพียงพอ บุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยญาติผู้ต้องขัง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Peterson, Kizzort, Kim, and Shukla (2021) ตั้งข้อสังเกตว่าทั้งเจ้าหน้าที่และผู้มาติดต่อเป็นต้นเหตุหรือช่องทางหนึ่งในการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำ

วัตถุประสงค์ ข้อ 3 เพื่อนำเสนอผลของนโยบาย แนวทางการปรับปรุง พัฒนา การป้องกันสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำและทัณฑสถาน ผลการวิจัย พบว่า

1. ตรวจค้นจุใจในเรือนจำและทัณฑสถานอย่างละเอียด ปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ มาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืน เกี่ยวกับสิ่งของต้องห้าม ให้ความทันสมัย

2. เพิ่มอัตราค่าจ้างเจ้าพนักงานเรือนจำต่อจำนวนผู้ต้องขัง จัดอบรมและพัฒนาเจ้าพนักงานเรือนจำให้มีความรู้ด้านมาตรการ การควบคุม ระเบียบ ข้อกฎหมาย รวมทั้งการฝึกระเบียบวินัย สร้างขวัญและกำลังใจกับเจ้าพนักงานเรือนจำ สอดคล้องกับแนวความคิดของ Zaleznik, Roethlisberger, Christensen, and Homans (1958) กล่าวว่า ในการที่จะปฏิบัติงานได้ดีหรือไม่ได้นั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องตอบสนองความต้องการทั้งภายในและภายนอก ตามการศึกษาของ Rattanajaroen (2014) พบว่า เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่มีความเป็นมืออาชีพ ต้องมีทักษะเฉพาะในหลากหลายด้าน มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับอาชญาวิทยา หลักทัณฑวิทยา กฎหมาย และงานราชทัณฑ์เป็นอย่างดี

3. การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ออกทำงานภายนอกเรือนจำ หรืองานสาธารณะให้ครอบคลุมทุกมิติ รัฐบาลมีนโยบายเบี่ยงเบนคดีหรือลดจำนวนคนที่ต้องถูกคุมขังลง ผู้ต้องหาที่อยู่ระหว่างพิจารณาควรได้รับการประกันตัว สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

4. จำกัดพื้นที่ในการใช้งานการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต มีการบำรุงรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีในการตรวจค้นให้ใช้งานได้เป็นปกติอยู่เสมอ สนับสนุนเทคโนโลยีการรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงของเรือนจำ เช่น กล้องวงจรปิด เครื่องสแกนแบบเดินผ่าน เครื่องสแกนร่างกาย และเครื่องสแกนด้วยมือ ให้ครบถ้วนครอบคลุม

5. พิจารณาปรับปรุงแก้ไขระเบียบและข้อกฎหมายให้บุหรี่ปหรือยาสูบ หรือยาเส้น ให้สามารถมีหรือใช้ในเรือนจำและทัณฑสถานได้เหมือนในอดีต โดยมีการกำหนดอาณัติบริเวณการใช้ให้ชัดเจน หรือพิจารณาสิ่งของที่ไม่อนุญาตบางชนิด อย่างเช่น ยาเส้น หรือยาสูบ หรือบุหรี่ป สามารถแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้เป็นสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ เช่นเดียวกับสุรา ยาเสพติด หรือโทรศัพท์มือถือ เพื่อให้มีบทลงโทษทางคดีอาญา สอดคล้องกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 71 72 และ 73 ที่ว่าด้วยสิ่งของต้องห้ามและบทลงโทษ และกฎกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2563 กำหนดสิ่งของอนุญาตและไม่อนุญาตให้เก็บรักษาไว้ในเรือนจำ

6. ตัดวงจรการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอก สอดคล้องกับระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการตรวจสอบจดหมาย เอกสาร พัสดุภัณฑ์ หรือสิ่งสื่อสารอื่น หรือสกัดกั้นการติดต่อสื่อสารทางโทรคมนาคม หรือโดยทางใด ๆ ซึ่งมีถึงหรือจากผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 ได้ระบุไว้ว่า เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของเรือนจำ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

7. สนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินการตามนโยบายป้องกันสิ่งของต้องห้ามเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Thongkhao (2005) ซึ่งกล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับสมรรถนะขององค์กร ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องงบประมาณที่เพียงพอ และผลการศึกษาของ Chanchonyut (2017) พบว่า งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ไม่เพียงพอกับความต้องการ ควรสนับสนุนเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรกำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติการ มาตรการการป้องกันสิ่งของต้องห้ามครอบคลุม ท้นต่อสถานการณ์ โดยคำนึงถึงทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง

2. ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือการตรวจค้นจับกุมของเรือนจำและทัณฑสถาน

3. ควรจัดทำหลักสูตรอบรมให้กับเจ้าพนักงานเรือนจำอย่างต่อเนื่อง จัดทำคู่มือเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับนโยบายป้องกันสิ่งของต้องห้าม ตลอดจนจัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนทั่วไป และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง

4. ควรวางแผนการบริหารทรัพยากรบุคคลผู้ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานอย่างเป็นระบบ จัดสวัสดิการให้เหมาะสม ตลอดจนมีการวางแผนความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของเจ้าพนักงานเรือนจำอย่างเป็นธรรม เพื่อลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

5. ควรปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักทัณฑ์โทษ อาชญาวิทยา และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดลา) ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชน มีความเท่าเทียม และไม่เลือกปฏิบัติ

References

- Brisbane, H. E. (1994). *The development child: Understanding children and parenting* (6th ed.). Glencoe.
- Chanchonyut, M. (2017). *Evaluation of the implementation of the policy of 5 steps of correctional change Pattaya Remand Prison*. Master's Thesis of Public Administration, Burapha University. [In Thai]
- Department of Corrections, Ministry of Justice. (2019). *Annual public report on state operations fiscal year 2019*. Author. [In Thai]
- Department of Corrections. (2020). *United Nations standard minimum rules for the treatment of prisoners (Mandela rules)*. Retrieved from <https://shorturl.asia/8xShT> [In Thai]
- Jeetniyom, P. (2014). *Measures to prevent and suppress drug smuggling and trafficking in Prisons and Correctional Institutions*. Master's Thesis of Laws in Laws. Chulalongkorn University. [In Thai]
- Nimsomboon, C. (2013). *Power interaction between prisoners and prisons through welfare provision*. Thammasat University. [In Thai]
- Office of Justice Affairs. (2020). *What items are prohibited from being brought into prisons?*. Retrieved from <https://shorturl.asia/YBODQ> [In Thai]
- Peterson, B. E., Kim, K. D., & Shukla, R. (2024). The sociology of contraband: examining the correlates of illicit drugs, cellphones, and weapons in US prisons. *The Prison Journal*, 104(3), 365-389.
- Rattanaaroen, N. (2014). *The Development of correctional officers for professionalism*. Dissertation of Doctor of Philosophy (Public Administration), Eastern Asia University. [In Thai]
- Samutwanich, C. (2000). *Management system for resource allocation for basic education 12 years consistent with the Act National Education 1999*. Office of the National Education Commission. [In Thai]
- Thongkhao, K. (2005). *Implementation of educational policies and plans: Concepts, theories, and operational guidelines*. Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Zaleznik, A., Christensen, R. C., Roethlisberger, F. J., & Homans, G. C. (1958). *The motivation, productivity, and satisfaction of workers: A prediction study*. Harvard University.

ปัญหาและการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทย

นิยม กันทะมา¹ พัด ลวางกูร² ศิริรัตน์ สังข์สุวรรณ³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอกกระทรวงมหาดไทย ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน และใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 97 คน วิเคราะห์ข้อมูลบรรยายเชิงพรรณนา และใช้การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าเฉลี่ยความแตกต่างประชากร และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า (1) ปัญหาการจัดการงานวิจัยมีข้อค้นพบรายด้าน ได้แก่ นโยบายงานวิจัย พบว่าขาดนโยบายงานวิจัยภายในที่ชัดเจน และขาดการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกร่วมทำวิจัย การจัดองค์กรงานวิจัย พบว่าบุคลากรภายในขาดความสนใจ ขาดทักษะ ประสิทธิภาพทำวิจัย และไม่มีการกำหนดตำแหน่งนักวิจัย กฎ ระเบียบวิธีวิจัย พบว่าขาดระเบียบวิธีวิจัยกลางใช้ภายใน และขาดการเชื่อมโยงงานวิจัยจากภายนอก การประสานงาน พบว่าขาดการบูรณาการทำวิจัยภายใน และขาดการประสานความรู้งบประมาณภายนอกและ (2) การพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยมีข้อค้นพบรายด้าน ได้แก่ นโยบายงานวิจัย พบว่านโยบายงานวิจัยภายในมีผลต่อการจัดการงานวิจัย และยึดนโยบายวิจัยระดับชาติให้สอดคล้องกับภารกิจ, การจัดองค์กรงานวิจัย พบว่าจำเป็นจัดหน้าที่โครงสร้างภายในให้ชัดเจน และการผลักดันให้มีสถาบันวิจัยระดับกรม กฎ ระเบียบ วิธีวิจัย พบว่า จำเป็นจัดทำระเบียบวิธีวิจัยกลางภายใน และระเบียบวิธีวิจัยตามแบบสากล การประสานงาน พบว่าศูนย์ประสานงานวิจัยกลางภายใน และการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกให้ความรู้วิจัยมีความจำเป็น ข้อเสนอแนะ (1) ควรกำหนดนโยบายงานวิจัยให้สอดคล้องกับภารกิจ (2) ควรจัดการหน้าที่ โครงสร้าง พัฒนาทักษะวิจัย (3) ควรจัดทำระเบียบวิธีวิจัยกลาง และ (4) ควรประสานงานความรู้วิจัย และแหล่งทุนภายนอก

คำสำคัญ: ปัญหาการจัดการงานวิจัย; การจัดการงานวิจัย; การพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัย

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: month956@gmail.com

^{2,3} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Problems and Development of Research Management Models of the Ministry of Interior

Niyom Kanthama¹ Phat Lawangkun² Sirirat Sangsuwan³

Abstract

This research article aims to study problems and develop research management models within and outside the Ministry of Interior. Use mixed-method research. Data was collected by conducting in-depth interviews with 15 people and conducting questionnaires with 97 people. Data were analyzed descriptively. and use frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation. Test for population mean differences and Multiple Regression Analysis.

Findings are as follows: (1) there was a lack of central research methods for internal use. and lack of links to external research. Coordination: It was found that there was a lack of internal research integration. and lack of coordination of knowledge of External budget. (2) Development of research management models There were findings in each area, including Internal research policy has an impact on research management. and adhere to national research policy in accordance with the mission. research organization management Found it necessary to arrange duties The internal structure is clear. and pushing for a department-level research institute. Rules, regulations and research methods found necessary to establish a central research methodology within and research methods according to international standards. Coordination: It was found that the central research coordination center within and inviting outside experts to provide research knowledge is necessary. Suggestions: (1) Research policy should be established to be consistent with the mission. (2) Duties, structures should be managed, and research skills should be developed. (3) A central research methodology should be developed. (4) Research knowledge should be coordinated, and external funding sources.

Keywords: Research Management Problems; Research Management; Development of Research Management Models

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Social Sciences, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamark Subdistrict, Bangkok District, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: month956@gmail.com

^{2,3} Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การวิจัยเป็นสิ่งที่ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและทางเลือกที่ดีที่สุด โดยในสังคมโลกให้การยอมรับว่าการวิจัยเป็นพื้นฐานสำคัญที่มีบทบาทขององค์กรทุกระดับ องค์กรการสหประชาชาติใช้ดัชนีสัดส่วนการลงทุนการวิจัยของแต่ละชาติเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเป็นเครื่องชี้วัดสมรรถนะการพัฒนาประเทศ ซึ่งในความสำเร็จของการวิจัยมักมีกระบวนการจัดการที่ช่วยสนับสนุนอย่างเป็นระบบ กล่าวได้ว่า “การจัดการงานวิจัย” สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่า “การทำวิจัย” โดยการจัดการงานวิจัยมีความเชื่อมโยงกับการสร้างผลผลิตของงานวิจัยตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า การบริหารจัดการ ผลผลิต และนำไปสู่ผลลัพธ์ (Wattanasirichaigoon, 2014) และการจัดการงานวิจัยนำมาซึ่งความต้องการความเชี่ยวชาญระดับสูง สามารถสร้างความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้วยเหตุนี้การจัดการงานวิจัยจึงพัฒนาไปสู่การเป็นหน้าที่เชิงกลยุทธ์ภายในองค์กร (Drennan, 2010) การจัดการงานวิจัย เป็นการวางพื้นฐานการทำวิจัยโดยเน้นรูปแบบการจัดการงานวิจัยของหน่วยงานได้อย่างมีระบบ ระเบียบ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดการงานวิจัย คือ เพื่อผลักดันให้เกิดงานวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง หัวใจสำคัญของการจัดการงานวิจัยที่ได้อยู่ที่ความสามารถในการเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์สอดคล้องและเชื่อมต่อกันทุกภาคส่วนในระบบวิจัย (Isvilananda & Pananurak, 2018) เมื่อกล่าวถึงกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุข ซึ่งค่อนข้างกว้างครอบคลุมทั้งสังคมให้สงบสุข ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนปลอดภัย บทบาทดังกล่าวเป็นการขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุผลสำเร็จส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการวิจัยเพื่อหาข้อเท็จจริงมาเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงานให้เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนา และปรับปรุงภารกิจหน้าที่ให้เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดให้อยู่ในฐานะที่เป็นที่พึ่งพาของประชาชน แนวคิดการวิจัยของกระทรวงมหาดไทยเริ่มมาตั้งแต่จัดตั้งสถาบันดำรงราชานุภาพตามพระราชกฤษฎีกาการแบ่งส่วนราชการ พ.ศ. 2535 (Research and Development Group, 2017) ที่ผ่านมามีการวิจัยมีลักษณะเป็นการประเมินผล ถอดบทเรียน ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินการภายหลังที่โครงการแล้วเสร็จ โครงการที่ทำมักมีความเร่งด่วน รีบทำ เร่งรัดด้วยเวลาที่จำกัด มุ่งกระทำให้เกิดผลแต่ไม่คำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ มักจะไม่ทราบข้อเท็จจริงของผลกระทบที่เป็นข้อดี ข้อเสียของโครงการ ขาดข้อมูลเชิงลึกในการตัดสินใจ ส่งผลให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืน การบริหารไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การวิจัยมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นเครื่องมือค้นคว้าให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงของปัญหา แก้ไขได้ตรงจุด และพัฒนาก้าวไปได้อย่างมั่นคง ในความสำเร็จของงานวิจัยจำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการที่ช่วยสนับสนุนให้งานวิจัยบรรลุผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ การจัดการงานวิจัยจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าการทำวิจัย กระทรวงมหาดไทยหากมีการวางพื้นฐานการทำวิจัยโดยมีการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยที่เป็นระบบย่อมจะเสริมให้การกิจ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อสังคม ประชาชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำวิจัย เรื่อง “ปัญหาและการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทย” โดยมุ่งนำผลที่ได้จากการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทยให้ทำงานวิจัยได้อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอกกระทรวงมหาดไทย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอกกระทรวงมหาดไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้นำแนวคิดกระบวนการบริหารจัดการของ Henri Fayol มากำหนดเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง ได้แก่ นโยบายงานวิจัย การจัดองค์กรงานวิจัย กฎ ระเบียบ วิธีวิจัย และการประสานงานในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสาร

ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ บุคคลที่เคยเป็นที่ปรึกษาการวิจัย หรือเคยร่วมงานด้านการวิจัยกับกระทรวงมหาดไทย จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อค้นหาความรู้ที่เป็นความจริง ลงลึกไปถึงแหล่งที่มาของคำตอบจากผู้รู้ที่รู้จริง เพื่อตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ รวมจำนวน 15 คน และกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ บุคลากรในสังกัดหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาของทั้งภาครัฐ และเอกชน จำนวน 122 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ กระทรวงมหาดไทยและสถาบันการศึกษา

ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย ภายในปีการศึกษา พ.ศ. 2567

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการงานวิจัยเป็นพื้นฐานสร้างกลไกการวิจัย และบูรณาการงานวิจัยเชื่อมโยงแผนการวิจัยร่วมกับหน่วยงานระดับกรมในกระทรวงมหาดไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม
2. ผลการวิจัยที่มีคุณภาพได้จากการจัดการสามารถตอบเจตนานโยบายระดับชาติได้อย่างตรงจุด นำไปสู่การดำเนินการนโยบายให้ต่อเนื่องสามารถแก้ไขปัญหาให้กับสังคม ประชาชนได้อย่างแท้จริง
3. รูปแบบการจัดการงานวิจัยที่ชัดเจนช่วยผลักดันงานวิจัยให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องเชื่อมโยงกันถูกต้องตามกระบวนการวิจัยอย่างมีคุณภาพ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก ปัจจัยนำเข้า เป็นตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่เป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ หรือทรัพยากรการจัดการ ส่วนที่สอง ปัจจัยกระบวนการ เป็นตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่อยู่ในระบบการบริหารจัดการ โดยนำแต่ละขั้นตอนมาใช้เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าให้เป็นปัจจัยนำออก หรือผลผลิต หรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน Wiratniphawan (2016) ได้ลำดับความเป็นมาของตัวชี้วัดกระบวนการบริหารจัดการ เริ่มตั้งแต่ POLC สำหรับ Henri Fayol ตัวชี้วัดกระบวนการ ประกอบด้วย 5 ด้าน เรียกว่า POCCC ส่วนที่สาม ปัจจัยนำออก เป็นตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทย และองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการจัดการในการจัดทำวิจัยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า “การจัดการ” มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็น

สิ่งสำคัญในการวิจัย เนื่องจากเป็นกระบวนการจัดการโดยอาศัยทรัพยากรทางการบริหาร เพื่อจัดการภารกิจภายในองค์กรให้นำไปสู่การบรรลุ ผลสำเร็จตามนโยบาย แผนงานที่ได้กำหนดไว้

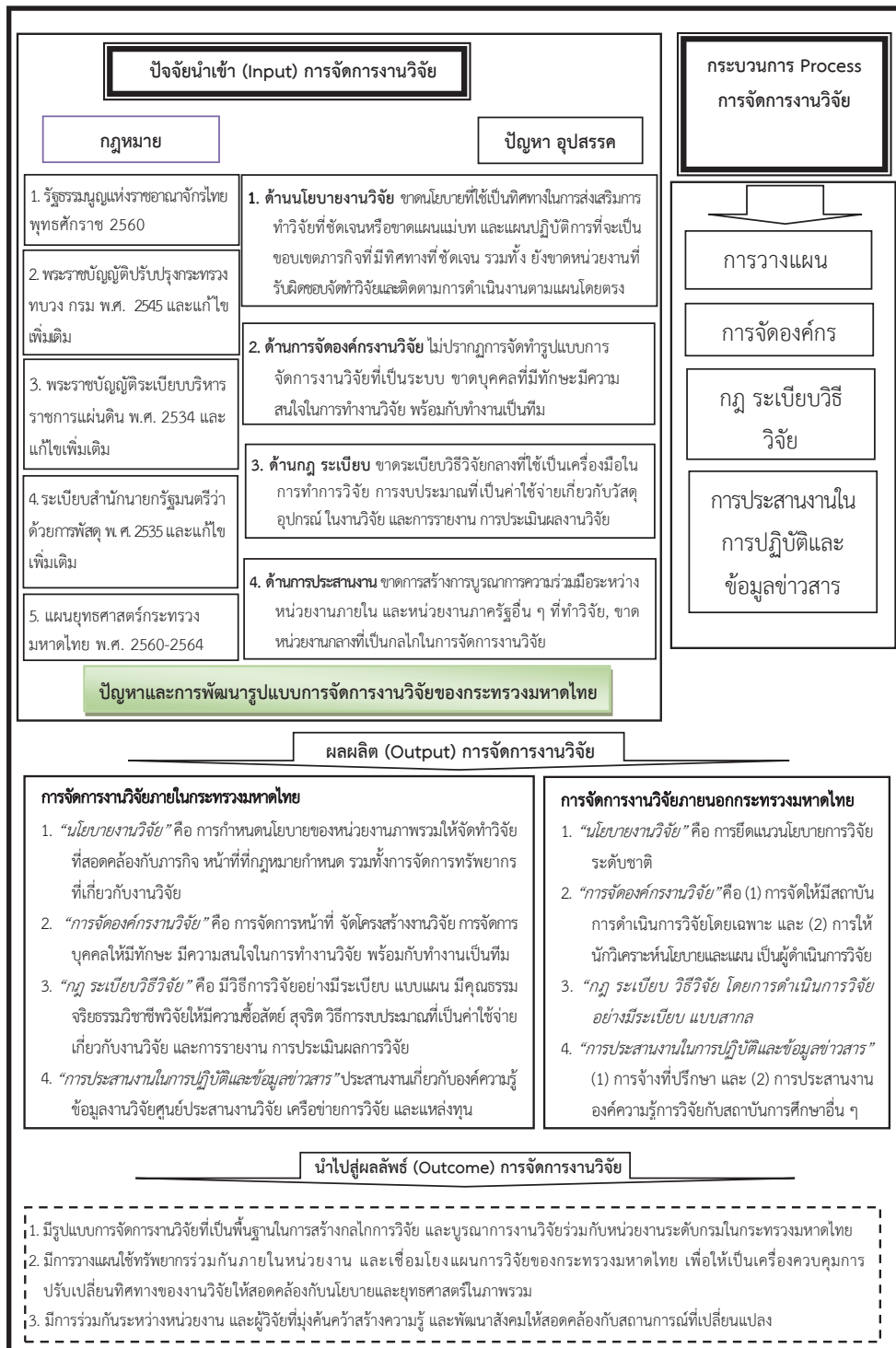
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานวิจัย การจัดการงานวิจัยได้รับการยอมรับจากทั่วโลก โดยกำลังกลายเป็นวิชาชีพในแอฟริกาตอนใต้ และการวิจัยจะบรรลุความสำเร็จได้ผู้จัดการวิจัยสามารถเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนเอื้ออำนวยที่สำคัญ องค์ประกอบของการจัดการงานวิจัย เช่น การวางแผน นโยบาย จริยธรรม การพัฒนานักวิจัย ความร่วมมือ ทุนวิจัย และการจัดการข้อมูลการวิจัย การรับและการใช้ประโยชน์จากการวิจัย Drennan (2010) ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ได้พิจารณาองค์ประกอบของการจัดการงานวิจัยดังกล่าว รวมถึง ความเป็นผู้นำ การจัดสรรทรัพยากร และการจัดการทรัพยากรมนุษย์จะช่วยสนับสนุนการวิจัยให้ประสบความสำเร็จเป็นแนวทางในการศึกษา จึงมีความคาดหวังว่างานวิจัยจะได้มีรูปแบบการจัดการอย่างมีกลยุทธ์ สามารถจัดสรรทรัพยากรในการวิจัย สนับสนุนให้ทำงานวิจัยร่วมกันเพื่อให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมต่อไป

กฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานวิจัย ภาครัฐจะต้องจัดให้มีและส่งเสริมให้เกิดความรู้การวิจัย เพื่อการพัฒนา สังคมมีความเข้มแข็งและเสริมสร้างการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานที่มีบทบาท “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ให้แก่ประชาชนได้ยึดแนวนโยบายแห่งรัฐเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นสำคัญ จึงมีความจำเป็นต้องใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือนำไปสู่การพัฒนา และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ตรงจุด ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบันของมีคุณภาพ จึงต้องค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทยที่มีประสิทธิภาพ สามารถจัดการงานวิจัยนำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อสังคม และประชาชนต่อไป

ในขณะที่ การจัดการวิจัยมืออาชีพ การจัดการงานวิจัยเป็นกลวิธีพื้นฐานในการสร้างกลไก และพัฒนาสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และตามสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย Wattanasirichaigoon (2014) การจัดการงานวิจัย มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าการทำวิจัย เพราะการจัดการงานวิจัยเป็นกลวิธีพื้นฐานในการสร้างกลไก และพัฒนาสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้น ผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าการจัดการงานวิจัยเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การวิจัยบรรลุ ผลสำเร็จ ในการวิจัยครั้งนี้ มีองค์ประกอบโครงสร้างพื้นฐานของการจัดการงานวิจัยที่มีทิศทางเดียวกัน โดยมีปัจจัยที่เป็นกระบวนการจัดการงานวิจัยที่สำคัญประกอบด้วย (1) นโยบายขององค์กร (2) มีการจัดการองค์กร (3) มีกฎระเบียบ วิธีวิจัย และ (4) มีการประสานงานในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสาร การพัฒนารูปแบบกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงบูรณาการตามแนวคิดการบริหารจัดการขั้นสูงและระบบประกันคุณภาพสมบูรณ์แบบสำหรับสถาบันอุดมศึกษารัฐ การรวมกลยุทธ์ และระบบประกันคุณภาพหลายระบบเข้าด้วยกันเป็นระบบ CSIPOCF ประกอบด้วย (1) บริบทองค์กร (2) ผู้ส่งมอบ (3) ปัจจัยนำเข้า (4) กระบวนการ (5) ผลผลิต (6) ผู้ใช้บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (7) ผลสะท้อนกลับ (8) ผลลัพธ์ของสถาบัน เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ มีความพยายามพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทยให้เป็นระบบ โดยนำเอาปัจจัยนำเข้าซึ่งเป็นผลของการศึกษาเอกสารงานวิจัยดังกล่าวมาพิจารณา คือ ภาวะผู้นำ ทรัพยากรบุคคล โครงสร้าง การเงินและงบประมาณ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

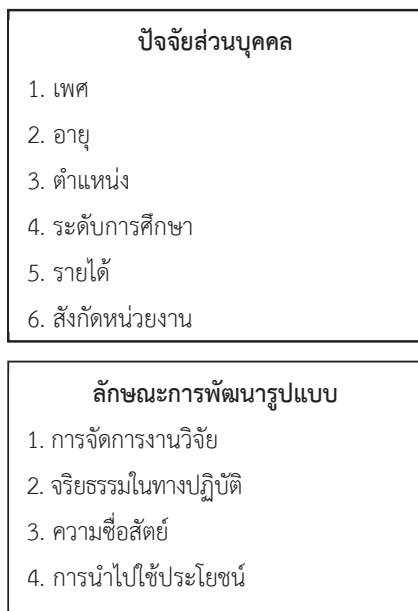
1. กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังปรากฏตามภาพ 1

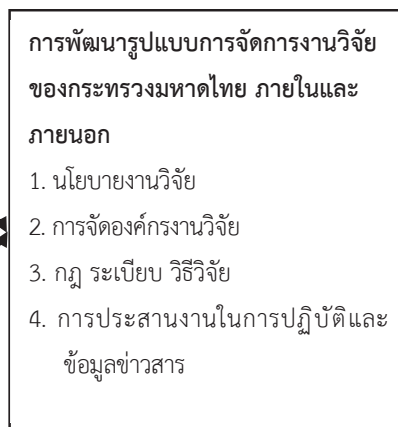
ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังปรากฏตามภาพ 2

ตัวแปรอิสระ (independent variables)

ตัวแปรตาม (dependent variables)

H_1

H_2

ภาพ 2 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H_1): ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ และสังกัดหน่วยงานต่างกัน มีผลต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทยแตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ 2 (H_2): ปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่ การจัดการงานวิจัย จริยธรรมในทางปฏิบัติ ความซื่อสัตย์ การนำไปใช้ประโยชน์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี เพื่อสร้างคุณภาพการวิจัย โดยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ การออกแบบการวิจัยจะเป็นกระบวนการย้อนกลับไปมาระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของการออกแบบ (Pothisita, 2016) โดยแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะปลายเปิด (open-ended) มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารวิชาการ และข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ เพื่อนำมาสร้างข้อคำถามของแบบสัมภาษณ์ และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยให้ครอบคลุม ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ขั้นตอนที่ 3 การตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์เนื้อหา และขั้นตอนที่ 5 นำสรุปผลการวิเคราะห์พร้อมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากขั้นตอนที่ 2 มาปรับปรุง สรุปผลและนำเสนอรายงานผลการวิจัย นำสรุปผลเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา

ในการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 คน จากบุคคลที่เคยเป็นที่ปรึกษา เคยร่วมงานวิจัยกับกระทรวงมหาดไทย และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของเอกสารหรือข้อเขียน และคำพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์ รวมถึงการตีความประกอบข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ดังนี้ (1) การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลใช้ “การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า” (2) การจัดระเบียบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาทำดัชนีข้อมูลนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป (3) การตีความเชิงตรรกะ และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และ (4) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนำไปสู่ข้อสรุป (Chantavanich, 2016)

2. การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามประเภทปลายปิด (closed form) และเป็นตัวเลขมาตราส่วนประมาณค่า (numerical rating scale) เป็นการวัดเพื่อแสดงระดับมี 5 ระดับ มีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคล ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check – List) และตอนที่ 2 ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (numerical rating scale) เป็นการวัดเพื่อแสดงระดับความคิดเห็นมี 5 ระดับ

ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเป็นข้อคำถาม ประเมินข้อคำถามโดยใช้ “ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์” แล้วนำแบบสอบถามฉบับร่างที่ได้ผ่านการแก้ไข ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 ชุด แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามก่อนนำไปใช้จริง โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค ได้เท่ากับ .991 เก็บข้อมูลโดยทอดแบบสอบถามด้วยตนเอง ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2566 นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติการแจกแจงความถี่ เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทำการทดสอบสมมติฐานหาค่าเฉลี่ยความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ กับความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่วิจัยโดยใช้ Independent Sample T-test และทำการทดสอบสมมติฐานหาค่าเฉลี่ยความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ และสังกัดหน่วยงานกับความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่วิจัย โดยใช้ F-test (One - Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างจะทำการทดสอบโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมทั้ง วิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบความมีอิทธิพลระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Stepwise และแสดงเป็น Model สมการถดถอย แล้วทำการสรุปผลการวิจัย โดยการนำประเด็นจากการวิจัยในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ แล้วสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัญหาและการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทย ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอกกระทรวงมหาดไทย มีข้อค้นพบแต่ละด้าน ดังนี้ (1) ด้านนโยบายงานวิจัย พบว่า นโยบายงานวิจัยภายในยังขาดการจัดทำนโยบายงานวิจัยหลัก ขาดแผนแม่บท และแผนปฏิบัติการที่เป็นข้อกำหนด ขอบเขตภารกิจงานที่ชัดเจน รวมถึงไม่มีตัวชี้วัดงานวิจัยภายในนโยบาย

แผนงานวิจัย และปัญหาการขาดการทำวิจัยก่อนการจัดทำโครงการ สำหรับภายนอกยังขาดนโยบายการเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมทำงานวิจัย (2) ด้านการจัดองค์กรงานวิจัย พบว่า การจัดองค์กรงานวิจัยภายในยังขาดการกำหนดรูปแบบการจัดการงานวิจัยที่ชัดเจน ขาดบุคลากรที่มีความสนใจ ขาดทักษะ และประสบการณ์ทำงานวิจัย สำหรับภายนอกไม่มีการขอตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยให้อยู่ในโครงสร้างงานวิจัย (3) ด้านกฎระเบียบ วิธีวิจัย พบว่า กฎ ระเบียบภายในยังขาดระเบียบวิธีวิจัยกลางที่ใช้เป็นเครื่องมือทำงานวิจัย ขาดการจัดทำระเบียบจรรยาบรรณสำหรับผู้ทำงานวิจัย สำหรับภายนอกยังขาดการเชื่อมโยงหลักการดำเนินการวิจัยให้เป็นมาตรฐาน (4) ด้านการประสานงานในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสาร พบว่า การประสานงานในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสารภายในยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่ทำวิจัย และขาดหน่วยงานกลางที่เป็นกลไกการจัดการงานวิจัย รวมถึงผลงานวิจัยไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ สำหรับภายนอก ยังขาดการประสานทั้งบุคลากรองค์ความรู้ แหล่งงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอกกระทรวงมหาดไทย มีข้อค้นพบรายด้านดังนี้ (1) ด้านนโยบายงานวิจัย พบว่า นโยบายงานวิจัยภายในซึ่งการกำหนด นโยบาย แผนงานวิจัย มีความสำคัญต่อการจัดการงานวิจัยของกระทรวงมหาดไทยเป็นไปตามเป้าหมาย และสอดคล้องกับภารกิจ แผนงานวิจัยจะทำให้ทราบถึงปริมาณงานวิจัย ผลลัพธ์ ผลสัมฤทธิ์ต่อประชาชน สำหรับภายนอก เป็นการยึดแนวนโยบาย และแนวยุทธศาสตร์การวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติในการดำเนินการวิจัยมีความเหมาะสม การประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการงานวิจัย (2) ด้านการจัดองค์กรงานวิจัย พบว่า การจัดองค์กรงานวิจัยภายในเป็นการให้ความสำคัญกับหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดการงานวิจัย การจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างงานวิจัยเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานวิจัย โดยแบ่งเป็นส่วนงานต่าง ๆ ให้จัดการงานวิจัยได้อย่างชัดเจนเหมาะสม เพื่อสนับสนุนการทำงานวิจัยให้ได้ผลที่มีคุณภาพ และจัดการทรัพยากรบุคลากรโดยพัฒนาทักษะด้านงานวิจัย สำหรับภายนอกเป็นการผลักดันให้มีสถาบันวิจัยดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะระดับกรมเป็นสิ่งจำเป็น ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญการวิจัย และตำแหน่งนักวิจัย/นักจัดการงานวิจัยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้ความสำคัญกับการจัดการความเสี่ยงงานวิจัย การจัดองค์กรรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล (3) ด้านกฎ ระเบียบ วิธีวิจัย พบว่า กฎ ระเบียบ วิธีวิจัยภายในการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยสำหรับเป็นเครื่องมือกลางมีความจำเป็นเพื่อนำไปสู่การกำหนดจรรยาบรรณ สำหรับผู้ทำวิจัย สำหรับภายนอกในการทำระเบียบวิธีวิจัยให้สามารถทำการวิจัยอย่างมีระเบียบตามแบบสากล การจัดทำข้อตกลงในความร่วมมือทำวิจัยระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา รองรับการเปลี่ยนแปลงของกฎ ระเบียบของต่างประเทศ และสนับสนุนงานวิจัยให้มีความหลากหลาย ขยายเครือข่ายงานวิจัยให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ (4) ด้านประสานงานการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสารงานวิจัย พบว่า การประสานงานการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสารงานวิจัยภายในเป็นการประสานเกี่ยวกับองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสารงานวิจัยกับหน่วยงานวิจัยในสังกัด และจัดให้มีศูนย์ประสานงานวิจัยให้เป็นหน่วยงานกลางที่คอยประสานการทำงานวิจัยมีความจำเป็น สำหรับภายนอกการเชิญวิทยากรจากภายนอกให้ความรู้การวิจัยยังมีความจำเป็น และการดำเนินการวิจัยให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงด้วยการอาศัยความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายนักวิจัยจากหน่วยงานอื่นภายใต้ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ และการประสานงานมุ่งเน้นการสนองตอบพันธกิจของกระทรวงมหาดไทย และสนองตอบความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชนและพัฒนาสังคม

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

1. ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากผลการศึกษาปัญหาการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอกกระทรวงมหาดไทย มีข้อค้นพบแต่ละด้านดังนี้ (1) ด้านนโยบายงานวิจัย โดยในด้านการนโยบายงานวิจัยภายในยังขาดการจัดทำนโยบายงานวิจัยหลัก ขาดแผนแม่บท และแผนปฏิบัติการที่เป็นข้อกำหนด ขอบเขตภารกิจที่ชัดเจน รวมถึงไม่มีตัวชี้วัดงานวิจัยภายใน นโยบาย แผนงานวิจัย และปัญหาการขาดการทำวิจัยก่อนการจัดทำโครงการภายนอกยังขาดนโยบายการเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมทำงานวิจัย ในประเด็นปัญหาด้านนโยบาย มีความสอดคล้องกับการศึกษา Deethonglang et al. (2018) ที่สรุปสาระสำคัญหน่วยงานภาครัฐสิงคโปร์ที่ได้รับรองจาก OpenGov Recognition of Excellence (RoE) ประจำปี 2561 ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยของประเทศไทยว่า “นโยบายด้านวิจัยและพัฒนา ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก ยังไม่สามารถเชื่อมโยงเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ ทำให้งานวิจัยส่วนหนึ่งไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งเชิงการพัฒนาประเทศ และการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้” (2) ด้านการจัดองค์กรงานวิจัย โดยในด้านการจัดองค์กรงานวิจัยภายในยังขาดการกำหนดรูปแบบการจัดการงานวิจัยให้มีความชัดเจน ขาดบุคลากรที่มีความสนใจ ขาดทักษะ และประสบการณ์ทำงานวิจัย ภายนอกไม่มีการขอตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยให้อยู่ในโครงสร้างงานวิจัย ในประเด็นปัญหาด้านการจัดองค์กรงานวิจัยมีความสอดคล้องกับการศึกษาของข้าราชการในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ (2561) ที่สรุปสาระสำคัญหน่วยงานภาครัฐสิงคโปร์ที่ได้รับรองจาก OpenGov Recognition of Excellence (RoE) ประจำปี 2561 ได้กล่าวถึงประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยของประเทศไทยว่า “ขาดเอกภาพระหว่างองค์กรด้านการวิจัยและพัฒนาในประเทศ ซึ่งบางหน่วยงานทำวิจัยที่ซ้ำซ้อนกัน อีกทั้งรูปแบบขององค์กรยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยพัฒนาที่มีประสิทธิภาพได้” (3) ด้านกฎ ระเบียบวิธีวิจัย โดยในด้านกฎ ระเบียบวิธีวิจัย ภายในยังขาดระเบียบวิธีวิจัยกลางที่ใช้เป็นเครื่องมือทำงานวิจัย ขาดการจัดทำระเบียบจรรยาบรรณสำหรับผู้ทำงานวิจัย ภายนอกยังขาดการเชื่อมโยงหลักการดำเนินการวิจัยให้เป็นมาตรฐาน ในประเด็นปัญหาด้านกฎ ระเบียบวิธีวิจัยมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ นพ.ประเวศ วะสี เกี่ยวกับการจัดการงานวิจัยมีคุณค่า สำคัญเพียงใด โดยได้กล่าวว่า “ถ้าจัดการดีสามารถพัฒนางานวิจัยสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ราชการไทยรู้จักแต่ “Administration” ไม่รู้จัก “Management” และไม่ให้คุณค่า คิดว่าเป็นงานธุรการ ส่วนคนที่รู้จักกลับอยู่ในภาคเอกชน” และสอดคล้องกับ Kwanngen (2017) ที่ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์ปัญหา และประเด็นการกำหนดหัวข้อปัญหาใช้หลักการจัดการให้ทราบถึงลักษณะปัญหาที่ชัดเจน (4) ด้านการประสานงาน ในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสาร โดยในด้านการประสานงานในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสาร ภายในยังขาดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่ทำวิจัย และขาดหน่วยงานกลางที่เป็นกลไกการจัดการงานวิจัย รวมถึงผลงานวิจัยไม่ได้นำไป ใช้ประโยชน์ ภายนอกยังขาดการประสานทั้งบุคลากร องค์ความรู้ แหล่งงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก ในประเด็นปัญหาด้านการประสานงานในการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสารมีความสอดคล้องกับ Wattanasirichaiagoon (2014) กล่าวว่า การจัดการงานวิจัย เป็นทักษะที่จำเป็นที่ต้องมีความเชี่ยวชาญ หากจะวัดการจัดการว่าดีหรือไม่ดูได้จากผลลัพธ์ของงานวิจัยที่เกิดขึ้นว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ตรงความต้องการกับ ผู้ใช้งานอย่างไร ทั้งนี้ปัญหาอย่างหนึ่งที่พบในผู้จัดการงานวิจัย คือ ไม่สามารถจัดการผลงานวิจัยได้ถึงขั้นที่ควรจะเป็น

2. ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากผลการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในและภายนอก กระทบมหาตไทย มีข้อค้นพบแต่ละด้านดังนี้ (1) ด้านนโยบายงานวิจัย ในการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในด้านนโยบายงานวิจัย คือ การกำหนด นโยบาย แผนงานวิจัยมีความสำคัญต่อการจัดการงานวิจัยของ กระทบมหาตไทยเป็นไปตามเป้าหมาย และสอดคล้องกับภารกิจ แผนงานวิจัยจะทำให้ทราบถึงปริมาณงานวิจัย ผลลัพธ์ และผลสัมฤทธิ์ต่อประชาชน สำหรับภายนอก คือ การยึดแนวนโยบาย และยุทธศาสตร์การวิจัยของ สภาวิจัยแห่งชาติในการดำเนินการวิจัยมีความเหมาะสม การประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการงานวิจัย ในประเด็นการพัฒนาารูปแบบการจัดการงานวิจัยด้านนโยบายงานวิจัยมีความสอดคล้องกับ Department of Provincial Administration, Academic and Planning Division (2017a) ได้จัดทำกรอำนวยการบริหารงานวิจัยและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานในการกิจของส่วนราชการในสังกัด โดยได้กล่าวถึงประเด็นการพัฒนาารูปแบบการวิจัยและติดตามประเมินผลกรมการปกครองว่า “การศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาระบบงาน การนำผลการวิจัยใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ นโยบาย และยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ นโยบายกระทบมหาตไทยในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ และนำไปสู่การกำหนดกรอบ หรือทิศทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์การวิจัยและติดตามประเมินผลกรมการปกครอง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564)” (2) ด้านการจัดองค์กรงานวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในด้านการจัดองค์กรงานวิจัย คือ การให้ความสำคัญกับหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดการงานวิจัย การจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างงานวิจัย เพื่ออำนวยความสะดวก มีความคล่องตัวในการทำงานวิจัย โดยแบ่งออกเป็นส่วนงานต่าง ๆ ให้จัดการงานวิจัยได้อย่างชัดเจนเหมาะสม เพื่อสนับสนุนการทำงานวิจัยให้ได้ผลที่มีคุณภาพ และจัดการทรัพยากรบุคลากรโดยพัฒนาทักษะด้านงานวิจัย สำหรับภายนอก คือ การผลักดันให้มีสถาบันวิจัยดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะระดับกรมเป็นสิ่งจำเป็น ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญการวิจัย และตำแหน่งนักวิจัย/นักจัดการงานวิจัยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้ความสำคัญกับการจัดการความเสี่ยงงานวิจัย การจัดองค์กรรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล ในประเด็นด้านการจัดองค์กรงานวิจัย มีความสอดคล้องกับกรอ Department of Provincial Administration, Academic and Planning Division (2017b) ได้จัดทำกรอำนวยการบริหารงานวิจัยและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานในการกิจของส่วนราชการในสังกัด โดยได้กล่าวถึงประเด็นการพัฒนาารูปแบบการวิจัยและติดตามประเมินผลกรมการปกครองว่า “การศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาระบบงาน การนำผล การวิจัยใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ นโยบายกระทบมหาตไทยในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ และนำไปสู่การกำหนดกรอบ หรือทิศทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์การวิจัยและติดตามประเมินผลกรมการปกครอง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)” (3) ด้านกฎ ระเบียบ วิธีวิจัย ในการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในด้านกฎ ระเบียบ วิธีวิจัย คือ จัดทำระเบียบ วิธีวิจัยสำหรับเป็นเครื่องมือกลางมีความจำเป็นเพื่อนำไปสู่การกำหนดจรรยาบรรณ สำหรับผู้ทำวิจัย สำหรับภายนอก คือ การทำระเบียบวิธีวิจัยให้สามารถทำการวิจัยอย่างมีระเบียบตามแบบสากล การจัดทำข้อตกลงในความร่วมมือทำวิจัยระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา รองรับ การเปลี่ยนแปลงของกฎ ระเบียบของต่างประเทศ และสนับสนุนงานวิจัยให้มีความหลากหลาย ขยายเครือข่ายงานวิจัยให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ในประเด็นด้านกฎ ระเบียบ วิธีวิจัยมีความสอดคล้องกับ Khwanngern (2017) โดยได้กล่าวว่า “ความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการ คือ การจัดการเป็นสมองขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการที่ดี การจัดการเป็นการกำหนด

ขอบเขตในการทำงานของสมาชิกในองค์กรไม่ให้ซ้ำซ้อนกันทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ” (4) ด้านการประสานงานการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสารงานวิจัย ในการพัฒนารูปแบบการจัดการงานวิจัยภายในด้านดังกล่าว คือ ประสานเกี่ยวกับองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสารงานวิจัยกับหน่วยงานวิจัยในสังกัด และจัดให้มีศูนย์ประสานงานวิจัยให้เป็นหน่วยงานกลางที่คอยประสานการทำงานวิจัยมีความจำเป็นสำหรับภายนอก คือ การประสานวิทยากรจากภายนอกให้ความรู้การวิจัย และการดำเนินการวิจัยให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงด้วยการอาศัยความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายนักวิจัยจากหน่วยงานอื่นภายใต้ข้อกำหนด หรือเงื่อนไขที่ตกลงกันได้ และการประสานงานมุ่งเน้นการสนองตอบพันธกิจของกระทรวงมหาดไทย และสนองตอบความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชนและพัฒนาสังคม สำหรับในประเด็นด้านการประสานงานการปฏิบัติและข้อมูลข่าวสารงานวิจัยมีความสอดคล้องกับ Drennan (2010) ที่ได้กล่าวว่า การจัดการงานวิจัย ประกอบด้วยสิ่งที่สำคัญอื่น ๆ เช่น การวางแผนการวิจัย กลยุทธ์และการพัฒนานโยบาย จริยธรรมการวิจัยและการพัฒนานักวิจัยที่ซื่อสัตย์ ความร่วมมือและทำงานร่วมกัน จึงมีความคาดหวังว่างานวิจัยจะได้รับการจัดการอย่างมีกลยุทธ์และสร้างผลกำไร เพื่อมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมและผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ ปรากฏชัดจากวิธีการจัดสรรทรัพยากรในการวิจัยวิธีการสนับสนุนให้นักวิจัยทำงานร่วมกัน และสอดคล้องกับ Wattanasirichaigoon (2014) กล่าวว่า “การจัดการงานวิจัย” มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่า “การทำวิจัย” งานวิจัยจะออกมาดีและตอบโจทย์ นอกจากอาศัยนักวิจัยแล้วยังต้องอาศัยผู้ที่อยู่เบื้องหลังการทำวิจัยต้องมีความเชื่อมโยงทำงานร่วมกันเป็นระบบ เพราะเป็นฟันเฟืองที่สำคัญสำหรับสร้างผลผลิตวิจัย ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า การบริหารจัดการ และผลผลิต นำไปสู่ผลลัพธ์ที่สำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กระทรวงมหาดไทย ควรพิจารณากำหนดนโยบายการวิจัยเพื่อจัดทำวิจัยสอดคล้องกับภารกิจและจัดสรรทรัพยากรงานวิจัยได้อย่างเหมาะสม ควรจัดการโครงสร้าง อำนาจหน้าที่งานวิจัยให้เหมาะสม พัฒนาคู่มือให้มีทักษะงานวิจัย จัดทำกฎ ระเบียบ วิธีวิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผน จัดทำระเบียบจรรยาบรรณ และควรให้มีการประสานงานองค์ความรู้ แหล่งทุน เครือข่ายการวิจัย และมีศูนย์ประสานงานวิจัย
2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ กระทรวงมหาดไทย ควรจัดทำนโยบายวิจัยมีจุดเน้นในภาพรวม พิจารณาจัดให้มีสถาบันวิจัย จัดทำกฎ ระเบียบวิจัยกลางเป็นแนวทางปฏิบัติเดียวกัน ประสานงานองค์ความรู้ ข้อมูลงานวิจัยระหว่างศูนย์ประสานงานกับเครือข่ายการวิจัย และแหล่งทุนจากภายนอกให้มากขึ้น ให้มีความสำคัญกับจรรยาบรรณในการทำงานวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยไม่เรียกรับผลตอบแทน ไม่ทำการคัดลอกผลงานวิจัยผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่บิดเบือนข้อมูลให้ได้ผลที่ต้องการ (เป็นกลาง) ยึดประโยชน์สังคม ประชาชนเป็นสำคัญ มาตรการป้องกันการคัดลอกผลงานวิจัย คือ ใช้เทคโนโลยีโปรแกรมตรวจสอบ และมีมาตรการลงโทษกรณีการคัดลอกผลงานวิจัย

References

- Chantavanich, S. (2016). *Qualitative research methods* (24 th ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Department of Provincial Administration, Academic and Planning Division. (2017a). *Facilitating research administration and monitoring and evaluating performance in the missions of affiliated government agencies. (Development of research and monitoring and evaluation systems) 2017*. pp.1-2 [In Thai]
- Department of Provincial Administration, Academic and Planning Division. (2017b). *Research strategy and follow up and evaluate the Department of Provincial Administration Ministry of Interior, Issue 2 (2017–2021)*. 60-63 [In Thai]
- Deethonglang, P., Chanarat, S., Yen-akarn, C., Chonlathat, R., Sriputthangkun, K., Sanguansuk, T., Phankaew, N., & Herabat, T. (2018). *Singapore government agencies. Certified by OpenGov Recognition of Excellence for the year 2018*. Civil servants in the project to develop the new generation of change administrators, class 10. Civil Service Commission, p.39. [In Thai]
- Drennan, R. D. (2010). *Statistics for archaeologists* (2 nd ed.) Springer.
- Isvilananda, S., & Pananurak, P. (2018). *Research management for results and impacts: Concepts and case studies*. National Science and Technology Development Agency. [In Thai]
- Khwanngern, S. (2017). *Principles of management*. Se-Education. [In Thai]
- Pothisita, C. (2016). *The science and art of qualitative research* (3 rd ed.). Amarin Printing. [In Thai]
- Research and Development Group. (2017). *Research process for organizational development*. Prince Damrong Rajanuphab Institute of Research and Development. Retrieved from <http://www.stabundamrong.go.th/research/research1.htm> [In Thai]
- Wattanasirichaigoon, S. (2014). Professional research management. *HSRI FORUM pamphlet*, 3(3), 3. [In Thai]
- Wiratniphawan, W. (2016). *Concepts and meanings of administration and management*. Retrived from <http://www.wiruch.com>. [In Thai]

เครือข่ายการจัดการความรู้และการพัฒนาการตลาดดิจิทัลเพื่อยกระดับสินค้าประเภท สมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรและธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์¹ รุจิกาญจน์ สานนท์²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่าย การจัดการความรู้ และการพัฒนาการตลาดดิจิทัล เพื่อยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรและธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมา และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการตลาดดิจิทัล ด้วยวิธีการอ้างอิงจากผู้ให้ข้อมูล รวมจำนวน 22 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามถึงโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า เครือข่าย ทำให้สมาชิกมีการร่วมมือ สนับสนุน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การรวบรวมความรู้ (2) การลงมือปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ (3) การวิเคราะห์ต่อยอด (4) การรวบรวมเป็นองค์ความรู้ และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนการพัฒนาการตลาดดิจิทัลเครื่องมือที่สำคัญที่สุดคือ วิสาหกิจชุมชนหรือผู้ประกอบการ ต้องมี กรอบความคิดต่อการเรียนรู้เพิ่มเติมด้านการตลาดดิจิทัล การรู้จักเป้าหมายการพัฒนา ธุรกิจอย่างยั่งยืนของตนเอง และรู้จักกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย รวมทั้งต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุง และพัฒนาการตลาดดิจิทัลอยู่เสมอ

คำสำคัญ: เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน; การจัดการความรู้ในธุรกิจสมุนไพร; การตลาดดิจิทัล; สินค้าสมุนไพร;
ธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

96 หมู่ 3 ถนนพหลโยธินสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: rujikarn_s@rmutt.ac.th

² คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Network, Knowledge Management and Digital Marketing Development to Enhance Herbal Products to be a Center for Learning and Sustainable Herbal Business

Thanarin Harnkiattiwong¹ Rujikarn Sanont²

Abstract

This research article aims to study networks, knowledge management, and the development of digital marketing to raise the level of herbal products to become a learning center for herbals and sustainable herbal business. It is qualitative research, key informants are experts in this field with snowball sampling technique, 22 people. Data were collected using in-depth interviews. The research instrument is a semi-structured Interview. Data analysis by content analysis.

Findings are as follows: networks arouse members to cooperate, support, and exchange knowledge with each other therefore it is an important component in knowledge management of community enterprises in 5 steps: (1) knowledge collection (2) action or application (3) further analysis (4) collected into a body of knowledge and (5) knowledge transfer. In digital marketing development, the most important tool is community enterprises or entrepreneurs must have a mindset towards learning more about digital marketing, who know sustainable business development goals, and know the target customer group including the need to evaluate performance to improve and develop digital marketing regularly.

Keywords: Community Enterprise Network; Herbal Business Knowledge Management; Digital Marketing; Herbal Product; Sustainable Herbal Business

Type of Article: Research Article

¹Rattanakosin College of Innovation Management Rajamangala University of Technology Rattanakosin
96 Moo Phutthamonthon Sai 5 Road, Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand
Corresponding Author Email: rujikarn_s@rmutt.ac.th

²Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) มุ่งพัฒนาประเทศบนพื้นฐาน 3 ประการ คือ การต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบัน สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต โดยการบริหารจัดการความรู้เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยนำต้นทุนที่มีอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็น Core Value หรือ “คุณค่าหลัก” ของแต่ละท้องถิ่นมาเชื่อมต่อกับองค์ความรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การต่อยอดอดีตเพื่อสร้างคุณค่าในอนาคต โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ (knowledge management process) มาช่วยค้นหาความรู้ที่มีศักยภาพในการนำไปพัฒนาต่อเป็นเทคโนโลยี นวัตกรรม สินค้าและบริการ (Prasert (Ed.), 2020)

ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร เป็นเป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสนใจและสนับสนุนเป็นอย่างมาก เนื่องจากมองเห็นโอกาสในการเติบโตของตลาดโลก จึงมุ่งเน้นการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ทั้งการปลูกสมุนไพร การแปรรูป และการนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างการเติบโตให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน แผนงานที่ปรากฏในการพัฒนาตลาดสมุนไพรไทยจึงประกอบด้วย 5 แผนงาน ได้แก่ (1) เพิ่มช่องทางการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สมุนไพร (2) เพิ่มช่องทางการตลาดและการกระจายสินค้าเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศ (3) สร้างความน่าเชื่อถือให้กับผลิตภัณฑ์สมุนไพร (4) ยกกระดับผู้ประกอบการเพื่อการส่งออก และ (5) ผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการจัดงานผลิตภัณฑ์สมุนไพรในระดับอาเซียน (Department of Thai Traditional Medicine and Alternative Medicine, 2016) เมื่อพิจารณาแผนงานทั้ง 5 จะพบว่าเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นอย่างมาก สำหรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สามารถช่วยสร้างการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้ทั่วโลก โดยผ่านระบบเครือข่ายและสื่ออิเล็กทรอนิกส์หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการซื้อขายสินค้าผ่านระบบ e-commerce อีกทั้ง รูปแบบการใช้ชีวิตของผู้บริโภคในปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อขึ้นไปอยู่บน Platform ออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายให้ดียิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาเครือข่าย การจัดการความรู้และการพัฒนาการตลาดดิจิทัลเพื่อยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรและธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน ในจังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายและการจัดการความรู้ในการยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนา การตลาดดิจิทัลในการยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่ธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษา เครือข่าย การจัดการความรู้ และการตลาดดิจิทัล ของวิสาหกิจชุมชนสินค้าประเภทสมุนไพร

ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรด้านสมุนไพร ในพื้นที่อำเภอปากช่อง และอำเภอด่านช้าง จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการตลาดดิจิทัล รวมจำนวน 22 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ อำเภอบางช่อง และวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตด้านระยะเวลา มีระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี นับตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 ถึง เดือนพฤษภาคม 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาเครือข่าย และการจัดการความรู้ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ประเภทสมุนไพรในการเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรอย่างยั่งยืน
2. เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พัฒนาการตลาดดิจิทัลของสินค้าประเภทสมุนไพร ให้เป็นธุรกิจที่ยั่งยืน สร้างรายได้แก่ชุมชนต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การตลาดดิจิทัล

Leeflang et al.(2014) กล่าวว่า การตลาดดิจิทัลเป็นกระบวนการวางแผนและการนำสิ่งเหล่านี้ไปใช้ได้แก่ แนวคิด ความคิด ราคา โปรโมชั่นและการจัดจำหน่าย เป็นการพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิต (Leeflang, Verhoef, Dahlström, & Freundt, 2014) การตลาดดิจิทัลใช้การพัฒนาของโลกดิจิทัลเพื่อดำเนินการโฆษณาที่ไม่ได้ประกาศโดยตรง แต่มีอิทธิพลมาก (Struggles, 2009) การขายถูกรวมเข้ากับบริการที่หลากหลาย กลยุทธ์การตลาด ผลิตภัณฑ์และแบรนด์ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมการขายนอกเหนือจากทีวีและวิทยุมือถือและแบบดั้งเดิม การตลาดดิจิทัล ถูกเรียกอีกอย่างว่า อินเทอร์เน็ต การตลาดดิจิทัลถือว่าตรงเป้าหมายมากกว่าในการวัดผลและโต้ตอบได้ นอกจากนี้ยังขยายไปยังช่องทางที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ตที่ให้บริการสื่อดิจิทัล เช่น บริการส่งข้อความสั้น (SMS) บริการส่งข้อความมัลติมีเดีย (MMS) การโทรกลับและเสียงที่รอสายเมื่อมีการเรียกเข้ามือถือ e-books แผ่นดิสก์ และเกม (Chandrasekar & Vethirajan, 2020) ช่องทางการตลาดที่มีความนิยม คือ Website/Web Page E-mail Marketing Social Network Marketing Marketplace: Lazada Shopee Konvy และ JD Central

เครือข่าย

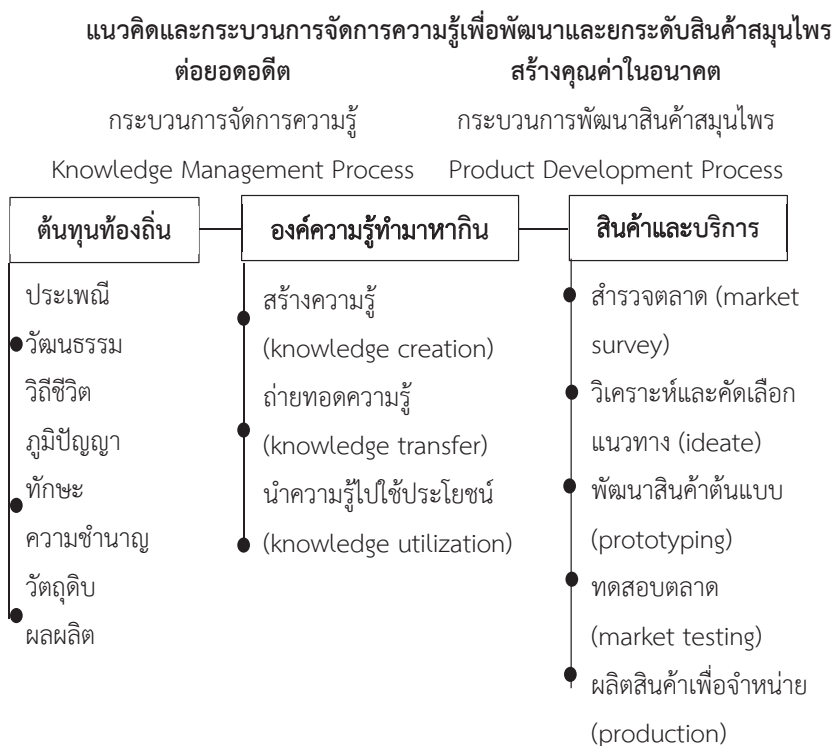
เครือข่ายในลักษณะที่เป็นรูปแบบการดำเนินงาน หมายถึง การที่สมาชิกนำพลังหรือศักยภาพของตนเข้ามารวมไว้ด้วยกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกันซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพลังในการดำเนินงานแล้วยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับเครือข่าย (Ponsri, 2010) โดยมีองค์ประกอบคือ มีหน่วยชีวิตหรือสมาชิก จุดมุ่งหมาย การทำหน้าที่โดยมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเป็นการพึ่งพาอาศัยกันของสมาชิก และระบบความสัมพันธ์หรือกระบวนการในการสื่อสาร (Phra Maha Suthit Aphakaro (Ob-un), 2004) ส่วนปัจจัยที่จะทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ คือ การมีเป้าหมาย มีกิจกรรมในการทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ รวมถึงมีฐานข้อมูลร่วมกัน ความสามัคคีของสมาชิก ความกระตือรือร้นของผู้นำ และได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายนอก หากปัจจัยเหล่านี้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ (Kokphon et al., 2010)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ทุกขั้นตอน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนคือ เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน (Ponsri, 2010)

ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (tacit knowledge) ได้แก่ ความรู้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ แสดงออกมาในรูปของทักษะ ความเชี่ยวชาญ การประกอบอาชีพต่าง ๆ (2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) เป็นความรู้ที่รวบรวม และถ่ายทอดสืบมาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา เอกสาร การจดบันทึก (Phanich, 2016)

ขั้นตอนการจัดการความรู้สำหรับนักวิจัยซึ่งกลุ่มวิสาหกิจสามารถนำมาประยุกต์ในการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มได้ รวม 6 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การจัดทำองค์ความรู้ (2) การสื่อสารกับนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย (3) การถ่ายทอดเพื่อการใช้ประโยชน์ (4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (5) การสนับสนุน และกระตุ้นการใช้ประโยชน์ และ (6) การทบทวนและประเมินผล (Vichianpanya, Natakuaatong, & Bungbua, 2020)

ที่มา: ปรับปรุงจาก Word power OKMD workshop and sustainable development (p. 7) โดย Prasert, A. (Ed.), 2020.

ภาพ 1 กรอบแนวคิดและกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาและยกระดับสินค้าสมุนไพร

ปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ (1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ สามารถเก็บรักษา แยก รายละเอียด ขยายเรื่องราว วัดผลและนำไปใช้ได้ (2) วัฒนธรรมขององค์กร ควรมีวัฒนธรรมองค์กรแบบชุมชน (communal culture) ซึ่งมีความเป็นมิตรและความเป็นอยู่อย่างเดียวกันภายในหมู่สมาชิกในระดับสูง (3) ภาวะผู้นำ เนื่องจากผู้นำมีอิทธิพลต่อสมาชิก (4) โครงสร้างพื้นฐาน คือลักษณะทางกายภาพที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (5) เทคโนโลยี โดยเทคโนโลยีสามารถที่จะสืบค้น เก็บรักษา ส่งต่อความรู้แจ้งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการความรู้ (Chimlee, 2012)

จากการศึกษาของ Natthachotphakhin and Suklueang (2019) เรื่อง กระบวนการสร้างเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนตำบลไร่ซิง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูงทุกด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และ ด้านการประเมินผล ส่วนการศึกษาของ Boonsung (2011) เรื่อง แนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์ ศึกษา การพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม พบว่า องค์ประกอบในการพัฒนาให้กลุ่มทอผ้ามีความเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย แก่นนำที่เข้มแข็ง เป้าหมายที่ชัดเจน การเรียนรู้ร่วมกัน การเคารพกฎระเบียบ การแบ่งปันทรัพยากร การทำกิจกรรมร่วมกัน ความรู้สึกเป็นพี่น้อง ความไว้วางใจกัน

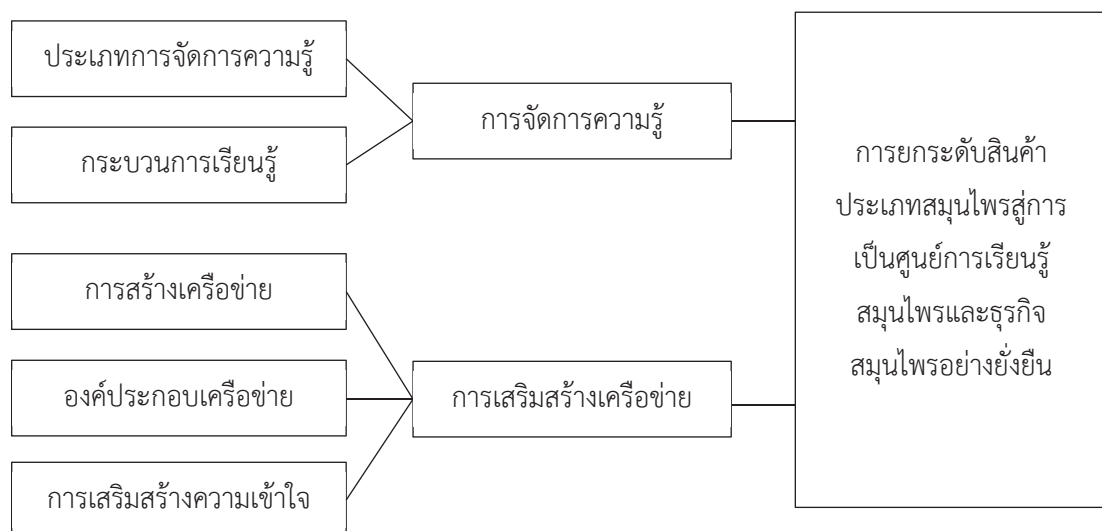
การศึกษาของ Phonninil and Wongsansri (2011) เรื่อง แนวทางการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือสู่ความยั่งยืน พบว่า การจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 5 ขั้นตอน คือ (1) การค้นหาความรู้ของชุมชน (2) การสร้างความรู้ (3) การสร้าง และการวิเคราะห์แหล่งเก็บความรู้ (4) การถ่ายโอนความรู้ และ (5) การประยุกต์ใช้ความรู้ สอดคล้องกับ การ ศึกษาของ Janead (2021) เรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณี ศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสงขลา พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่อง จักสาน ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ (1) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม และ (2) ความรู้ใหม่ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ สำหรับกระบวนการจัดการความรู้พบว่า มี 5 ขั้นตอน คือ (1) การกำหนดความรู้จากบรรพบุรุษมา กำหนดผลิตภัณฑ์ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ เป็นความ รู้ได้มาจากทั้งภายในและภายนอกกลุ่มเพื่อให้เกิดความรู้เพิ่มขึ้น (3) การแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มเพื่อให้สมาชิก กลุ่มมีทักษะการผลิตมากขึ้น (4) การจัดเก็บความรู้เป็นการจดจำด้วยการฝึกปฏิบัติ และ (5) การถ่ายทอดความ รู้จากบุคคลสู่บุคคลโดยการสาธิต ส่วนปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้พบว่า สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วม เปิดใจยอมรับสิ่งใหม่ ๆ มีความเชื่อมั่นผู้นำกลุ่มรวมถึงข้อค้นพบของการวิจัย คือ “การพึ่งตนเอง” ของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนด้านการตลาดดิจิทัล การศึกษาของ Pithuk, Rungsrisawat, Pungniran, and Kortana (2020) อิทธิพลของพฤติกรรมผู้บริโภค คุณค่าที่ส่งมอบและการตลาดบนโลกดิจิทัลที่มีผลต่อความเชื่อมั่นออนไลน์ของ ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย พบว่า การตลาดดิจิทัล หรือการทำตลาดบนโลกดิจิทัล ส่งผลต่อความเชื่อมั่นออนไลน์ในการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กล่าวคือ การสื่อสารทางการ ตลาดเป็นช่องทางที่จะสร้างการรับรู้ ความน่าเชื่อถือ ความสะดวกสบายและความคุ้มค่า และสามารถสร้างความ ชื่นชอบ ความไว้วางใจและน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ส่งผ่านไปให้ผู้บริโภคที่จะส่งผลต่อการสร้างมูลค่าในความรู้สึ

ของผู้บริโภค ดังนั้น การสร้างภาพลักษณ์ตราสินค้าของผลิตภัณฑ์ ควรทำการตลาดเชิงรุกการผ่านการสื่อสารทางการตลาดดิจิทัล ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริโภคเชื่อมั่น และมั่นใจในผลิตภัณฑ์ ส่วนผลการศึกษาของ Sangkhasuk, Naklungka, Ekphon, and Surasawadee (2017) เรื่อง การพัฒนาช่องทางจัดจำหน่ายสินค้าเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพ ระหว่างเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นกับช่องทางเฟซบุ๊กแล้วลูกค้าสามารถเข้าถึงเฟซบุ๊กได้มากกว่าถึงร้อยละ 64.75

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย ได้ดังแสดงในภาพ 2

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 2 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) คือ ผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนจากอำเภอปากช่อง และวังน้ำเขียว โดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูล (snowball sampling) เมื่อข้อมูลมีการอิ่มตัวจึงหยุดการเก็บข้อมูล (Rubin & Babbie, 2005) ด้วยวิธีการดังกล่าว จึงทำให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 คน จากวิสาหกิจชุมชนจำนวน 5 แห่ง คือ วิสาหกิจชุมชนพืชสวนและสมุนไพรบ้านสระน้ำใส สวนลุงเนาแหล่งเรียนรู้สมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเองและอนุรักษ์ภูมิปัญญา สวนกุหลาบมอญ เขาใหญ่ กลุ่มสมุนไพรบ้านพอเพียงวิสาหกิจชุมชนผู้สูงอายุตำบลวังหมี ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการตลาดดิจิทัล มีหลักเกณฑ์กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้นำหรือสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรจากอำเภอปากช่อง และวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
2. เป็นตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน หรือหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นต้น
3. เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการตลาดดิจิทัล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) การตรวจสอบใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า จาก 3 แหล่ง ได้แก่ การเก็บข้อมูลช่วงเวลาต่างกันจากบุคคลเดิมและประเด็นเดิม เก็บข้อมูลต่างสถานที่จากบุคคลเดิมและประเด็นเดิม และเก็บข้อมูลจากหลายบุคคลในประเด็นเดียวกัน (Wilson, 2014) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

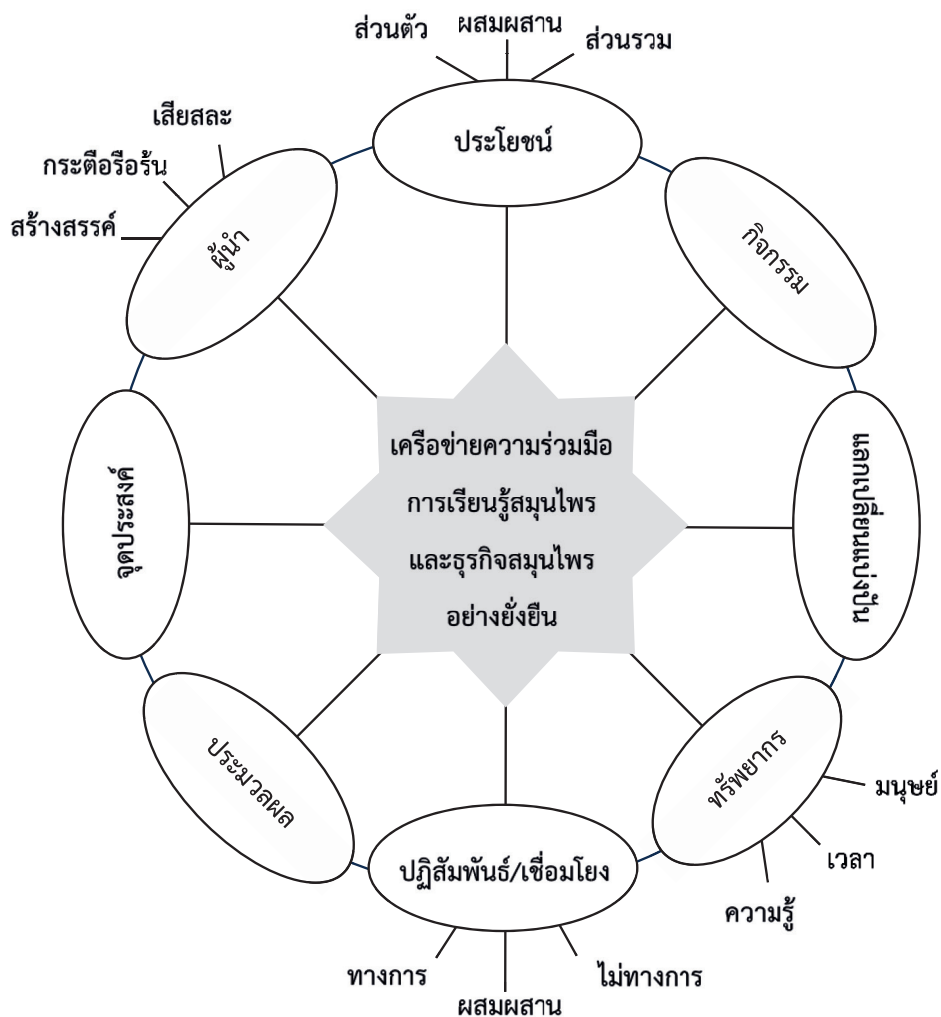
ผลการวิจัย

เครือข่ายและการจัดการความรู้ เพื่อยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย พบว่า ประเภทของความรู้ที่ปรากฏในวิสาหกิจชุมชนทั้งจำนวน 5 แห่ง สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (tacit knowledge) และความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) โดยส่วนใหญ่เป็นประเภท ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน ซึ่งมาจากประสบการณ์ ทักษะในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับพืชเกษตร พืชสมุนไพร เป็นพรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในระดับสูง และได้ถ่ายทอดให้กับสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร การแปรรูปสมุนไพรในท้องถิ่น เช่น การผลิตสบู่จากว่านหางจระเข้ ความรู้ในด้านสรรพคุณในการป้องกันโรค รักษาโรคต่าง ๆ รวมถึงขนาดในการรับประทาน การต่อยอดผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นโดยการนำสมุนไพรเป็นส่วนผสมเพิ่มสรรพคุณทางยาลงไปด้วย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพร มีดังนี้

1. กลุ่มผู้นำมีความสามารถในการเก็บรักษาภูมิปัญญาในท้องถิ่นได้
2. การมีวัฒนธรรมของความเป็นชุมชน คือ ความเป็นมิตร มีความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน
3. การมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในการร่วมกันจัดการความรู้
4. ทรัพยากรสำคัญเพื่อบรรลุผลลัพธ์ มิใช่เฉพาะเงินทุนแต่หมายถึง การอุทิศเวลาของผู้นำและสมาชิก
5. การกำกับดูแลและการประเมินผล ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ภาพ 3 เครือข่ายความร่วมมือการเรียนรู้สมุนไพรรและธุรกิจสมุนไพรรอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา

จากภาพ 3 คือรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือการเรียนรู้สมุนไพรรและธุรกิจสมุนไพรรอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ (1) ผู้นำ (2) ผลประโยชน์ (3) จุดประสงค์ (4) กิจกรรม (5) การแลกเปลี่ยนแบ่งปัน (6) ทรัพยากร (7) ปฏิสัมพันธ์และความเชื่อมโยง และ (8) การประมวลผล

สำหรับ โครงสร้างพื้นฐาน คือลักษณะทางกายภาพที่จะส่งผลต่อการดำเนินงาน และเทคโนโลยีนั้น พบว่า วิชาทฤษฎีชุมชนยังขาดและต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนต่อไป อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการความรู้ ทั้งในด้านสืบค้น เก็บรักษา และส่งต่อความรู้ ดังนั้น หากได้รับการสนับสนุนมากขึ้น อาจทำให้การพัฒนาและยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรรดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

โดยสรุป กระบวนการในการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนทั้ง 5 แห่งคือ ขั้นตอนแรก เป็นการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากบุคคล จากอินเทอร์เน็ต การศึกษาดูงาน ขั้นตอนต่อมาคือ การนำมาประยุกต์ใช้ดำเนินการ ลงมือปฏิบัติ หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ความรู้ ปรับปรุง สังเคราะห์ หรือการต่อยอดความรู้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมของวิสาหกิจแต่ละแห่ง จากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้รวบรวมเป็นองค์ความรู้ขั้นตอนสุดท้ายคือ ถ่ายทอดความรู้ข้อมูลต่าง ๆ โดยลักษณะของการทำ workshop ให้แก่สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป สรุปได้ดังภาพ 4

ภาพ 4 เครือข่ายและการจัดการความรู้พืชสมุนไพรสู่เป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา

การพัฒนาการตลาดดิจิทัลเพื่อยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่ธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนยังไม่รู้จักตลาดดิจิทัลมากนัก การตลาดดิจิทัลในปัจจุบันเป็นเพียงการโพสต์สินค้าลง สื่อโซเชียลต่าง ๆ

ผลการวิจัย จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและพัฒนาชุมชน พบว่า เครื่องมือสำคัญสุดในบริบทของการพัฒนาวิสาหกิจ คือ ผู้ประกอบการ โดยจะต้องมีทักษะ มีความสามารถ มีทัศนคติ เทคนิค และศักยภาพ ในด้านการตลาดดิจิทัล มีการเรียนรู้เพิ่มเติม ประเด็นสำคัญคือ ชุดความคิดหรือกระบวนการทางความคิดที่ส่งผลต่อพฤติกรรม (mindset) ที่เกี่ยวข้องกับการตลาดในอนาคต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการตลาดดิจิทัล

อย่างมาก องค์ประกอบต่อมา คือ ภาควิชาเครือข่ายผู้สนับสนุนประกอบไปด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และนักลงทุน ที่คอยให้การสนับสนุนการพัฒนา

ต่อมาคือ วิสาหกิจชุมชนต้องรู้จักกลุ่มลูกค้าเป้าหมายของตนเอง แบ่งลูกค้าออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ และแบ่งผลิตภัณฑ์ตามสรรพคุณ เนื่องจากดำเนินการผ่านสื่อที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นตัวกลาง แต่การดำเนินงานการตลาดควรเข้าถึงลูกค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมายเพื่อการผลิตสินค้าต้องให้ตรงกับไลฟ์สไตล์ของแต่ละกลุ่มลูกค้า เช่น กลุ่มวัยรุ่น ที่เป็นนักศึกษา นิยมใช้ยาที่สามารถรักษาอาการบาดเจ็บได้แบบทันด่วนที่ วิสาหกิจชุมชนจะต้องสร้างแบรนด์ให้เป็นที่น่าสนใจ และปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การตลาดต้องทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ปัญหาสำคัญในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นธุรกิจอย่างยั่งยืน คือ การขาดทรัพยากรด้านทุน ประเภทเงินสด ในการซื้ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีต่าง ๆ ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญคือ วิสาหกิจสามารถแปลงทุนอย่างอื่นมาเป็นเงินสดเพื่อการดำเนินงานได้ ซึ่งทุนหรือทรัพยากรที่วิสาหกิจชุมชนมีอยู่ คือ ลิขสิทธิ์ เครือข่าย ภูมิปัญญา สิทธิประโยชน์ของเครือข่าย และเวลา ในส่วนข้อเสนอแนะ ควรปรับชุดความคิดในการทำงาน พยายามพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด อย่างรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ต้องมีการตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานอยู่เสมอเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการตลาดดิจิทัลให้ดีขึ้น ต่อไป

การอภิปรายผล

เครือข่ายและการจัดการความรู้ เพื่อยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรอย่างยั่งยืน ในการจัดการความรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือ การรวบรวมความรู้จากทุกแหล่ง นำมาประยุกต์ใช้หรือลงมือปฏิบัติ จากนั้นทำการวิเคราะห์ ปรับปรุง หรือต่อยอดให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เมื่อได้ข้อสรุป จึงรวบรวมเป็นองค์ความรู้ และถ่ายทอดให้แก่ผู้สนใจ สอดคล้องกับการอธิบายของ Vichianpanya et al. (2020) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Janead (2021); Phonnil and Wongsansri (2011) ในขั้นตอนการจัดการความรู้ มีเครือข่ายเป็นองค์ประกอบและกระบวนการที่สำคัญ เนื่องจากสมาชิกร่วมมือ สนับสนุน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผู้เกี่ยวข้องจึงมีทั้งผู้นำวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ร่วมกันทำกิจกรรมในการจัดการความรู้ภายใต้วัฒนธรรมแห่งความเป็นมิตร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน โดยมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ การอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม สอดคล้องกับการอธิบายของ Kokphon et al. (2010) โดยกล่าวว่า ความกระตือรือร้นของผู้นำ และความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันของหมู่สมาชิก เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของเครือข่าย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Boonsung (2011); Natthachotphakhin and Suklueang (2019) นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพื่อใช้ทั้งในการสื่อสารและในการรวบรวมความรู้

การพัฒนาการตลาดดิจิทัลเพื่อยกระดับสินค้าประเภทสมุนไพรสู่ธุรกิจสมุนไพรอย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากวิสาหกิจชุมชนหรือผู้ประกอบการของวิสาหกิจชุมชน การปรับทัศนคติในการเรียนรู้การตลาดดิจิทัล และการปรับตัวให้เท่าทันจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในการทำธุรกิจ เรียนรู้ที่จะมีการนำเอาทรัพยากรที่วิสาหกิจชุมชนมีเปลี่ยนเป็นทรัพยากรเงินทุนโดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมทั้งมีการประเมินผลการทำงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นไป อยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดการความรู้ที่มีอย่างเป็นระบบ ข้อมูลไม่ซ้ำซ้อน แบ่งแยกเป็นประเภทต่าง ๆ และวิสาหกิจชุมชนที่เป็นเครือข่ายเดียวกัน หรืออยู่ในพื้นที่เดียวกันควรมีโครงการจัดโครงสร้างข้อมูลแบบเดียวกัน เพื่อให้ง่ายแก่ผู้ที่ต้องการศึกษา
2. การสร้างศูนย์การเรียนรู้ เป้าหมายสำคัญ คือ ผู้เข้ามารับการอบรมหรือถ่ายทอดความรู้สามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง จึงควรมีการเชื่อมโยงกับผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมโดยอาจนำสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ มาใช้เพื่อติดตาม ประเมินผล หรือส่งข้อมูลข่าวสารที่มีการเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้ที่เคยได้เข้ารับการอบรมอยู่เสมอ
3. ควรมีการอบรม ถ่ายทอดความรู้ในการปฏิบัติการทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการตลาดดิจิทัล เพื่อให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชน นำมาใช้ในการพัฒนาและยกระดับสินค้าสมุนไพรอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

References

- Boonsung, A. (2011). A study of enterprise woven fabrics networking communities in Uttaradit. *Art and Architecture Journal Naresuan University*, 2(1), 63-73. [In Thai]
- Chandrasekar, S., & Vethirajan, C. (2020). A study on digital marketing - A case study with special reference to amazon.com, *UGC Care Listed Journal*, 40(12), 594-606.
- Chimlee, K. (2012). *Knowledge Management Models for Local Wisdom in Wickerwork Handicrafts: A Case Study of Local Community Enterprises in Nakhon Ratchasima Provinc.* Doctor of Philosophy Thesis (Social Development and Environmental Management), National Institute of Development Administration. [In Thai]
- Department of Thai Traditional Medicine and Alternative Medicine. (2016). *National master plan for the development of Thai herbs version 1 2017-2021*. TS Interprint. Retrieved from <https://tpd.dtam.moph.go.th/wp-content/uploads/2023/08/strategy-1-60-64.pdf> [In Thai]
- Janead, J. (2021). A model of knowledge management of local wisdom for wicker craftsmanship: A case study of Songkhla community enterprise. *Songklanakarin Journal of Management Sciences*, 38(2), 139-167. [In Thai]
- Kokphon, O., Parisutthiyana, C., Tanchai, W., Sirisathitkit, S., Pratuangratana, C., Anuwattanaudom, M., & Puangrangsri, A. (2010). *Records of important stories: King Prajadhipok's 52nd Award for strengthening networks of the state, private sector and civil society*. In Oratai Kokphon and Chatrawee Parisutthiyana (Eds.). King Prajadhipok's Institute. [In Thai]
- Leeflang, P. S., Verhoef, P. C., Dahlström, P., & Freundt, T. (2014). Challenges and solutions for marketing in a digital era. *European management journal*, 32(1), 1-12.
- Natthachotphakhin, N., & Suklueang, K. (2019). Community enterprise networking process of RaiKhing Sub-district, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi*, 1(1), 31-40. [In Thai]
- Phanich, W. (2016). *New horizons in knowledge management*. Foundation of the Institute for the Promotion of Knowledge Management for Society. [In Thai]
- Phonnil, S., & Wongsansri, P. (2011). Guidelines for knowledge management to develop community enterprises in the region. Northeast towards sustainability. *Suan Dusit Graduate School Academic Journal*, 7(2), 39-52. [In Thai]
- Phra Maha Suthit Aphakaro (Ob-un). (2004). *Networks: Nature, knowledge and management*. In Parichat Walaisethi (Ed.) (2nd ed.). Strengthen learning for a happy community. [In Thai]

- Pithuk, L., Rungsrisawat, S., Pungniran, B., & Kortana, T. (2020). The Influence of Customer Behavior, Value Proposition, and Digital Marketing Affecting Online Trust of Small and Medium Enterprises' Entrepreneurs in Thailand: A Case Study of Herb Business. *Siam Academics*, 21(2), 72-90. [In Thai]
- Ponsri, S. (2010). *Learning networks in community development* (6th ed.). Odeon Store. [In Thai]
- Prasert, A. (Ed.). (2020). Word power OKMD workshop and sustainable development. *The Knowledge*, 3(16), 3-9. [In Thai]
- Rubin, A., & Babbie, E. R. (2011). *Research methods for social work* (7th ed.). Brooks/Cole, Cengage Learning.
- Sangkhasuk, R., Naklungka, K., Ekphon, W., & Surasawadee, W. (2017). Development of e-commerce channel among community enterprise networks. *Phranakhon Rajabhat Research Journal in the Humanities and Social Sciences*, 12(1), 38-49. [In Thai]
- Struggles, H. (2009). The adoption of digital marketing in financial services under crisis, 1. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov*, 51(2), 161-166.
- Vichianpanya, J., Natakatoong, O., & Bungbua, P. (2020). The development of knowledge management system for research utilization. *Journal of the Association of Researchers*, 25(1), 532-549. [In Thai]
- Wilson, V. (2014). Research methods: Triangulation. *Evidence-Based Library and Information Practice*, 9(1), 74-75.

หลักนิติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย: ศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ

อนุพร อรุณรัตน์¹ ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมของปัญหาและพัฒนาการด้านการเรียกร้องและการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาหลัก การสำคัญและความจำเป็นในการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวตามรัฐธรรมนูญของบุคคลเพศหลากหลายที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักนิติธรรม รวมทั้งศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง สิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและกรณีศึกษาจากต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายอย่าง ชัดเจน สิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายถือเป็น “สิทธิอุบัติใหม่” ส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญ ไทยมีข้อจำกัดในการใช้หลักนิติธรรมในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย จากการวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและกรณีศึกษาจากต่างประเทศ พบว่าศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ ได้พัฒนาแนวทางการตีความกฎหมายแบบใหม่ที่เรียกว่า “หลักนิติธรรมเชิงพลวัตแบบบูรณาการ” (integrated dynamic rule of law) ซึ่งเป็นการตีความกฎหมายที่มีความยืดหยุ่น ก้าวหน้า และสอดคล้องกับบริบทของสังคม พหุวัฒนธรรม หลักการนี้ให้ความสำคัญกับการปรับใช้กฎหมายให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การใช้หลัก นิติธรรมเชิงพลวัตแบบบูรณาการครอบคลุมไปถึงประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิครอบครัว โดยมองว่าครอบครัว ในปัจจุบันมีความหลากหลายและไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว การตีความเช่นนี้ส่งผล ให้กฎหมายสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความหลากหลายของสังคมสมัยใหม่ได้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่ กล่าวมา การพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญควรพัฒนาแนวทาง การตีความที่ก้าวหน้าและยืดหยุ่น โดยคำนึงถึง การเปลี่ยนแปลงของสังคมและความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว ควรมีการพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิที่ ทันสมัยโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาระบบการคุ้มครอง สิทธิเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักนิติธรรม; สิทธิในครอบครัว; บุคคลเพศหลากหลาย; ศาลรัฐธรรมนูญ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 80/2 ตรอกเสถียร ถนนตะนาว แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: researchanuporn@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

The Rule of Law and the Protection of Family Rights of LGBTQ Persons: A Study of the Constitutional Court's Decision

Anuporn Aroonrut¹ Prasit Piwawatanapanich²

Abstract

This research article aims to study the dynamics of problems and developments in the claim and protection of family rights of LGBTQ people in Thailand and abroad, important principles and necessity for the protection of family rights under the Constitution of LGBTQ people that are appropriate and consistent with the rule of law, and to study the decisions of the Thai and foreign Constitutional Courts related to the protection of family rights of LGBTQ people. This research is qualitative research by studying and analyzing documents, decisions of the Constitutional Court, and case studies from abroad.

Findings are as follow: Thailand does not have a law that clearly protects the family rights of LGBTQ people. The right to establish a family of LGBTQ people is considered an “emerging right”. As a result, the Thai Constitutional Court has limitations in applying the rule of law to cases related to the family rights of LGBTQ people. From the analysis of the decisions of the Constitutional Court and case studies from abroad, it was found that Constitutional Courts in foreign countries have developed a new approach to interpreting the law called “Integrated Dynamic Rule of Law”. This is a flexible, progressive interpretation of the law that is in line with the context of a multicultural society. This principle emphasizes the adaptation of the law to changing social conditions. The integrated application of dynamic jurisprudence also covers other issues related to family rights, It sees that today’s families are diverse and do not necessarily adhere to traditional forms. This interpretation allows the law to better respond to the needs and diversity of modern society. For the above reasons, the researcher recommends that the Constitutional Court should develop a progressive and flexible interpretation approach, taking into account social changes and the diversity of family forms. A modern rights protection system should be developed using modern technology, and the participation of all sectors in developing a rights protection system should be promoted in order to create effective and sustainable rights protection.

Keywords: Rule of Law; Family Rights, LGBTQ People; Constitutional Court

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Justice Administration, Faculty of Law, Thammasat University
80/2 Trok Sathien, Thanon Tanao, San Chao Pho Suea Subdistrict, Phra Nakhon District, Bangkok 10200, Thailand
Corresponding Author: Email: researchanuporn@gmail.com

² Faculty of Law, Thammasat University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักนิติธรรม (the rule of law) ถือเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่า การปกครองต้องเป็นไปตามกฎหมาย และกฎหมายรัฐธรรมนูญต้องมีความเป็นกฎหมายสูงสุด (supremacy of constitution) (Kraiwichian, 2010)

การคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชนจึงต้องครอบคลุมทั้งสิทธิที่มีกฎหมายบัญญัติและสิทธิตามธรรมชาติ หลักนิติธรรมประกอบด้วยหลักการสำคัญ 7 ประการ (Phakirattan, 2012) ได้แก่ (1) หลักการแบ่งแยกอำนาจ อันเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ (2) หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นการรับรองและให้หลักประกันแก่สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน (3) หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ที่กำหนดให้องค์กรของรัฐต้องใช้อำนาจภายใต้กรอบของกฎหมาย (4) หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา ที่เน้นความยุติธรรมและความเป็นธรรมในตัวบทกฎหมาย (5) หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เพื่อประกันความเป็นกลางในการพิจารณาคดี (6) หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีความผิดกฎหมาย อันเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และ (7) หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดให้กฎหมายอื่นจะขัดหรือแย้งมิได้ (Singkaneti, 2015)

แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ โดยนักปราชญ์อย่างซีเซโรได้อธิบายว่า กฎหมายธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่ตั้งอยู่บนเหตุผล (ratio) เป็นไปตามธรรมชาติ (naturae congruens) มีความคงอยู่อย่างสม่ำเสมอไม่เปลี่ยนแปลง (constants) และเป็นนิรันดร์ (sempiterna) แนวคิดนี้เชื่อว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ซึ่งแตกต่างจากอำนาจรัฐที่เกิดจากการบัญญัติกฎหมาย (Uwanno, 2021) การคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงต้องคำนึงถึงทั้งสิทธิตามกฎหมายบ้านเมืองและสิทธิตามธรรมชาติควบคู่กันไป โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สิทธิในการมีครอบครัว ซึ่งถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด (Locke, 1988)

สังคมไทยมีพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิบุคคลเพศหลากหลายมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีข้อจำกัดเนื่องจากระบบกฎหมายที่ยึดติดกับแนวคิดทวิเพศ (binary sex) ซึ่งจำแนกเพศเป็นเพียงเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น ทำให้การบัญญัติกฎหมายอาจไม่เหมาะสมกับการนำมาใช้กับบุคคลเพศหลากหลาย

ในอดีต คำพิพากษาฎีกาที่ 157/2524 ได้วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับการพิจารณาเพศของบุคคล โดยศาลตัดสินว่าเพศของบุคคลธรรมดาต้องถือตามเพศกำเนิด และกำหนดว่าเพศหญิงตามพจนานุกรมคือคนที่ออกลูกได้ คำพิพากษานี้ได้รับอิทธิพลจากคดี Corbett v. Corbett (1970) ของศาลอังกฤษที่พิจารณาเพศจากโครโมโซม การสร้างเชื้อเพศ และลักษณะอวัยวะเพศที่ปรากฏ (Corbett v Corbett [1970] 2 All ER 33.) (Sungsekeow, 2005)

อย่างไรก็ตาม มีพัฒนาการที่สำคัญในปี พ.ศ. 2549 เมื่อมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำที่เลือกปฏิบัติในเอกสารทางทหาร จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคำที่ใช้ในเอกสาร สด.43 จาก “โรคจิตถาวร” เป็น “ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด” ในปี พ.ศ. 2555 (Tinnam, Oompornuwat, & Duaidee, 2021)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศหลากหลายผ่านบทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติ โดยเริ่มจาก รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 30 ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 30 ขยาย

ขอบเขตการคุ้มครองให้ครอบคลุมถึงความพิการ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 27 เพิ่มเติมหลักการว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และเพิ่ม “หรือเหตุอื่นใด” ในการห้ามเลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้ ยังมีการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะที่มุ่งคุ้มครองบุคคลจากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว (Sooksom, 2019)

สำหรับการคุ้มครองสิทธิบุคคลเพศหลากหลายในต่างประเทศให้ความสำคัญกับบุคคลเพศหลากหลายจากการศึกษาคดี Obergefell v. Hodges คดีที่ทำให้การสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกันถูกกฎหมายในทุกรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกาในปี 2015 ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาอ้างถึงสิทธิในการสมรสว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการสมรส (the right to personal choice regarding marriage) โดยแม้ว่าสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการสมรสนี้จะไม่ปรากฏชัดแจ้งในตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีการอ้างถึงและปรับใช้ในคดีสำคัญหลายคดีไม่ว่าจะเป็น คดี Griswold v. Connecticut ในปี ค.ศ. 1965 (ตัดสินให้กฎหมายห้ามคู่สมรสคุมกำเนิดขัดกับสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการสมรสตามรัฐธรรมนูญ) (Johnson, 2005) คดี Loving v. Virginia ในปี ค.ศ. 1967 (ตัดสินให้กฎหมายห้ามการแต่งงานข้ามเชื้อชาติผิดรัฐธรรมนูญ) และคดี Lawrence v. Texas ในปี 2003 (ตัดสินให้กฎหมายอาญาที่เอาผิด การขายเรวิตถาวรระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน (sodomy) ผิดรัฐธรรมนูญ) (Kampusiri, 2014)

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป การรวมกลุ่มของประชากรในการสร้างครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการเรียกร้องต้องการการรับรองสิทธิทางกฎหมายทางศาลและเรียกร้องให้สังคมให้การยอมรับบุคคลเพศหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการเรียกร้องเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย อีกทั้งสังคมมีแนวโน้มในทางที่เปิดกว้างและยอมรับบุคคลเพศหลากหลายให้ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมในมิติที่หลากหลายและมีความซับซ้อนครอบคลุมมากขึ้น แต่เนื่องจากการเรียกร้องสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายที่เกิดขึ้นใหม่ยังขาดโครงสร้างทางกฎหมายมารองรับที่เพียงพอและเหมาะสม จึงทำให้ตัวบทกฎหมายที่ปรากฏยังจำกัดกรอบแต่เฉพาะเพศชายและเพศหญิงเป็นกระแสหลัก ก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งหากคำนึงถึงหลักกฎหมายตามธรรมชาติอันแท้จริงแล้วบุคคลไม่ว่าจะเป็นบุคคลเพศหลากหลายโดยอ้อมถือว่ามีสิทธิอยู่อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย เมื่อประเทศไทยไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิให้แก่บุคคลที่เป็นบุคคลเพศหลากหลายที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิบางประการให้เกิดความเสมอภาคทางเพศให้มีความครอบคลุมครบถ้วนเพียงพอ ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์กรที่เป็นผู้ใช้บังคับรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชนให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ปรากฏในคำวินิจฉัยที่ 20/2564 ของศาลรัฐธรรมนูญไทยเป็นคำตัดสินที่สำคัญและมีผลกระทบอย่างมากต่อสังคมไทย โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการสมรสและสิทธิของคู่รักเพศเดียวกัน ในประเด็นหลักศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งกำหนดว่าการสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ยืนยันว่ากฎหมายปัจจุบันที่จำกัดการสมรสเฉพาะระหว่างชายและหญิงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่รับรองการสมรสของคู่รักเพศเดียวกันภายใต้กฎหมายปัจจุบัน นอกจากนี้ ศาลได้เสนอแนะให้รัฐสภาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พิจารณาบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ได้กระตุ้นให้เกิดการทบทวนและพิจารณาสิทธิอุบัติใหม่หลายประการในการมีครอบครัวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างกว้างขวาง แม้ว่าจะยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายโดยตรง แต่ได้สร้างพื้นที่สำหรับการอภิปรายและพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องในอนาคต ทั้งนี้ การพิจารณาสิทธิเหล่านี้ยังคงต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศและการรักษาค่านิยมและบรรทัดฐานที่สำคัญ

ดังนั้น แสดงว่า ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่พึ่งสุดท้ายและมีความจำเป็นที่จะต้องให้การคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายตามรัฐธรรมนูญให้มีความครอบคลุมทั้งทางกฎหมาย บ้านเมืองและทางกฎหมายธรรมชาติพร้อมกันไปด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในภาวะฉุกเฉินเร่งด่วน เฉพาะหน้าในระหว่างที่โครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายยังรองรับไม่ทันกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป รวมทั้งการมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรทัดฐานการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชนโดยอาศัยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นรากฐานในการพัฒนาหลักกฎหมายอย่างทั่วด้าน ทั้งในส่วนของการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยเฉพาะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามนิติวิธีของการตีความเชิงสร้างสรรค์ ตีความเชิงก้าวหน้า ดังนั้น การแก้ปัญหาและการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายตามรัฐธรรมนูญ ในบริบทของสภาพปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทยและต่างประเทศ เพื่อก่อให้เกิดพลวัตและพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายตามรัฐธรรมนูญในแนวทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพลวัตของปัญหาและพัฒนาการด้านการเรียกร้องและการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายในประเทศและต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาหลักการสำคัญและความจำเป็นในการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวตามรัฐธรรมนูญของบุคคลเพศหลากหลายที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักนิติธรรม
3. เพื่อศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย
4. เพื่อวิเคราะห์การใช้บังคับหลักนิติธรรมตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย
5. เพื่อเสนอแนะแนวทางการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักนิติธรรม การคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย และ ศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหลักนิติธรรมคุ้มครองสิทธิใน ครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายตามรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2540 ถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาคดีตัวอย่างในต่างประเทศ

ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 ราย ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือคณะกรรมการมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน มูลนิธิรักรัษไทย มูลนิธิเพื่อนพนักงานบริการ (Swing Thailand) มูลนิธิซิสเตอร์ สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย มูลนิธิเอ็มพลัส (Mplus Thailand) เป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ จำนวน 12 ราย และตัวแทนบุคคลเพศหลากหลายที่เป็นประชาชนทั่วไป ได้แก่ ประชาชนที่เป็นกลุ่มเพศชาย เพศหญิง ที่เป็นกลุ่มบุคคลเพศหลากหลาย จำนวน 8 ราย และผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 15 ราย ได้แก่ นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสังคมศาสตร์ หรือด้านจิตวิทยา จำนวน 4 ราย คณะกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 2 ราย คณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคูชีวิตคณะกรรมการการ จำนวน 3 ราย ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลเพศหลากหลายจากกระทรวงกลาโหม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 6 ราย

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักนิติธรรม

การศึกษาหลักนิติธรรม ทำให้การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาด่าง ๆ เกี่ยวกับบุคคลเพศหลากหลายให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกัน อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

แนวทางในการบัญญัติ “หลักนิติธรรม” ควรบัญญัติไว้ใน 3 ระดับ กล่าวคือ ระดับที่ 1 หลักนิติธรรมในฐานะหลักการพื้นฐานของการใช้อำนาจและการจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ ระดับที่ 2 หลักนิติธรรมในฐานะหลักการย่อยของหลักนิติธรรมประกอบด้วยหลักต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะหลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรม (Singkaneti, 2022) และระดับที่ 3 หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “หลักกฎหมายทั่วไป” เพื่อเป็นฐานให้ศาลได้นำมาใช้ในการอุดช่องแห่งกฎหมายและสามารถพัฒนาหลักนิติธรรมให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ (Tosuan & Sutawan, 2021) ซึ่งในปัจจุบันการเปลี่ยนไปของเพศหลักนิติธรรมเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยใน 3 มิติ คือ

ภาพ 1 มิติหลักนิติธรรมต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

หลักการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายภายใต้หลักนิติธรรม

ประเทศไทยและต่างประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในแง่ของการตีความกฎหมายและการปรับใช้หลักนิติธรรมในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก การปรับใช้หลักนิติธรรมมุ่งเน้นการตีความที่เป็นคุณต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพศหลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความได้สัดส่วน ศาลในต่างประเทศตีความกฎหมายบนพื้นฐานของความเท่าเทียม ห้ามการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และรับรองสิทธิในการสมรสเท่าเทียมกับคู่รักต่างเพศ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศและเสรีภาพในการสร้างครอบครัว

สำหรับประเทศไทย การปรับใช้หลักนิติธรรมมีลักษณะที่แตกต่างออกไป โดยการตีความกฎหมายให้ความสำคัญกับการรักษาจารีตประเพณีและความมั่นคงของสถาบันครอบครัวเป็นสำคัญ ศาลรัฐธรรมนูญไทยตีความหลักความเสมอภาคภายใต้กรอบจารีตประเพณี มีการแยกแยะการปฏิบัติระหว่างเพศตามธรรมชาติ และเน้นความเหมาะสมตามบริบทสังคมไทย แม้จะมีการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในการใช้ชีวิตและไม่ห้ามการอยู่ร่วมกันของคู่รักเพศเดียวกัน แต่ก็เลือกที่จะพัฒนากฎหมายเฉพาะแทนการรับรองสิทธิในการสมรสโดยตรง

ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างไทยและต่างประเทศยังรวมถึงการให้น้ำหนักในการพิจารณาคดี โดยต่างประเทศให้น้ำหนักกับสิทธิส่วนบุคคลมากกว่า ในขณะที่ไทยพิจารณาผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมเป็นสำคัญ ส่งผลให้ต่างประเทศมีการรับรองสิทธิอย่างเต็มรูปแบบ ในขณะที่ไทยเลือกแนวทางการพัฒนากฎหมายเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ทั้งไทยและต่างประเทศมีแนวโน้มการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน คือการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้จะมีความเร็วและรูปแบบที่ต่างกัน ทุกประเทศพยายามหาจุดสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิกับบริบททางสังคมของตน และมีแนวโน้มการยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลและการรักษาเสถียรภาพของสังคมโดยรวม

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย (methodology) โดยอาศัยกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการคัดเลือกผู้วิจัยจะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลที่เป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเพศหลากหลายและประชาชนที่มีลักษณะเป็นบุคคลเพศหลากหลาย จากคำแนะนำผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling) เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง (บุคคล) ที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 ราย ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือคณะกรรมการมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน มูลนิธิรักษ์ไทย มูลนิธิเพื่อนพนักงานบริการ (Swing Thailand) มูลนิธิซิสเตอร์ สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย มูลนิธิเอ็มพลัส (Mplus Thailand) เป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ จำนวน 12 ราย และตัวแทนบุคคลเพศหลากหลายที่เป็นประชาชนทั่วไป ได้แก่ ประชาชนที่เป็นกลุ่มเพศชาย เพศหญิง ที่เป็นกลุ่มบุคคลเพศหลากหลาย จำนวน 8 ราย ในส่วนของการเสนอแนะแนวทางคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชนที่เกี่ยวกับบุคคลเพศหลากหลายที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 15 ราย ได้แก่ นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสังคมศาสตร์ หรือด้านจิตวิทยา จำนวน 4 ราย คณะกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 2 ราย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคูชีวิตคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 3 ราย ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลเพศหลากหลายจากกระทรวงกลาโหม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 6 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ (questionnaire) ที่มีคำถามชนิดปลายเปิด โดยแบ่งโครงสร้าง วิเคราะห์แบบเนื้อหา (content analysis) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (document research) ในการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยคำนึงถึงบริบท (context) หรือสภาพแวดล้อมของข้อมูล เอกสารที่นำมาวิเคราะห์ประกอบด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองวิธีนี้เป็นวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (analysis) ตามวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "หลักนิติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย: ศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ" ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลจากแนวคิดทฤษฎีและแหล่งข้อมูลหลักที่สำคัญสามส่วน ได้แก่ การศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญประเทศไทยและต่างประเทศ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ซึ่งแต่ละส่วนได้ให้ข้อมูลที่มีความสำคัญและมุมมองที่หลากหลายต่อประเด็นที่ศึกษา

1. ผลจากการศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ การศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในประเด็นสิทธิของบุคคลเพศหลากหลายจากหลายประเทศ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและแนวทางที่แตกต่างกันในการตีความกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หลายประเทศมีการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายที่สำคัญผ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นการรับรองการสมรส สิทธิในการรับบุตรบุญธรรม หรือการระบุสถานะทางเพศ โดยศาลในแต่ละประเทศได้นำหลักนิติธรรมมาใช้ในการพิจารณาตัดสิน ทั้งหลักความเสมอภาค

หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความได้สัดส่วน ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน
 ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ดังตาราง 1

ตาราง 1

เปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ประเทศที่ตัดสิน	ประเด็นสำคัญ	ผลคำวินิจฉัย	หลักการที่ใช้ในการตัดสิน
สาธารณรัฐ ออสเตรีย	สถานะการสมรส ของบุคคลเพศ หลากหลาย	การรับบุตรบุญธรรม- ยอมรับ การสมรสของบุคคลเพศหลากหลาย หลายยกเลิกข้อห้ามการรับ บุตรบุญธรรม	หลักความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักความได้สัดส่วน
สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน)	การสมรสระหว่าง บุคคลเพศเดียวกัน	วินิจฉัยว่ากฎหมายที่จำกัดการ สมรสเฉพาะชาย-หญิงขัดต่อ รัฐธรรมนูญ	หลักความเสมอภาค หลักสิทธิมนุษยชน หลักความได้สัดส่วน
สหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนี	สิทธิในการระบุ เพศในเอกสาร และการผ่าตัด แปลงเพศ	ให้สิทธิระบุเพศที่สาม รับรองการผ่าตัดแปลงเพศ เป็นการรักษาทางการแพทย์	หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักความเสมอภาคหลักการไม่ เลือกปฏิบัติ
เครือรัฐ ออสเตรเลีย	สิทธิในการหย่า ของคู่สมรสเพศ เดียวกัน	อนุญาตให้คู่สมรสเพศเดียวกัน ที่จดทะเบียนในต่างประเทศ สามารถหย่าได้	หลักสิทธิมนุษยชน หลักความเสมอภาค
สหรัฐอเมริกา	การสมรสระหว่าง บุคคลเพศเดียวกัน	รับรองสิทธิการสมรสของ บุคคลเพศหลากหลายทั่ว ประเทศ	หลักสิทธิมนุษยชน หลักความเสมอภาค หลักความได้สัดส่วน
ประเทศไทย	ความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของ ป.พ.พ. มาตรา 1448	วินิจฉัยว่าการจำกัดการ สมรสเฉพาะชาย-หญิงไม่ขัด รัฐธรรมนูญ แต่แนะนำให้ กฎหมายเฉพาะ	หลักจารีตประเพณี หลักความเสมอภาค หลักความได้สัดส่วน

2. ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและผลจากการสนทนากลุ่ม

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรด้านสิทธิของบุคคลเพศหลากหลายและประชาชนที่เป็นบุคคลเพศ
 หลากหลาย เมื่อนำมาวิเคราะห์ภายใต้กรอบหลักนิติธรรมพบประเด็นสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในด้านการพัฒนากฎหมายและการสร้างการยอมรับในสังคม

ประการแรก การปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลสะท้อนถึงหลักนิติธรรมในแง่ของหลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา (substantive legality) ที่เน้นให้กฎหมายต้องมีความเป็นธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า การพัฒนากฎหมายต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน (proportionality) อันเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรม

ประการที่สอง การสร้างความเข้าใจและการยอมรับในสังคมที่ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นย้ำนั้น สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามหลักนิติธรรม โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างหลักประกันสิทธิที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงการรับรองในทางกฎหมายเท่านั้น การดำเนินการดังกล่าวต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักนิติธรรม

ประการที่สาม แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้ให้สัมภาษณ์เสนอ สะท้อนถึงหลักความมั่นคงแน่นอนแห่งกฎหมาย (legal certainty) ที่เน้นให้การเปลี่ยนแปลงกฎหมายต้องมีความชัดเจน คาดการณ์ได้ และมีเสถียรภาพ การเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไปโดยคำนึงถึงความพร้อมของสังคมจะช่วยสร้างการยอมรับและความเข้าใจที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง การสร้างความเข้าใจในกลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนากฎหมาย

จากการจัดสนทนากลุ่มที่มีตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรบุคคลเพศหลากหลาย ได้สะท้อนให้เห็นมุมมองที่หลากหลายและข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลาย โดยสามารถวิเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ในด้านการรับรู้และความคาดหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย ตัวแทนจากทุกภาคส่วนแสดงความเห็นสอดคล้องกันว่าการพัฒนากฎหมายเพื่อรองรับสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทนจากภาครัฐได้ยอมรับถึงข้อจำกัดของระบบกฎหมายปัจจุบันที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลเพศหลากหลายได้อย่างครอบคลุม ในขณะที่ภาคเอกชนได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ต่างๆ

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้แสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจว่า แม้คำวินิจฉัยดังกล่าวจะไม่ได้รับรองการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน แต่ได้เปิดพื้นที่สำหรับการถกเถียงและผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายในอนาคต ตัวแทนองค์กรบุคคลเพศหลากหลายมองว่านี่เป็นโอกาสสำคัญในการเรียกร้องให้มีการพัฒนากฎหมายที่ครอบคลุมมากขึ้น ประเด็นที่น่ากังวลซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาในการสนทนากลุ่มคือการเลือกปฏิบัติ ทั้งในแง่ของการบังคับใช้กฎหมายและทัศนคติของสังคม ผู้เข้าร่วมได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาผ่านการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในทุกระดับของสังคม พร้อมทั้งเสนอให้มีการพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิที่มีประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบที่สำคัญที่สุดจากการสนทนากลุ่มคือ ความต้องการให้มีการรับรองสิทธิในครอบครัวอย่างเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพหรือรสนิยมทางเพศ ผู้เข้าร่วมมีความเห็นตรงกันว่าการรับรองดังกล่าวควรครอบคลุมทั้งสิทธิทางกฎหมายและสิทธิทางสังคม เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิที่สมบูรณ์และยั่งยืน

ทั้งการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีความเห็นต่างในรายละเอียดของการดำเนินการ แต่ทุกภาคส่วนเห็นพ้องถึงความสำคัญของการใช้หลักนิติธรรมในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศ

หลากหลาย และการพัฒนากฎหมายที่ต้องคำนึงถึงทั้งมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายและยั่งยืนในระยะยาว

การอภิปรายผล

สิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายเป็นสิทธิอุบัติใหม่ที่ต้องได้รับการคุ้มครองภายใต้กรอบของหลักนิติธรรม แต่ในขณะเดียวกันต้องมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการนำหลักนิติธรรมเชิงพลวัต (dynamic rule of law) มาปรับใช้กับการวินิจฉัยในศาลรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องเน้นการผสมผสานหลักนิติธรรมดั้งเดิมกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ โดยใช้วิธีการตีความและประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมในลักษณะที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ตามบริบททางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป โดยคงรักษาแก่นของหลักนิติธรรมไว้ เช่น ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน แต่เปิดโอกาสให้มีการตีความและปรับใช้กฎหมายที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมสมัยใหม่

ในมุมมองของนักวิจัย คำว่า “หลักนิติธรรมเชิงพลวัต” (dynamic rule of law) คือ หลักนิติธรรมเชิงพลวัตเป็นแนวคิดที่มองว่าหลักนิติธรรมต้องมีการพัฒนาและปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ใช่เพียงการยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการและสถานการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ลักษณะสำคัญของหลักนิติธรรมเชิงพลวัตประกอบด้วยการตีความกฎหมายที่คำนึงถึงบริบททางสังคมและการเปลี่ยนแปลง การพัฒนากลไกทางกฎหมายที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงทางกฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็น หลักการนี้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม โดยไม่จำกัดอยู่เพียงการตีความตามตัวอักษรของกฎหมาย แต่พิจารณาถึงเจตนารมณ์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ หลักนิติธรรมเชิงพลวัตเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากฎหมาย การสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาระบบยุติธรรมที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

หลักนิติธรรมเชิงพลวัต (dynamic rule of law) กับการคุ้มครองสิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน โดยหลักนิติธรรมเชิงพลวัตได้นำมาใช้ในการตีความกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในครอบครัว โดยเฉพาะการพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดการสมรสไว้เฉพาะชายและหญิงนั้น ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและละเมิดสิทธิของบุคคลเพศหลากหลาย หลักการนำไปสู่การพัฒนากฎหมายใหม่ที่คุ้มครองสิทธิในครอบครัวอย่างครอบคลุม เช่น การพัฒนาร่างกฎหมายคู่ชีวิต การปรับปรุงกฎหมายครอบครัวให้สอดคล้องกับความต้องการหลากหลายของรูปแบบครอบครัวในปัจจุบัน หลักนิติธรรมเชิงพลวัตส่งผลต่อการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการรับรองสถานะทางกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สิน และการรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัว โดยคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละครอบครัว ผู้วิจัยเห็นว่า การนำหลักนิติธรรมเชิงพลวัตมาใช้ในการพิจารณาคดี ศาลรัฐธรรมนูญต้องคำนึงถึงการสร้างสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงกับความมั่นคงทางกฎหมาย รวมถึงการสร้างการยอมรับในสังคมและการพัฒนากรอบที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิ

สิทธิในครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายถือว่าเป็นสิทธิอุบัติใหม่ การพิจารณาสิทธิเสรีภาพในบริบทของสิทธิอุบัติใหม่เป็นภารกิจที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ต้องปรับตัวและพัฒนาแนวทางใหม่ๆ เพื่อให้การ

คุ้มครองสิทธิเสรีภาพมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการรักษาหลักการพื้นฐานของกฎหมายและความยุติธรรมไว้ ศาลต้องสร้างบรรทัดฐานใหม่โดยคำนึงถึงผลกระทบในวงกว้าง ขณะเดียวศาลรัฐธรรมนูญต้องรักษาความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพกับประโยชน์สาธารณะและวัฒนธรรมเดิม ซึ่งต้องนำหลักนิติธรรมเชิงพลวัตและหลักพหุสังคมเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน จึงก่อให้เกิดประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิครอบครัวของบุคคลเพศหลากหลายมากยิ่งขึ้น

การพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัวหรือสิทธิอุบัติใหม่ พบว่าหลักที่ศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศได้นำหลักนิติธรรมเชิงพลวัตมาปรับใช้ในการคุ้มครองสิทธิครอบครัวเชิงพหุวัฒนธรรมมาใช้ในการพิจารณาตีความรัฐธรรมนูญในบริบทพหุวัฒนธรรม ที่เรียกว่า "หลักนิติธรรมเชิงพลวัตแบบบูรณาการ" (integrated dynamic rule of law) ดังนี้

1. หลักการตีความอย่างก้าวหน้า (progressive interpretation principle) ศาลรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องปรับแนวทางการตีความให้ก้าวหน้าและยืดหยุ่น โดยเปิดกว้างต่อรูปแบบครอบครัวที่หลากหลายในสังคมปัจจุบัน ยอมรับว่าสถาบันครอบครัวมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย

2. หลักความหลากหลายทางวัฒนธรรมครอบครัว (family cultural diversity principle) ศาลต้องให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของครอบครัว ยอมรับว่าแต่ละวัฒนธรรมอาจมีรูปแบบครอบครัวจารีตประเพณี และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน การคุ้มครองสิทธิจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างเหล่านี้

3. หลักสมดุลแห่งสิทธิครอบครัว (family rights balance principle) การสร้างสมดุลระหว่างสิทธิต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งระหว่างสิทธิส่วนบุคคลกับสิทธิครอบครัว และระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิครอบครัว โดยต้องพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับระบบครอบครัวโดยรวม

4. หลักการคุ้มครองพลวัต (dynamic protection principle) การคุ้มครองสิทธิต้องมีความเป็นพลวัต สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของสมาชิกครอบครัว โดยเฉพาะเด็กและผู้เปราะบาง

5. หลักประโยชน์สูงสุดของสมาชิกครอบครัว (best interest of family members principle) หลักประโยชน์สูงสุดของสมาชิกครอบครัวนี้จะช่วยให้ศาลรัฐธรรมนูญสามารถพิจารณาตีความโดยคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกครอบครัวทุกคน และนำไปสู่การสร้างครอบครัวที่มีความสุขและยั่งยืน

6. หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation principle) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอีกมิติที่สำคัญ เพราะครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การรับฟังเสียงชุมชนและการสร้างกลไกสนับสนุนจากชุมชนจะช่วยให้การคุ้มครองสิทธิมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. หลักความรับผิดชอบต่ออนาคต (future responsibility principle) ความรับผิดชอบต่ออนาคตเป็นอีกมิติที่สำคัญ การตัดสินใจต้องคำนึงถึงผลกระทบระยะยาว วางรากฐานการคุ้มครองสิทธิที่ยั่งยืน และเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

8. หลักการเยียวยาที่เหมาะสมทางวัฒนธรรม (culturally appropriate remedy principle) การเยียวยาต้องมีความเหมาะสมทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับจารีตประเพณี และมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา

ข้อเสนอแนะ

จากหลัก "หลักนิติธรรมเชิงพลวัตแบบบูรณาการ" (integrated dynamic rule of law) ผู้วิจัยได้สร้างแนวคิดใหม่ คือ “EVOLVE-PLUS Framework”

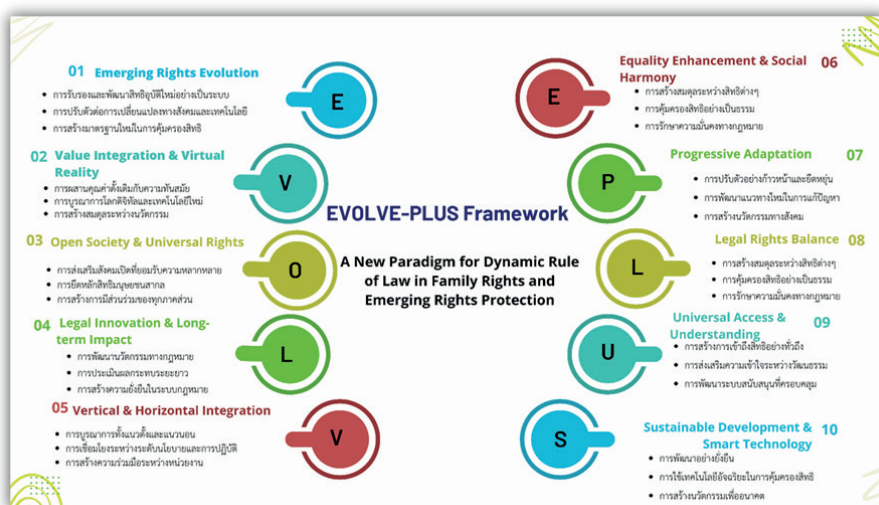
การนำแนวคิด "EVOLVE-PLUS Framework" มาปรับใช้ร่วมกับหลักนิติธรรมเชิงพลวัตในการคุ้มครองสิทธิครอบครัวเชิงพหุวัฒนธรรม เป็นการผสมผสานแนวคิดที่มีความทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

แนวคิด EVOLVE-PLUS Framework และหลักนิติธรรมเชิงพลวัตมีความสอดคล้อง คือ ทั้งสองแนวคิดต่างมุ่งเน้นการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยไม่ยึดติดกับกรอบแนวคิดแบบดั้งเดิมที่อาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในปัจจุบัน แนวคิดทั้งสองให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและการตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของสังคม

เมื่อนำมาปรับใช้ในการคุ้มครองสิทธิครอบครัวเชิงพหุวัฒนธรรม แนวคิด EVOLVE-PLUS Framework สร้างระบบกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิที่มีความยืดหยุ่น เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของแต่ละชุมชน การคำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมจะช่วยให้การคุ้มครองสิทธิมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเข้าใจถึงรากฐานความเชื่อและวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม

แนวคิด EVOLVE-PLUS Framework สามารถนำไปใช้ในการพัฒนากฎหมายครอบครัว การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการสร้างกลไกคุ้มครองสิทธิที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน โดยเฉพาะในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง การมีกรอบแนวคิดที่ยืดหยุ่นและเข้าใจความแตกต่างจะช่วยให้การคุ้มครองสิทธิมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิด EVOLVE-PLUS Framework จำเป็นต้องมีการพัฒนาความเข้าใจและทักษะของผู้ปฏิบัติงานในระบบศาลรัฐธรรมนูญให้สามารถทำงานภายใต้กรอบแนวคิดที่ยืดหยุ่นและตระหนักถึงมิติทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงต้องมีการสร้างความเข้าใจในสังคมเกี่ยวกับความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิที่คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ภาพ 2 แนวคิด EVOLVE-PLUS Framework

References

- Johnson, J. W. (2005). *Griswold v. Connecticut: Birth control and the constitutional right of privacy*. University Press of Kansas.
- Kampusiri, P. (2014). The historical judgment of the United States Supreme Court (Right to marriage of same-sex persons). *Thammasat University Law Journal*, 43(2), 235-242.
- Kraiwichian, K. (2010). *The rule of law*. Chuan Phim Printing House.
- Locke, J. (1988). *Two treatises of government*. In Peter Laslett (Ed.). Cambridge University Press.
- Phakirattan, W. (2012). The rule of law and the rule of law. *Chulaniti Journal*, 9(1), 49-67.
- Singkaneti, B. (2015). *Fundamentals of human rights, freedoms, and dignity* (5th ed.). Winyuchon.
- Singkaneti, B. (2022). *Important issues that should be and should be amended according to the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017: The Rule of Law*. King Prajadhipok's Institute.
- Sooksom, A. (2019) The guidelines for the right to gender identity recognition in Thailand based on the perspective of the foreign laws. *Songklanakarin Law Journal*, 5(1), 24-43.
- Sungsekeow, W. (2005). Gender reassignment surgery recognition laws in European countries: Legal status after sex reassignment surgery. *Chul Niti" Journal*, 2(4), 68-84.
- Tinnam, C., Oompornuwat, K., & Duaidee, R. (2021). *LGBTIQN+ Health Strategy in Thailand*. Nakhon Pathom: Sexuality Education Association.
- Tosuwat, N., & Sutawan, J. (2021). The effects of Thai rule of law on the legal and political system after the 2006 Coup. *Academy Journal of Northern*, 7(2), 21-28.
- Uwanno, B. (2021). *Public law volume 1: Philosophical evolution and characteristics of public law in various eras* (8th ed.). Winyuchon.

การพัฒนาระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

วราภรณ์ พลเยี่ยม¹ จรัส เล็งวิทยา²

ชนกฤต วรณัชชากุล³ สราวุธ เบญจกุล⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายการท่องเที่ยวของไทย เปรียบเทียบกฎหมายการท่องเที่ยวของไทยและต่างประเทศ และเสนอมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยว ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 45 คน และการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง จำนวน 10 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยวยังคงมีปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ปัญหามาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสียหายที่ผู้ร้องซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชี้ชวนปัญหาระยะเวลาในการพักใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และปัญหาการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน ดังนั้น จึงควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเป็นการเฉพาะให้อำนาจหน่วยงานของรัฐสามารถกักยืม กำหนดให้จัดตั้งผู้ดูแลเป็นการเฉพาะในลักษณะของการคุมประพฤติ กำหนดให้มีการเพิ่มจำนวนเวลาต่อครั้งในการพักใบอนุญาตให้มากขึ้น และกำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจในการพิจารณาพักใบอนุญาตกรณีพิเศษต่อเนื่องให้คณะกรรมการสามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนในการออกคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551; พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: warapomponyiam@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

⁴ ที่ปรึกษาพิเศษประจำสำนักงานศาลยุติธรรม

The Development of a Legal System Related to Tourism

Waraporn Ponyiam¹ Charan Lengvithaya²

Thanakrit Worathanachakul³ Sarawut Benjakul⁴

Abstract

This research article aims to examine the legal problems related to tourism in Thailand, compares the laws related to tourism in Thailand and the laws related to tourism abroad and constructs legal measures in the development of a legal system related to tourism. The researcher employed a qualitative research approach, utilizing data collection methods including documentary research, in-depth interviews with 45 participants, and focus group discussions with 10 participants. The data were analyzed using content analysis and comparative analysis techniques.

Findings are as follows: The development of the legal system related to tourism poses problems in the following matters. The authority and duties of the Tourism Business and Guide Committee pose problems in the proposal of opinions to the minister for the consideration of an issuance of regulations and measures. The measures to control tourism business operators and guides for damages from tourist complainants. The complaints that are received are from the fact that tourism business operators and guides do not perform in accordance with the agreement or advertisements or persuasion. The duration for suspending a license for a tourism business and guides. Consideration of appeals and adjudication of orders of the registrar. Therefore, The committee should be designated to have the authority and duties in proposing opinions to the minister specifically. Government agencies should be authorized for making loans. Caretakers should be specifically appointed in the characteristics of probation. The period of time for license suspension should be increased per time. The registrar should have the authority to consider license suspension specifically in a continuous manner. The committee should be able to use discretion in the consideration of appeals to the registrar's orders to issue orders differently.

Keywords: Tourism; Tourism Business and Guide Act B.E. 2551; National Tourism Policy Act B.E. 2551

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: warapornponyiam@gmail.com

² Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ Provincial Attorney at the Office of the Attorney General

⁴ Special Advisor to the Office of the Court of Justice

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีการเพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Nitiprapha, 2022) การท่องเที่ยวจึงเป็นรายได้ลำดับต้น ๆ ของประเทศที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยและระบบเศรษฐกิจของโลก (National Statistical Office, 2021) จนกลายมาเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศ และเป็นการพักผ่อนที่ช่วยลดความตึงเครียดพร้อม ๆ กับสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของท้องถิ่นอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและปลอดภัยต่อการเดินทางท่องเที่ยวในทุกช่วงเวลา การพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญมากเป็นลำดับต้น ๆ ที่จะต้องมีการพัฒนาระบบกฎหมายให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ มาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสียหายที่ผู้ร้องซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชี้ชวน ระยะเวลาในการพักใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์และการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ในปัจจุบันได้อย่างรัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยทิศทางการเติบโตในระบบการท่องเที่ยวไทยขึ้นอยู่กับภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวอย่างปลอดภัย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การชะลอตัวและความผันผวนของค่าเงินด้วย (Thai Health Promotion Foundation, 2013) รวมถึงการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งอาเซียนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีบทบาทสำคัญมากในการนำพารายได้ไปสู่อาเซียน ๆ อย่างต่อเนื่องอีกด้วย และจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายการท่องเที่ยวของไทย โดยการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายการท่องเที่ยวของต่างประเทศเพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและสร้างมาตรการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายการท่องเที่ยวของไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายการท่องเที่ยวของไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเสนอมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยว

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายการท่องเที่ยว ได้แก่ แนวคิดการคุ้มครองนักท่องเที่ยว แนวคิดการควบคุมธุรกิจนำเที่ยว แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งศึกษาปัญหาของพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ได้แก่ ปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ปัญหามาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสียหายที่ผู้ร้องซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่

ผู้ประกอบการจูงใจเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชี้ชวน ปัญหาระยะเวลาในการพักใบอนุญาตผู้ประกอบการจูงใจเที่ยวและมัคคุเทศก์ ปัญหาการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน โดยเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore Tourism Board Act 1997) สหรัฐอเมริกา (The Federal Trade Commission Act 1994) อังกฤษ (The Package Travel Package Holidays and Tours Regulation 1992) และญี่ปุ่น (Tourism Nation Promotion Basic Law About the JTA Japan Act No.117 of 2006) เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย และสร้างมาตรการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย (1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ (2) กลุ่มหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย (3) กลุ่มนักวิชาการด้านกฎหมาย (4) กลุ่มผู้บริหารระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว (5) กลุ่มประชาชนทั่วไป โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจงทั้งห้ากลุ่มดังกล่าวมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 45 คน และการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง จำนวน 10 คน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

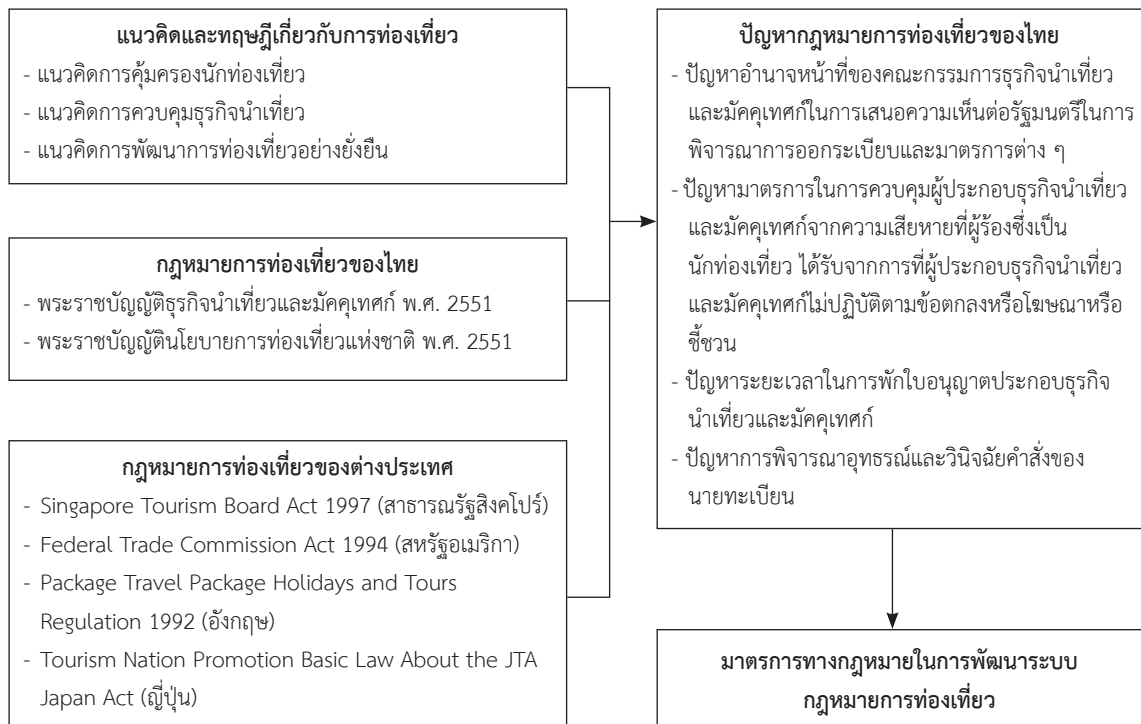
1. ทำให้ทราบปัญหากฎหมายการท่องเที่ยวของไทย
2. ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบกฎหมายการท่องเที่ยวของไทยและต่างประเทศ
3. ได้มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยว

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ แนวคิดการคุ้มครองนักท่องเที่ยว แนวคิดการควบคุมธุรกิจนำเที่ยว แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งบทบัญญัติพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ที่เกี่ยวข้อง พบว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักในการนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีอัตราการแข่งขันสูง ดังนั้น การจะพัฒนาอุตสาหกรรมธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์โดยควบคุมมาตรฐานและคุณภาพในการให้บริการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล จำเป็นต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการกำกับดูแลธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการออกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับมาตรฐานการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ของมัคคุเทศก์และผู้นำเที่ยวที่จะพึงปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว และความรับผิดชอบที่มีต่อนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว ตลอดจนค่าตอบแทนหรือความคุ้มครองที่มีมัคคุเทศก์และผู้นำเที่ยวจะพึงได้รับจากผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว หรือออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการและอัตราการจ่ายเงินชดเชยให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งได้รับความเสียหายจากผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว หรือการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุและการต่ออายุใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว การกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจนำเที่ยวเรื่องการวางหลักประกัน การโฆษณาชี้ชวนเกี่ยวกับรายการนำเที่ยว การพักใช้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว การกำหนดคุณสมบัติของผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์และหลักเกณฑ์การต่ออายุใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์เพื่อให้ผู้ประกอบการอาชีพ

เป็นมัคคุเทศก์มีความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์ได้อย่างแท้จริง รวมทั้งปรับปรุงการกำหนดหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนและคุณสมบัติของผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้นำเที่ยว การกำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน และการเก็บอัตราค่าธรรมเนียมในการขอและต่อใบอนุญาตต่าง ๆ อีกด้วย (Office of the Council of State, 2008a) ทั้งนี้ นอกจากจะต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ดังกล่าวแล้ว การจะพัฒนาอุตสาหกรรมธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ที่ได้กำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืน ด้วยการบริหารและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการคำนึงถึงหลักการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมอีกด้วย (Office of the Council of State, 2008b)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

บทบัญญัติกฎหมายการท่องเที่ยวในประเทศไทยยังไม่สามารถทำให้ระบบการท่องเที่ยวเกิดความเหมาะสมได้อย่างแท้จริง เนื่องด้วยระบบกฎหมายการท่องเที่ยวยังไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันที่ยังพบว่ามีปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรี

ในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ปัญหามาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสียหายที่ผู้ร้องซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชี้ชวน ปัญหาระยะเวลาในการพักใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และปัญหาการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน ที่จำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไขกฎหมายและสร้างมาตรการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธีการดังนี้

การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยว ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและสร้างมาตรการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ผู้วิจัยนำผลการวิจัยเอกสารซึ่งเป็นประเด็นปัญหา มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง จำนวน 45 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสร้างเป็นร่างมาตรการทางกฎหมายการท่องเที่ยว

การอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง (focus group discussion) ผู้วิจัยนำร่างมาตรการทางกฎหมายการท่องเที่ยวที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวมาอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยวจำนวน 10 คน ได้ประเมินร่างมาตรการทางกฎหมายการท่องเที่ยวต่อไป ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหากฎหมายการท่องเที่ยวของไทย

1.1 ปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ พบว่า พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 12 ได้กำหนดให้คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีอำนาจหน้าที่กำหนดแผนงานและมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริม พัฒนา และกำกับดูแลธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้ ออกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับมาตรฐานการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ของมัคคุเทศก์และผู้นำเที่ยวที่จะพึงปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวและความรับผิดชอบที่มีต่อนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ตลอดจนค่าตอบแทนหรือความคุ้มครองที่มัคคุเทศก์และผู้นำเที่ยวจะพึงได้รับจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ประกาศกำหนดเขตพื้นที่ในท้องถิ่นหรือชุมชนใดเพื่อให้มัคคุเทศก์ซึ่งได้รับการยกเว้นคุณสมบัติตามมาตรา 51 ทำหน้าที่มัคคุเทศก์ รวมทั้งกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี ออกระเบียบเกี่ยวกับการเปิดบัญชีเงินฝากและการเบิกจ่ายจากบัญชีเงินฝากสำหรับหลักประกันที่เป็นเงินสดตามมาตรา 18 รวมทั้งการคืนหลักประกันตามมาตรา 39 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการสอบ

หาข้อเท็จจริงและการวินิจฉัยของนายทะเบียนตามมาตรา 40 ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตรา การจ่ายเงินชดเชยให้แก่พนักงานท่องเที่ยวซึ่งได้รับความเสียหายจากผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามมาตรา 41 พิจารณา และวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการเก็บรักษา และการบริหารเงินและทรัพย์สินของกองทุนตามมาตรา 71 และปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามที่ ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี

เมื่อพิจารณามาตรา 12 ดังกล่าว จะเห็นว่า ไม่ได้กำหนดให้คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ มีอำนาจหน้าที่เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นการเฉพาะในการพิจารณา การออกระเบียบหรือมาตรการคุ้มครองผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวขาดสภาพคล่อง เพื่อพ่วงธุรกิจให้สามารถเดินหน้าต่อไปได้ หรือในกรณีฉุกเฉินหรือเฉพาะกิจเร่งด่วนที่เกิดผลกระทบต่อผู้ประกอบการ ธุรกิจนำเที่ยวเป็นวงกว้างและอยู่ในระยะเวลาที่ยาวนาน เช่น โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่กำลังระบาดอยู่ใน ช่วงปี พ.ศ. 2019-2021 เป็นต้น อีกทั้งเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ก็ไม่พบว่ามีข้อกำหนดนิยามคำว่า เหตุไม่คาดคิด เฉพาะกิจ เหตุฉุกเฉิน เร่งด่วน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ที่ถูกต้องและมีการช่วยเหลือกันในเวลาที่เกิดเหตุได้ทันเวลาไว้ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัตินโยบาย การท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 มาตรา 3 นิยามคำว่า “การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว” ไม่ได้ให้ความ หมาย “เหตุการณ์ไม่คาดคิด ฉุกเฉิน เร่งด่วน เฉพาะกิจ” ในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ช่วงเวลาในการช่วยเหลือ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไว้ หรือเมื่อพิจารณามาตรา 22 การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ไทยก็ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการพ่วงผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์แต่อย่างใด รวมทั้ง มาตรา 23 ก็ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ต้องจ่ายเงินคืนกองทุนหรือไม่หลังจากที่รัฐ ได้ประกาศให้สังคมกลับเข้าสู่สภาวะปกติ และมาตรา 26 ก็ได้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารกองทุนมีหน้าที่ และอำนาจต่อผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เพิ่มเติมในกรณีหลังจากที่รัฐได้ประกาศให้สังคมกลับเข้าสู่ สภาวะปกติและการประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้กลับเข้าสู่สภาวะปกติแล้วอีกด้วย

ดังนั้นจะเห็นว่า กฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว มิได้กำหนดให้คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ มีอำนาจหน้าที่เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นการเฉพาะในการพิจารณา การออกระเบียบหรือมาตรการคุ้มครองผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวขาดสภาพคล่อง เพื่อพ่วงธุรกิจให้สามารถเดินหน้าต่อไปได้ รวมทั้งกำหนดให้หน่วยงานของรัฐสามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำไปใช้ในการ พ่วงธุรกิจให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้เช่นกัน

1.2 ปัญหามาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสียหายที่ผู้ร้อง ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือ ชีชวน พบว่า การที่นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการธุรกิจนำเที่ยวซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวในระบบนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจ นำเที่ยวมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชีชวนไว้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจและกลับมาใช้ บริการซ้ำในครั้งถัดไป ซึ่งหากมีการบริการดีสิ่งที่ตามมาคือนักท่องเที่ยวที่เลือกเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวในระบบ จะมีปริมาณมากขึ้น ทำให้ผลประกอบการของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวมีกำไรเพิ่มขึ้น ธุรกิจเกิดสภาพคล่อง และ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อประเทศไทยในระยะยาว แต่พบว่ามีผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวบางรายที่ไม่ได้ปฏิบัติตาม ข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชีชวนไว้ ซึ่งสร้างความเสียหายให้แก่พนักงานท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก รวมทั้งภาพลักษณ์ที่ดี

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทยลดลงอันเป็นการส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่จะเลือกใช้บริการธุรกิจนำเที่ยวลดลงตามไปด้วย ดังนั้น เมื่อมีผู้ร้องเรียนหรือปรากฏต่อนายทะเบียนว่านักท่องเที่ยวผู้ใดได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับธุรกิจนำเที่ยวหรือตามที่ได้โฆษณาหรือชี้ชวนไว้ หรือตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 นี้ พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 40 จึงได้กำหนดให้นายทะเบียนดำเนินการสอบหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยโดยเร็วและเป็นธรรม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด โดยในการดำเนินการสอบหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยดังกล่าวให้นายทะเบียนรับฟังคำชี้แจงของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวซึ่งถูกกล่าวหาประกอบด้วย และเมื่อปรากฏผลจากการสอบหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 40 ว่านักท่องเที่ยวผู้ใดได้รับความเสียหายจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวรายใด และเป็นจำนวนเงินเท่าใด พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 41 ยังกำหนดให้นายทะเบียนสั่งจ่ายเงินจาก “กองทุนคุ้มครองธุรกิจนำเที่ยว” ตามมาตรา 69 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเงินทดรองจ่ายให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับธุรกิจนำเที่ยวหรือตามที่ได้โฆษณาหรือรับรองไว้กับนักท่องเที่ยวหรือตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อชดเชยความเสียหายนั้นไปพลางก่อน และแจ้งให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวนั้นส่งคืนเงินชดเชยกองทุนภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง โดยหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราการจ่ายเงินชดเชยดังกล่าวให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด และถ้าผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวผู้ใดไม่ส่งเงินชดเชยกองทุนภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้นายทะเบียนหักเงินจำนวนดังกล่าวจากหลักประกันที่วางไว้ตามมาตรา 18 ส่งคืนกองทุน

เมื่อพิจารณาตามมาตราดังกล่าวข้างต้น จะพบว่า มิได้มีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการในการดูแลและสร้างความเชื่อมั่นในระบบการท่องเที่ยวไทยให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งได้เข้ามาร้องเรียนต่อนายทะเบียนตามมาตรา 40 ไว้ ซึ่งหากนายทะเบียนพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างรวดเร็วและเป็นธรรมตามมาตรา 41 ก็จะมีเพียงเงินกองทุนเพื่อชดเชยความเสียหายแก่นักท่องเที่ยวไปพรางก่อน เงินกองทุนดังกล่าว คือ กองทุนคุ้มครองธุรกิจนำเที่ยวตามมาตรา 69 จะถูกนำมาทดลองจ่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับธุรกิจนำเที่ยวหรือตามที่โฆษณาหรือรับรองไว้ ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวนั้นไม่ได้มีข้อกำหนดมาตรการอย่างอื่นเพิ่มเติม อีกทั้งในมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ก็ไม่ได้มีการกำหนดมาตรการในการดูแลผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวให้มีความตระหนักรู้มากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือประกอบอาชีพให้เป็นไปตามระเบียบที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแม้ว่านายทะเบียนจะสามารถเข้าไปตรวจสอบสถานประกอบการได้มีอำนาจสั่งเรียกข้อมูลหรือสามารถเรียกมาให้ถ้อยคำชี้แจงได้ก็ตาม แต่ไม่มีมาตรการเพิ่มเติมทันทีที่ตรวจสอบพบว่าผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีความผิดจริง โดยมาตรการที่ว่านี้จะต้องไม่ใช่การเรียกดูหรือรอคำสั่งเรียกข้อมูลหรือเรียกมาให้ถ้อยคำชี้แจงแต่เป็นมาตรการที่ผู้กระทำความผิดต้องกระทำทันทีที่พบว่ามีความผิดจริงลักษณะเชิงเป็นหน้าที่ที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จะต้องกระทำตามมาตรการนั้นอย่างชัดเจนในการควบคุมดูแลผู้ที่ได้กระทำผิดแล้วมีโอกาสกลับเข้ามาทำงานอีกครั้งให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอย่างชัดเจนอันเกิดจากความกระตือรือร้นในการประคับประคองให้การทำงานอยู่ในระดับมาตรฐาน และในมาตรา 26 ไม่ได้มีการกำหนดให้การโฆษณาชี้ชวนเกี่ยวกับรายการนำเที่ยว กรณีที่ไม่นำเที่ยวตามโฆษณาชี้ชวนโดยไม่มีเหตุอันควรหากไม่ดำเนินการจะมีผลอย่างไรไว้ในส่วนใดส่วนหนึ่งของการโฆษณาจะมีการดูแลนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมอย่างไร รวมทั้งในเรื่องการควบคุม มาตรา 76

ไม่ได้กำหนดอำนาจให้นายทะเบียนหรือผู้ที่คณะกรรมการแต่งตั้งเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงาน การกำกับ และรับ การรายงานจากผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นระยะ ๆ ในกรณีมีมาตรการเพิ่มเติมทันทีที่ผู้กระทำ ความผิดได้รับแจ้งว่ามีความผิดจริง ดังนั้น หากมีการควบคุมและตรวจสอบการทำงานอย่างเป็นระบบจะเป็นการ ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวมีพฤติกรรมแบบเดิมอีก ซึ่งจะสร้างความ เสียหายให้แก่การท่องเที่ยวในระยะยาว

1.3 ปัญหาระยะเวลาในการพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พบว่า การประกอบ ธุรกิจนำเที่ยวนั้น ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวจะต้องมีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ของการประกอบธุรกิจนำเที่ยวอย่างเคร่งครัดเพื่อพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวให้เป็นระบบ หากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจนำเที่ยว นายทะเบียนมีอำนาจในการออกคำสั่งพักหรือเพิกถอน เกี่ยวกับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวได้ โดยพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 45 (2) กำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวได้ไม่เกินครั้งละ 6 เดือน เมื่อ ปรากฏว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว” ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด โดยผู้ประกอบการ ธุรกิจนำเที่ยวซึ่งถูกพักใช้ใบอนุญาตจะประกอบธุรกิจนำเที่ยวในระหว่างถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจ นำเที่ยวไม่ได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่นายทะเบียนอนุญาตให้ดำเนินการได้เฉพาะกรณีเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะ เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวหรือธุรกิจนำเที่ยว และพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 62 ยังได้กำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งพักใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ได้ไม่เกินครั้งละ 6 เดือน เมื่อปรากฏว่า “มัคคุเทศก์” ไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา 12 (3) หรือ มาตรา 57 กรณีฝ่าฝืนหรือไม่ ปฏิบัติตามมาตรา 51 หรือมาตรา 58 หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายทะเบียนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่ง ตามมาตรา 76 ทั้งนี้ มัคคุเทศก์ซึ่งถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตจะปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์ในระหว่างถูกสั่งพักใบอนุญาต เป็นมัคคุเทศก์ไม่ได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่นายทะเบียนอนุญาตให้ดำเนินการได้เฉพาะกรณีเพื่อป้องกันความเสียหาย ที่จะเกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยวหรือธุรกิจนำเที่ยว ดังนั้น เมื่อพิจารณามาตรา 45 การพักใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจ นำเที่ยว และมาตรา 62 การพักใบอนุญาตมัคคุเทศก์ ทั้งสองมาตราดังกล่าว จะเห็นว่า เป็นการสั่งพักใบอนุญาต ได้ไม่เกินครั้งละ 6 เดือน ในกรณีที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยไม่มีการระบุรายละเอียด มาตรการ บทลงโทษ หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงโทษที่ได้รับ อันจะสร้างความหลากหลายไม่ให้เกิดความ ผิดเดิมซ้ำ ๆ และถือเป็นการให้โอกาสผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้กลับมาประกอบอาชีพและสร้าง เศรษฐกิจที่ดีให้กับประเทศชาติพร้อมทั้งพัฒนางานให้เปี่ยมล้นมากขึ้น จากกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ก่อนที่จะถึงขั้นที่มีโทษร้ายแรงในการเพิกถอนใบอนุญาตตามมาตรา 46 และมาตรา 63

1.4 ปัญหาการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน พบว่า การประกอบอาชีพโดย การปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้การประกอบอาชีพเป็นไปอย่าง ราบรื่น แต่หากมีการกระทำใดที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ได้กระทำลงไปนอกเหนือจากที่กฎหมาย ให้อำนาจไว้ก็จะต้องมีมาตรการในการควบคุมดูแล ห้ามปราม ตักเตือน หรือมีบทลงโทษ ซึ่งหากมีการกระทำ ที่กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ยิ่งมีความร้ายแรงมากก็ต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบมากขึ้นเป็นเท่าตัว เพราะความร้ายแรงนั้นหากคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์พิจารณาแล้วเห็นควรเพิกถอนตาม คำสั่งของนายทะเบียนแล้วจะไม่สามารถกลับเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับธุรกิจนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ได้

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 12 (8) จะพบว่า มีการกำหนดให้ คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีอำนาจหน้าที่พิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียน ตามพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 นี้ นั่นคือ พิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์ คำสั่งของนายทะเบียนตามมาตรา 46 ที่กำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำ เที่ยวได้ เมื่อปรากฏว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว” ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายนี้ หรือเคยถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาต ประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามมาตรา 45 มาแล้วและภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ถูกลงสั่งพักใช้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำ เที่ยวนั้น มีกรณีที่น่าจะถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวอีกไม่ว่าจะเป็นเหตุเดียวกันหรือไม่ก็ตาม หรือ ประพฤติหรือปฏิบัติใดอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่นักท่องเที่ยวหรือธุรกิจนำ เที่ยวอย่างร้ายแรงและนายทะเบียนได้ตกเตือนและสั่งระงับหรือแก้ไขแล้วแต่ไม่ดำเนินการ หรือต้องคำพิพากษา อันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับการค้าหรือความผิดฐานชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ หรือยกยอก ตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกง ประชาชน และพิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนตามมาตรา 63 ที่กำหนดให้นายทะเบียนมี อำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ได้ เมื่อปรากฏว่า “มัคคุเทศก์” ขาดคุณสมบัติตามกฎหมาย และ ภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ถูกลงสั่งพักใช้ใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์นั้น มีกรณีที่น่าจะถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ อีกไม่ว่าจะเป็นเหตุเดียวกันหรือไม่ก็ตาม การประพฤติดังกล่าวใดอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ หรือ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่นักท่องเที่ยวหรือธุรกิจนำเที่ยวอย่างร้ายแรงและนายทะเบียนได้ตกเตือนและสั่งระงับ หรือให้แก้ไขแล้ว แต่ไม่ดำเนินการ เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือต้องคำพิพากษา อันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ หรือยกยอกตามประมวลกฎหมายอาญา หรือความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ให้นำความในมาตรา 47 และมาตรา 48 มาใช้บังคับกับการแจ้งคำสั่งและการอุทธรณ์คำสั่งด้วยโดยอนุโลม

ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามลำดับข้างต้น จะพบว่า ไม่ได้กำหนดให้อำนาจนายทะเบียนในการใช้ดุลพินิจ หรือมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นเกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยเหตุของความผิดเป็นโทษพักใบอนุญาตที่มีการกระทำซ้ำ เกี่ยวกับโทษพักใบอนุญาตภายใน 1 ปี เป็นครั้งแรก อันจะมีผลผูกพันในคำสั่งที่จะทำให้อำนาจคณะกรรมการต้องวินิจฉัย ไปตามกฎหมาย ไม่ได้มีการระบุรายละเอียดอย่างชัดเจนเกี่ยวกับอำนาจของคณะกรรมการตามมาตรา 12 (8) ในการพิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ นำเที่ยวโดยเหตุของความผิดเป็นโทษพักใบอนุญาตที่มีการกระทำซ้ำเกี่ยวกับโทษพักใบอนุญาตภายใน 1 ปีเป็น ครั้งแรก ซึ่งหากเพิกถอนใบอนุญาตแล้วจะไม่สามารถกลับมาประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการพิจารณาและเพิ่มระดับความละเอียดในการพิจารณา มากขึ้น และในมาตรา 46 (3) มาตรา 63 (2) เป็นการกำหนดข้อกฎหมายที่ขาดความยืดหยุ่นหรือขาดแนวทางแก้ไข ในการนำไปสู่การเพิกถอนใบอนุญาต อันอาจจะส่งผลให้การพิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการต่อ คำสั่งของนายทะเบียนเป็นผลร้ายต่อผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และในพระราช บัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 48 ไม่ได้กำหนดให้อำนาจคณะกรรมการพิจารณาและ วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนเป็นอย่างอื่นได้ ในการออกคำสั่งพักใบอนุญาตเป็นกรณีพิเศษซึ่งขาดความ ยืดหยุ่นในกฎหมายที่จะให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายการท่องเที่ยวของไทยและต่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายการท่องเที่ยวของราชอาณาจักรไทย (พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551) สาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore Tourism Board Act 1997) สหรัฐอเมริกา (The Federal Trade Commission Act 1994) อังกฤษ (The Package Travel Package Holidays and Tours Regulation 1992 หรือ PTRs) และญี่ปุ่น (Tourism Nation Promotion Basic Law About the JTA Japan Act No.117 of 2006) พบผลการเปรียบเทียบ ดังนี้

2.1 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ พบว่า (1) ราชอาณาจักรไทย พบว่า ไม่ปรากฏการระบุเกี่ยวกับการให้อำนาจแก่คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์อย่างชัดเจนในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเพื่อออกคำสั่งฉุกเฉิน ในกรณีที่มีโรคระบาด หรือ ภัยที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้โดยมีผลกระทบโดยตรงกับผู้ประกอบอาชีพธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในระยะยาว (2) สาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่า The Singapore Tourism Board มีการกำหนดหลักการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมสาธารณรัฐสิงคโปร์ในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและให้คำแนะนำแก่รัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวภาคเศรษฐกิจของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (3) สหรัฐอเมริกา พบว่า มีองค์กรควบคุมการประกอบธุรกิจ ซึ่งมีคณะกรรมการการค้าแห่งสหรัฐ (Federal Trade Commission--FTC) เป็นองค์กรหลัก และ Federal Reserve Board, Office of the Comptroller of the Currency ซึ่ง FTC ยังมีหน้าที่บังคับการตามกฎหมายอื่นอีก เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Credit Protection Act) (4) อังกฤษ พบว่า กระบวนการทำงานขององค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาควบคุมระบบการท่องเที่ยวของอังกฤษ โดยให้อำนาจของกระทรวงการค้าเป็นองค์กรที่จะแต่งตั้งผู้ตรวจสอบปฏิบัติการของบริษัทและบริษัทในเครือ และ (5) ญี่ปุ่น พบว่า กระบวนการทำงานขององค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาควบคุมระบบการท่องเที่ยวของญี่ปุ่นได้ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาด้านการจัดวางนโยบายการตรากฎหมายเพื่อสนับสนุนการนำเอานโยบายลงสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ระบบการท่องเที่ยวดำเนินการได้อย่างเป็นมาตรฐาน กระทรวงคมนาคมเป็นองค์กรที่เข้ามาควบคุม

2.2 มาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสี่ยงที่ผู้ร้องซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชี้ชวน พบว่า (1) ราชอาณาจักรไทย พบว่า ไม่ปรากฏมาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เพื่อให้เกิดความตระหนักหรือกระทำความผิดซ้ำ (2) สาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่า มีการให้ความคุ้มครองผู้ประกอบการหรือนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้เสียหาย 2 กรณี คือ การเยียวยาความเสียหายโดยกระบวนการพิจารณาดีของศาล และการเยียวยาความเสียหายโดยกองทุนการท่องเที่ยว และมีการจัดตั้งองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคกับภาคเอกชนที่เรียกว่า “สมาคมผู้บริโภคของสาธารณรัฐสิงคโปร์” ในการเยียวยาความเสียหาย (3) สหรัฐอเมริกา พบว่า มีหน่วยงานของรัฐดูแลรับเรื่องราวร้องทุกข์หรือฟ้องคดีให้อำนาจหน้าที่ของ State Attorney General และในระดับสหพันธรัฐมี Bureau of Consumer Protection ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้ Federal Trade Commission (FTC) ดูแลรับผิดชอบการโฆษณาและการกระทำทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งมีกฎหมายเฉพาะหรือ The Consumer Product Safety Act ซึ่งมี Consumer Product Safety Commission (SPSC) เป็นผู้กำกับดูแลและอยู่ภายใต้การกำกับของ Food and Drug Administration (FDA) (4) อังกฤษ พบว่า

ผู้ประกอบการก็นำเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่มีสัญญาจะต้องมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่นักท่องเที่ยว เช่น การนำนักท่องเที่ยวกลับไปยังสถานที่ที่ออกเดินทางหรือการเสนอบริการท่องเที่ยวทดแทน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติในการกำกับดูแลการโฆษณา กำหนดให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่นักท่องเที่ยวก่อนทำสัญญาและกำหนดให้มีการแสดงคำโฆษณาท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ ราคาท่องเที่ยว หรือเงื่อนไขในสัญญาจะต้องประกอบไปด้วยข้อมูลที่ไม่ว่างทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจผิด หากมีการฝ่าฝืนผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการกระทำนั้นแก่นักท่องเที่ยว และ (5) ญี่ปุ่น พบว่า กฎหมายญี่ปุ่นกำหนดให้ผู้ที่จะประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีการจดทะเบียนและวางเงินประกันธุรกิจ และพนักงานสาขาแต่ละแห่งซึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแลการประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ตามกฎหมายท่องเที่ยวต้องได้รับการจดทะเบียนต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงขนส่ง เพื่อไม่ให้มีการฝ่าฝืนเงื่อนไขการอนุญาตหรือตามที่กฎหมายกำหนด และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกับธุรกิจประเภทอื่น

2.3 ระยะเวลาในการพักใบอนุญาตประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พบว่า (1) ราชอาณาจักรไทย พบว่า กรณีที่มีการกระทำอันเป็นเหตุให้มีคำสั่งพักใบอนุญาต ให้มีโทษเป็นขั้นบันไดเพื่อให้โอกาสได้กลับเข้ามาทำงาน กระตุ้นให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เกิดการพัฒนาตนเองและมีวินัยในการประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (2) สาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่า หากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์กระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายอาจลงโทษปรับหรือจำคุก หรือกระทำการหรืองดเว้นการกระทำก็ได้ (3) สหรัฐอเมริกา พบว่า จะมีการลงโทษทางแพ่งหรือให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค เช่น อาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งมาตรการชั่วคราวเพื่อระงับการกระทำดังกล่าวไว้ก่อน (4) อังกฤษ พบว่า หากผู้ประกอบการท่องเที่ยวและตัวแทนการเดินทางฝ่าฝืนบทบัญญัติจะมีความผิดทางอาญา หรือกำหนดให้มีรายการตามที่ระบุไว้ในกฎหมายตามมาตรา 5 หรือการกำหนดให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและตัวแทนการเดินทางแจ้งข้อมูลตามมาตรา 7 แก่นักท่องเที่ยว ก่อนเข้าทำสัญญาในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม และ (5) ญี่ปุ่น พบว่า ไม่ปรากฏข้อมูล

2.4 การพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน พบว่า (1) ราชอาณาจักรไทย พบว่า ไม่ปรากฏการให้อำนาจนายทะเบียนใช้ดุลพินิจสั่งพักใบอนุญาตเป็นกรณีเฉพาะที่มีการกระทำผิดด้วยเหตุเดียวกัน หรือเหตุต่างกันภายใน 1 ปีนับจากวันที่ได้รับโทษพักใบอนุญาตเป็นล่าสุด ซึ่งเป็นดุลพินิจของคณะกรรมการเพื่อให้โอกาสให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวได้กลับมาทำงานและสร้างรายได้ให้กับประเทศในอนาคต (2) สาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่า ไม่ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน (3) สหรัฐอเมริกา พบว่า Division of Enforcement ทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค การกระทำที่ไม่เป็นธรรม โดยหากการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายก็จะมีออกคำสั่งยุติหรือยกเลิกการกระทำดังกล่าว ส่วนการอุทธรณ์คำวินิจฉัยจะพิจารณาโดยคณะกรรมการ และการอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการจะพิจารณาโดยศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา (4) อังกฤษ พบว่า ไม่ปรากฏข้อมูล (5) ญี่ปุ่น พบว่า ไม่ปรากฏข้อมูล

3. มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาระบบกฎหมายการท่องเที่ยว

3.1 ปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ พบว่า ควรกำหนดให้คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีอำนาจหน้าที่ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นการ

เฉพาะเพื่อพิจารณาอกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับคำสั่งเฉพาะกิจ อุกฉิน เริงด่วน กำหนดให้มี คำนายมเฉพาะ และเงื่อนไขต่าง ๆ ให้รัดกุม รวมถึงการจ่ายค่าธรรมเนียมรายปีอย่างต่อเนื่อง และให้อำนาจ หน่วยงานของรัฐสามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำไปใช้ในกรณีเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด อุกฉิน เริงด่วน เฉพาะกิจ มีการ จัดตั้งกองทุนเฉพาะกิจหรือกองทุนทางเลือก อันจะเป็นการลดผลกระทบและลดอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 4 มาตรา 12 (11) มาตรา 35 และพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 มาตรา 3 มาตรา 22 มาตรา 23 (7) มาตรา 24 (5) และมาตรา 26 (8)

3.2 ปัญหามาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสี่ยงที่ผู้ร้อง ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณา หรือชี้ชวน พบว่า ควรกำหนดให้จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มี การกระทำความผิดและได้กลับมาประกอบธุรกิจอีกครั้ง ในลักษณะของการคุมประพฤติมีการรายงานการทำงาน เป็นระยะ ๆ ทุกวันที่ 1 ของเดือน จำนวน 3 เดือน พร้อมตั้งผู้ดูแล รับเรื่อง และควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ อีกทั้งสร้างมาตรการในการแก้ไขปัญหาและแนวทางในการพัฒนาระบบการทำงานให้ดีขึ้นอย่าง ต่อเนื่องและควรกำหนดให้มีการจ่ายค่าธรรมเนียมรายปีอย่างต่อเนื่องด้วย โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 12 (12) มาตรา 26 (9) มาตรา 41 วรรคสาม และมาตรา 76 (3)

3.3 ปัญหาระยะเวลาในการพักใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พบว่า ควรกำหนด ให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งพักใบอนุญาตได้ไม่เกิน 4 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 6 เดือน โดยให้นายทะเบียนพิจารณาเพิ่ม โทษพักใบอนุญาตให้หนักขึ้นในกรณีที่มีการกระทำความผิดซ้ำในฐานความผิดเดิม โดยนายทะเบียนใช้ดุลพินิจ พิจารณาเพิ่มระยะเวลาในการพักใบอนุญาตตามความเหมาะสม ซึ่งพิจารณาจากจำนวนครั้งที่กระทำความผิดซ้ำ ฐานความผิดเดิม เพื่อสร้างความหลาบจำและตระหนักในโทษที่ตนได้รับ ก่อนได้รับโอกาสให้กลับมาทำงานได้อีก ครั้งและเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์มีการปรับปรุงและแก้ไขการทำงานให้ดีขึ้น เพื่อระบบเศรษฐกิจที่ดีของประเทศชาติในระยะยาว เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้อง กับสถานะสังคมในปัจจุบัน และแก้ไขเพิ่มเติมให้นายทะเบียนมีอำนาจในการพิจารณาพักใบอนุญาตกรณีพิเศษ ซึ่งต้องเป็นเหตุในการพักใบอนุญาตความผิดต่างเหตุกันหรือเหตุเดียวกันภายใน 1 ปี นับแต่วันที่มีคำสั่งพัก ใบอนุญาตครั้งล่าสุด และนายทะเบียนจะสามารถมีคำสั่งแก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่กระทำ ผิดนั้นได้เพียง 1 ครั้ง โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 45 วรรคหนึ่ง มาตรา 45/1 และมาตรา 62 วรรคหนึ่ง

3.4 ปัญหาการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน พบว่า ควรกำหนดให้คณะกรรมการ สามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนในการออกคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้ ปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 46 มาตรา 63 (2) ประกอบมาตรา 48 จากเดิม ที่หากเป็นการกระทำความผิดต่างเหตุกันหรือเหตุเดียวกันภายใน 1 ปี นับแต่วันที่มีคำสั่งพักใบอนุญาตครั้งล่าสุด นายทะเบียนจะมีคำสั่งเพิกถอนทันที โดยยกเลิกมาตรา 46 (3) และเพิ่มเติมมาตรา 63 (2) ให้นายทะเบียน สามารถมีคำสั่งพักใบอนุญาตเป็นกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง จะมีผลผูกพันให้คณะกรรมการสามารถพิจารณาอุทธรณ์ คำสั่งของนายทะเบียนเป็นอย่างอื่นได้ โดยหากมีการกระทำผิดที่เข้าเงื่อนไขพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตอีก

ก็สามารถมีคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้ทันที โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 มาตรา 46 มาตรา 63 (2) มาตรา 48 และยกเลิกมาตรา 46 (3)

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้นำเที่ยว กองทุนคุ้มครองธุรกิจนำเที่ยว การควบคุม บทกำหนดโทษ เพื่อกำกับดูแลธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว และกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย เพื่อให้การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามในการปรับปรุงกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว แต่บทบัญญัติดังกล่าวที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ มาตรการ กลไกการดำเนินการต่าง ๆ ก็ยังมีข้อบกพร่องและช่องว่างทางกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการพิจารณาการออกระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ปัญหามาตรการในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จากความเสียหายที่ผู้ร้องซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวได้รับจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือโฆษณาหรือชี้ชวน ปัญหาระยะเวลาในการพักใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และปัญหาการพิจารณาอุทธรณ์และวินิจฉัยคำสั่งของนายทะเบียน ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องแก้ไขข้อบกพร่องและช่องว่างทางกฎหมายดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการคุ้มครองนักท่องเที่ยว การควบคุมธุรกิจนำเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ดังนี้

(1) เพิ่มเติมนิยามมาตรา 4 คำว่า “เหตุไม่คาดคิด เฉพาะกิจ เหตุฉุกเฉิน แรงด่วน หมายความว่า เหตุใด ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันอันไม่สามารถควบคุมได้ในระยะเวลาอันสั้น และส่งผลกระทบระยะยาวเป็นวงกว้างหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์”

(2) เพิ่มเติมาตรา 12 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

“(11) เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการออกคำสั่งเป็นการเฉพาะเกี่ยวกับเหตุฉุกเฉิน แรงด่วน หรือคำสั่งเกี่ยวกับโรคระบาด ภัยธรรมชาติ อันส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

(12) ออกคำสั่งให้มีการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในลักษณะของการคุมประพฤติและรายงานให้หน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเป็นระยะๆ

(13) แต่งตั้งหน่วยงานหรือผู้ควบคุมที่จะคุมประพฤติและดูแลผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์”

(3) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 26 ดังนี้

“ในการโฆษณาชี้ชวนเกี่ยวกับรายการนำเที่ยว ให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวจัดทำเป็นเอกสารซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ (9) ในกรณีที่ไม่นำเที่ยวตามโฆษณาชี้ชวนโดยไม่มีเหตุอันควร จะมีการดูแลนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมอย่างไร ไว้ในการโฆษณาด้วยเพื่อเป็นการยืนยันและไว้วางใจแก่การท่องเที่ยวครั้งนี้”

(4) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 41 วรรคสาม “ให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวดำเนินการแจ้งเหตุ และแนวทางแก้ไขรายงานให้นายทะเบียนหรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบในการนี้ทราบ และดำเนินการรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะทุกวันที่ 1 ของเดือนจำนวน 3 เดือน เพื่อดูแลผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในลักษณะของการคุ้มครองประเพณีและเผื่อระวังการทำงานอย่างใกล้ชิด”

(5.) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 76 (3) “ให้นายทะเบียนหรือผู้ที่คณะกรรมการแต่งตั้งเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นผู้กำกับและรับการรายงานจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นระยะทุก ๆ วันที่ 1 ของเดือน จำนวน 3 เดือน”

(6) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 45 วรรคหนึ่ง “ให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งพักใบอนุญาตได้ไม่เกิน 4 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 6 เดือน โดยให้นายทะเบียนพิจารณาเพิ่มโทษพักใบอนุญาตให้หนักขึ้น เมื่อปรากฏว่าผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว มีการกระทำความผิดซ้ำในฐานความผิดเดิม โดยนายทะเบียนใช้ดุลพินิจพิจารณาเพิ่มระยะเวลาในการพักใบอนุญาตตามความเหมาะสม ซึ่งพิจารณาจากจำนวนครั้งที่กระทำความผิดซ้ำฐานความผิดเดิม โดยทั้ง 4 ครั้งนั้นจะต้องเป็นเหตุเดียวกัน (โดยการเทียบเคียงจากพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 มาตรา 40 ซึ่งในมาตรา 40 วรรคสอง อนุมาตรา 1 นั้น ได้ให้อำนาจนายทะเบียนสามารถสั่งพักใช้ใบอนุญาตได้ครั้งละไม่เกิน 15 วัน ซึ่งจะต้องไม่เกิน 4 ครั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาเทียบเคียงในการพัฒนาพระราชบัญญัติประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับการพักใช้ใบอนุญาตเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับสภาวะสังคมในปัจจุบัน)” และบัญญัติเพิ่มมาตรา 45/1 “นายทะเบียนสามารถใช้ดุลพินิจออกคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง เมื่อปรากฏว่าผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเคยถูกสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามมาตรา 45 วรรคหนึ่ง (1)-(5) มาแล้วและภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ถูกลงสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวครั้งล่าสุดนั้น มีกรณีที่น่าจะถูกสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวอีก หากเป็นความผิดต่างเหตุกันหรือเหตุเดียวกันเป็นครั้งแรก ให้นายทะเบียนมีคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง จำนวน 10 เดือน”

(7) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 62 วรรคหนึ่ง “ให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งพักใบอนุญาตได้ไม่เกิน 4 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 6 เดือน โดยให้นายทะเบียนพิจารณาเพิ่มโทษพักใบอนุญาตให้หนักขึ้น เมื่อปรากฏว่ามัคคุเทศก์ มีการกระทำความผิดซ้ำในฐานความผิดเดิม โดยนายทะเบียนใช้ดุลพินิจพิจารณาเพิ่มระยะเวลาในการพักใบอนุญาตตามความเหมาะสม ซึ่งพิจารณาจากจำนวนครั้งที่กระทำความผิดซ้ำฐานความผิดเดิม โดยทั้ง 4 ครั้งนั้นจะต้องเป็นเหตุเดียวกัน” และเพิ่มเติมความในมาตรา 62 วรรคสอง “นายทะเบียนสามารถใช้ดุลพินิจออกคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง เมื่อปรากฏว่ามัคคุเทศก์ เคยถูกสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามมาตรา 62 วรรค 1 มาแล้วและภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ถูกลงสั่งพักใบอนุญาตมัคคุเทศก์ครั้งล่าสุดนั้น มีกรณีที่น่าจะถูกสั่งพักใบอนุญาตมัคคุเทศก์อีก ให้นายทะเบียนมีคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง คือ 10 เดือน

(8) ยกเลิกข้อความในมาตรา 63 (2) มาตรา 63 วรรคสอง และใช้ข้อความดังต่อไปนี้แทน

มาตรา 63 (2) “นายทะเบียนสามารถใช้ดุลพินิจออกคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง เมื่อปรากฏว่ามัคคุเทศก์เคยถูกสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามมาตรา 62 วรรคสามสองแล้ว และภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ถูกลงสั่งพักใบอนุญาตมัคคุเทศก์ครั้งล่าสุดนั้น มีกรณีที่น่าจะถูกสั่งพักใบอนุญาตมัคคุเทศก์อีก หากเป็นความผิดต่างเหตุกันหรือเหตุเดียวกันเป็นครั้งแรก ให้นายทะเบียนมีคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษได้ 1 ครั้ง คือ 10 เดือน”

มาตรา 63 วรรคสอง “หากมัคคุเทศก์ได้รับคำสั่งให้พักใบอนุญาตกรณีพิเศษแล้วภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษ มีการกระทำความผิดที่น่าจะถูกสั่งพักใบอนุญาตมัคคุเทศก์อีกไม่ว่าจะเป็นเหตุเดียวกันหรือไม่ก็ตาม นายทะเบียนสามารถออกคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้ทันที”

(9) ยกเลิกข้อความในมาตรา 46 (3) และใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“หากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวได้รับคำสั่งให้พักใบอนุญาตกรณีพิเศษแล้ว ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งพักใบอนุญาตกรณีพิเศษ ตามมาตรา 45/1 มีการกระทำความผิดที่น่าจะถูกสั่งพักใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวอีกไม่ว่าจะเป็นเหตุเดียวกันหรือไม่ก็ตาม นายทะเบียนสามารถออกคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้ทันที”

(10) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 48 วรรคสอง “ให้อำนาจคณะกรรมการพิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนเป็นอย่างอื่นได้ ในการออกคำสั่งพักใบอนุญาตเป็นกรณีพิเศษได้ 1 ครั้งหากเป็นความผิดต่างเหตุกันหรือเหตุเดียวกันภายใน 1 ปี นับแต่วันที่มีคำสั่งพักใบอนุญาตครั้งล่าสุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการ และหากมีการกระทำความผิดที่เป็นเหตุเดียวกันอีก คณะกรรมการสามารถมีคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้ทันที”

2. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ดังนี้

(1) เพิ่มเติมข้อความในนิยามมาตรา 3 ดังนี้

“การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว หมายความว่า รวมถึง การช่วยเหลือเพื่อผู้ประกอบการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ในการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน พร้อมทั้งลดปัญหาและอุปสรรคในการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ เพื่อให้ประกอบธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง”

“เหตุการณ์ไม่คาดคิด ฉุกเฉิน เร่งด่วน เฉพาะกิจ หมายความว่า เหตุการณ์ใดๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้โดยเร็ว อันเป็นสาเหตุและอุปสรรคที่ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่สามารถประกอบกิจการได้เป็นปกติและที่ส่งผลกระทบต่อระยะยาวในการทำงาน”

(2) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 22 “ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นในสำนักงานเรียกว่า “กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย” ให้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการช่วยเหลือผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวในระยะยาว”

(3) เพิ่มเติมมาตรา 23 (7) “เงินที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จ่ายเงินคืนให้กับกองทุนหลังจากที่รัฐได้ประกาศให้สภาวะสังคมกลับเข้าสู่สภาวะปกติและการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้กลับเข้าสู่สภาวะปกติแล้วให้ครบถ้วนภายใน 1 ปี โดยไม่มีดอกเบี้ยเว้นแต่จะไม่สามารถชำระได้ตามที่กำหนดจะมีดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปีและค่าปรับตามดุลพินิจของคณะกรรมการ”

(4) เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 24 “เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้ (5) เป็นเงินอุดหนุน

หรือเงินให้กู้ยืมแก่หน่วยงานของรัฐ เพื่อนำไปใช้ดำเนินการเกี่ยวกับเหตุการณ์ไม่คาดคิด ฉุกเฉิน เร่งด่วน เฉพาะกิจ หรือเหตุการณ์ใดๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้โดยเร็ว อันเป็นสาเหตุและอุปสรรคที่ทำให้ผู้ประกอบการกิจการ นำเที่ยวและมัคคุเทศก์ไม่สามารถประกอบกิจการได้เป็นปกติและที่ส่งผลกระทบต่อระยะยาวในการทำงาน”

(5) ให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 26 (8) “ติดตามพร้อมทั้งแจ้งเป็นหนังสือไปยังผู้ประกอบการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์จ่ายเงินคืนให้แก่กองทุนหลังจากที่รัฐได้ประกาศให้สภาวะสังคมกลับเข้าสู่สภาวะปกติและการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้กลับเข้าสู่สภาวะปกติแล้ว”

References

- National Statistical Office. (2021). *Statistical data and key indicators: Tourism and sports sector*. Retrieved from https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_indicators?impt_branch=320 [In Thai]
- Nitiprapha, N. (2022). *Analysis of the MSME situation in the tourism business sector in 2021 and trends in 2022*. Retrieved from https://en.sme.go.th/upload/mod_download/download-20211012232619.pdf [In Thai]
- Office of the Council of State. (2008a). *Tourism Business and Guide Act B.E. 2551 (2008)*. Retrieved from <https://www.ocs.go.th/council-of-state/#/public/doc/QXZ3MzRwY1VOY0ZFaHNvbSt3bExuQT09> [In Thai]
- Office of the Council of State. (2008b). *National Tourism Policy Act B.E. 2551 (2008)*. Retrieved from <https://www.ocs.go.th/council-of-state/#/public/doc/MWZFcHF6T0F5SG1NZVZSS1NITGIRdz09> [In Thai]
- Thai Health Promotion Foundation. (2013). *Traveling in Thailand, everyone wants to come*. Retrieved from <https://www.thaihealth.or.th/เที่ยวไทย-ใครใคร่> [In Thai]

กระบวนการทางการเมืองในการผลักดันร่างนโยบายสุราก้าวหน้า ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563–2567

พศัทศน์ สิริชุตยานภาพ¹ สุรพล ราชภัณฑารักษ์²
จักรี ไชยพินิจ³ เกรียงชัย ปิงประวดี⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2563-2567 (2) ลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้าทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน และ (3) ผลของการต่อสู้ในสภาและแนวทางการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี พ.ศ. 2566 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า เมื่อมีกฎหมายภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2560 ประกาศใช้ โดยมีข้อกำหนดให้เพียงผู้ที่มีกำลังการผลิตปริมาณมากเท่านั้นที่จะสามารถขออนุญาตผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ จึงนำไปสู่การต่อสู้ผลักดันร่างพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่ ..) พ.ศ. หรือร่าง พ.ร.บ. สุราก้าวหน้า เข้าสู่สภา ซึ่งร่างกฎหมายฉบับนี้จะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ที่จะช่วยกระจายรายได้ให้ครอบคลุมไปถึงผู้ประกอบการขนาดย่อยทุกราย และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการผูกขาดรายได้แก่กลุ่มนายทุนใหญ่เพียงกลุ่มเดียว โดยการต่อสู้ในการผลักดันนโยบายสุราก้าวหน้า มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุน อาทิ พรรคก้าวไกล กลุ่มและเครือข่ายผู้ประกอบการสุราชุมชนและคราฟท์เบียร์ สำหรับฝ่ายคัดค้าน อาทิ หน่วยงานรัฐด้านสาธารณสุข โดยมีความกังวลในเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพ ปัญหาสังคมและอาชญากรรม ขณะที่พรรคการเมืองบางส่วนสนับสนุนและบางส่วนคัดค้าน ทั้งนี้ นโยบายสุราก้าวหน้าเป็นหนึ่งในนโยบายที่พรรคก้าวไกล ปัจจุบันพรรคประชาชน เคยผลักดันเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร และแพ้คะแนนในการลงมติเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2565 กระทั่งได้ถูกนำมาใช้หาเสียงอีกครั้งในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ซึ่งปัจจุบันร่างกฎหมายสุราก้าวหน้าฉบับนี้ได้ถูกนำเข้าสู่สภาอีกครั้งและถูกตีตกไปแล้วในสภา เหลือเพียงร่างกฎหมาย 2 ฉบับ คือ ร่างกฎหมายสุราชุมชน (พรรคเพื่อไทย) และร่างกฎหมายสุรารวมไทย (พรรครวมไทยสร้างชาติ) ที่สภาได้รับหลักการไปเพื่อพิจารณาในวาระต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการผลักดันนโยบาย; กฎหมายสุราก้าวหน้า; ตัวแบบกลุ่ม; ทางเลือกสาธารณะ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: phd.pol@hotmail.com
^{2,3,4} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Political Process in the Mobilization of the Progressive Liquor Draft Policy in Thailand from 2020 to 2024

Phasathat Sirijutiyonuphap¹ Suraphol Rajbhandaraks²

Chakkri Chiapinit³ Kriangchai Pungprawat⁴

Abstract

This research article aims to examine (1) the formulation of the Progressive Liquor Draft Policy from 2020 to 2024; investigates (2) the characteristics of the players' relationship influencing the formulation of the Progressive Liquor Draft Policy from both groups of supporters and opposers; and studies (3) the results of the struggle in the parliament and the approaches in the mobilization of the draft under study after the election of members of the House of Representatives in 2023. The technique of qualitative research was employed using documentary research and in-depth interview. Data were analyzed using the technique of content analysis.

Findings are as follows: The Excise Act, B.E. 2560 was enacted with the requirements that only business operators with a large production capacity could apply for the permission to produce and sell alcoholic beverages. This has led to the mobilization for the Excise Draft Act (issue . . .), B.E., or the Progressive Liquor Draft Bill to the parliament. This bill will determine the regulations for income distribution to cover all small business operators and to prevent the monopoly of income for only one group of giant brewers. In the mobilization of the progressive liquor policy, there are support groups such as the Move Forward Party, and groups and networks of community liquor and craft beer business operators. The opposers include public agencies regarding public health. Certain political parties supported and some opposed. The progressive liquor policy is one of the policies that the Move Forward Party, at present the People's Party, pushed forward to the House of Representatives and lost in the resolution on November 2, 2022. It was used in the political campaign one more time in the 2023 election. Then, the Progressive Liquor Draft Bill was proposed in the parliament one more time and was rejected. Two draft bills of Community Liquor Bill (the Pheu Thai Party) and United Thai Liquor Bill (the United Thai Nation Party) have been accepted by the parliament for consideration in future agenda.

Keywords: Policy Formulation Process; Progressive Liquor Law; Group Model; Public Choice

Type of Article: Research Article

¹ Doctor of Philosophy Program in Politics, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Huamak, Bangkok, 10240, Thailand
Corresponding Author Email: phd.pol@hotmail.com

^{2,3,4} Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ที่ผ่านมาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภทถูกผูกขาดอยู่กับนายทุนรายใหญ่เพียงไม่กี่รายในประเทศ เนื่องจากกฎหมายตามประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง การอนุญาตผลิตสุรา พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้ผู้ขออนุญาตทำโรงงานสุราต้องเป็นบริษัทจำกัด มีเงินลงทุนที่ชำระแล้วไม่น้อยกว่าสิบล้านบาท และกรณีที่เป็โรงงานเบียร์ขนาดใหญ่จะต้องมีปริมาณการผลิตไม่ต่ำกว่าสิบล้านลิตรต่อปี หรือถ้าผู้ใดจะทำโรงงานเบียร์ขนาดเล็กก็ต้องเป็นโรงเบียร์ประเภทผลิตเพื่อขาย ณ สถานที่ผลิต (brewpub) ต้องมีปริมาณการผลิตไม่ต่ำกว่าหนึ่งแสนลิตร แต่ไม่เกินหนึ่งล้านลิตรต่อปีด้วยกฎหมายควบคุมการผลิตลักษณะนี้ จึงไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผู้ผลิตรายย่อย รายใหม่ จึงทำให้ประเทศไทยมีความหลากหลายของสุราหรือเบียร์เพียงไม่กี่ยี่ห้อเท่านั้น ซึ่งหลัก ๆ จะมีแค่ 2 รายใหญ่ที่เป็นเจ้าตลาดนำเมาของประเทศไทย คือ บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ ตระกูลภิรมย์ภักดี (ผู้ผลิตเบียร์ยี่ห้อสิงห์, ลีโอ และ U Beer) และบริษัทไทยเบฟเวอเรจ ตระกูลสิริวัฒนภักดี (ผู้ผลิตเบียร์ยี่ห้อช้าง อาซา และเพดเดอร์-บรอย) ซึ่งมีส่วนแบ่งการตลาดรวมกันคิดเป็นกว่าร้อยละ 93 ของปริมาณการจำหน่ายในประเทศ ขณะที่ตลาดสุรากลั่นสุราสี และสุราผสมถูกผูกขาดโดยบริษัทไทยเบฟเวอเรจเพียงบริษัทเดียว โดยบริษัทไทยเบฟเวอเรจมีโรงงานผลิตสุราในเครือ 18 โรง และมีบริษัทในเครือนำเข้าสุรา มีผลิตภัณฑ์สุรากลั่นกว่า 30 ยี่ห้อ อาทิ สุราขาว (ยี่ห้อรวงข้าว ไม้ทอง นิยมไทย เสือขาว หมี่ขาว มังกรท่าจีน ไชยา เจ้าพระยา พญานาค พญาเสือ บางยี่ขัน) สุราสี (ยี่ห้อแม่โขง หงส์ทอง มังกรทอง แสงโสม BLEND CROWN 99) และสุราผสม (ยี่ห้อเสือด้า เชียงขุน) (Pounpunwong, 2021) บริษัทไทยเบฟเวอเรจครอบครองส่วนแบ่งการตลาดสุรากลั่นกว่าร้อยละ 80 ตามด้วย บริษัท รีเจนซี่ บริษัทไทย ร้อยละ 3.6 และบริษัทอื่น ๆ ร้อยละ 37.4 จะเห็นได้ว่า ธุรกิจน้ำเานั้นเป็นตลาดที่มีเม็ดเงินจำนวนมหาศาล โดยในปี พ.ศ. 2566 ตลาดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของไทยมีมูลค่าจำหน่ายสูงถึง 214,450 ล้านบาท ซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.9 จากปี 2564 (Engkhakitti, 2024) ดังนั้น หากประเทศไทยมีนโยบายสุราก้าวหน้าโดยเปิดเสรีการผลิตสุราหรือเบียร์ ลดความเข้มข้นของกฎหมายควบคุมการผลิต เอื้ออำนวยให้เกิดผู้ผลิตรายย่อย ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดผู้ผลิตหน้าใหม่ในตลาด ก็จะเกิดผลประโยชน์ในภาพรวมขึ้น โดยรัฐสามารถบังคับใช้กฎหมายได้ ทำให้มีการจัดเก็บภาษี มีรายได้เข้ารัฐเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเกษตรกรที่จะสามารถปลูกวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตในแต่ละท้องถิ่นได้ ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกมากขึ้นและได้บริโภคสินค้าที่มีคุณภาพ มีความหลากหลายในราคาที่เหมาะสม รวมทั้งเกิดการจ้างงานและการว่างงานลดลง ท้องถิ่นมีรายได้เกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงิน ส่งผลให้เกิด SMEs และธุรกิจ Startup รายใหม่ทั่วประเทศ

จากความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้พรรคก้าวไกลได้พยายามผลักดันนโยบายสุราก้าวหน้าเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ขณะที่ยังทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านภายใต้รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งนำโดยนายเท่าพิภพ ลิ้มจิตรกร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกลในขณะนั้น ได้ยื่นร่างแก้ไขพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่...) พ.ศ. ... หรือร่างกฎหมายสุราก้าวหน้า เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2563 เพื่อทบทวนแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราสำหรับประชาชน ผู้ประกอบการรายย่อยหรือรายเล็กให้สามารถผลิตเพื่อการค้าได้โดยไม่จำกัดเฉพาะรายใหญ่เท่านั้น นั่นก็คือ การปลดล็อกธุรกิจน้ำเมาจากการผูกขาดของนายทุนแค่ไม่กี่รายในประเทศ และสร้างโอกาสให้รายย่อย รายเล็ก หรือประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสผลิตขาย หรือจำหน่าย โดยนำวัตถุดิบทางการเกษตรที่มีในพื้นที่หรือท้องถิ่นตัวเองมาพัฒนาหรือผลิตสินค้าใหม่ ๆ รสชาติใหม่ ๆ ทำให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และผู้บริโภคได้มีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การผลักดันพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่สนับสนุน และกลุ่มที่ไม่สนับสนุน โดยกลุ่มที่สนับสนุนนโยบายสุราก้าวหน้า เช่น พรรคก้าวไกล เครือข่ายประชาชนหลายกลุ่ม เช่น สมาคมสุราท้องถิ่นไทย เครือข่ายสุราแห่งประเทศไทย เครือข่ายสุราก้าวหน้า สมาคมการค้าผู้ประกอบการธุรกิจคราฟท์เบียร์ มูลนิธิชีววิถี (BioThai) เป็นต้น ซึ่งมีความต้องการสอดคล้องกันในการสนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราที่มีหลักเกณฑ์เอื้อหรือผูกขาดให้แก่รายทุนใหญ่เท่านั้น โดยร่วมกันผลักดันร่างนโยบายสุราก้าวหน้าเข้าสู่สภาเพื่อแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราที่เอื้อให้แก่กลุ่มนายทุนใหญ่ ขณะที่รัฐบาลในสมัยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว โดยให้เหตุผลของการมอมเมา การเกิดนักดื่มหน้าใหม่ หรือการผลิตสุราที่ไม่ได้คุณภาพ ซึ่งผลปรากฏว่าคณะรัฐมนตรีได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงการผลิตสุรา พ.ศ. 2565 เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565 ก่อนการประชุมสภา ที่จะมีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้าเพียง 1 วันเท่านั้น โดยการแก้ไขกฎกระทรวงที่รัฐบาลดำเนินการเป็นเพียงข้ออ้างของการปลดล็อกที่ไม่ได้ปลดล็อก ซึ่งเดิมกฎกระทรวงฉบับ พ.ศ. 2560 การผลิตเบียร์ต้องมีทุนจดทะเบียนจำนวน 10 ล้านบาท มีกำลังผลิตขั้นต่ำจำนวน 10 ล้านลิตรต่อปี แต่กฎกระทรวงฉบับ พ.ศ. 2565 ไม่ได้กำหนดทุนจดทะเบียน แต่ต้องมีเครื่องหมายการเสียภาษี และจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ EIA มาเพิ่มเติม ซึ่งกลายเป็นว่าไม่ต้องจดทะเบียนแต่กลับต้องมาลงทุนในด้านอื่นที่ใช้ทุนมากเหมือนเดิม (Thairath Plus, 2022) ดังนั้น การแก้ไขกฎกระทรวงฉบับนี้ก็ยังเป็นการกีดกันทางการค้าของผู้มีอำนาจเพื่อโอ้อภัยนายทุนใหญ่ จึงมิได้เป็นการปลดล็อกอย่างแท้จริง ซึ่งอิทธิพลและปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ ของรัฐบาลในขณะนั้นมีมากกว่า ทำให้การผลักดันกฎหมายสุราก้าวหน้าของพรรคก้าวไกลไม่ประสบผลสำเร็จ โดยสภา มีมติไม่เห็นด้วยมากกว่าเพียง 2 เสียงเท่านั้น จากผู้ลงมติรวม 405 เสียง ด้วยคะแนน 196 ต่อ 194 งดออกเสียง 15 ท้ายที่สุดร่างกฎหมายดังกล่าวจึงถูกตีตกไปเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2565

แม้ว่าร่างกฎหมายสุราก้าวหน้าจะถูกตีตกไปแล้วในยุครัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แต่จากการเลือกตั้งที่ผ่านมาเมื่อเดือนพฤษภาคม 2566 พรรคก้าวไกลได้ชูนโยบายสุราก้าวหน้าเป็นหนึ่งในนโยบายที่พรรคก้าวไกลจะผลักดันต่อทันทีในการหาเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมา ซึ่งปัจจุบันพรรคก้าวไกลได้ร่างกฎกระทรวงการผลิตสุราก้าวหน้าเตรียมไว้แล้ว เพื่อผลักดันนโยบายต่อในสภา และหวังสร้างรายได้ขยายการเติบโตของ SME รายย่อยของไทย โดยการแก้พระราชบัญญัติสรรพสามิตเปิดทางให้การผลิตเหล้าเบียร์ทำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก ลดการผูกขาดของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ สอดคล้องกับคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 โดยรัฐบาลที่นำโดย นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้แถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา ความว่า “ . . . รัฐบาลมีความตั้งใจที่จะสร้างและขยายโอกาสให้กับประชาชนผ่านการดำเนินนโยบาย . . . คือ การเปลี่ยนบทบาทของรัฐที่เคยเป็นผู้กำกับดูแลที่เต็มไปด้วยกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ให้เป็นผู้สนับสนุนที่ปลดล็อกข้อจำกัดของประชาชน สร้างโอกาสให้กับประชาชนในการสร้างรายได้และเจริญเติบโต อาทิ การยกเลิกและปรับปรุงกฎหมายที่ไม่จำเป็น เช่น การปลดล็อกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสุราพื้นบ้าน . . . ” (The Secretariat of the Cabinet, 2023) สำหรับผู้ประกอบการผลิตสุราชุมชน เห็นว่า กฎหมายเดิมนั้น ยังควบคุมกำลังการผลิตสุราที่เอื้อต่อทุนใหญ่ที่มีทรัพยากรในการผลิตมาก ถ้าหากกฎหมายสุราก้าวหน้าสามารถคลายเงื่อนไขได้ ตลาดสุราจะดึงดูดผู้ประกอบการรายเล็ก รายย่อย เข้ามาสู่การแข่งขันในตลาดอย่างเสรีและยุติธรรมมากขึ้น และเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงตลาดอย่างเท่าเทียมกัน และในฐานะผู้ผลิตจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการจ่าย

ภาษีสรรพสามิตให้ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งสุราเบียร์ทุกขวดที่ชำระผ่านกรมสรรพสามิตควรนำไปสร้างเป็นกองทุนสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ขณะเดียวกันการสร้างค่านิยมจิตสำนึกก็เป็นสิ่งที่ต้องทำไปพร้อมกับกองทุนเยียวยา เพื่อให้เด็กและเยาวชนตระหนักคุณและโทษของสุราหรือเบียร์ ซึ่งการสร้างจิตสำนึกอาจสร้างผลลัพธ์ด้านบวกมากกว่าการควบคุมโดยบังคับใช้กฎหมาย

นอกจากนี้ ภาคประชาชนหรือประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการปลดล็อกนโยบายสุราก็ว่ากัน มีทั้งกลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่คัดค้านการปลดล็อกนโยบายดังกล่าว ซึ่งกลุ่มที่ไม่สนับสนุนการปลดล็อกนโยบายสุราก็ว่ากันมีความเห็นว่า การแก้กฎหมายฉบับร่างพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่...) พ.ศ. ... ของพรรคก้าวไกล เป็นนโยบายที่เปิดโอกาสให้มีการผลิตสุราชุมชน เพื่อสร้างเม็ดเงินแก่ SME รายย่อย จะเป็นการเพิ่มนักดื่มหน้าใหม่ ดังความเห็นของ ชูวิทย์ จันทรส เครือข่ายณรงค์ป้องกันภัยแอลกอฮอล์ กล่าวว่า “... การแก้กฎหมายฉบับร่างของพรรคก้าวไกลที่เปิดโอกาสให้สามารถขายแอลกอฮอล์บนออนไลน์ และให้ผู้ประกอบการสุราสามารถโฆษณาผลิตภัณฑ์ที่มีสัดส่วนแบ่งทางการตลาดเบียร์มูลค่ากว่าจำนวน 2.6 แสนล้านบาท แต่มีผู้ผลิตรายย่อยอย่างคราฟเบียร์และอื่น ๆ เพียงร้อยละ 3.1 จากมูลค่าตลาดสุราและเบียร์โดยรวม จากนโยบายสุราก็ว่ากันจะสามารถขยายทุนผูกขาดได้จริงหรือไม่ โดยเฉพาะสัดส่วนทางการตลาดที่ผู้ประกอบการรายใหญ่มิมีส่วนแบ่งทางการตลาดสูง ใครจะสามารถทำได้มากกว่ากัน ...” (Lertbumroongchai, 2023) จึงเป็นข้อกังวลว่านโยบายสุราก็ว่ากันจะสร้างผลกระทบมากกว่าประโยชน์ที่ได้หรือไม่ ขณะที่องค์กรของผู้บริโภคสนับสนุนให้ลดการผูกขาดการจำหน่ายสุรา เพราะมองว่าประเทศไทยอยู่กับการผูกขาดการจำหน่ายสุราเพียงไม่กี่เจ้ามานานแล้ว ฉะนั้นการลดการผูกขาดทั้งการผลิตและจำหน่ายเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องดำเนินการ ดังที่ สารี อ่องสมหวัง เลขานุการสภาองค์กรของผู้บริโภคให้ความเห็นว่า “... นโยบายสุราก็ว่ากันจะทำให้การเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ง่ายขึ้น ซึ่งจะทำให้ นักดื่มหน้าใหม่เพิ่มขึ้นหรือไม่ ต้องอาศัยการเก็บข้อมูลหลังมีนโยบายออกมา แต่เชื่อว่าส่วนแบ่งการตลาดที่เคยผูกขาดมาจากกลุ่มเจ้าสัว จะถูกแบ่งมาสู่เกษตรกรรายย่อยมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ส่งเสริมให้คนกินกันสนุกสนาน ซึ่งประเทศทั่วโลกก็ควบคุมการจำหน่ายสุรา การขายให้คนที่อายุเท่าไร ควบคุมการโฆษณา เราก็ไม่จำเป็นต้องไปส่งเสริม แต่สนับสนุนในแง่ของการผลิตและจำหน่ายที่ลดการผูกขาด ขณะเดียวกันก็ควรมีการกำกับ สิ่งที่ต้องทำไปพร้อมกัน คือ ไม่ควรส่งเสริมให้คนดื่ม ...” (Lertbumroongchai, 2023) อย่างไรก็ตาม กฎหมายสุราก็ว่ากันจะเป็นกุญแจสำคัญในการคลายล็อกทุนผูกขาด และเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อย รายใหม่ทุกคนเข้าถึงตลาดอย่างเท่าเทียม และมีโอกาสได้แสดงฝีมือและพัฒนาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่มีรสชาติดีที่เต็มไปด้วยเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเมืองของการต่อสู้ในกระบวนการผลักดันนโยบายสุราก็ว่ากัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563-2566 เพื่อทราบถึงการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก็ว่ากัน ลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก็ว่ากัน ทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน ตลอดจนผลของการต่อสู้ในสภาและแนวทางการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุราก็ว่ากัน หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี 2566 ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสุราก็ว่ากันที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทหรือสภาพของสังคมไทย รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเรื่องนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2563-2567
2. เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า ทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน
3. เพื่อศึกษาผลของการต่อสู้ในสภาและแนวทางการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี พ.ศ. 2566

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2563-2567 โดยแบ่งการศึกษาเป็น 3 ช่วง คือ (1) ยุคเริ่มแรก การผลักดันสุราพื้นบ้านและยกระดับเป็นสินค้า OTOP ของชุมชน ภายใต้รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (2) ยุคที่สอง การก่อตัวของนโยบายสุราก้าวหน้า ภายใต้รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และ (3) ยุคที่สาม การผลักดันนโยบายสุราก้าวหน้า หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2566
2. ขอบเขตด้านข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากการให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีในเรื่องของนโยบายสุราก้าวหน้า จำนวน 9 คน ประกอบด้วย (1) ภาครัฐ จำนวน 2 คน (2) นักการเมือง จำนวน 3 คน (3) นักวิชาการ จำนวน 1 คน และ (4) ภาคประชาชน/ประชาสังคม จำนวน 3 คน

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบที่มาของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า
2. ทำทราบลักษณะความสัมพันธ์และการต่อสู้ของตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสุราก้าวหน้า ทั้งในสภาและนอกสภา
3. ทำให้ทราบแนวทางการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2566
4. ได้แนวทางประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้าที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทหรือสภาพของสังคมไทย

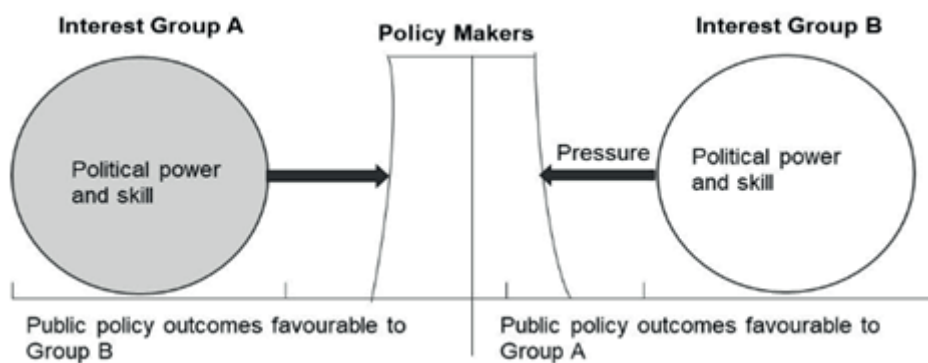
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดนโยบายสาธารณะและตัวแบกลุ่ม

นโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลนำมาใช้ในการบริหารประเทศที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม นโยบายสาธารณะที่ดีเมื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม หรือตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ ขณะเดียวกันนโยบายสาธารณะอาจทำให้ทั้งผู้ได้ประโยชน์และเสียผลประโยชน์ โดยนโยบายสาธารณะมักจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดจากการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง เพื่อดึงดูดคะแนนเสียงเลือกตั้งจากประชาชน จนนำไปสู่การแถลงนโยบายต่อรัฐสภา ตามที่ให้คำมั่นสัญญาไว้กับประชาชน ซึ่งนโยบายสาธารณะอาจเกิดจากการผลักดันของประชาชนหรือกลุ่มต่าง ๆ

ที่อาจไม่ได้เกิดขึ้นจากรัฐบาลหรือพรรคการเมืองเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี นโยบายสาธารณะจะดำเนินการได้จะต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในฐานะผู้มีอำนาจในการบริหารทรัพยากรที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จในทางปฏิบัติ จึงกล่าวได้ว่า นโยบายสาธารณะที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือความคาดหวังของประชาชนได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคะแนนนิยม ตัวบุคคลและพรรคการเมือง การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการผลักดันนโยบายสุราแก้วที่พรรคก้าวไกลได้นำมาสู่ประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งนายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา โดยมีประเด็นที่จะผลักดันการผลิตสุราพื้นบ้าน เพื่อสร้างรายได้ ขยายโอกาส แก้ไขปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ และสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจให้กับประชาชนและผู้ผลิตรายย่อยโดยไม่มีอุปสรรคทางกฎหมายต่อไป โดยผู้วิจัยนำแนวคิดทางเลือกสาธารณะ (public choice) มาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์กระบวนการผลักดันนโยบายสุราแก้วหน้า ผ่านตัวแบบกลุ่ม (group model) ที่มีจุดเน้นสัมพันธ์กับการเกิดขึ้นและผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบการวิจัยในครั้งนี้

ตัวแบบกลุ่ม (group model) มีฐานความเชื่อว่า นโยบายเป็นผลผลิตที่สะท้อนถึงดุลยภาพของการดิ้นรนแข่งขันกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม Truman ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวแบบกลุ่มไว้ว่า หัวใจของการเมืองคือการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เพื่อที่จะมีหน้าที่เหนือกว่าการกำหนดนโยบาย หน้าที่ของระบบการเมืองที่สำคัญที่สุด คือ การประสานความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ประกอบด้วย (1) ตั้งกติกการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่ม (2) แสวงหาแนวทางการประนีประนอมและประสานดุลยภาพในด้านผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ และ (3) กำหนดนโยบายที่เกิดจากการตกลงเจรจาหรือการประนีประนอมของกลุ่มผลประโยชน์ โดยดุลยภาพของการแข่งขันระหว่างกลุ่มจะถูกกำหนดโดยอิทธิพลแต่ละกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่มีอิทธิพลสูงจะมีอำนาจในการกำหนดดุลยภาพสูงตามไปด้วย อิทธิพลเหล่านี้อาจมาจากจำนวนสมาชิกกลุ่ม เงินทุน ความเข้มแข็งของผู้นำกลุ่ม และความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ของนโยบาย จึงเป็นผลที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่มที่มีมากกว่า กลุ่มอื่น ๆ ในรูปแบบนโยบายที่เกี่ยวข้อง

ภาพ 1 Group Model of Policy Making and Implementation (Henry, 1992)

ดังภาพ 1 ตัวแบบกลุ่ม ลักษณะนโยบายสาธารณะ คือ จุดดุลยภาพระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งนโยบายสาธารณะจะสะท้อนให้เห็นจุดรวมของผลประโยชน์ระหว่างกลุ่ม กลุ่มใดมีอิทธิพลมากนโยบายจะเอนเอียงไปทางนั้น

นโยบายสาธารณะจึงเป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ในระบบการเมืองแบบพหุสังคมประชาธิปไตย ประกอบด้วย กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มการเมืองจำนวนมาก กลุ่มเหล่านี้ทำหน้าที่เสมือนตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในการกำหนดนโยบายที่มีรายละเอียดตอบสนองปัญหาหรือความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ นโยบายสาธารณะจึงเป็นสิ่งที่กำหนดว่าใครจะได้อะไร เมื่อใด และอย่างไร การศึกษานโยบายผ่านตัวแบบกลุ่มจึงเกี่ยวข้องกับประเด็นว่าใครเป็นผู้ริเริ่มและมีผลผลักดันนโยบายนั้น ใครได้รับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อทำการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ทำไมนโยบายต้องมีเนื้อหาสาระดังที่กำหนด สิ่งใดเป็นผลลัพธ์ของนโยบายจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับแล้ว อาจมีผลข้างเคียงที่ตามมาโดยไม่คาดหวัง และปัจเจกบุคคลจะมีความสำคัญในการเมืองก็ต่อเมื่อมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มตามผลประโยชน์ที่เป็นนามธรรม (อุดมการณ์) หรือผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม กลุ่มสังคมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐบาล กลุ่มสังคมที่ดำเนินการเรียกร้องผลประโยชน์ต่าง ๆ ต่อสถาบันของรัฐจะกลายเป็นกลุ่มอิทธิพล หรือกลุ่มผลักดันทันที ดังนั้น การเมืองจึงเป็นเรื่องการต่อสู้ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ หน้าที่ของระบบการเมืองจึงเป็นการจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยสร้างกติกา กฎเกณฑ์การต่อสู้ระหว่างกลุ่ม ทำการประนีประนอมและจัดสรรผลประโยชน์ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของการกำหนดนโยบายสาธารณะ ผู้กำหนดนโยบายมีหน้าที่คอยตอบสนองความต้องการประนีประนอมเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มอิทธิพลที่ต่างเรียกร้องแข่งขันกัน กลุ่มใดมีอิทธิพลมากก็สามารถทำให้นโยบายโอนเอียงไปตามการเรียกร้องของกลุ่มนั้น ๆ อิทธิพลของกลุ่มอาจขึ้นอยู่กับเงินทุน สถานภาพทางสังคมของผู้นำกลุ่ม ภาวะผู้นำ จำนวนสมาชิกหรือขนาดของกลุ่ม เป้าหมายของกลุ่ม ความเหนียวแน่นของกลุ่ม นโยบายสาธารณะจึงเป็นผลผลิตที่สะท้อนดุลยภาพที่เกิดจากปฏิกริยาระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งทำให้นโยบายสาธารณะเปลี่ยนแปลงไปด้วย (Anumanrajadon, 2004)

แนวคิดทางเลือกสาธารณะ

แนวคิดทางเลือกสาธารณะ (public choice) มีมุมมองให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล การกระจายอำนาจ การส่งเสริมการแข่งขัน การตัดสินใจตามหลักเหตุผลประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ทรัพยากร การยอมรับความแตกต่าง และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลาย และพัฒนาการของนโยบายสาธารณะให้เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องคำนึงถึงหลักประสิทธิภาพด้วย นโยบายสาธารณะจึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างเป็นระบบที่ประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารขององค์การภาครัฐจะต้องส่งมอบการให้บริการสาธารณะที่ดีแก่ประชาชนได้ตรงกับความต้องการและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง นโยบายสาธารณะที่กำหนดออกมาจึงเกิดจากการตัดสินใจในกรอบของเงื่อนไข ได้แก่ การสร้างค่านิยมในหมู่ประชาชนของนักการเมือง และการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้แก่ตนเองของประชาชน (Boonsuaykhuang, 2017)

นโยบายที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นนำหรือกลุ่มทุน มีผลมาจากการชี้นำ แทรกแซงใช้อิทธิพล บารมี ความเชื่อ ความไว้วางใจ ความศรัทธา หรือการใช้ความรู้ความสามารถของผู้นำ ว่ากันถึงที่สุดการใช้อำนาจนี้เป็นอำนาจทางสังคม (social power) แทรกแซง หรือมีอิทธิพลเหนืออำนาจอรัฐ (state power) หรือราชการ เพราะคุณลักษณะพิเศษของชนชั้นนำหรือกลุ่มทุนที่มีอยู่จำนวนไม่มากในสังคมการเมือง แต่มีอยู่เกือบทุกสังคม การเมืองจึงทำให้

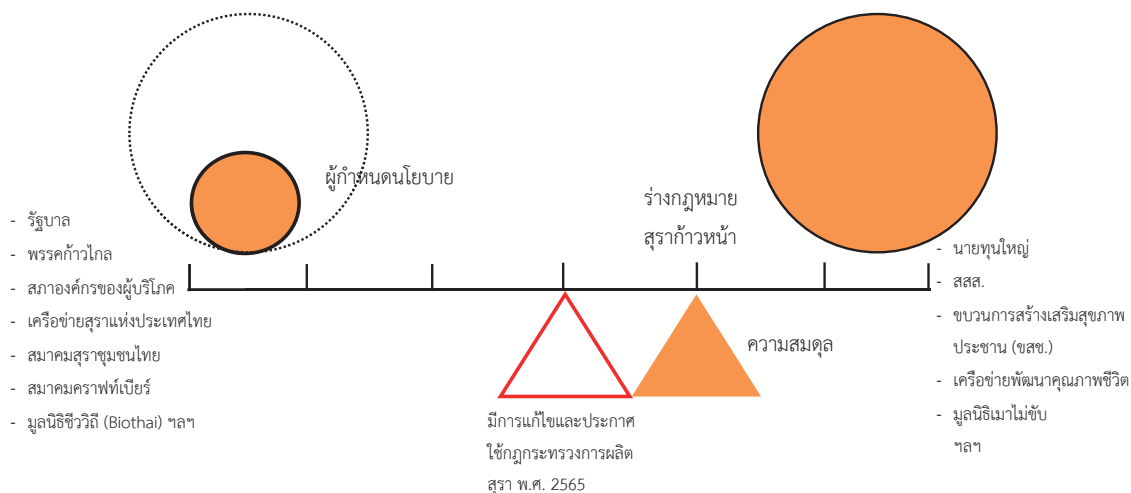
คุณลักษณะพิเศษนี้สร้างอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายได้ ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวอาจเป็นไปได้ทั้งสองทิศทาง คือ นโยบายที่ดีที่เป็นผลมาจากชนชั้นนำหรือกลุ่มทุน ซึ่งมีเจตจำนงทางการเมืองที่ดี ที่จะทำให้นโยบายได้รับการตอบรับ และส่งผลกระทบต่อชนชั้นนำต่อไป ในทางกลับกันหากนโยบายนั้นล้มเหลว และได้รับการยอมรับต่ำ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้อิทธิพลในการกำหนดนโยบายที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือพวกพ้องของกลุ่มชนชั้นนำหรือกลุ่มทุนนั่นเอง

Buchanan (1993) ได้อธิบายกรอบแนวคิดทางเลือกสาธารณะไว้ว่า การกระทำหรือการแสดงออกของกลุ่มผลประโยชน์และแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและกิจกรรมสาธารณะ โดยเฉพาะขั้นตอนการกำหนดนโยบายซึ่งเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก เพื่อจะผลักดันข้อเรียกร้อง หรือประเด็นปัญหาของตนให้กลายเป็นนโยบายสาธารณะโดยผ่านพรรคการเมือง ซึ่งเป็นตัวกลางระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการตัดสินใจนโยบาย โดยใช้วิธีการเรียกร้องและเจรจาต่อรองกับพรรคการเมือง เพื่อให้ประเด็นปัญหาของตนได้รับการผลักดันเข้าสู่คณะรัฐมนตรี หรือรัฐสภา และผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจนโยบาย รวมไปถึงการศึกษาเพื่อแสวงหาวิธีการทางการบริหารหรือโครงสร้างที่เหมาะสมสำหรับการให้บริการสาธารณะ โดยกรอบแนวคิดทางเลือกสาธารณะตามทฤษฎีพฤติกรรมของกลุ่มผลประโยชน์และแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและกิจกรรมสาธารณะนั้น ยังสอดคล้องตามทัศนะของ Tullock และ Niskanen ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาสาธารณะดังกล่าวเช่นกัน (Kenaphoom, 2018)

การตัดสินใจเลือกของบุคคลจึงมีเหตุผลที่เรียกว่าการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้กับตนเอง นอกจากนี้ กิจกรรมทางการเมืองของบุคคลและนโยบายของรัฐบาล จึงเป็นผลรวมจากการตัดสินใจเลือกและการกระทำของบุคคลที่มาจากพื้นฐานของเหตุผล ปัญหาหรือประโยชน์ทั้งสิ้น ดังนั้น นโยบายสาธารณะจึงเป็นผลมาจากการตัดสินใจใช้อำนาจตามกฎหมาย นโยบายจึงเป็นผลพวงการใช้อำนาจรัฐที่มีความชอบธรรมมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย และยังเป็นผลมาจากการต่อสู้ ของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้นโยบายเป็นไปตามความประสงค์หรือเป้าหมาย หรือนโยบายคือผลพวงของการต่อสู้ แข่งขันแย่งชิง ต่อรองระหว่างอำนาจของกลุ่มทางสังคม

การนำแนวคิดทางเลือกสาธารณะมาใช้เป็นกรอบในการศึกษารั้วนี้ เพื่อเป็นส่วนขยายให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ของนโยบายสุราก้าวหน้า ประกอบด้วย พรรคการเมือง ซึ่งมีบทบาทการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะภาครัฐในฐานะผู้กำหนดและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการของประชาชน และภาคเอกชนที่เป็นนายทุนซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในนโยบายสุราก้าวหน้าถือเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ภาคประชาชนยังเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญในการต่อสู้และผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ ของภาครัฐ เนื่องจากภาคประชาชนมีความมุ่งหวังเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งแนวคิดทางเลือกสาธารณะนั้นมีมุมมองเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจว่า ในกิจการที่เป็นเรื่องส่วนรวมทั้งหลายจะไม่แตกต่างจากพฤติกรรมของคนแต่ละคน การตัดสินใจเลือกและการกระทำไม่แตกต่างจากการแลกเปลี่ยนซื้อขายในระบบตลาดรัฐ ในฐานะของผู้บริโภคนโยบายและบริการผ่านการใช้สิทธิในการเลือกตั้งเพื่อซื้อนโยบายและบริการสาธารณะจากการเมืองและรัฐบาลผ่านการเลือกตั้งด้วยเหตุผล

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 2 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาการเมืองของการต่อสู้ในกระบวนการผลักดันนโยบายสุราก้าวหน้าในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563–2567 ผู้วิจัยได้นำตัวแบบกลุ่ม (group model) มาใช้สร้างกรอบการวิจัย โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

เริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นการแบ่งกลุ่มตามตัวแบบกลุ่ม โดยแบ่งตัวแสดงออกเป็น 2 กลุ่มหลักสำคัญ คือ กลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่ไม่สนับสนุนการปลดปล่อยนโยบายสุราก้าวหน้า โดยกลุ่มที่สนับสนุน ได้แก่ พรรคเพื่อไทย พรรคก้าวไกล สมาองค์กรของผู้บริโภค เครือข่ายสุราแห่งประเทศไทย สมาคมสุราชุมชนไทย สมาคมคราฟท์เบียร์ มูลนิธิชีววิถี (biothai) ผู้ประกอบการผลิตสุราชุมชน นักวิชาการด้านกฎหมายและสังคม ฯลฯ ซึ่งมีความต้องการสอดคล้องกันในเรื่องการแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราที่มีหลักเกณฑ์เอื้อหรือผูกขาดให้แก่ นายทุนใหญ่เท่านั้น จึงผลักดันร่างนโยบายสุราก้าวหน้าเข้าสู่สภา เพื่อแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราที่เอื้อให้แก่ นายทุนใหญ่เท่านั้น สำหรับกลุ่มที่ไม่สนับสนุน ประกอบด้วย นายทุนใหญ่อุตสาหกรรมผลิตสุรา/เบียร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ขบวนการสร้างเสริมสุขภาพประชาชน (ขสช.) เครือข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต มูลนิธิเมาไม่ขับ นักวิชาการด้านสาธารณสุข ฯลฯ ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว ด้วยเหตุผลปัญหาด้านสาธารณสุขและสุขภาพของประชาชน ตลอดจนการเกิดนักดื่มหน้าใหม่ในกลุ่มเยาวชน หรือการผลิตสุราที่ไม่ได้คุณภาพ ซึ่งจากเส้นความสมดุลสะท้อนให้เห็นว่า ข้อมูลจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะ ข้อมูลด้านสุขภาพขณะนั้นมีอิทธิพลมากกว่ากลุ่มผู้สนับสนุน จุดการเปลี่ยนแปลงและดุลยภาพจึงอยู่ค่อนข้างมาก กลุ่มที่ไม่สนับสนุน โดยในปี พ.ศ. 2565 คณะรัฐมนตรีสมัยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการแก้ไขและประกาศใช้กฎกระทรวงการผลิตสุรา พ.ศ. 2565 เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565 ก่อนการประชุมสภา ที่จะมีการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. หรือพ.ร.บ.สุราก้าวหน้าเพียง 1 วันเท่านั้น อย่างไรก็ตาม กฎกระทรวงฉบับ พ.ศ. 2565 ไม่ได้กำหนดทุนจดทะเบียนแต่ต้องมีเครื่องหมายการเสียภาษี รวมทั้ง จัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพิ่มเติม แม้ว่าจะไม่ต้องจดทะเบียนแต่กลับต้องลงทุนในด้านอื่นที่ใช้ทุน มากเหมือนเดิม การแก้ไขกฎกระทรวงฉบับนี้ก็ยังเป็นการกีดกันทางการค้าของฝีมืออำนาจเพื่อโอบอ้อมนายทุนใหญ่

จึงมิได้เป็นการปลดปล่อยอย่างจริงจัง ซึ่งอิทธิพลและปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ ของรัฐบาลขณะนั้นมีมากกว่า จึงทำให้การผลักดันกฎหมายสุราก้าวหน้าของพรรคก้าวไกลไม่ประสบผลสำเร็จ โดยสภาฯ มีมติไม่เห็นด้วยมากกว่าเพียง 2 เสียงเท่านั้น จากผู้ลงมติรวม 405 เสียง ท้ายที่สุดร่างกฎหมายดังกล่าวจึงถูกตีตกไป เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2565

จากการเลือกตั้งที่ผ่านมาเมื่อเดือนพฤษภาคม 2566 หลายพรรคการเมืองชูประเด็นการหาเสียงด้วยนโยบายสุราก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคก้าวไกลที่มีความโดดเด่นในการผลักดันการปลดปล่อยนโยบายสุราก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ซึ่งกลยุทธ์ที่นำมาใช้เห็นได้ชัดว่า พรรคการเมืองต่าง ๆ นำการตลาดมาใช้ในการหาเสียงผ่านทางเลือกสาธารณะ โดยพรรคการเมืองเสนอนโยบายที่เป็นปัญหาหรือความต้องการของประชาชน ดังเช่นการปลดปล่อยนโยบายสุราก้าวหน้าที่ต้องการปลดปล่อยการผลิตสุราให้ประชาชนทั่วไป หรือผู้ผลิตรายย่อย รายใหม่ได้สามารถผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อทำการค้าได้ เปิดโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการสร้างเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใหม่ ๆ เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่และเป็นการกระจายรายได้ให้กับประชาชน ทลายการผูกขาดจากกลุ่มนายทุนใหญ่แค่ไม่กี่เจ้าในประเทศไทย ซึ่งเปรียบได้กับสินค้าที่พรรคการเมืองเสนอขายให้แก่ผู้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ได้รับเสียงสนับสนุนเป็นการตอบแทน โดยผู้เลือกตั้งจ่ายเป็นคะแนนเสียงแทนเงินเพื่อซื้อความเชื่อในแนวนโยบายสุราก้าวหน้า โดยพรรคการเมืองเป็นนักการตลาดที่หาเหตุและผล รวมทั้งประโยชน์ที่ตรงตามความต้องการของประชาชน เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนในมุมมองผู้บริโภค ซึ่งนโยบายสุราก้าวหน้า คือ การปลดปล่อยธุรกิจนี้มาจากการผูกขาดของนายทุนแค่ไม่กี่เจ้า และสร้างโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสผลิตขาย นำวัตถุดิบทางการเกษตรที่มีในพื้นที่ตัวเองมาพัฒนาหรือผลิตสินค้าใหม่ ๆ รสชาติใหม่ ๆ ทำให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจและผู้บริโภคมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของการต่อสู้ในกระบวนการผลักดันนโยบายสุราก้าวหน้าในประเทศไทย เพื่อนำมาใช้ในการประกอบข้อมูลในการวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ผู้วิจัยนำผลการวิจัยเอกสารซึ่งเป็นประเด็นปัญหา มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งจำนวน 9 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้ในการประกอบข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเมืองของการต่อสู้ในกระบวนการผลักดันนโยบายสุราก้าวหน้าในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563-2567 ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลการศึกษาการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2563-2567

ผลการวิจัย พบว่า ระยะเริ่มแรก ก่อนปี พ.ศ. 2543 การผลิตสุราจะเป็นการผลิตโดยรัฐ รัฐผูกขาดประชาชนทั่วไปห้ามผลิต แม้ว่าจะเป็นสุราแช่ หรือสุรากลั่น เมื่อผูกขาดแล้วรัฐให้สัมปทานเอกชนไปผลิต

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลในสมัยทักษิณ ชินวัตร ได้มีนโยบายส่งเสริมการผลิตสุราเสรีขึ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนโดยมีประกาศกระทรวงการคลัง เรื่องวิธีการบริหารงานสุรา พ.ศ. 2544 (ฉบับที่ 3) เพื่อส่งเสริมให้มีการผลิตสุราแช่ชนิดสุราผลไม้ สุราแช่พื้นเมือง และผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตรที่มีแรงแอลกอฮอล์ไม่เกินสิบห้าดีกรี และในปี พ.ศ. 2546 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการออกประกาศกระทรวงการคลังเรื่องวิธีการบริหารงานสุรา พ.ศ. 2546 (ฉบับที่ 4) เห็นชอบนโยบายสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนของรัฐบาล ตามข้อเรียกร้องของเครือข่ายผู้ผลิตสุราร้านบ้านทั่วทุกภาคของประเทศไทยที่ต้องการกดดันให้รัฐบาลออกกฎหมายเพื่อรองรับการผลิตสุราร้านบ้านซึ่งถือว่าเป็นสุราเถื่อนในขณะนั้นให้ถูกกฎหมาย กระทั่งเกิดการรัฐประหารในปี 2549 นโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเกิดการชะงักลง รัฐบาลต่อมาหลายสมัยไม่ได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมสุราชุมชนเท่าที่ควร และยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยไม่สามารถโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์ได้ เกิดการผูกขาดตลาด เพราะมีเพียงเจ้าใหญ่เท่านั้นที่ยังสามารถดำเนินกิจการได้ภายใต้กฎหมายดังกล่าว ต่อมาปี พ.ศ. 2563 เกิดกระแสการเรียกร้องจากผู้ผลิตสุราชุมชนและคราฟต์เบียร์ทั่วประเทศ รวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวให้ปลดล็อกทางกฎหมาย เพื่อให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถผลิตสุราเสรีได้ โดยมีพรรคการเมืองฝ่ายค้านขณะนั้นเสนอร่าง พ.ร.บ. สุราก้าวหน้าเข้าสู่สภาเมื่อปี พ.ศ. 2565 และถูกสภาตีตกไป อย่างไรก็ดี สุราเสรียังคงเป็นนโยบายที่พรรคการเมืองใหญ่นำมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2566 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่จะทำให้ประเทศไทยมีความหลากหลาย รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ และเป็นธรรมทางการค้า แต่นโยบายดังกล่าวนี้มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้าน ทั้งที่เป็นพรรคการเมือง ภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งล้วนเป็นตัวแทนที่มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้ผลักดันร่าง พ.ร.บ. สุราก้าวหน้า

ผลการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้าทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน

ผลการวิจัย พบว่า ฝ่ายที่สนับสนุนการผลักดันร่าง พ.ร.บ. สุราก้าวหน้า เห็นว่า การผลิตสุราเพื่อการค้าสุจริตสำหรับบุคคลทั่วไปเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพโดยให้เป็นไปตามกฎหมายและภาษีสรรพสามิต ซึ่งจะเป็นการกระจายรายได้และเปิดกว้างให้มีการประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นการกระจายรายได้ต่อชุมชน ผู้บริโภคมีทางเลือกหลากหลายมากขึ้น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและสนับสนุนผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น และทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น ขณะที่ฝ่ายคัดค้านการผลักดันร่าง พ.ร.บ. สุราก้าวหน้า เห็นว่า สุรามีความแตกต่างจากสินค้าทั่วไป ซึ่งสุราเป็นสินค้าบริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน และอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม และศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น เกิดอุบัติเหตุตามท้องถนนจนนำมาซึ่งความเสียหายทั้งต่อร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน ก่อให้เกิดอาชญากรรม ตลอดจนยังเป็นสาเหตุในการทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมถึงยังเป็นการเพิ่มช่องทางให้เยาวชนสามารถเข้าถึงสุราได้ง่ายขึ้น แม้ในปัจจุบันจะมีกฎหมายหลายฉบับออกมาควบคุม แต่ก็ยังไม่อาจควบคุมปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การผลิตสุราในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดด้านกฎระเบียบโดยเฉพาะการขอใบอนุญาตผลิตและจำหน่าย ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญของผู้ประกอบการรายย่อย จึงเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับสุรา เพื่อให้ผู้ผลิตสุรากลั่นชุมชนสามารถผลิตและจำหน่ายได้ง่ายขึ้น และเป็นการลดข้อจำกัดของการผลิตสุราชุมชนเพื่อไม่ให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่มีการผูกขาดมากเกินไป หากมีการ

ผ่อนปรนกฎระเบียบอาจช่วยให้เกษตรกรสามารถใช้วัตถุดิบท้องถิ่น เช่น ข้าว อ้อย สับปะรด น้ำตาลมะพร้าว ฯลฯ มาผลิตสุราชุมชน ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรได้มากขึ้น

ผลการศึกษาการต่อสู้ในสภาและแนวทางการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2566

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ประกอบการสุราชุมชนและภาคประชาสังคมได้มีการเรียกร้องให้แก้กฎหมายการผลิตสุรามาโดยตลอด จึงทำให้สุราก้าวหน้า สุราพื้นบ้าน สุราเสรี ได้กลายเป็นนโยบายหาเสียงเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งพรรคก้าวไกลและพรรคเพื่อไทยเป็นสองพรรคสำคัญที่ชูนโยบายเด่นชัดในการผลักดันกฎหมายการสุราก้าวหน้า หรือกฎหมายสุราชุมชน เข้าสู่การพิจารณาในสภาอีกครั้ง จึงกล่าวได้ว่า สุรา รัฐ และประชาชน ทั้งสามปัจจัยมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นและยาวนาน นอกจากจะเป็นประโยชน์กับวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มสุราชุมชนแล้ว ยังสามารถจะเกิดประโยชน์สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ผลิตวัตถุดิบในการผลิตสุราชุมชน ทำให้ได้ประโยชน์ในภาพรวมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งวัฒนธรรมสุรามีอยู่กับสังคมไทยมานานและมีอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ที่ต่างกัน การนำเอาทุนทางวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาไทยที่มีอยู่มาเพิ่มมูลค่า ส่งเสริมเศรษฐกิจต่อเนื่องในหลายมิติ ทั้งการท่องเที่ยว การส่งออกสินค้า การกระจายรายได้สู่ชุมชน จะสามารถเป็นหนึ่งในเครื่องมือในการส่งเสริมซอฟต์พาวเวอร์ (soft power) ของประเทศไทย รวมทั้งนอกสภาก็ยังมีการต่อสู้เพื่อขับเคลื่อนเรื่องสุรามายอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดนิทรรศการ เวทีสัมมนา ในสร้างการตระหนักรู้ให้กับประชาชน เรื่องการผลิตสุราและเบียร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนควรสามารถทำได้ เพื่อที่จะสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยการใช่วัตถุดิบที่เป็นพืชทางการเกษตรของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งรณรงค์ให้คนในสังคมเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่บังคับใช้ว่าเป็นอย่างไร เป็นธรรมหรือไม่ หรือเอื้อประโยชน์ให้ใครบ้าง ตลอดจนการรวมตัวกันของมวลชนเพื่อเคลื่อนไหวผลักดันการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่เอื้อต่อผู้ผลิตรายใหญ่ แต่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ผลิตรายย่อย ในเวทีการชุมนุมทางการเมือง เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขกฎหมายบางประการที่จะเอื้อให้กับสุราชุมชนสามารถเดินหน้าไปได้ เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการรายย่อยหรือธุรกิจชุมชน

การอภิปรายผล

ในอดีตรัฐบาลมีนโยบายผูกขาดการผลิตสุรา ต่อมารัฐโอนอำนาจผูกขาดการผลิตและการขายสุราให้เอกชน โดยรัฐได้รับผลตอบแทนจากส่วนแบ่งรายได้ของเอกชนผู้รับสัมปทาน สอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์ ปวนปิ่นวงศ์ กล่าวว่า รัฐเองยังส่งเสริมให้เกิดการผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ภาครัฐ มีการผูกขาดอำนาจส่งผลต่อการได้ประโยชน์ของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการขาดการกระจายอำนาจทางด้านกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนอื่น ๆ เช่น ท้องถิ่น และประชาชน จึงมีการเรียกร้องให้เปิดเสรีการผลิตสุรามากขึ้น โดยมีตัวแสดงสำคัญ 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มที่สนับสนุน ได้แก่ พรรคเพื่อไทย พรรคประชาชน (เดิมพรรคก้าวไกล) สภาองค์กรของผู้บริโภค เครือข่ายสุราแห่งประเทศไทย สมาคมสุราชุมชนไทย สมาคมคราฟท์เบียร์ มูลนิธิชีววิถี ผู้ประกอบการผลิตสุราชุมชน นักวิชาการด้านกฎหมายและสังคม ฯลฯ ซึ่งมีความต้องการสอดคล้องกันในเรื่องการแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราที่มีหลักเกณฑ์เอื้อหรือผูกขาดให้แก่รายใหญ่เท่านั้น จึงผลักดันร่างนโยบายสุราก้าวหน้าเข้าสู่สภาฯ เพื่อแก้ไขกฎหมายการผลิตสุราที่เอื้อให้แก่รายใหญ่เท่านั้น

สำหรับกลุ่มที่ไม่สนับสนุน ประกอบด้วย นายทุนใหญ่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิเมาไม่ขับ นักวิชาการสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว ด้วยเหตุผลปัญหาด้านสาธารณสุข สุขภาพของประชาชน การเกิดนักดื่มหน้าใหม่ในกลุ่มเยาวชน หรือการผลิตสุราที่ไม่ได้คุณภาพ รวมทั้งอุบัติเหตุบนท้องถนนจากการดื่มสุรา แม้ว่าจะมีการปรับปรุงกฎหมายเรื่อยมา แต่กฎหมายที่ถูกปรับปรุงยังถูกมองว่าเอื้อประโยชน์ต่อผู้ประกอบการรายใหญ่เท่านั้น

การเปิดเสรีสุราสามารถเปลี่ยนโครงสร้างการตลาดเพื่อช่วยชาวนาและเกษตรกรโดยรวมในระยะยาวได้ การเปิดเสรีสุราเป็นนโยบายทั่วไปในประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา หรือประเทศพัฒนาแล้วในยุโรปตะวันตก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pounpunwong (2020) ที่พบว่า ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ก่อให้เกิดการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ กลายเป็นย่านชุมชนและเป็นที่รู้จักและยอมรับในด้านของการเป็นที่ตั้งของสถานบันเทิงที่จำหน่ายแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นที่ดึงดูดของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นพื้นที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นรายได้ของรัฐบาลจากการเก็บภาษี แต่การเปิดเสรีไม่ได้หมายความว่า ใครจะมาผลิตสุราขายได้เหมือนขายสินค้าทั่วไป แต่หมายความว่ากระบวนการให้ใบอนุญาตโปร่งใสและตรวจสอบได้ว่ากระบวนการและกฎหมายสนับสนุนการแข่งขัน ไม่ใช่ส่งเสริมการผูกขาด การเปิดเสรีสุราจะช่วยขยายตลาดในประเทศให้แก่ผลผลิตการเกษตรที่มีหลากหลายในประเทศไทย หลายภาคส่วนมีความกังวลเรื่องการมอมเมาและการเกิดนักดื่มหน้าใหม่ จากการเปิดเสรีให้มีการผลิตและจำหน่ายสุราเป็นวงกว้าง อาจทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงสุราได้ง่ายขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้มีการบริโภคสุราเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่อาจไม่เคยดื่มมาก่อน หรือกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะถูกดึงดูดด้วยผลิตภัณฑ์สุราใหม่ ๆ หรือการตลาดที่ดึงดูดใจ รวมถึงการดื่มสุราเป็นประจำจะทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพและสังคมตามมา ซึ่งกลุ่มที่คัดค้านมักจะนำประเด็นเหล่านี้มาเป็นข้ออ้างในการคัดค้านนโยบายสุราเสรี

หากมีการจัดการนโยบายที่มีประสิทธิภาพและการควบคุมที่เหมาะสม ไม่ใช่เพียงแค่เปิดเสรีสุราเสรีเต็มรูปแบบ แต่การกำหนดเงื่อนไขการผลิต เช่น จำกัดการขายตามอายุของผู้ซื้อ การกำหนดเวลาจำหน่าย การควบคุมโฆษณาที่ส่งผลต่อการดึงดูดนักดื่มหน้าใหม่ จะเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยลดความกังวลเกี่ยวกับปัญหาการบริโภคเกินขนาดและการสร้างนักดื่มหน้าใหม่ รวมทั้งการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการบริโภคสุราอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในสังคมและช่วยลดการมอมเมาจากการดื่มในปริมาณมาก นอกจากนี้ การจัดเก็บภาษีจากอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์มาใช้ในการพัฒนาด้านสาธารณสุขและสนับสนุนโครงการลดการเสพติดแอลกอฮอล์ จะช่วยบรรเทาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดื่มสุราเกินขนาดสอดคล้องกับงานวิจัยของ Petchploy (2018) ที่พบว่า ควรให้ความรู้กับประชาชนในมาตรการต่าง ๆ ของนโยบายและเข้มงวดตรวจตราผู้ประกอบการที่มีเจตนาโฆษณาแฝง อีกทั้งการควบคุมโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ควรปรับให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน โดยไม่จำเป็นต้องจำกัดเวลาหรือเบลอภาพ แต่ควรนำเสนอด้านลบของการดื่มสุรา ทั้งนี้ การคัดค้านนโยบายสุราก้าวหน้าโดยให้เหตุผลว่าการเปิดเสรีอาจนำไปสู่การมอมเมาประชาชนและสร้างนักดื่มหน้าใหม่ จึงเป็นข้อกังวลที่มีเหตุผล แต่หากมีการออกแบบนโยบายและมาตรการควบคุมที่ดี รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในสังคม ตลอดจนการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการยกระดับภูมิปัญญาไทยผ่านการผลิตสุราชุมชน

การต่อสู้ผลักดันแก้ไขกฎหมายสุราเสรีผ่านการเสนอร่างกฎหมายเข้าไปในสภาเพื่อนำเข้าไปพิจารณานั้น มีจำนวน 3 ฉบับ ซึ่งปัจจุบันร่างกฎหมายสุราก้าวหน้าของพรรคประชาชน หรือเดิมพรรคก้าวหน้า ได้ถูกตีตกไปแล้วในวาระแรกขึ้นรับหลักการ ปัจจุบันเหลือเพียงสองร่างที่สภารับหลักการ ได้แก่ พรรคเพื่อไทย คือ กฎหมายสุราชุมชน และพรรครวมไทยสร้างชาติ คือ กฎหมายสุรารวมไทย ซึ่งทั้งร่างกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ แม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่มีบางประการที่เห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน นั่นก็คือ ภูมิปัญญาไทยที่เป็นเสน่ห์ของสุราชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mathasurak (2009) ที่พบว่า ชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการผลิตสุรากลั่นชุมชนให้มีมาตรฐานปลอดภัยในการบริโภค มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการสร้างนวัตกรรมในการหมักสุรากลั่นชุมชนอย่างต่อเนื่อง และงานวิจัยของ Saiyon (1999) ที่พบว่า ประชาชนมีความต้องการและความคาดหวังที่จะประกอบอาชีพผลิตสุราได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยเฉพาะการผลิตสุราขาวที่ชาวบ้านมีความชำนาญอยู่แล้ว ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว เกิดการหมุนเวียนทางด้านรายได้ภายในประเทศ และการจ้างงานในชุมชน สร้างรายได้ เปิดโอกาสธุรกิจให้เติบโตสามารถขยายกิจการได้ รวมถึงเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการนำสินค้าเกษตรมาแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 สังคมควรได้รับการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับนโยบายสุราชุมชน ไม่ใช่เพียงแค่การกระตุ้นทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการตระหนักถึงผลกระทบด้านสุขภาพและสังคม การสร้างความเข้าใจว่า แม้การผลิตสุราชุมชนจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร แต่ควรมีการบริโภคอย่างเหมาะสม เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดจากการดื่มสุรามากเกินไป

1.2 สังคมควรมีการส่งเสริมการบริโภคผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ เช่น การจัดงานเทศกาลสุราชุมชน การเพิ่มมูลค่าด้วยการตลาดและบรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูด ทั้งนี้ ควรส่งเสริมให้สุราชุมชนกลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพและสร้างชื่อเสียงให้กับท้องถิ่นในเวทีระดับโลก โดยไม่มุ่งเน้นเฉพาะแค่การดื่มแต่อย่างเดียว แต่ควรเป็นการนำเสนอในเชิงวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วย

1.3 ควรมีการรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจในสังคมเกี่ยวกับผลกระทบของการบริโภคสุราและส่งเสริมการดื่มอย่างมีสติ รวมทั้งการตระหนักถึงข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับการจำหน่ายและการบริโภค

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ควรมีการออกกฎระเบียบและมาตรการควบคุมการผลิตและจำหน่ายสุราชุมชนอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันการผลิตนอกระบบหรือการค้าสุราเถื่อน รวมทั้งควรควบคุมการโฆษณาและการขายในกลุ่มของเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันการเพิ่มขึ้นของนักดื่มหน้าใหม่ และการกำหนดโซนนิ่งในการจำหน่ายเพื่อควบคุมไม่ให้สุราท้องถิ่นกระทบกับชุมชนและสังคมที่ไม่ต้องการสนับสนุนการบริโภคสุรา

2.2 ควรให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมแก่ผู้ผลิตรายย่อยและชุมชนในด้านการผลิตสุราที่มีคุณภาพและปลอดภัย รวมถึงการให้ความรู้ด้านการตลาดและการสร้างแบรนด์สินค้า เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการ

แข่งขันในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ และควรสนับสนุนให้ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนหรือสินเชื่อสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

2.3 ควรเน้นการใช้สุรากลุ่มชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริม Soft Power ของไทยผ่านการตลาดเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำสุรากลุ่มท้องถิ่นเข้าร่วมงานแสดงสินค้านานาชาติ หรือการสร้างเรื่องราว (storytelling) ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมในการผลิตสุรา ซึ่งจะช่วยสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์และเพิ่มความสนใจจากผู้บริโภคทั่วโลก

2.4 การเพิ่มรายได้จากภาษีสุรากลุ่มชุมชนสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและสนับสนุนโครงการด้านสุขภาพและการศึกษาในชุมชน โดยเฉพาะโครงการที่ส่งเสริมการลดปัญหาการเสพติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การสร้างศูนย์ให้คำปรึกษา และการส่งเสริมการดูแลด้านสุขภาพจิต

References

- Anumanrajadhon, M. (2004). *Public policy: Concepts, processes and analysis*. Kanuengnij. [In Thai]
- Boonsuaykhuan, R. (2017). Politics of policy. *Journal of Yanasangvorn Research Institute*, 8(1), 197-203. [In Thai]
- Buchanan, J. M.(1993). Public choice after socialism. *Public Choice*, 77(1), 67-74.
- Engkhakitti, S. (2024). *Beverage manufacturing business*. Retrieved from <https://www.lhbank.co.th/getattachment/abce7f23-70e5-4363-a2b2-c7277c30e3c3/economic-analysis-Industry-Outlook-2024-Beverages-Manufacturing-Mar2024> [In Thai]
- Henry, S. (1992). *Group skills in social work: A four-dimensional approach* (2nd ed). Brooks/Cole.
- Kenaphoom, S. (2018). Public choice paradigm. *Humanities and Social Sciences Journal, Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 9(2), 92–104. [In Thai]
- Lertbumroongchai, V. (2023). “*Progressive liquor*” Creates problems or Increases opportunities. Retrieved from <https://theactive.net/read/liquor-bill-chance/> <https://theactive.net/read/liquor-bill-chance/> [In Thai]
- Mathasurarak, S. (2009). An analysis of the liquor producers’s production efficiency in the north region. *Chiang Mai University Journal of Economics*, 13(1), 34-53.
- Petchploy, S. (2018). *Perception, Understanding and acceptance of alcohol control policy according to Alcoholic Beverage Control Act (B.E. 2008) of people in Bangkok*. Master’s Thesis of Public Administration, Srinakharinwirot University. [In Thai]
- Pounpunwong, W. (2020). *State alcohol control policies and the creation of economic prosperity in the area of Nimmanhaemin road, Chiang Mai province*. Faculty of Medicine, Prince of Songkla University. [In Thai]
- Pounpunwong, W. (2021). *Roles and relationship of dynamics among stakeholders under alcohol control policy discourses*. Faculty of Medicine, Prince of Songkla University. [In Thai]
- Saiyon, T. (1999). *Opinion on the liberalization of liqueur producing policy: A case study of Tambon Huai Mai, Amphoe Song, Changwat Phrae*. Master’s Independent study of Political Science (Politics and Administration), Chiang Mai University. [In Thai]
- Thairath Plus. (2022). *Comparison of liquor laws, unlocked and unlocked*. Retrieved from <https://plus.thairath.co.th/topic/speak/102331/102334> [In Thai]
- The Secretariat of the Cabinet. (2023). *Policy Statement of the Council of Ministers Delivered by Prime Minister Srettha Thavisin to the National Assembly*. Author. [In Thai]

Grigory De Wollant's Observation of Siam as an Example of Russian Orientalism

Svetlana Bolonova¹

Abstract

This research article aims to representations of Siam in the travel notes of the Russian diplomat and traveler Grigory de Wollant through the lens of Orientalism concept, highlighting the specific features of how the Russian traveler perceived the East. De Wollant's notes, "Around the World", appear to be an informative travelogue that covers most topics of interest to a Western (Russian) traveler, while also expressing his personal views. De Wollant shares his impressions on Siamese history, architecture, ceremonies, nature, activities and the lifestyle of ordinary people. In this travelogue, a few instances reveal the Researcher's attitude from a standpoint of Western culture superiority, marked by condescending and arrogant intonations. Nevertheless, he maintains a lively curiosity and sincere interest, along with the romanticized admiration towards certain aspects of Siamese culture.

Keywords: Grigory de Wollant; Russian Travelogue on Siam; Orientalism

Type of Article: Research Article

¹ History Department, Chiang Mai University

239 Huay Kaew Road, Suthep Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province 50200, Thailand

Corresponding Author Email: sbolonova@gmail.com

บันทึกเรื่องสยามของกรีกอริ เดอ วอลลันต์ ในฐานะกรณีศึกษา แนวคิดบูรพาคติของรัสเซีย

เสวียตลานา โบโลโนวา¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอภาพลักษณ์ของสยามในบันทึกการเดินทางของกรีกอริ เดอ วอลลันต์ นักการทูตและนักเดินทางชาวรัสเซีย ถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของแนวคิดบูรพาคติของรัสเซีย และเน้นย้ำถึงลักษณะเฉพาะของตะวันออกที่มองผ่านสายตาของนักเดินทางชาวรัสเซีย บันทึกการเดินทางของเดอ วอลลันต์ เรื่อง “รอบโลก” นั้นเป็นบันทึกที่ให้ข้อมูลที่น่าสนใจในหลากหลายหัวข้อที่นักเดินทางชาวตะวันตก (ชาวรัสเซีย) สนใจ เดอ วอลลันต์ได้เล่าเรื่องราวความประทับใจของเขาที่มีต่อประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม พิธีกรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตของผู้นครมรดกในสยาม ในเนื้อหาของบันทึกการเดินทางส่วนใหญ่ นั้น จะเห็นได้ว่ามีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงมุมมองของนักวิจัยที่มองจากอำนาจที่เหนือกว่าทางวัฒนธรรมของตะวันตกด้วยน้ำเสียงที่ดูหมิ่นและเหยียดหยาม อย่างไรก็ตามแม้จะมีมุมมองเช่นนี้ ก็ยังสามารถรับรู้ได้ถึง ความอยากรู้อยากเห็นและความสนใจอย่างจริงจังผสมผสานกับความชื่นชมในแบบแนวคิดบูรพาคติของรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสถาปัตยกรรมของสยาม

คำสำคัญ: กรีกอริ เดอ วอลลันต์; บันทึกการเดินทางของรัสเซียเรื่องสยาม; แนวคิดบูรพาคติ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: sbolonova@gmail.com

Background and Significance of the Problem

The East has never been perceived by Russia as something exotic and alien. (Rezvan, 2019) For Russia, there have always been more “Easts” than for the West, and, importantly, some of these “Easts” were, at various stages, integrated into the broader Russian identity, while others remained “foreign”. There is still room for debate about what exactly constitutes Russian Orientalism, often linking it to colonial conquests in the Caucasus and Central Asia, and comparing Russia to Great Britain and other European colonial powers. The similarity between Russian Orientalist discourse and its European counterparts has become a primary focus of research for many foreign, and later Russian, scholars. Edward Said’s book, “Orientalism” (Said, 1978), is one of the key milestones in the Western intellectual world today and is still finding its place in Russian academia.

According to Said, the East became a subject for Western scholars to explore and, in the process, reinforced European power through a binary opposition between the West and the Orient. His book revolutionized the approach to studying the East, using the Middle East as an example. The first complete Russian translation of Orientalism was published in 2006. However, due to the poor quality of the translation and numerous inaccuracies the book’s reception was affected. A new, updated translation was released in 2022.

Meanwhile Russian Orientalism possesses its own distinct characteristics. At the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century, Russians were searching for their spiritual roots in the East, which distinguished the Russian nobility from the elites of Western colonial powers. Many intellectuals believed that Russia’s politic future should lie in the East. However, the image of the East was multi-layered; shaped by Western fiction, travel notes, scientific studies, translations of Eastern literature and philosophy, impressions of Eastern “guests,” exhibitions and more. While English and French orientalists consistently identified the East as the “Other,” Russian scholars and travelers found themselves in a dual position: on one hand, they saw themselves as Westerners due to their education and cultural orientation, but on the other hand, they were aware that, to the West, Russia was itself considered part of the East. Moreover, they understood that, because of geographical, national, religious, historical and political factors, Russia had far closer connections with the East than Western countries did. Schimmelpenninck van der Oye (Van Der Oye, 2010) effectively highlighted a key feature of Russian Orientalism: empathy for the East, recognizing its differences from the “Other” as seen through the Western lens, which continually justified its superiority over non-Western societies, including Russian. Thus, it becomes particularly interesting to define the main feature of the Russian travelogue as the combination an Orientalist attitude (i.e., perceiving Siam as the

“Other”, exotic) with a simultaneous search for similarities and a positive outlook. This marks a notable difference from the position of European authors and can be explained by Russian Empire’s fluctuating identity between East and West, as well as the absence of any colonial interests between Siam and the Russian Empire.

Thus, this article aims to explain the features of Orientalism in the notes of one Russian traveler, highlighting Russia’s knowledge of Siam in the nineteenth century as seen through travelogues and diplomatic correspondence. This period is characterized by the significant role of narratives, observations, primary information, and visual data, prevailing over economic and political information. The article explores Russia’s view of Asia, the East, and the Orient, particularly in relation to Siam as a foreign Eastern country and analyzes the early Russian descriptions of Siam through an Orientalist lens.

Research Objectives

1. To examine and demonstrate the evidences of Orientalist attitude in the travel writings of Grigory de Wollant.
2. To elucidate how Russian travelers perceived Siam in geographical, cultural and social terms, drawing from diverse perspectives and background.

Scope of the Research

The study and examination of Russia’s knowledge of Siam in the nineteenth century primarily rely on personal notes, diaries, and memoirs of travelers, which form the foundational material of this article. Numerous facts have been collected, and many archival materials have been uncovered by both Russian and Thai historians. The main object of the research in this article is de Wollant’s notes “Around the World”. Grigory de Wollant, a Russian diplomat and traveler who was the consul to Japan at the time, visited Siam in 1892. The explorer wrote some notes on Siamese history and described its mythological origins.

Research Benefits

1. This article offers insight into the Orientalist attitude reflected in the travel writings of the early Russian travelers to Siam.
2. This article explains how Russians perceived Siam in geographical, cultural and social terms in the nineteenth century.

Concepts, Theories, and Related Literature

The genre of travel writing (travelogue) combines objective facts about the course of a trip (the collection of useful information about the land, its peoples and their customs) with the subjective impressions of the author. These impressions allow to draw conclusions about the self-perception of travelers and their attitude towards a foreign culture. Moreover, travelogue as a genre implies a subjective dimension shaped by the cultural context in which the author is situated. The Russian travelogue has its own characteristics of the literary style. Researchers of Russian “travel notes” identify a unique narrative phenomenon: Their inevitable imitation of the imaginative literature of the era. There is a number of articles dedicated to Russian travelogue study, for instance, the collection of articles edited by T. I. Pecherskaya and N. V. Konstantinova, titled “The Russian Travelogue of the 18-20 Centuries: Rout, Locus, Genre and Narrative”. (Pecherskaya & Konstantinova, 2016)

Conceptual Framework

This study of Russian travel writing about Siam, especially in comparison to the European or Western travel writing, is based on the main concept of Orientalism. In a broad sense, Orientalism refers to the study of the East in scientific research, as well as its depiction in literature, painting, and music. In a narrower sense, Orientalism is a concept of the literary critic and forms a crucial part of the postcolonial studies in the 20th century. These works and concepts help clarify the fundamental idea of Orientalism in its original meaning.

Hypotheses of the Research

Interest in the East became a specific feature of the culture of the Russian creative intelligentsia in the nineteenth century, which was trying to reevaluate the unique Eastern culture and determine the degree of European and Asian social and spiritual mutual influences, utilizing the achievements of both European and domestic scientific thought. This endeavor spurred the formation of an imaginary image of an ideal Orient world in people’s mind, which could only be reinforced or challenged by eyewitnesses’ accounts. Over time, these testimonies evolved into historical and literary documents. A prime example is the notes of nineteenth century diplomat Grigory de Wollant.

Research Methodology

The research of the travelogues serves as the primary vehicle for analysis. The main approach used is the historical analysis. The data utilized is derived from historical sources that meet the following criteria:

- Chronology (timeline);
- Theme (key point of interest);
- Traveler's personality.

Results

Around the World

The history of the relationship between the Russian Empire (Russia) and Siam (Thailand) dates back 125 years. Since the nineteenth century, Siam, along with China, Japan and other countries of the East, has been regarded as a fantastic mystery, a Mysterious Mirage, filled with charm and mysteries. The first notes from Russian travelers who visited Siam directly began to emerge in the early nineteenth century. One such traveler was the outstanding Russian diplomat Grigory de Wollant, whose writings remain relevant today.

Grigory de Wollant was a noted Russian diplomat, traveler, ethnographer, and publicist who served in the Imperial Asian Department and held consular positions in Budapest and Japan. He later served in the USA as the Russian mission secretary in Washington, D.C., 1896–1902, and in Mexico, 1906–1910. De Wollant visited Southeast Asia in 1892–1893. Born in 1847 in St. Petersburg and studied at Moscow and Leipzig Universities, in 1883, de Wollant was appointed as a head of the Press Department of the Asian Department in the Ministry of Foreign Affairs. Three years later, he became consul in Hakodate, Japan, to which he traveled in a roundabout route that included stops in Spain, Egypt, India, Burma, Indonesia, and French colonies in Indochina and China along the way. In 1892, Grigory de Wollant arrived in Siam from Cambodia, unofficially, as a traveler.

De Wollant outlined his observations and impressions of the trip in his illustrated travel notes “Around the World”. These notes were first published in 1890 to 1894 in separate issues of the “Russian Review”, a magazine published in the Russian Empire at the end of the nineteenth century. Later, in 1894-1895, the travelogue was published as a separate book by the printing house “Public Benefit”, consisting of two volumes: Volume 1, Spain, Egypt, Ceylon and India, and Volume 2, Burma, Java, China, Tonkin and Cochin. (Presidential Library, 1985)

With a total of 235 pages, of which 70 are dedicated to de Wollant's visit to Siam, the travelogue has been digitalized and is available for free access on the Boris Yeltsin Presidential Library's website. (Presidential Library, 1985) The travelogue contains lyrical digressions, a number of interesting comparisons for Russian and European readers, and an original interpretation of Siamese culture as a synthesis of the cultures of China and India. De Wollant's experiences and keen observations in other countries in East, Southeast and South Asia allow him to notice

the similarities and differences between the Thai material and spiritual culture and those of neighboring peoples. For example, the houses of poor Siamese remind him of those in Cambodia; the features of national cuisine and eating rituals reflect Indian traditions, and the use of tea is influenced by Chinese customs. De Wollant 's travel notes on Siam are recognized as not only among one of the most detailed in the entire corpus of Russian sources, but also the most diverse in terms of the set of topics covered.

In his notes, de Wollant to more or less extent has covered most of the typical points of attraction for foreign visitors to Siam at the time. He described the clothing of the Siamese, the furnishings of the Siamese houses depending on the social class, food and drinks, the use of betel, childbirth and childhood, the role of the Chinese in Siamese society, the Siamese language, religion, monasticism and the hierarchy of the clergy, as well as gambling. He introduced Russian readers to a brief history of Siam, transport and travel routes, and shared stories about the activities of Europeans, particularly Germans. He recounted the legend of the origin of Siam as an independent country, and outlined key historical events, including the founding of Ayutthaya, the story of Constantine Falcon, the capture of Ayutthaya by the Burmese in 1767, and the translation of some royal titles.

The first semantic section is devoted to the ethnographic description of Thailand. In this section, the author touches upon the issues of national dress, housing and cuisine, as well as religious life. Another part of the travelogue discusses the legendary and historical past of the country. The main portion of the notes describes the trip itself around the country. Traveling along Chao Phraya river (the text uses the obsolete name Menam), he ascends to Bangkok, where he lived long enough”, and from there he made a river trip to Ayutthaya.

Orientalism Attitude

The West-East dichotomy is clearly visible in the comments of a Russian traveler: “The contrast between the rich and colorful vegetation and the miserable habitation of man is striking”, with villages are repeatedly described as “pathetic”. The author remains silent on how they compare to Russian villages. The paradigm of ethnographic description characteristic of that time involved a combination of impartial positive and negative characteristics of the object (subject) of description. For example, the Siamese are described as “very clean”, but with “their teeth are in a terrible state, that is, they are completely black”.

At the same time, signs of a new, industrial era also appear in the narrative – including an unidentified “gigantic factory with long pipes”, observed from a ship on the way to Bangkok, and a sugar factory in Pattaya. De Wollant paints a grandiose picture of Bangkok - referring

to it as the “Eastern Venice” - a “river city” with “small houses on rafts”, a “city of pagodas”, and the royal capital, which reminds him of “the splendor of the tale of a thousand and one nights”. While sightseeing in the central part of Bangkok with one of the local Europeans, De Wollant pays special attention to the urban development and architectural styles, expressing noteworthy judgments about the influence of European Gothic. His descriptions of individual temples and elements of the palace complex are valuable for local studies. Bangkok appears as a true global city, a crossroads of Asian cultures and peoples.

De Wollant notes that slavery, including debt slavery, flourishes in Siam. This fact is further emphasized by contrasting the etymology of the name of the country (“free people”). Gambling is a common cause of loss of freedom. He writes, “The Siamese are big gamblers and are ready to lose even their sampot. To play, they often sell themselves into slavery”. De Wollant recounts, how one of his companions mentioned: “A visit to a gambling house is a humiliation for a European, but I, of course, did not listen to him and watched how the Siamese played... The local Monte Carlo is not luxurious; it is a huge barn”. Thus, de Wollant’s curiosity led him to ignore the locals’ warnings of humiliation. He critiques the state monopoly on the sale of rice vodka and opium, which results in this trade being “farmed out to the Chinese”. The same applies to gambling and prostitution, which certainly exacerbates interethnic relations. De Wollant discusses the significant proportion of the population of the kingdom, which is made up of Chinese (1 million to 2 million Siamese, see, and about the intensive assimilation processes occurring due to mixed. He states somewhat categorically: “All Chinese, living in Siam have Siamese wives”. As a result of close proximity, “Siamese hate the Chinese and there are very often fights between these peoples”; “The Siamese look down on the Chinese”.

In attempting to provide an anthropological characteristic to the Siamese people, de Wollant notes that the population of the country belongs to the “Mongolian race”. However, he adds a comment that can be interpreted in two ways, depending on how one perceives the semantic nuances of the word “regular”: “Between them there are people with the regular features of the Caucasian (i.e. Caucasoid – S.B.) type”. For an outside observer, the difference between these nations - the titular and those constituting a significant minority - largely comes down to an external sign, a detail of their hairstyles. De Wollant natively remarks: “It happens very often that, after spending some time in the pagoda, where they shave off the braid, the Chinese already refuse the braid and become Siamese”. The reverse procedure marks a public censure: “A Siamese who smokes opium is punished by being forced to wear a scythe in the manner of a Chinese”. It is important to note that the differences between these two

peoples lack religious overtones. Negative characteristics of the Chinese population and its habits are found further in the text, outside the ethnographic digression, which introduces the opposition of Thais and Chinese. This includes an episode involving unscrupulous Chinese individuals. However, according to de Wollant's observations, the Chinese surpass the Thai population in their business skills and hard work.

The graphic scenes of burning corpses and public executions, which the locals "look at ... without any shudder", shock the author.

De Wollant attributes quite a few negative characteristics to the Siamese people as a whole. It appears that these negative traits were assigned to both high society and common people alike. The author notes the strong corruption among Siamese officials and Chinese nationals and the prevalence of bribery in the country. According to de Wollant, "Siamese people have cut their teeth on corruption" (they were too good in corruption – S.B.); "Everything here is bought or sold. Foreigners are trying to grab even more". He supports this with examples of German railway projects in Siam, explaining how a German official at the Siamese court had to share the financial benefits with Siamese government officers. Once a Siamese official received the payment, one could wait a long time to get it, leading to inflated bill numbers just to pay off the officials first.

De Wollant, when discussing the provinces of Sem Rap and Battambang, demonstrated a particularly example of negative Orientalist attitude, calling Siamese people ignorant: "When, instead of weak Cambodia, France appeared strong enough to defend the rights of its vassal, there was a misunderstanding, and at the delimitation between France and Siam, these provinces were awarded to Siam. ... It is a pity that the famous ruins of Angkor Wat remained in the hands of ignorant people". He also criticizes the Bangkok rulers' unwillingness to "take care of a better position for the ruins" of the ancient capital, Ayutthaya.

De Wollant writes that the Siamese bureaucracy is highly corrupt. Although it is possible to achieve one's goal without paying bribes, the process could take years.

He also observes that "The Siamese are very suspicious and not very trusting of Europeans", which he cites as the reason why a Russian citizen cannot find work in Bangkok. Additionally, de Wollant described the Siamese people as passive and lacking their own initiative. He remarks: "The English are slowly getting their hands on Siam; the Siamese do not strongly oppose this and are beginning to adopt the English culture".

According to de Wollant, there are several hundred Europeans in Siam, and they are "attracted to Bangkok by a fairly significant trade in rice, teak and ivory; ...The Siamese are very suspicious and do not really trust Europeans". This judgement coming from a Russian diplomat

could be interpreted as a cautious perception of the natives, fitting into the Orientalist view that perceives the East as a zone of danger and threat. When discussing the political influence and the economic presence of European nations in Siam, de Wollant highlights the dominant position of the British, stating: “The English here, as well as all over the world, captured the best places”. He also notes signs of the Westernization of Siam, particularly in the capital’s palaces (as the author puts it - “our (Russian) uniforms are already adopted by the Siamese court” and describes the “white uniforms of European style”. De Wollant’s attempt to gather statistical data involved interviewing local guides and European businessmen in Siam. He discovered that the European colony, mainly consisting of British, Germans, and Danes, was relatively small, numbering about 400 people, or 0.1% of the city’s population.

In terms of linguistic competence, De Wollant’s understanding was limited by the contemporary knowledge of the time. However, linguistic issues were not his primary focus. He grouped Thai and Chinese into a “family of monosyllabic languages”, as well as a “category of melodious languages”. Furthermore, he did not differentiate between the scripts of South and Southeast Asia, mistakenly arguing that the Thai language “in its alphabet (...) belongs to India”.

A number of observations were made by Russian traveler on the government and administration system of South East Asia. De Wollant, an experienced and observant traveler, and a proponent of Russia’s eastward expansion, made many critical remarks about the nature of British colonial policies in Burma. According to de Wollant, the proximity of French Indochina does not influence the linguistic preferences of the Thais: “If a native learns a foreign language, then it is certainly English. They don’t even mention French”. Corvée labor and the natural “tax from the fields” (tire), according to the author, are very burdensome for Thai peasants. De Wollant was particularly critical of some local rulers, as seen in his description: “The governor seemed very unrepresentative to me... I could not look without disgust at the governor chewing betel nut with pleasure and spitting out blood into a special vessel offered by one of the mandarins”, However, de Wollant’s negative impression could also have real grounds: “Intellectually, the governor seemed very undeveloped to me, he had a very vague concept of Europe and Russia and for some reason imagined that some giants lived in Russia”.

De Wollant’s general critical attitude towards the Thai royal aligns with his negative portrayal of the socio-economic situation in Siam: “The Siamese king has untold wealth. Even pessimists admit this. At the same time, no one talk about the population, and does it even need much in such a fertile climate?”. By this, de Wollant implied that Thai people, living in a fertile climate, could survive with very little, while the King continued to amass wealth. Although

he does not directly condemn the King's prosperity, de Wollant finds it questionable that the King maintains a large harem and that there is even a "price of harem women". When listing the sources of the royal court's income, de Wollant states that they are "disposed of by his entourage, and in that approximation, there are many abuses". Describing the royal gardens, de Wollant notes the presence of the "inevitable lawn tennis" (referring to the courts – S.B.), with an audience of "gentlemen" and "misses" "playing lawn tennis deftly".

His sarcastic tone is especially evident when he discusses the meaning of the word "Thai," which translates to "free," in contrast to the existence of slavery in the country: "It's a weird thing: slavery flourishes in the land of free people".

In terms of feelings, boredom is quite evident when de Wollant writes about the natural landscapes of Siam, while describing Thai traditional houses raised on stilts, types of boats and buildings. He remarks: "We have entered Chao Phraya, there is the same monotonous landscape". The statement is repeated twice, clearly reflecting his disappointment with the jungle scenery: "The shacks among the palm groves at first seem very decorative, but then this landscape quickly becomes boring in its monotony". A vivid anecdote about the history of the development of the railway network in Thailand underscores De Wollant's criticism of corruption, as he writes that Thai officials "have already eaten the dog in the bribe case". The same applies to legal proceedings: "It is very difficult, as some say, to obtain one's rights, and one must resort to bribery everywhere". De Wollant also expresses his annoyance with the local fauna, including – lizards in a hotel room, "huge cockroaches," and mosquitoes.

Travel conditions in Siam were also uncomfortable for him: "In a small village with houses on stilts, we had to transfer to tiny boats resembling ours. Because of the low roof on these boats, you don't know how to arrange yourself. If you want to sit, you bump into the canopy, and lying down is equally uncomfortable; you don't know where to put your feet. Our arrival alarmed the entire young generation of the village, who gathered on the shore. Most were notable for their lack of clothing, and children with distended bellies involuntarily caught my attention". However, De Wollant disagrees with Bowring claim that the only mode of transport in Bangkok is by river, noting the presence of good roads and horse-drawn carriages in Siam.

Oriental Romanization

Throughout his travelogue, it is evident that de Wollant was most positively impressed by the architecture of Siamese temples and royal courts, as well as the Siamese music. The royal residence, with its unique layout and style seemed to de Wollant like "an entirely

different world” for de Wollant. The diplomat informed Russian readers that it could take several days just to study the details of the architectural decoration of the temples, the abundance of which aroused admiration. De Wollant pointed his attention to the large amount of gold and beautiful mosaic decorations, but noted with annoyance that “there are, of course, elements of bad taste, such as stone statues depicting admirals and generals in European uniforms”. Obviously, the author found the combination of European and Asian styles inelegant and tasteless. A very typical comparison for both European and Russian travelers is the one with “Thousand and One Night” fairy tales. De Wollant wrote: “The golden tops of palaces and shining temples... were a picture dazzling in its brilliance”. The reflections of the multi-colored mosaic in the sun “reminded in their splendor of the fairy tale “A Thousand and One Nights.”.

The Russian traveler also noticed something positive in Siamese farming techniques. The one suggests that Russians could learn a lot from the so-called “savages”. He wrote: “At every step, we come across water-lifting wheels for irrigating fields. The design of these wheels is very simple... And it is a pleasure at every step, as water is essential for irrigating fields and vegetable gardens. Somehow, involuntarily, at the sight of this primitive, yet time expedient irrigation device, I remember my distant homeland. And there, in the south, there are many rivers and rivulets that can be forced to perform free service, but who thinks about this? If the subject of irrigation is raised, they will immediately demand millions, but how much is needed for a simple fence and a simple wheel? And all this is done by these supposed savages. Their agriculture is no match to ours. Their farming is intensive in every sense of the word”.

De Wollant found Thai music to be more agreeable than that of other Asian countries: “Siamese music is quite pleasant, soft in tone, and does not have those dissonances that abound in Chinese or Japanese music. Siamese music conveys sadness, cheerful feelings and the solemn mood of the soul. The Siamese, as I was told, have many musical plays. They have a great abundance of musical instruments.”

Discussion and Conclusions

Said’s “Orientalism” remains an extremely relevant and widely debated book, and it continues to influence and guide scholarly work that seeks to understand the social and cultural contexts of different societies. Although the discussion about Russian Orientalism and its specific characteristics persists and remains problematic, the application of the Orientalist approach to Russian travelogues, especially those about Siam, is rarely seen even in contemporary Russian academic studies. A reexamination of Russian travelers’ accounts on Siam is necessary in light of

Said's theory. De Wollant's travelogue serves as a valuable source for historians and the analysis above allows to draw several conclusions. The oppositions between the East and the West in de Wollant's writing are distinct and clearly visible. Geographical, economic, ethnographic and other data collected were interpreted and shown to a Russian audience in a typical Orientalist way, dividing the world into binary categories – civilization versus barbarians, progress versus backwardness, East versus West. In general, de Wollant provided a rather negative assessment of the Siam's socio-economic development of Siam, both rural and urban. This is particularly emphasized, through his choice of language: a steamer sailing along Bangpakong river is described as “small, nasty, and dirty”; a casino, sarcastically referred to as “local Monte Carlo,” turns out to be “a huge barn hastily knocked together from planks”. The benefits of modern civilization are seen as localized phenomena, alien to the rest of the country (“all this does not look like Siam, but rather resembles Europe”. Interestingly, De Wollant also praises certain aspects of Siamese culture and government, at times romanticizing them. As a traveler, he was not merely a discoverer of the Siamese land, but has also a critic and evaluator of the kingdom's economic and political situation, casting his judgments through an Orientalist lens.

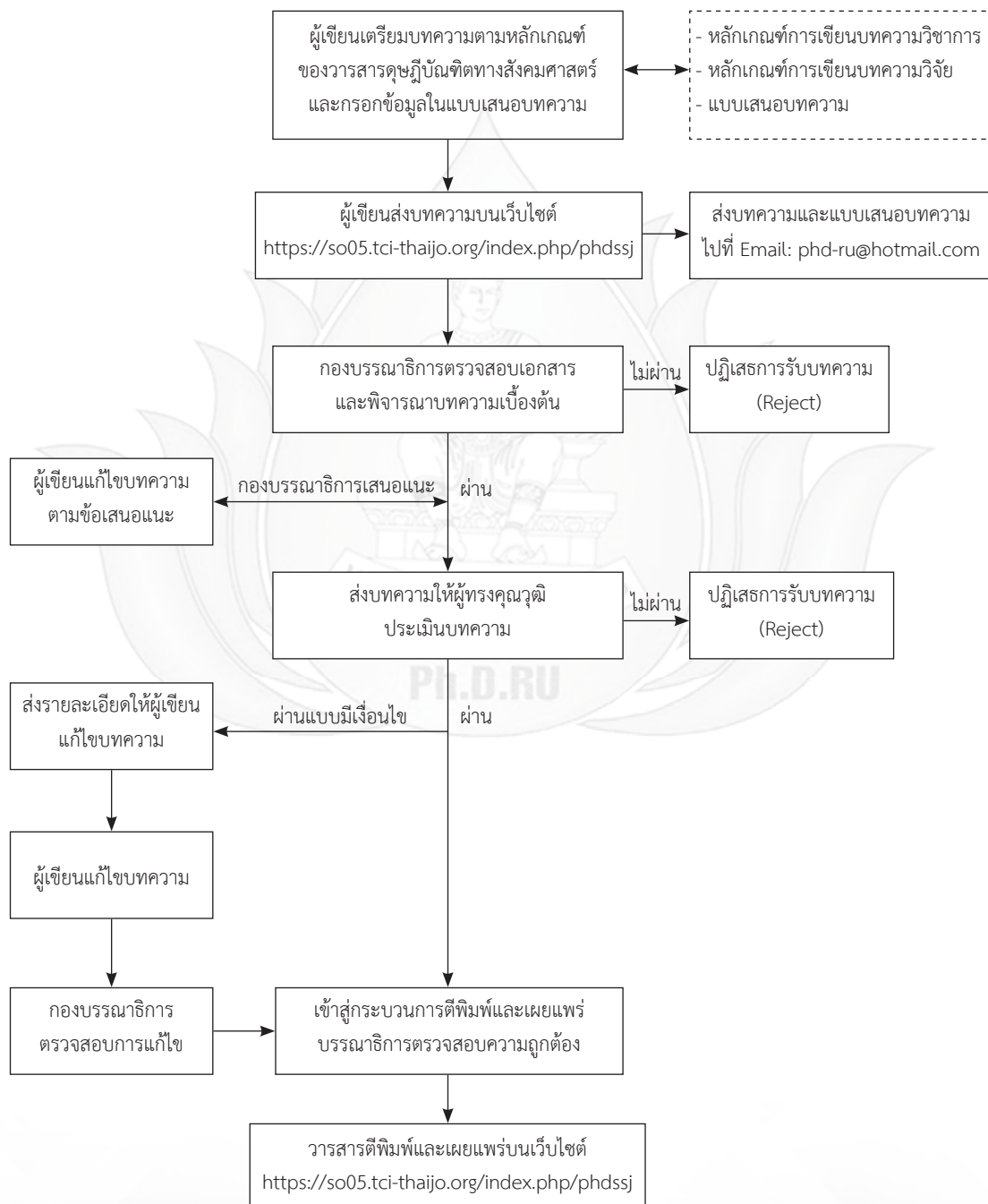
Recommendations

To date, there have been few studies and researches on Russian travelogues, diplomatic correspondence and other Russian writings concerning Siam, particularly from the perspective of Orientalism. These works are of great importance and deserve closely examination to foster mutual understanding and strengthen the relationship between Russia and Thailand. In addition, many Russian works about Siam, framed within the concept of Orientalism, remain relatively unknown and untranslated. Therefore, studying and researching these Russian travelogues is significantly important. This article aims to stimulate interest in these works, and can serve as a valuable resource and guide for further research, It offers insight into the Orientalist attitudes present in Russian travelogues and notes about Siam across various dimensions, providing a foundation for those seeking to explore this subject more deeply.

References

- De Wollant, G. (1895). *Around the World: Traveler's Notes*. Public Benefit Publishing House, Vol. 2. (In Russian)
- Healey, K. J. (2003). *The Modernist Traveler, French Detours, 1900-1930*. University of Nebraska Press.
- Mills, S. (2003). *Discourses of difference: An analysis of women's travel writing and colonialism*. Routledge.
- Pratt, M. L. (2007). *Imperial eyes: Travel writing and transculturation*. Routledge.
- Presidential Library. (1985). *In write light part 2: Burma, Java, China, Tonkin, Cochinchina, Cambodia, Siam*. Place of origin: Russian Historical Society. Retrieved from <https://www.prilib.ru/item/437126>
- Pecherskaya, T. I., & Konstantinova, N. V. (2016). *Russkiy travelog XVIII–XX vekov: Marshruty, toposy, zhanry i narrativy* [Russian travelogue of the 18th–20th centuries: Routes, toposes, genres and narratives]. Novosibirsk State Pedagogical University.
- Rezvan, M. E. (2019). *Russkii orientalizm (nauka, iskusstvo, kollektsii)* [Russian Orientalism (Science, Art, Collections)]. MFE RAN.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Van Der Oye, D. S. (2010). *Russian orientalism: Asia in the Russian mind from Peter the Great to the emigration*. Yale University Press.
- Williams, P., & Chrisman, L. (1994). *Colonial discourse and post-colonial theory*. Routledge.

ขั้นตอนการส่งบทความตีพิมพ์ วารสารดุष्ฎิบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

จริยธรรมการตีพิมพ์วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของผู้เขียน

1. ผู้เขียนต้องรับรองว่าบทความที่ส่งตีพิมพ์เป็นบทความใหม่ ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์มาก่อนแล้ว หรืออยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาจากวารสารอื่นหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ
2. ผู้เขียนบทความต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด
3. ผู้เขียนต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่นและต้องอ้างอิงทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมาเสนอโดยอ้างอิงในเนื้อหาของบทความของตน และจัดทำเอกสารอ้างอิงไว้ท้ายบทความให้ชัดเจน
4. ผู้เขียนทุกคนที่มีรายชื่อในบทความต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยจริง
5. ผู้เขียนบทความที่คัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) หรือละเมิดลิขสิทธิ์ผู้อื่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรง
6. หากเป็นการวิจัยในมนุษย์ หรือสัตว์ทดลอง ผู้เขียนต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการใช้สัตว์ทดลองตามแต่กรณี และต้องระบุในบทความด้วย
7. ในกรณีที่ผู้เขียนทำผิดจริยธรรมจะถูกตัดสิทธิ์การตีพิมพ์เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปีโดยแจ้งผู้เขียนและหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน
8. บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารถือเป็นผลงานของผู้เขียน ผู้เขียนและคณะต้องรับผิดชอบต่อบทความของตน
9. การพิจารณาอนุญาตให้ลงตีพิมพ์ในวารสารขึ้นอยู่กับพิจารณาจากบรรณาธิการและให้ถือเป็นที่สุด

บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของผลงานทางวิชาการที่ประเมินอย่างแท้จริง
2. ผู้ประเมินบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก พิจารณาบทความภายใต้หลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติ หรือความคิดเห็นส่วนตัว
3. ผู้ประเมินบทความควรให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์แก่ผู้เขียนบทความ
4. ผู้ประเมินบทความจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใดๆ กับวารสาร บรรณาธิการ และผู้เขียน
5. ผู้ประเมินบทความจะต้องรักษาความลับ ไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง
6. ผู้ประเมินบทความ เมื่อตรวจพบว่าบทความที่พิจารณาอยู่มีความเหมือนหรือความซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
7. ผู้ประเมินบทความจะต้องส่งผลประเมินตรงตามกำหนดเวลาที่วารสารกำหนดไว้

บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณากลับกรองคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารโดยคัดเลือกผลงานที่มีการควบคุมคุณภาพ ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ รวมถึงผลงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

2. บรรณาธิการมีหน้าที่ในการตรวจสอบการตีพิมพ์ซ้ำ (Duplications) หรือการคัดลอกผลงาน (Plagiarism) อย่างเคร่งครัดหากตรวจพบว่า บทความมีการคัดลอก ลอกเลียนแบบจากบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

3. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน ผู้ประเมิน และต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาข้อมูลได้เป็นอย่างดี

4. บรรณาธิการต้องปฏิบัติโดยใช้เหตุผลทางวิชาการ ในการพิจารณาบทความทุกครั้งด้วยความเป็นธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียงต่อบทความและผู้เขียน ทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา เพศ วัฒนธรรม การเมือง อุดมคติ และสังกัดของผู้เขียน

5. บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานเพื่อให้มีความมั่นใจได้ว่างานวิจัยทุกชนิดที่จะตีพิมพ์หากเป็นการวิจัยในมนุษย์ หรือสัตว์ทดลอง ผู้เขียนต้องแสดงหลักฐานการได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการใช้สัตว์ทดลองตามแต่กรณี และต้องระบุในบทความด้วย

6. บรรณาธิการต้องไม่ร้องขอให้มีการอ้างอิงผลงานใดเพื่อเพิ่มจำนวนการอ้างอิง (Citation) หรือค่า Impact Factor ของวารสาร หรือเพื่อเพิ่มจำนวนการอ้างอิงของผลงานของตนหรือพวกพ้อง

7. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน หรือผู้ประเมิน และต้องไม่นำบทความหรือวารสารไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ หรือนำไปเป็นผลงานของตน

8. บรรณาธิการไม่ควรเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารของตน

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1. การวิจัยที่กระทำต่อมนุษย์ไม่ว่ากระทำต่อร่างกายหรือจิตใจ การวิจัยข้อมูลด้านสุขภาพเกี่ยวกับบุคคลซึ่งสามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้ การวิจัยที่ศึกษาการบังคับใช้กฎหมายหากข้อมูลรั่วไหลผู้รับการวิจัยอาจถูกดำเนินคดี และการวิจัยที่อาจมีผลกระทบต่อชื่อเสียงและสถานภาพของผู้รับการวิจัย ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสถาบัน

2. การวิจัยที่กระทำในบุคคลที่มีความเปราะบางหรือผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของผู้นั้นตามกฎหมายและตามหลักเกณฑ์ที่ กสว. ประกาศกำหนด

3. การวิจัยในมนุษย์ต้องยึดหลักความเคารพในบุคคล หลักคุณประโยชน์ไม่ก่ออันตราย และหลักความยุติธรรม โดยต้องดำเนินการให้ชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ และกฎหมายอื่น

4. ผู้เขียนต้องแสดงหลักฐานว่าได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มาแล้วภายในระยะเวลาที่กำหนด

5. ผู้เขียนต้องแสดงหนังสือรับรองที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ให้ทำการวิจัยได้ และระบุหมายเลขหรือรหัสการรับรองดังกล่าวลงในบทความ

หลักเกณฑ์การเขียนบทความวิชาการ วารสารดุษฎิบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

วารสารดุษฎิบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มีนโยบายจัดพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านสังคมศาสตร์

ข้อกำหนดในการส่งบทความ

บทความจัดทำขึ้นโดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเท่านั้น บทความที่นำมาลงในวารสารต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างตีพิมพ์ในหนังสือหรือวารสารใดมาก่อน กระบวนการคัดเลือกบทความโดยใช้วิธีการประเมินแบบ Double-Blind Review บทความจะถูกส่งไปยังนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ จำนวน 3 คน เพื่อเป็นผู้ประเมินบทความ

แนวทางการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

- มีประเด็นหรือความแนวคิดที่ชัดเจน มีเนื้อหาทางวิชาการที่ถูกต้อง สมบูรณ์ และทันสมัย
- วิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ มีการสังเคราะห์ความรู้จากแหล่งต่างๆ และเสนอความรู้ หรือวิธีการที่เป็นประโยชน์
- สอดแทรกความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ หรือแสดงทัศนะทางวิชาการของผู้เขียนอย่างชัดเจนและเที่ยงตรง
- มีการค้นคว้าอ้างอิงจากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ทันสมัย และครอบคลุม
- มีการนำเสนอข้อมูลที่เข้าใจง่ายและเป็นระบบ ใช้ภาษาทางวิชาการอย่างเหมาะสม

การส่งต้นฉบับ

1. การตั้งค่านำกระดาษ ใช้แบบอักษร TH Sarabun New พิมพ์แบบหน้าเดียวในกระดาษขนาด A4 ตั้งขอบกระดาษทุกด้าน 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) ใส่เลขหน้ากำกับทุกหน้าที่มุมขวาด้านบน ความยาวของบทความ 12-15 หน้า

2. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. ชื่อผู้เขียน (Author) ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

4. เนื้อหา (Text) ควรใช้ภาษาแบบทางการที่ผู้อ่านเข้าใจง่ายและมีความชัดเจน ประกอบด้วย

4.1 บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สรุปสาระสำคัญของบทความไว้อย่างครบถ้วน

4.2 คำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3-5 คำ

4.3 บทนำ (Introduction) อธิบายที่มาและความสำคัญ โดยเขียนให้สอดคล้องกับชื่อเรื่อง

4.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Concept and Theory) อธิบายแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

4.5 กรอบในการวิเคราะห์ (Analysis Framework) นำเสนอกรอบสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.6 ผลการวิเคราะห์ (Result) เป็นการอภิปรายผลตามกรอบในการวิเคราะห์ โดยเขียนข้อมูลให้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้อ่านได้

4.7 บทสรุป (Conclusion) เป็นการสรุปเชิงอภิปรายและมีการนำเสนอแนวคิดของผู้เขียนด้วย

4.8 ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้ประโยชน์

4.9 การอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบ APA Style(7th ed.) ดังนี้

4.9.1 การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับจากภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ ก-ฮ และ A-Z

4.9.2 ชื่อผู้เขียน เอกสารภาษาไทยใช้ชื่อ นามสกุล เอกสารภาษาอังกฤษใช้นามสกุล และอักษรย่อตัวแรกของชื่อ

4.9.3 ปีที่พิมพ์ เอกสารภาษาไทยใช้ปี พ.ศ. เอกสารภาษาอังกฤษใช้ปี ค.ศ. ใส่ในวงเล็บ หากผู้เขียนคนเดียวกันเขียนเอกสารหลายเล่ม ให้เรียงลำดับปีที่พิมพ์จากน้อยไปหามาก

4.9.4 ชื่อเรื่อง ให้ใช้ตัวเอน กรณีเป็นเรื่องย่อในหนังสือให้ระบุ “ใน หรือ In” ตามด้วยผู้แต่ง และชื่อหนังสือ

4.9.5 สถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์ เป็นรูปแบบของเอกสารประเภทหนังสือ หรือตำรา กรณีประเภทบทความในวารสาร ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ ฉบับที่ และหมายเลขหน้าของบทความตั้งแต่นำหน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย (การอ้างอิงในเนื้อหาให้ระบุเฉพาะหน้าที่ใช้อ้างอิง)

4.9.6 การอ้างอิง Website ให้ระบุชื่อผู้เขียน ชื่อเรื่อง วัน เดือน ปีที่ค้น และ Website

5. การส่งบทความ ให้ผู้เขียนส่งต้นฉบับบทความ (Original Manuscript) บนระบบออนไลน์ (ไฟล์ Word) ไปที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj>

6. ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ กรณีที่บทความได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ (Acceptance) ให้ผู้เขียนชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความละ 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) โดยการโอนเงินไปที่ชื่อบัญชี สมาคมปรัชญาดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เลขที่บัญชี 020036297552 ธนาคารออมสิน สาขารามคำแหง

หมายเหตุ:

(1) บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ ในวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมปรัชญาดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(2) วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาตีพิมพ์

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว ← →	1 นิ้ว ↑ ↓	1 นิ้ว ← →
TH Sarabun New 18 Point Bold → ชื่อเรื่อง		
ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน¹ กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน²		
16 Point Bold → บทคัดย่อ	16 Point {	

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว TH Sarabun New 18 Point Bold	1 นิ้ว Title	1 นิ้ว
ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน¹ กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน²		
16 Point Bold	Abstract 	
16 Point	- นำเสนอให้กระชับ เน้นประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับชื่อเรื่องเพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านอยากอ่านเนื้อหาฉบับเต็ม - ใช้ภาษาแบบทางการ แสดงเฉพาะเนื้อหา ไม่แสดงความรู้สึก อารมณ์หรืออคติ ไม่ใช่คำฟุ่มเฟือย ควรใช้ “เทคนิคของการใช้คำ” เพื่อประโยชน์ในการค้นหาคำตอบให้พบได้ง่ายที่สุด - ความยาวประมาณ 250 คำ	
16 Point Bold	Keywords :	
16 Point	- นำเสนอโดยเลือกใช้คำที่มีอยู่ในวัตถุประสงค์ของบทความที่เกี่ยวข้องกันหัวข้อเรื่องของบทความ และเป็นคำที่นิยมใช้ เพื่อต้องการให้ผู้อ่านที่สนใจค้นพบบทความ จำนวน 3-5 คำ	
Type of Article: Academic Article		
12 Point	³ [กรณีที่เป็นนักศึกษา] ระบุชื่อหลักสูตร สาขาวิชา คณะ สถาบันการศึกษา ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้ ⁴ [กรณีที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคคลทั่วไป] ระบุหน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้	
1 นิ้ว		

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point
Bold

→ บทนำ

16 Point

นำเสนอเนื้อหาเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านสู่เนื้อเรื่องให้เห็นความสำคัญ และสร้างบรรยากาศให้น่าติดตามต่อไป ควรเขียนให้กระชับตรงประเด็น ไม่ยืดเยื้อ สอดคล้องกับชื่อเรื่อง โดยจับประเด็นจากชื่อเรื่องแล้วนำเสนอเนื้อหาในส่วนนี้สามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของบทความ ที่มาของบทความ ขอบเขตของบทความ อาจมีคำจำกัดความหรือนิยามที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

16 Point
Bold

→ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

16 Point

นำเสนอให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องหรือประเด็นที่เขียน จัดวางโครงสร้างเนื้อหาและจัดลำดับให้เหมาะสม เนื้อหาสาระควรมีความต่อเนื่องกัน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล และอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

16 Point
Bold

→ กรอบในการวิเคราะห์

16 Point

นำเสนอกรอบในการวิเคราะห์ที่ได้จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในรูปแบบภาพ หรือข้อความอันเป็นใจความสำคัญที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล

16 Point
Bold

→ ผลการวิเคราะห์

16 Point

นำเสนอให้เป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี ตามกรอบในการวิเคราะห์ มีหลักฐานการอ้างอิงอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีความเป็นเหตุเป็นผล

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point
Bold

→ บทสรุป

16 Point

นำเสนอสรุปประเด็นสำคัญของบทความ โดยการเลือกประเด็นสำคัญของบทความนั้นมาเขียนรวมไว้อย่างสั้นๆท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมาทั้งหมดมีความสำคัญอย่างไรสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรือ อาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปแสวงหาความรู้เพื่อคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป

16 Point
Bold

→ ข้อเสนอแนะ

16 Point

นำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิเคราะห์สำหรับนำไปใช้ในเชิงทฤษฎีและการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

16 Point
Bold

→ References

เอกสารอ้างอิงใช้ภาษาอังกฤษตามรูปแบบ APA Style (7th ed.) มีวิธีการ ดังนี้

- การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับตามตัวอักษร ตั้งแต่ ก-ฮ แล้วตามด้วย A-Z

- การเขียนอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

- การเขียนอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของบทความ.

- การเขียนอ้างอิงประเภท ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. หลักสูตรปริญญา, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่างการแปลเอกสารอ้างอิงภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ชัยฤทธิ์ ทองรอด และวารารณ สारอินมูล. (2559). พฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าในตลาดนัดกลางคืนของผู้บริโภคเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(3), 197-210.

Thongrawd, C., & Saninmool, V. (2016). Consumers' buying behaviors of products in night markets in Bangkok Metropolitan. *Journal of the Association of Researchers*, 21(3), 197-210. [In Thai]

หลักเกณฑ์การเขียนบทความวิจัย วารสารดุष्ฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

วารสารดุष्ฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มีนโยบายจัดพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านสังคมศาสตร์

ข้อกำหนดในการส่งบทความ

บทความจัดทำขึ้นโดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเท่านั้น บทความที่นำมาลงในวารสารต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างตีพิมพ์ในหนังสือหรือวารสารใดมาก่อน กระบวนการคัดเลือกบทความโดยใช้วิธีการประเมินแบบ Double-Blind Review บทความจะถูกส่งไปยังนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 3 คน เพื่อเป็นผู้ประเมินบทความ

การส่งต้นฉบับ

1. การตั้งค่านำกระดาษ ใช้แบบอักษร TH Sarabun New พิมพ์แบบหน้าเดียวในกระดาษขนาด A4 ตั้งขอบกระดาษทุกด้าน 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) ใส่เลขหน้ากำกับทุกหน้าที่มุมขวาด้านบน ความยาวของบทความ 12-15 หน้า

2. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. ชื่อผู้เขียน (Author) ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

4. เนื้อหา (Text) ควรใช้ภาษาแบบทางการที่ผู้อ่านเข้าใจง่ายและมีความชัดเจน ประกอบด้วย

4.1 บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สรุปสาระสำคัญของบทความไว้อย่างครบถ้วน

4.2 คำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3-5 คำ

4.3 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Background and Significance of the Problems) นำเสนอโดยใช้ภาษาแบบทางการ เป็นแบบแผน เลือกใช้คำที่ถูกต้องตามหลักภาษาและค่านิยมของคำ ใช้คำให้เกิดความหมายตรงประเด็น และไม่ซับซ้อน เพื่อให้สามารถอ่านแล้วเข้าใจทันที

4.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) นำเสนอให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องและเนื้อหาเพื่อเป็นแนวทางในการหาคำตอบของการวิจัย

4.5 ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research) นำเสนอให้ครอบคลุมเนื้อหา ลักษณะประชากร จำนวนประชากร ขนาดตัวอย่าง และตัวแปรที่ศึกษา โดยอาจจะระบุช่วงระยะเวลาที่ศึกษาด้วย

4.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย (Research Benefits) นำเสนอประโยชน์ที่ได้รับตามวัตถุประสงค์และแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการและการนำไปปฏิบัติ

4.7 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Concepts, Theories, and Related Literatures) นำเสนอให้มีความสัมพันธ์กันของตัวแปรทุกตัวและต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพื่อนำไปสู่กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

4.8 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย (Conceptual Framework) นำเสนอให้ครอบคลุมและครบถ้วนทุกตัวแปรเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยอาจนำเสนอเป็นรูปภาพเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย

4.9 สมมุติฐานของการวิจัย (Hypotheses of the Research (if any)) นำเสนอถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เข้ากับคำตอบที่ผู้วิจัยคาดคะเน โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายสามารถสื่อความหมายได้โดยตรง

4.10 ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) อธิบายวิธีดำเนินการวิจัย ประชากรและตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

4.11 ผลการวิจัย (Result) นำเสนอผลที่ได้จากการวิจัยเป็นขั้นตอนโดยสรุป

4.12 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ หรือสมมุติฐานที่ตั้งไว้

4.13 ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้ประโยชน์

4.14 การอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบ APA Style (7th ed.) ดังนี้

4.14.1 การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับจากภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ ก-ฮ และ A-Z

4.14.2 ชื่อผู้เขียน เอกสารภาษาไทยใช้ชื่อ นามสกุล เอกสารภาษาอังกฤษใช้นามสกุล และอักษรย่อตัวแรกของชื่อ

4.14.3 ปีที่พิมพ์ เอกสารภาษาไทยใช้ปี พ.ศ. เอกสารภาษาอังกฤษใช้ปี ค.ศ. ใส่ในวงเล็บ หากผู้เขียนคนเดียวกันเขียนเอกสารหลายเล่ม ให้เรียงลำดับปีที่พิมพ์จากน้อยไปหามาก

4.14.4 ชื่อเรื่อง ให้ใช้ตัวเอน กรณีเป็นเรื่องย่อในหนังสือให้ระบุ “ใน” หรือ “in” ตามด้วยผู้แต่งและชื่อหนังสือ

4.14.5 สถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์ เป็นรูปแบบของเอกสารประเภทหนังสือ หรือตำรา กรณีประเภทบทความในวารสาร ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ ฉบับที่ และหมายเลขหน้าของบทความตั้งแต่นำหน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย (การอ้างอิงในเนื้อหาให้ระบุเฉพาะหน้าที่ใช้อ้างอิง)

4.14.6 การอ้างอิง Website ให้ระบุชื่อผู้เขียน ชื่อเรื่อง และค้นจาก Website

5. การส่งบทความ ให้ผู้เขียนส่งต้นฉบับบทความ (Original Manuscript) บนระบบออนไลน์ (ไฟล์ Word) ไปที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj>

6. ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ กรณีที่บทความได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ (Acceptance) ให้ผู้เขียนชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความละ 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) โดยการโอนเงินไปที่ชื่อบัญชี สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เลขที่บัญชี 020036297552 ธนาคารออมสิน สาขารามคำแหง

หมายเหตุ:

(1) บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ของคณะผู้จัดทำ และมีข้อความรับผิดชอบของสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(2) วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาตีพิมพ์

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

← 1 นิ้ว
↑ 1 นิ้ว
← 1 นิ้ว

TH Sarabun New 18 Point Bold

ชื่อเรื่อง

ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน¹
กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน²

16 Point Bold

16 Point

บทคัดย่อ

.....

.....

.....

- นำเสนอภาพรวมของเนื้อหางานทั้งหมด ครอบคลุมสาระสำคัญของผลการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอ้างอิง และดึงดูดให้ผู้อ่านอยากอ่านเนื้อหาฉบับเต็ม ใช้ข้อเท็จจริง ไม่ใช่เนื้อหาเกินจริงหรือไม่อยู่ในเนื้อหาการวิจัย

- ระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัยและคุณค่าของการวิจัย

- ใช้ภาษาแบบทางการ แสดงเฉพาะเนื้อหา ไม่แสดงความรู้สึก อารมณ์หรืออคติ ไม่ใช่คำฟุ่มเฟือย ควรใช้ “เทคนิคของการใช้คำ” เพื่อประโยชน์ในการค้นหาบทคัดย่อให้พบได้ง่ายที่สุด

- ความยาวประมาณ 250 คำ

16 Point Bold

16 Point

คำสำคัญ:

.....

- นำเสนอโดยเลือกใช้ตัวแปรที่ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย หรือคำที่เป็นชื่อเรื่องการวิจัย เป็นคำที่นิยมใช้ เพื่อให้ผู้สนใจงานวิจัยสืบค้นเจอจำนวน 3-5 คำ

12 Point

¹ [กรณีที่เป็นนักศึกษา] ระบุชื่อหลักสูตร สาขาวิชา คณะ สถาบันการศึกษา ที่อยู่และอีเมลที่ติดต่อได้

² [กรณีที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคคลทั่วไป] ระบุนามหน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

↑ 1 นิ้ว

ภาษาไทย

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว ← →	1 นิ้ว ↑ ↓	1 นิ้ว ← →
TH Sarabun New 18 Point Bold → Title		

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point
Bold

→ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

16 Point

นำเสนอโดยใช้ภาษาแบบทางการ เป็นแบบแผน เลือกใช้คำที่ถูกต้องตามหลักภาษาและความนิยมของคำ ใช้คำให้เกิดความหมายตรงประเด็น ไม่ซับซ้อน อ่านแล้วเข้าใจทันที การแปลคำศัพท์จากต่างประเทศควรตรวจสอบความนิยมและใช้ความหมายเดียวกันตลอดบทความ เช่น Organization พบแปลเป็นไทยว่าองค์กรหรือองค์การ เป็นต้น และภายในหนึ่งย่อหน้าควรมีใจความสำคัญประเด็นเดียวเป็นเอกภาพ และต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

16 Point
Bold

→ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

16 Point

16 Point
Bold

→ ขอบเขตของการวิจัย

16 Point

นำเสนอให้ครอบคลุมเนื้อหา ลักษณะประชากร จำนวนประชากร การเลือกตัวอย่าง วิธีเลือกตัวอย่าง ขนาดตัวอย่าง และตัวแปรที่ศึกษา โดยอาจจะระบุช่วงระยะเวลาที่ศึกษาด้วย

16 Point
Bold

→ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

16 Point

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point
Bold

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

16 Point

- นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัยพอสังเขปของตัวแปรทุกตัว และจำเป็นต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ หลีกเลี่ยงการ"อ้างอิงใน" หรือหลีกเลี่ยงการอ้างอิงต่อกันมา ควรใช้ต้นฉบับมาอ้างอิง
- นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการอภิปรายผล
- นำเสนอให้มีความสัมพันธ์กันทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

16 Point
Bold

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

16 Point
Bold

สมมุติฐานของการวิจัย (ถ้ามี)

16 Point

16 Point
Bold

ระเบียบวิธีวิจัย

16 Point

นำเสนอโดยอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย ประชากรและตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ควรอ้างอิงเจ้าของทฤษฎีที่ผู้เขียนอ้างอิงโดยตรง หลีกเลี่ยงการอ้างอิงต่อกันมา เขียนให้กระชับ นำเสนอเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทความ

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point
Bold

ผลการวิจัย

16 Point

นำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์ และผลการวิเคราะห์โดยอาจจะมีการนำเสนอในรูปแบบตารางและการแปลความหมายอย่างกะทัดรัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตัวอย่างการนำเสนอในรูปแบบตาราง

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ข้อความ	$\bar{X}$	SD	แปลความหมาย
---------	-----------	----	-------------

16 Point
Bold

การอภิปรายผล

16 Point

- สรุปสาระประเด็นสำคัญ และอภิปรายผลในแง่มุมต่างๆที่เกี่ยวกับงานวิจัยให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ หากมีสมมุติฐานของการวิจัยควรอภิปรายรายข้อ ข้อค้นพบที่ขัดแย้งหรือสอดคล้องกับงานวิจัยของงาน
- อภิปรายข้อจำกัดและข้อบกพร่องในการวิจัย รวมถึงการอภิปรายคุณประโยชน์ของงานวิจัย

16 Point
Bold

ข้อเสนอแนะ

16 Point

นำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิเคราะห์สำหรับนำไปใช้ในเชิงทฤษฎีและการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point
Bold

→ **References**

เอกสารอ้างอิงใช้ภาษาอังกฤษตามรูปแบบ APA Style (7th ed.) มีวิธีการ ดังนี้

- การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับตามตัวอักษร ตั้งแต่ ก-ฮ แล้วตามด้วย A-Z

- การเขียนอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

- การเขียนอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของบทความ

- การเขียนอ้างอิงประเภท ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. หลักสูตรปริญญา, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่างการแปลเอกสารอ้างอิงภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ชัยฤทธิ์ ทองรอด และวราภรณ์ สารอินมุล. (2559). พฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าในตลาดนัดกลางคืนของผู้บริโภค
เขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(3), 197-210.

Thongrawd, C., & Saninmool, V. (2016). Consumers' buying behaviors of products in night markets in
Bangkok Metropolitan. *Journal of the Association of Researchers*, 21(3), 197-210. [In Thai]

แบบเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

เรียน บรรณาธิการวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

ข้าพเจ้า ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย).....

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

หน่วยงานที่สังกัด.....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้.....

หมายเลขโทรศัพท์.....Email.....

มีความประสงค์ขอส่งบทความ เรื่อง :

ชื่อบทความ (ภาษาไทย).....

.....

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ).....

.....

ประเภทของบทความ ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความวิจัย ☐ บทความวิจารณ์หนังสือ

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้า ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่ระบุชื่อในผลงาน

บทความนี้ยังไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นอีก นับ
จากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังบรรณาธิการวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่งเอกสารต่างๆ ให้บรรณาธิการวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ดังต่อไปนี้

☒ ต้นฉบับบทความออนไลน์ (ไฟล์ Word) ส่งไปที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj>

☒ สำเนาต้นฉบับ (ไฟล์ Word) ส่งไปที่ Email: phd-ru@hotmail.com

☒ แบบเสนอบทความส่งไปที่ Email: phd-ru@hotmail.com

ลงชื่อ.....เจ้าของบทความ

(.....)

วันที่.....เดือน.....ปี.....

กรณีบทความวิจัยของนักศึกษา ต้องผ่านการพิจารณาจากประธานที่ปรึกษาว่าถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นที่
เรียบร้อยแล้ว และยินดีให้ตีพิมพ์ในวารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ได้

ลงชื่อ.....

(.....)

ประธานที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์

วันที่.....เดือน.....ปี.....

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

ผู้จัดพิมพ์ สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง